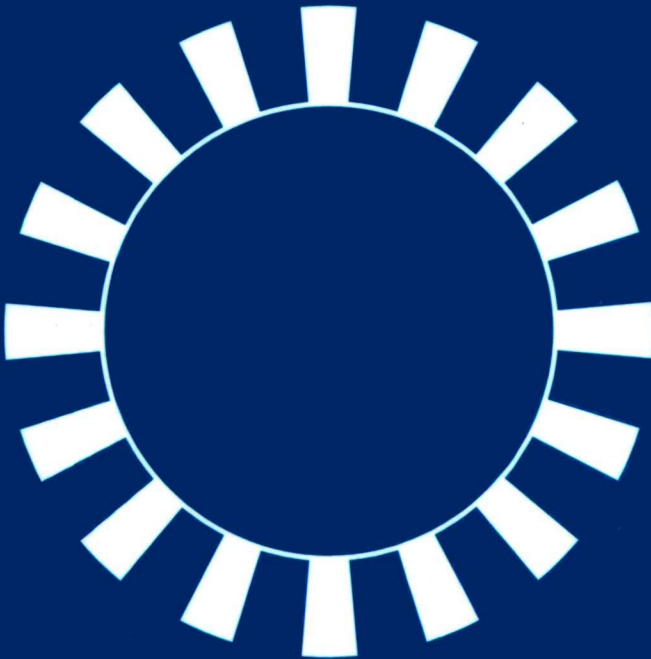

CSEPREGI MÁRTA
SZURGUTI OSZTJÁK CHRESTOMATHIA

studia uralo-altaica

Redigunt

Á. BERTA
P. HAJDÚ
T. MIKOLA
A. RÓNA-TAS

CSEPREGI MÁRTA

SZURGUTI OSZTJÁK CHRESTOMATHIA

SZEGED

1998

A kötet az *Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kultúráért*, valamint a
Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg.

Anyanyelvi lektor: A. Sz. Peszikova

Technikai szerkesztő: Körtvély Erika

© JATE Finnugor Tanszék 1998

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
0. Bevezetés	6
1. Hangtan	12
1.1. Magánhangzórendszer	12
1.2. Mássalhangzórendszer	14
1.3. Hangsúly, intonáció	16
2. Morfológia	17
2.1. Magánhangzóváltakozás	17
2.2. Hangzókieés	18
2.3. Hangbetoldás	18
2.4. Hasonulás	18
3. Morfológia és szintaxis	19
3.1. Névszóragozás – Főnevek	19
3.1.1. Számjelek	19
3.1.2. Esetragozás	19
3.1.3. Birtokos személyragozás	22
3.1.4. Melléknevek	23
3.1.5. Számnevek	23
3.1.6. Névmások	24
3.1.6.1. Személynévmások	24
3.1.6.2. Mutató névmások	27
3.1.6.3. Kérdő és vonatkozó névmások	27
3.1.6.4. Egyéb névmások	28
3.2. Igék	28
3.2.1. Igetövek	28
3.2.2. Igeragozás	28
3.2.2.1. Alanyi ragozás	29
3.2.2.2. Passzív igeragozás	30
3.2.2.3. Tárgyas igeragozás	30
3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek	31
3.4. Egyéb szófajok	34
3.4.1. Névtók	34
3.4.2. Határozószók	36
3.4.3. Igekötők	36
3.4.4. Kötőszók	38
3.4.5. Módosítószók	39
3.5. Egyéb mondattani kérdések	40
3.5.1. Egyeztetés	40
3.5.2. Copula	41
3.5.3. A tagadás	41
3.5.4. Az igenlés	41

3.4.3. Igekötők	36
3.4.4. Kötőszók	38
3.4.5. Módosítószók	39
3.5. Egyéb mondattani kérdések	40
3.5.1 Egyeztetés	40
3.5.2. Copula	41
3.5.3. A tagadás	41
3.5.4. Az igenlés	41
3.5.5. A feltételes mondat	41
Válogatott bibliográfia	42
Szövegek	47
I. Társalgás, fontos kifejezések	48
II. A kutya	50
III. Két egér	52
IV. Miért olyan hosszú a tél	54
V. Életem	56
VI. Vadászkaland	60
VII. Régi történet	62
VIII. Az egérke	64
IX. Madárka és nénje A	66
X. Madárka és nénje B	68
XI. Három testvér	70
XII. Két asszony	74
XIII. A legkisebb fiú és a béka	82
XIV. A nyenyec vezér és a hitvány munkás	96
XV. A sámándob	98
XVI. Kis <i>māñā</i> -férfi feleségének éneke	110
XVII. Jakab éneke	112
XVIII. <i>urāko</i> anyja nénjének éneke	112
XIX. Apám éneke	114
XX. Pimi nő éneke	116
XXI. <i>urāko</i> anyja hugának éneke	120
XX. Jávorének	122
Jegyzetek	134
Rövidítésjegyzék	140
Az adatközlők jegyzéke	142
Szójegyzék	145
Mellékletek	177

ELŐSZÓ

1992 óta négy nyáron összesen öt hónapot töltöttem az oroszországi Tyumenyi terület Szurguti járásában a helybéli osztjakok nyelvjárását tanulmányozva. Ott gyűjtött nyelvi anyagom egy részét adom közre a jelen kötetben. A nyelvtani fejezetben – mint általában a chrestomathiákban – elsősorban saját tapasztalataimat fogalmaztam meg, csak néhány esetben hivatkoztam a korábbi szakirodalomra. A szövegeket úgy válogattam, hogy többféle műfaj és stílus legyen képviselve bennük. Így kerültek a kötetbe beszélt nyelvi, irodalmi nyelvi, prózai és énekelt folklór szövegek. A szójegyzék nemcsak szavakat, hanem kifejezéseket, példamondatokat is tartalmaz.

Ezen a helyen is szeretnék köszönetet mondani osztják adatközlőimnek, vendéglátóimnak, akik időt és fáradságot nem kímélve tanítottak, énekeltek és meséltek, majd értelmezték, magyarázták, fordították a hallottakat. Nevüket a könyv egy külön fejezetben sorolom föl, viszont itt emlékezem meg Ivan Dmitrijevics Kecsemovról és Jeremej Ivanovics Szopocsinról, akik mint a szurguti járási önkormányzat északi osztjáljának munkatársai gondoskodtak arról, hogy élő nyelvi közegbe kerüljek.

Utazásaimhoz az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Soros Alapítvány nyújtott támogatást. 1994-ben az Alapítvány a Magyar Kultúráért és Felsőoktatásért, 1997-ben pedig a Soros Alapítvány tette lehetővé, hogy e könyv anyanyelvi lektora, Agrafena Szemjonovna Peszikova Budapesten segíthessen a szövegek lejegyzésében, fordításában és ellenőrzésében. Hálás vagyok Mikola Tibor professzor úrnak, hogy e kiadványt felvette a Studia Uralo-Altaica sorozatába. A nyelvtani fejezetet Vértes Edit professzorasszony olvasta el, és értékes megjegyzéseinek köszönhető, hogy sikerült néhány következtetlenséget kiküszöbölnöm. Oláh Anikót és Körtvély Erikát a nyomdai előkészítés aprólékos munkájának elvégzéséért illeti köszönet.

A szurguti osztják nyelvjárásban még sok jelenség vár magyarázatra, de remélem, hogy eme vázlatos leírás is előmozdítja az osztják dialektológiai, nyelvtörténeti és a tágabb értelemben vett finnugrisztikai és általános nyelvészeti kutatásokat.

Csepregi Márta

0. Bevezetés

0.1. Az osztjások

Az osztják nyelv a vogullal és a magyarral együtt a finnugor nyelvcsalád ugor ágába tartozik. Nyelvi és kulturális szempontból az osztjások és a vogulok sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint a magyarhoz, ezért őket összefoglaló néven (utalva lakóhelyükre) obi-ugoroknak is szokták hívni.

Az osztjások Oroszországban, Nyugat-Szibériában, az Ob középső és alsó folyásán és mellékfolyóinak partján élnek. Lakóhelyeik közigazgatásilag a Tyumenyi és a Tomszki területhez tartoznak. Többségük lakóhelye a Tyumenyi területen lévő Hanti-Manysi autonóm körzetben van. Kisebb részük ettől északra, a Jamal-Nyenyec autonóm körzetben, legkeletebbi csoportjuk pedig a Tomszki területen él. Északnyugaton tundrai nyenyecekkel és zürjénekkal, nyugaton vogulokkal, keleten erdei nyenyecekkel és szölkupokkal, délen szibériai tatárokkal élnek szomszédságban, nyelvi és kulturális kölcsönhatásban. Ma már azonban mindenhol az orosz hatás a legerősebb.

Az osztjások lélekszáma az 1989-es népszámlálás szerint 22 283 volt. Osztják anyanyelvűnek 60,8%-uk vallotta magát, 38,5%-uk pedig az oroszot tartotta anyanyelvűnek. Az oroszot a népesség 50,8%-a jelölte meg második nyelvűnek, eszerint az osztják anyanyelvűek körében a kétnyelvűség igen elterjedt. Az orosz anyanyelvű osztjások 2,1%-a tudja szülei nyelvét. Az egynyelvűség 46,3%-os arányú. Ez utóbbi arányszám elsősorban az orosz nyelvűekre vonatkozhat. Az osztjások legidősebb és legfiatalabb, iskolába nem járt vagy még nem járó nemzedéke körében lehetséges az osztják egynyelvűség.

Az osztjások külső elnevezése a szibériai tatár *ishtäk* népnévvel azonosítható (vö. kazak *istäk* 'baskír'). Ez a népnév orosz közvetítéssel került a nemzetközi használatába. Az oroszban több szibériai nép jelölésére használták. Osztjáknak nevezték a szölkupokat (narimi osztjások, tomszki osztjások), a Szigva menti vogulokat (ljapini osztjások) és a keteket is (jenyiszeji osztjások). Egy másik, ma már vitatott etimológia az *osztják* népvét az osztják nyelvű *as jay* 'Ob népe' kifejezésből eredezteti (Zsirai 1937: 184–185).

Az osztjások önelnevezése nyelvjárásonként különböző alakú: keleten *kāntāy*, *kāntəy*, nyugaton *χāntə*, *χāntü*. A szó kapcsolatban van a magyar *had* 'nagycsalád, nemzetség' és a finn *kunta* 'közösség' szóval. A szovjet korszakban hivatalosan oroszul is áttértek a

belső elnevezés használatára, s napjainkban világszerte egyre inkább elterjedt a *hanti* népnév.

0.2. Az osztják nyelvjárások

Az osztjákul beszélők mintegy félmillió négyzetkilométernyi területen élnek nagy szétszórtságban, ezért szinte minden folyó völgyben más nyelvjárást beszélnek. Az egymástól távol eső nyelvjárások között jelentős hangtani, alaktani és lexikai különbségek vannak. Az osztják nyelvjárásokat égtájak szerint északi, déli és keleti csoportra szokás osztani. Az északi csoport az Ob-torkolattól nagyjából az Ob és az Irtis összefolyásáig terjed, a délit pedig az Irtis és mellékfolyói, a Demjanka és a Konda mentén beszélték.

A középső Ob és mellékfolyói partján beszélnek a keleti nyelvjárásokat. Ezen belül három tájszóláscsoportot különböztetünk meg. A legkeletebbi tájszólásokat a Vah és a Vaszjugan mentén beszélnek. A Szurgut várostól délre és északra beszélt tájszólások a keleti csoport közepén helyezkednek el. A Szalim folyó völgyében beszélt tájszólás pedig már átmenetet jelent a keleti és a déli nyelvjárás között: alaktanilag az előzőhöz, hangtanilag inkább az utóbbihoz kapcsolódik (ld. A térképet a Mellékletben).

0.3. A szurguti nyelvjáróterület

Az alábbiakban az osztják nyelv szurguti nyelvjárását mutatom be. A szurguti nyelvjáróterület mintegy magyarországnyi nagyságú. Észak-déli irányban kb. 500 km, kelet-nyugati irányban pedig kb. 300 km. Majdnem a közepénél szeli ketté az ezen a szakasán nyugat felé hömpölygő Ob. A jobb, vagyis itt az északi oldalon lévő mellékfolyói a Tromagan az Agannal és a Pim, a bal, vagyis a déli parton pedig a Kis- és a Nagy-Jugan ömlik bele. Az Ob által kettéosztott terület nyelvileg viszonylag egységesnek tekinthető. A földrajzi távolságból azonban gazdasági és kulturális különbségek adódnak. A tromaganiak az erdős tundra övezetében élnek, a halászó-vadászó-gyűjtögető életmódot réntartással egészítik ki, ezért nomadizálnak. A rénekkel együtt vándorolva évszakonként váltogatják szálláshelyüket. A Jugan forrásvidéke viszont már a tajgaövezetbe tartozik. Az itt élők fő bevételi forrása a vadászat, táplálkozási célból halásznak is, de nincsenek rénszarvasaik, ezért letelepült életmódot folytatnak. Szembetűnő a két területen a női viselet különbsége. Az Ob vonalától északra az egybeszabott, bebújós, gyönggyel vagy rátétes mintákkal díszített, lefelé bővülő, hosszú ujjú ruha az általános, az Obtól délre viszont – valószínűleg még délebbi népek hatására – a kaftánszerű, egyenes szabású színes köpeny, melyet másszínű, hátul

megkötött posztóövvel fognak össze. Egyéb ruhadarabok, pl. a lábbelik formája is különbözik.

Szurgut járási székhely, azonban a Szurguti járás területe nem esik egybe pontosan a szurguti nyelvjárást beszélők lakóhelyeivel. Az Agan folyó völgye még a keleti szomszéd Nyizsnyevartovszki járáshoz tartozik, viszont a Szurguti járás nyugati szélén, a Ljamin folyó mentén már a kazimi nyelvjárást beszélik. Eszerint a Szalim folyó révén a déli nyelvjárásokkal, a Ljamin révén pedig az északiakkal szomszédos a szurguti nyelvjárást.

A Szurguti járás területén 2800 hanti él. Rajtuk kívül több százezernyi ipari munkás lakik a járás területén. Szurgut város lakóinak száma 300 000. Ez a szibériai kisváros évszázadokig aludta álmát, s csak az utóbbi harminc évben, az olajkitermelés révén nőtt meg ugrásszerűen. Szurgut városán kívül a járás területén még 78 000 nem őslakos él, nagy részük szintén az olajiparban dolgozik. A hanti őslakosok közül mintegy ezren élnek még hagyományos módon. A harmincas évektől kezdve több faluközpont alakult ki a járás területén, ahova beköltöztették a környék lakosságát. Az ún. nemzetiségi falvak a következők: Russzkinszkije a Tromagan partján, Ugut a Jugan partján és Ljantor a Pim partján.

0.4. A szurguti nyelvjárást kutatásának története

A 19. századig csak szórványos és esetleges információkhoz juthattak azok, akik a szibériai finnugor nyelvek iránt érdeklődtek. Az osztják nyelv kutatása valójában akkor kezdődött, amikor a magyar Reguly Antal és a finn Mathias Aleksanteri Castrén hosszú időt töltve a vidéken nagy mennyiségű folklór és grammatikai anyagot gyűjtött. Reguly 1844–45-ben bejárta az északi osztják és vogul területeket, Castrén pedig 1845-ben útban a szamojedok-lakta vidékek felé az irtisi és a szurguti osztjákok körében jegyzett le értékes nyelvi anyagot. Gyűjtése halála után Szentpétervárott jelent meg Anton Schiefner gondozásában (Castrén 1858).

A 19. század vége és a 20. század eleje volt az osztjákföldi gyűjtések aranykora. Az északi és a déli nyelvjárásterületen többen gyűjtöttek, Szurgut környékén viszont a nyelvészek közül ketten jártak. Kustaa Fredrik Karjalainen a helsinki székhelyű Finnugor Társaság ösztöndíjasaként megszakításokkal négy évet töltött Szibériában, s többek között a tremjugani nyelvjárástól is gyűjtött népköltészeti, nyelvtani és szótári anyagot. Rövidebb időt töltött Heikki Paasonen 1900–1901-ben a Konda és a Jugan vidékén, de az ő gyűjtése is igen jelentős. Szinte mindegyik gyűjtő korai halála megakadályozta, hogy maga rendezze sajtó alá anyagát. A magyarországi és a finnországi tudományos műhelyekben kutatók nemzedékei dolgoztak a hagyatékok kiadásán, s ez a munka még máig sem ért véget. Finnországban Kai Donner Paasonen szótári gyűjtését (PD), Yrjö Heikki Toivonen pedig Karjalainen nyelvjárást szótárát (KT) rendezte sajtó

alá. Vértés Edit előbb Karjalainen és Paasonen nyelvtani feljegyzéseit (KV. PV) majd déli szövegeiket adta ki, s most rendezte sajtó alá a szurguti szövegeket. Ugyanakkor néprajzkutatók is jártak a Középső Ob vidékén: Jankó János 1898-ban, U. T. Sirelius 1899-ben.

Századunk első felében az egyébként is gyér kutatási lehetőségek nem értek el a szurguti nyelvjáróterületre. De az ötvenes években N. I. Tyerjoskin, az egyik legjelentősebb osztják anyanyelvű nyelvész, aki többek között vahi chrestomathiájával is gazdagította az osztjakológiai szakirodalmat, nagymennyiségű szóanyagot gyűjtött a keleti területen. Keleti nyelvjárás szótára 1981-ben jelent meg. Részt vállalt az írásbeliség megteremtésében is, kidolgozta a vahi és a szurguti nyelvjárás cirillbetűs ábécéjét, mely szinte majdnem fonematikus. Az első szurguti ábécéskönyv 1959-ben jelent meg, ennek kibővített változata 1975-ben.

A hetvenes évek végén látott napvilágot Honti László tromagani, Honti és Rusvai Julianna pimi gyűjtése (NyK 79–80). Ők, mint a legtöbb külföldi kutató a szovjet korszakban, a leningrádi Herzen Intézetben ismerkedhettek az élő nyelvvel, ugyanis itt tanultak a szibériai kis népek fiai.

Ha nyelvészek nem is, szovjet állampolgárságú néprajzkutatók eljutottak a szurguti területre. N. V. Lukina és V. M. Kulemzin, a Tomszki Egyetemről több expedíció szerveztek a keleti osztják területekre, útjaik emlékét dokumentumfilmek és kiadványok sora őrzi. Az észt Lennart Meri finnugor tárgyú néprajzi filmjei között az egyik legismertebb a Torum fiai, mely az agani-tromagani osztjakok medveünnepi szertartását mutatja be.

A nyolcvanas évek végétől az osztják nyelv kutatása a Szovjetunióban majd Oroszországban közelebb került az anyanyelvi beszélők lakóhelyéhez. A Hanti-Manysi autonóm körzet székhelyén, Hanti-Manszijszkban megalakult az Obi-ugor népek újjászületésének tudományos kutatóintézete, ahol Je. A. Nyomiszova vezetésével folyik sokrétű kutatómunka, s az intézetnek szurguti munkatársai is vannak. Itt készítette el A. M. Tahtujeva a jugani hantik anyagi kultúráját bemutató munkáját (1993), és itt dolgozik az az A. Sz. Peszikova (később Szopocsina), akit leningrádi főiskolás korában Tyerjoskin bevont az ábécéskönyv szerkesztési munkálataiba, s aki ugyanekkor Honti és Rusvai adatközlője volt. Ugyanő jelenleg a Szurguti Egyetem mellett működő kutatócsoport vezetőjeként azon munkálkodik, hogy feltérképezze a középső Ob-vidék őslakosainak szociológiai-néprajzi helyzetét. Versei pedig mint a szurguti hanti líra első zsenéi jelentek meg Magyarországon, Winter Erzsébet fotóalbumában. A leghíresebb szurguti író Jeremej Ajpin, akinek nevét politikusként és polgárjogi harcosként is ismerik. A szélesebb olvasótábor reményében ő oroszul jelenteti meg műveit, egyetlen regénye jelent meg két nyelven (1981).

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján a külföldi kutatók előtt is megnyílt az út Szibériába. A szurguti osztjakok között elsőként Juha Pentikäinen finn néprajzkutató járt.

Ivan Szytepanovics Szopocsinnal, a leghíresebb tromagani sámánnal ismerkedett meg. Az ő néhány meséjét már ismerhette a tudományos közvélemény, ugyanis 1976-ban Leningrádban az egyik Szopocsin-fiú volt Honti László adatközlője. Ugyanehhez a családhoz jutott el a néprajzkutató Kerecsi Ágnes 1991-ben, s a következő évben Lázár Katalin népzene-kutató és Csepregi Márta is csatlakozott hozzá. Közösen két alkalommal, 1992 és 1993 nyarán gyűjtöttünk, s mindhárman jártunk még külön-külön is ezen a területen. Adatközlőink egyrészt a Tromagan és mellékfolyói (Agan, Imi-jagun, Ort-jagun, Jinku-jagun, Voki-rap-jagun) partjáról valók, másrészt pedig a Nagy-Jugan forrásvidékéről. A finn etnomuzikológusok közül Ilpo Saastamoinen és Jarkko Niemi gyűjtött zenei anyagot a szurguti területen, s az utóbbi években több alkalommal volt hosszabb expedíció a berlini Stefan Dudeck etnológia-régészet szakos diák.

0.5. A szurguti nyelvjárás

A szurguti nyelvjárásban megtalálhatók a keleti osztják nyelvi sajátosságok, mégis világosan elkülönül a vahi-vaszjugani dialektustól. Megvan benne a VVj.-ből is ismert paradigmikus magánhangzó-váltakozás, s nem ment végbe benne a nyugati nyelvjárásokban ismert $k > \chi$ spirantizáció. A nyugati $\check{s}$, $\acute{s}$ réshangoknak $\check{c}$, t' az ősosztják affrikáták felelnek meg, mint a VVj. tájszólásokban. Viszont az ősosztják $*l$ és $*\lambda$ képviselete azonos a kazimi nyelvjárásból ismerttel, ugyanis itt is laterális zöngétlen spiráns λ a megfelelés, nem pedig l , mint a peremnyelvjárásokban, sem t , mint a központi nyelvjárásokban. Ennek megfelelően az ősosztják $*\lambda'$ folytatása is λ' . Az alaktan területén az északihoz képest gazdag esetrendszer (10 esetrag) a keleti kötődést erősíti, a múlt idejű paradigmák kisebb száma (1–2) viszont a nyugati nyelvjárásokhoz közelíti.

0.6. Tremjugantól Tromaganig

Jelen kötetben a szurguti nyelvjárás mai állapotát mutatom be. A ma beszélt nyelv némileg eltér attól a nyelvállapottól, melyet a múlt században és a századfordulón ott járt gyűjtők tapasztaltak. M. A. Castrén (1958) viszonylag rövid időt töltött a nyelvterületen, ezért adatai nem minden esetben megbízhatóak. K. F. Karjalainen és H. Paasonen viszont alapos szótári és nyelvészeti gyűjtőmunkát végeztek.

Karjalainen adatai főként a Tremjugan vidékéről származnak. Ennek a folyónak a neve osztják eredetű, *tõram jãwan* 'égi, isteni folyó', de különböző forrásokban különböző formában szerepel. Az orosz térképeken *Tromjegan*, *Tromjugan* alakok találhatók, legújabbban pedig a *Tromagan*, vagy *Trom-Agan* név terjedt el. Előfordul, hogy a térképen a folyó felső folyása Tromjegan, alsó folyása Tromagan névvel van jelölve. A meg

különböztetés talán arra utal, hogy alsó szakaszán a folyó már az Agan vizét is magával viszi az Obba. A Szurguttól északra eső első szovjet korszakbeli folyómenti település neve is Tromagan volt. Ezt a falut később néhány kilométerrel odébb rakták és a nevét Jubilejnyjre változtatták. Az utóbbi években azonban ismét a Tromagan nevet használja a falu.

A nyelvészeti irodalom Karjalainen adatait Trj. jellel jelöli. A mai nyelvállapotot elsőként Honti László közléseiből ismerhettük meg (1977). Mivel az ő tremjugani adatközlője Tromagan falu közelében született, nyelvjárása a Tra. jelet kapta. A Trj. és a Tra. idióma valószínűleg egyazon nyelvjárás más-más időben beszélt változata. A két nyelvállapot fő különbségei közé tartozik az, hogy míg a Trj. ismeri a magánhangzóharmóniát, a Tra. esetében ez csak az alfofónok szintjén érvényesül, s végzéseknek nincsenek magas- és mély hangrendű megfelelői. Hiányzik a Karjalainen adataiból ismert -s jeles múlt idő, valamint az aktív és passzív felszólító mód teljes paradigmájából is csak az aktív 2. személyű alakok maradtak meg.

H. Paasonen Jugan menti gyűjtéséből eddig a nyelvtani és a szótári feljegyzések jelentek meg. A szövegkiadást előkészítő Vértes Edit szíves szóbeli közléséből tudom, hogy a J. nyelvjárásban a századfordulón már megindult a magánhangzóharmónia felbomlása. Ez a folyamat feltehetően századunk 50-es éveire már lezajlott, ugyanis ekkor gyűjtötte szótári anyagát N. I. Tyerjoskin, és az ő 1981-ben megjelent szótárában a szurguti tájszólások egyikében sincs magánhangzóilleszkedés. Arra a felvetésre, hogy Tyerjoskin esetleg nem hallotta a magánhangzó- harmóniát, válaszolnak a szótár vahi és vaszjugáni adatai, melyekben a vokálisok következetesen igazodnak egymáshoz.

Tyerjoskin szótárában öt szurguti tájszólásból vannak adatok, ezek a következők: agani, tromjugani, jugani, agan-torkolati és jugan-torkolati. E két utóbbi az Ob mentén beszélt nyelvjárásokat jelöli, melyek mára eltűntek, ugyanis az iparosodás miatt az összes Ob menti osztják települést felszámolták. Nagyritkán pimi adatok is szerepelnek Tyerjoskinnál. P. jellel Honti is jelöl egy nyelvjárást, ez azonban nem biztos, hogy azonos a mai Pim folyó menti tájszólással, ugyanis Honti adatközlője utólag másképp határozta meg saját nyelvjárását. Tyerjoskin dolgozta ki az egységes szurguti írásbeliség alapjait is, mely egyelőre néhány tankönyvben jutott kifejezésre.

Saját gyűjtésem a Tromagan partjáról (Russzkinszkije község és Kogalim város környékéről) és a Nagy-Jugan felső folyásáról származik. A tromagani adatok jelzésére én is a Tra. jelet használom, a juganiakéra – hogy megkülönböztessem Paasonen adataitól – a Jg. jelet. Nem különítem el minden esetben a két tájszólást. A mai szurguti irodalmi nyelvet szeretném bemutatni abban az értelemben, ahol az irodalmi nyelv fogalma azt jelenti, hogy bizonyos egységességre törekszik elsősorban a helyesírás terén.

1. Hangtan

1.1. Magánhangzórendszer

1.1.1. Első szótagi magánhangzók

A magánhangzók jellemzése

	<i>ɑ</i>	<i>o</i>	<i>u</i>	<i>ɨ</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>ǎ</i>	<i>ǒ</i>	<i>ǎ̃</i>	<i>ǒ̃</i>	<i>ũ</i>	<i>ə</i>
tense	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
high	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-
low	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-
back	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-
front	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-
round	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-	+	+	-

Az angol kifejezések fordítása: tense: feszes, high: felső (nyelvállású), low: alsó (nyelvállású), back: hátulsó (=veláris), front: elülső (=palatális), round: kerek (=labiális).

A nyelv vízszintes és függőleges mozgása szerint az alábbi táblázatban helyezhetjük el a magánhangzókat:

	veláris		centrális	palatális
zárt	<i>u</i>	<i>ɨ</i>	<i>ũ</i>	<i>i</i>
középzárt	<i>o</i>	<i>ǒ</i>	<i>ǒ̃</i>	<i>e</i>
nyílt	<i>ɑ</i>	<i>ǎ</i>	<i>a</i>	<i>ǎ̃</i>
redukált			<i>ə</i>	

Megjegyzések:

1. A feszes magánhangzók időtartamukat tekintve hosszabbak a lazáknál. A legrövidebb a redukált *ə* magánhangzó. Egyetlen olyan magánhangzópár van, melyeknek tagjai csak időtartamukban különböznek: *o* ~ *ǒ*. Az *u* ~ *ũ*, *o* ~ *ǒ̃* és *ǎ̃* ~ *a* esetében a veláris-centrális különbség is jelen van, az *a* ~ *ǎ̃* esetében a centrális-palatális különbség, az *ɑ* ~ *ǎ̃* esetében pedig a labiális-illabiális különbség.

2. A palatális és veláris magánhangzókon kívül szükségesnek tartottam egy centrális sor felvételét is. Az *ũ*, *ǒ̃* és *a* hangok palatalitása leginkább akkor érezhető, amikor a kör-

nyezetükben a palato-veláris *k* jelenik meg. Egyébként pedig leginkább csak az időtartam alapján lehet őket megkülönböztetni az *u*, *o* és *ǎ* páruktól. Nyomdatechnikai okokból és az egyszerűség kedvéért a centrális *a*-t semmilyen mellékjellel nem látom el; a másik három alsó nyelvállású hangtól (*ǎ*, *ǎ̃*, *ǎ̄*) így a jelöletlenség különbözteti meg.

3. Az én hangjelölésem közelebb áll az oroszországi gyakorlathoz abban, hogy a Karjalainen és Steinitz nyomán középső nyelvállásúnak jelölt centrális rövid magánhangzót én felső nyelvállásúnak jelölöm: *nõŋ ~ nũŋ* 'te'. A redukált hang jelölésére pedig az első szótagban is az *ə* betűt használom, mivel ez a hang egyformán viselkedik első és többedik szótagban egyaránt. Ejtése inkább a zárt hangokhoz közelíti, nem pedig a középső nyelvállásúakhoz, amit egyébként az *ě* jelölés sugall. Könnyen alkalmazkodik a hangkörnyezetbe. Palatális hangok után szuperrövid *i*-nek hangzik, *jəŋk* 'viz', máshol inkább szuperrövid *ĩ*-nek: *məŋ* 'föld', *wəŋ* 'vér', *kənč-* 'keres'. Labiális mássalhangzók előtt rövid *u*-nak hangzik: *tõrəm* 'ég, isten', *məŋləw* 'megyünk'. Nemcsak a többedik, hanem az első szótagban is könnyen kiesik, beleolvad az őt követő mássalhangzóba, szótagképzővé téve azt: *əntəp* [ntəp] 'öv'.

Nem merem viszont szakítani azzal az osztjakológiában meghonosodott gyakorlattal, mely a magánhangzók rövidegét jelöli, és nem a hosszúságát, pedig a szurguti nyelvjárásban ez jogos lenne: az első szótagban is sokkal gyakoribb a rövid magánhangzó, mint a hosszú, a többedik szótagban pedig egyáltalán nincs hosszú magánhangzó. Így az én jelölésem (miként elődeimé is) következetlen (az *iki* 'öreg' ejtése *ĩki*, az *əŋkiɫnat* 'anyjával' tkp. *əŋkiɫnat*. Bár helyesebb lenne az *iki* 'öreg' *sárnám* 'tovább', *noŋnam* 'felfelé' jelölés, én is a hagyományos módot követem.

4. A Tra. tájszólásban az *õ* sokkal nyíltabb: Jg. P *kõŋ* Tra. *kõŋ* 'kéz'.

5. A Jg. tájszólásban az *a* palatálisabb: *ǎ*. Egyébként a *J ũ* helyén a mai Jg.-ban ugyanúgy *i* hallatszík, mint a többi tájszólásban: Tra. Jg. *nõŋ kiɫ* 'felkelt'.

1.1.2. Nem első szótagi magánhangzók

teljes képzésűek	redukált
<i>i</i>	
<i>e</i>	<i>ə</i>
<i>a</i>	

Az *i*, *e* és *a* hangok a többedik szótagban rövidebbek, mint az elsőben. Hiányoznak a labiális magánhangzók, egyedül a passzívum képzőjében előforduló *o* a kivétel (vö. 3.2.2.).

Az irodalmi nyelvi szövegekben a labiális mássalhangzó előtti redukált hangot *u*-nak írják: *məyuw* 'földünk', de én az európai hagyományt követve *ə*-t használok: *məyəw*. A

többedik szótagi magánhangzó hangszíne a palato-veláris illeszkedés szempontjából irreleváns. Fonetikailag érzékelhető a különbség pl. a *κιλλαι* 'felkelnek', *κολλαι* 'hallanak' vagy a *λεϊλλαι* 'nézi őket', *κυλλαι* 'halai' szópárok utolsó szótagi magánhangzói között, de fonológiai szempontból ennek nincs jelentősége.

1.2. Mássalhangzórendszer

A szurguti mássalhangzók fonológiai jellemzése:

	<i>w</i>	<i>j</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>	<i>č</i>	<i>t'</i>	<i>s</i>	<i>ʌ</i>	<i>ʌ'</i>	<i>ɣ</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ń</i>	<i>ŋ</i>	<i>r</i>	<i>l</i>	<i>ɫ</i>
cons	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
nas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-
son	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-
cont	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
high	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	+
cor	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+	+	-
ant	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-
lat	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-
delrel	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
trid	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
(back)						-												+

Az osztályozó jegyek jelentése: cons: mássalhangzós, nas: nazális, son: hangzós, szonoráns, cont: folytonos, high: felső, cor: koronális, ant: elülső, lat: laterális, delrel: késlettetett, strid: érdes, round: kerek, back: hátulsó.

Más módon a mássalhangzók a következő táblázatban helyezhetők el:

	lab.	dent.	alv.	later.	alv-pal.	pal.	pal-vel.	vel.
félhangzó	<i>w</i>					<i>j</i>		
zárhang	<i>p</i>	<i>t</i>					<i>k</i>	<i>ɫ</i>
affrikáta			<i>č</i>		<i>t'</i>			
részhang			<i>s</i>	<i>ʌ</i>	<i>ʌ'</i>			<i>ɣ</i>
nazális	<i>m</i>	<i>n</i>			<i>ń</i>		<i>ŋ</i>	
likvida			<i>l</i>					
tremuláns			<i>r</i>					

Megjegyzések:

1. A korábbi nyelvtanok (Honti 1977:273, 1984:26) a veláris sorban három labiális mássalhangzót is feltüntetnek: k_0 , γ_0 , η_0 . Szótárában Tyerjoskin is használja ezeket a jeleket, de megjegyzi, hogy a hangok nem önálló fonémák, hanem csak variánsok (1981:10). A szurguti nyelvjáróterületen a Tra. és Ag. tájszólásban fordul elő egyszerre mindhárom hang, azon a helyen, ahol a megfelelő V nyelvjárási szavakban a k , γ , η hangokat labiális magánhangzó előzi meg: V $\ddot{o}\gamma i \sim$ Tra $\check{a}\gamma_0 i$ 'lány', V $\ddot{l}ök \sim$ Tra lek_0 'út', V $j\ddot{o}\eta \sim$ Tra $je\eta_0$ 'tíz'. A három hang közül a γ_0 fordul elő a leggyakrabban, a másik kettő sokkal ritkábban. E két hang labialitását a cirillbetűs írásbeliségben nem is jelölik, a γ_0 megfelelője pedig a v (в). A hang a P-ben és a Jg-ban valóban a leggyakrabban bilabiális w -nek hangzik, s a Tra-ban sem lehet minden esetben egyszerre hallani a veláris és a labiális zárképződést. Magas mássalhangzók között és folyékony mássalhangzók előtt a Tromaganon is w -t ejtenek: *newi* 'fehér', *āwi* 'lány', *kāwrəm* 'forró'. A hátsó zárképződés a legvilágosabban mély magánhangzók környezetében hallható: *jōγ_0ət* 'megérkezett', *sōγ_0* 'állatbőr'.

Tyerjoskin véleményével egyetértve én sem tekintem külön fonémáknak ezeket a hangokat. A k és az η labialitását nem jelölöm, a γ_0 -t pedig minden esetben ugyanúgy, mint az irodalmi nyelvben, a Jg-ban és a P-ben, w -vel írom át. Tehetem ezt annál is inkább, mivel a szurguti nyelvjárásban a szó belsejében nincs eredeti $-w-$, tehát nem áll fenn annak a veszélye, hogy két különböző fonémát jelölünk ugyanazzal a betűvel. Sokkal inkább, a nyelvérzék a w -t és a γ_0 -t fogja föl azonos fonémának. A szóeleji w - mély, labiális magánhangzó előtt veláris színezetet kap: *wuλəm* [$\gamma_0 u\lambdaəm$] 'látok'.

2. Szintén Tyerjoskint követem, amikor a palatoveláris k -t és a veláris k -t külön fonémáknak tekintem. Bár valóban, eredeti osztják szavakban az egyik csak palatális, a másik csak veláris magánhangzók környezetében fordul elő, ejtésben azonban világosan elkülönülnek egymástól, különösen a szó belsejében: *saŋki* 'égbolt', *sāŋki* 'homok'. Szó elején pedig a veláris k folyamatos beszédben gyakran spirantizálódik: *kūλ* 'vastag' $kūλ$ [$χuλ$] 'hal'. A k hangot tartalmazó, eredetileg mély hangrendű orosz jövevényszavak az osztjákba magas magánhangzóval kerültek be, mivel az orosz k -t a nyelvérzék magasnak tartja, s a magánhangzókörnyezetet is ehhez igazítja: *keška* < or. *koška* 'macska'. Hasonló módon érvel H. Katz is a vahi k (az ő jelölésében q) kapcsán (1975:85–86).

3. A γ és az η hang nem fordul elő a szó elején.

4. Az Ag. és a Tra. tájszólásban a l' hang $\check{c}$ -nek hangzik, de ezt írásban nem jelöljük.

5. A folyamatos beszédben ritkán $\check{s}$ is hallható, hol az s , hol a $\check{c}$ variánsaként: *pirəs* ~ *pirəs̄* 'öreg', *čāpəŋka* ~ *sāpəŋka* 'valóban', *wáč* ~ *wáš* 'város'.

6. A $\check{c}$ és az l kakuminális ejtésű, elvéve az n is, azonban nincs rá okunk, hogy külön kakuminális η fonémával számoljunk.

7. Az osztják mássalhangzórendszer nem ismeri a zöngés–zöngétlen korrelációt. A hangkörnyezet hatására viszont a mássalhangzók zöngésednek, de nem válnak fonémákká: *aj matəli-pə əntem* [əjmətli-pəndem] ‘semmi sincs’.

8. Ma már Pim folyó völgyére is áterjedt a déli nyelvjárásokból ismert *t*-zés: Tra. *λλ* ~ P *tut* ‘száj’. Ennek következtében számos homoním alak jött létre, pl.: P *tāw* 1. tavasz 2. ló, *kt* 1. ház 2. hal. A Tromaganon a *t*-zést nyelvroplásnak tartják. A szellemi fogyatékosok beszédhibájának is tipikus megnyilvánulása a *t* ejtése az *λ* hang helyett, ugyanúgy, mint a *j* ejtése az *r* helyett. A saját nyelvjárásuktól elszakadt, *t*-zű változathoz szokott tromaganiak hazatérve minden *t* helyett *λ*-t próbálnak ejteni: *kt* 1. hal, 2. ház.

9. A mássalhangzó-kapcsolat gyakori a szó belsejében: *wəllatə* ‘lenni’, *šəpərki* ‘béka’, *laŋki* ‘mókus’. Szó végén inkább csak homorgán mássalhangzókapcsolat áll: *amp* ‘kutya’, *jəŋk* ‘jég’, *kt* ‘hátkosár’. A szó elején nem állhat mássalhangzókapcsolat. Az orosz jövevényszavakban a mássalhangzótorlódást különböző módokon oldja fel a nyelv: *əškola* ‘iskola’ < or. школа, *turpa* ‘kémény’ < or. труба, *kərək* ‘bűn, baj’ < or. грех.

10. Gemináta mássalhangzók létrejöhetnek morfémahatáron: *pəsannə* ‘asztalon’ (tő + Loc.), *ləjəλλ* (tő + Präsensjel). Redukált hangok között is könnyen geminálódik a mássalhangzó: *əssən* ‘anyád’ (*əs* ‘anya’), valamint hasonulás révén is kialakulhat gemináta (2.4.). A *w* és a *γ* nem geminálódik, de bizonyos esetekben (pl. *-əŋ* melléknévképző előtt) *-kk-*, *-kkt-* alakban realizálódik: *kāw* ‘kő’ > *kākkəŋ* ‘köves’, *wəγ* ‘pénz’ > *wəkktəŋ* ‘pénzes’, vö.: *sūk* ‘gyöngy’ > *sūkkəŋ* ‘gyöngyös’.

1.3. Hangsúly, intonáció

A szó főhangsúlya általában az első szótagra esik: *wəntəŋ* ‘erdei’, *i*mi ‘anyó’. Háromnál többtagú szavakban a harmadik szótagon mellékhangsúly van: *ktəγəλλamən* ‘a mi kettőnk két háza’. Azokban az esetekben, amikor az első szótagban [-tense], a második szótagban [+tense] magánhangzó van, a hangsúly áttolódik a második szótagra: *səran* ‘zürién’, *səγəλλam* ‘menyhalaím’, *ktərnat* ‘képpel’.

A mondat ereszkedő hanglejtésű. A közlés céljának megfelelően a kiemelendő szavak hangsúlyos szótagai a többinél magasabb hangfekvésűek. Kérdő mondatban a kért szavak intonációja szintén meredeken eső: *mənλən?* ‘Elmész?’

2. Morfonológia

2.1. Magánhangzóváltakozás

Az ösosztyák nyelvállapotra feltételezett magánhangzóváltakozás a keleti nyelvjáráásokban (VVj. Szur.) őrződött meg. Lényege az, hogy alsó illetve középső nyelvállású magánhangzó [-high] váltakozik a megfelelő felső nyelvállásúval [+high]. A váltakozás az első szótagban történik, és vagy a szóképzés vagy a ragozás kísérő jelensége.

2.1.1. Derivációs magánhangzóváltakozás

Előfordul, hogy a pusztá hangváltás a szóképzés egyetlen eszköze: *á̆lam* ~ 'alvás' *ŭlam* 'álm', *tan* 'menyasszonydíj', *tin* 'ára valaminek'. Máskor a szóképzéssel együtt járó változás: *li-* 'eszik' ~ *lap̆at-* 'etef, *j̆ant-* 'varr' ~ *j̆int̆ap* 'tű', *l̆á̆l-* 'áll' ~ *lĭl̆am̆ta-* 'megáll'.

2.1.2. Paradigmatikus magánhangzó-váltakozás

A névszóragozásban a birtokos személyragozásban (egyes számú birtok esetén). az igeragozásban pedig a múlt időben és a felszólító módban jelenik meg a váltóhang. A következő váltakozások lehetségesek:

á̆ ~ *u* (névszóknál):

wá̆c̆ 'város' ~ *wŭc̆am* (Px1Sg)

anyagomban egyetlen *á̆* ~ *i* váltakozás van: *k̆á̆l̆ay* 'unokaöccs' ~ *k̆ĭl̆ay̆al* (Px3Sg)

á̆ ~ *u* ~ *i* (igéknél)

á̆mat- 'ültef' ~ *um̆tam* (Pret1 Sg) ~ *im̆te!* (ImpSgObj2Sg)

o ~ *u* (névszóknál)

oy 'fej' ~ *uy̆am* (Px1Sg), *ony̆k̆* 'gyertya' ~ *un̆k̆in* (Px2Du)

(igéknél)

lot- 'vásárol' ~ *lut̆am* (Pret1 Sg) ~ *lute!* (ImpSgObj2Sg)

k̆ow̆al- 'szalad' ~ *k̆uw̆al* (Pret3Sg) ~ *k̆uw̆la* (Imp2Sg)

a ~ *i* (névszóknál)

amp 'kutya' ~ *im̆p̆am* (Px1Sg), *ar̆ay* 'ének' ~ *ir̆ay̆aw* (Px1Pl)

(igéknél)

lap̆at- 'etef' ~ *lĭpt̆am* (Pret1 Sg) ~ *lĭpte!* (Imp SgObj2Sg)

e ~ *i* (névszóknál)

lek 'út' ~ *lik̆am* (Px3Sg), *ker* 'kályha' ~ *kirm̆an* (Px1Du)

(igéknél)

- łewat*-‘veszekedik’ ~ *łiwattəγ* (Pret 2Pl) ~ *łiwittəγ* (Imp2Pl)
jek- ‘táncol’ ~ *jiktən* (Pret 2Du) ~ *jikittən* (Imp2Du)
ǎ ~ *ə* (igéknél – csak felszólító módban)
wār- ‘csinál’ ~ *wəra!* (Imp2Sg) *wǎl*- ‘öl’ *wəle!* (Imp SgObj2Sg)
ǎwət- ‘vág’ *əwittəγ* (Imp2Pl)
ā ~ *ō* (igéknél – csak múlt időben)
wǎl- ‘van’ ~ *wōl* ‘volt’

2.2. Hangzókiesés

Birtokos személyragozáskor a szóvégi *-i* kiesik a magánhangzós kezdetű ragok előtt: *aŋki* > *aŋkem* ‘anyám’. A szóvégi *-ə* is kiesik, ha magánhangzóval kezdődő szó követi: *ənt[ə]* *ǎlam* ‘nem feküdtem’, *wut[ə]* *imla* ‘ülj a partra’. A második szótagbeli *-ə-* szintén elvész a ragozás során: *leǰəl* > *leǰla* ‘nézz’, *arəγ* > *arǰət* ‘énekek’.

Ha a ragozás során három mássalhangzó kerül egymás mellé, akkor a középső, mely általában exploziva vagy affrikáta, kiesik: *am[p]ǰən* ‘két kutya’, *sǎr[t]ǰən* ‘két csuka’, *mǎi[t]ǰən* ‘két mese’, *pǎŋ[k]lam* ‘fogaim’, *čan[č]ǰəlam* ‘két térdem’, *jǰntəp* > *jǰn[t]pəŋ* ‘tűs’, *joŋǰər* > *juŋ[k]rəm* ‘rágtam’.

2.3. Hangbetoldás

Ha magánhangzós tövű szóhoz magánhangzóval kezdődő toldalék járul, hiátus keletkezik, melyet *-j-*, *-γ-* mássalhangzók segítségével lehet megszüntetni. Magas magánhangzóra, azaz *-i-re* végződő szó esetében a hiátustöltő mássalhangzó *-j-*, mély magánhangzóra, *-a-ra* végződőek esetében (ezek többnyire orosz jövevényszavak): *-γ-*. Vö.: *ikija* ‘apóhoz’ (*iki* + Lat. *-a*), *tiniǰəm* ‘eladotf’ (*tini-* + PartPerf *-əm*), *keškayət* ‘macskával’ (*keška* + Instr. *-ət*), *keŋikayəm* ‘könyvem’ (*keŋika* + Px1Sg *-əm*).

2.4. Hasonulás

A szóvégi *-w*, *-k*, *-k̥* *-γ* mássalhangzók *γ*-vel kezdődő toldalék előtt *k*, *k̥*-vá hasonulnak: *kūrək* + *ǰən* > *kūrəkkən* ‘két sas’, *wasəγ* + *ǰən* > *wasəkkən* ‘két kacsa’, *lǎw* + *ǰəl* + *am* > *lǎkkəlam* ‘két lovam’, *kǎw* + *ǰə* > *kǎkkə* ‘kövé’. A szóvégi *-w*, *-γ* akkor is hasonul, amikor *-k-*, *k̥*-val kezdődő szó követi: *juw k̥ət* > *juk k̥ət*, *məγ k̥ət* > *mək k̥ət* ‘földház’, *k̥ǎntəγ k̥əl* > *k̥ǎntək k̥əl* ‘osztják nyelv’.

A palatális mássalhangzókhoz és az affrikátákhoz is hasonul az őket követő mássalhangzó: *wǎnt’* + *tayə* > *wǎnt’layə* ‘vágni’, *kəŋč* + *tayə* > *kəŋččayə* ‘keresni’.

3. Morfológia és szintaxis

3.1. Névszóragozás – Főnevek

A névszók körébe tartozó szófajok közül a főnevek ragozása a legteljesebb. Számjelek, birtokos személyjelölők és esetragok kapcsolhatók hozzájuk. A jelzői funkciójú melléknemek és számnevek ragozatlanok, önálló mondatrészként viszont toldalékolhatók. Leggyakrabban a translativus ragot veszik föl. A mutató- és kérdőnévmásokhoz is járulhatnak végződésesek. A személynévmásoknak saját, a főnévi paradigmától némileg eltérő ragozása van.

A névszók ragozó töve általában megegyezik a szó nominatívusi alakjával. Mindössze két főnévnek vannak tőalternánsai: *ne*, *nij-* ‘nő’, *ko*, *kuj-* ‘férfi’, de ezeknél is előfordulhat, hogy az alanyesetű tőhöz járul a rag: *nij+nat* ~ *ne+nat* ‘növel’, *kuj+γən* ~ *ko+γən* ‘két férfi’. A suffixumok kapcsolódási sorrendje: szótő + számjel + birtokos személyjelölő + esetrag.

3.1.1. Számjelek

Az osztjákban három szám van: egyes (Sg), kettes (Du) és többes (Pl) szám. Az egyes számnak nincs jele. A kettes szám jele az abszolút ragozásban *-γən-*, a többesszámé *-t-*. A birtokos személyragozásban a birtok dualitásának jele *-γəl*, a többesjel pedig a *-l-*. A számjelek közvetlenül (*ḱāt+γən* ‘két ház’, *ḱāt+l+am* ‘házaim’, *weli+t* ‘rénszarvasok’) vagy kötőhanggal kapcsolódnak a névszótövekhez (*ḱāt+ət* ‘házak’). A Du. jel előtt a szóvégi *-i* *e*-vé változhat (*imi* > *imeγən* ‘két asszony’ és a 2.4. pontban említett hasonulás is végbemegy (*wājəγ* > *wājəkkən* ‘két állat’). A Pl. *-ət* jele előtt a második szótagbeli redukált magánhangzó kiesik (*wājəγ* > *wājəət* ‘állatok’).

3.1.2. Esetragozás

A következő esetragok járulnak a főnevekhez: nominatívus 0, latívus *-a*, locatívus *-nə* ~ *ən*, ablatívus *-i*, approximatívus *-nam*, translatívus *-γə*, instructívus-finalis *-at*, comitativus- instrumentális *-nat*, abessívus *-ləγ*.

Példák a ragozásra: *ḱāt* ‘ház’, *weli* ‘rénszarvas’.

	Sing.	Dual.	Plur.
Nom.	<i>ḱāt</i>	<i>ḱātγən</i>	<i>ḱātət</i>
Lat.	<i>ḱāta</i>	<i>ḱātγəna</i>	<i>ḱātətə</i>
Loc.	<i>ḱātənə</i>	<i>ḱātγənnə</i>	<i>ḱātətənə</i>

Ablat.	<i>ḱāti</i>	<i>ḱātḡani</i>	<i>ḱātəti</i>
Appr.	<i>ḱātnam</i>	<i>ḱātḡannam</i>	<i>ḱātətnam</i>
Transl.	<i>ḱātḡə</i>	<i>ḱātḡəḡə</i>	<i>ḱātəḡə</i>
Instr.-Fin.	<i>ḱātat</i>	<i>ḱātḡənat</i>	<i>ḱātətat</i>
Com.-Instr.	<i>ḱātnat</i>	<i>ḱātḡənnat</i>	<i>ḱātətnat</i>
Abess.	<i>ḱātəḡə</i>	<i>ḱātḡəḡəḡə</i>	<i>ḱātəḡəḡə</i>
Nom.	<i>weli</i>	<i>weliḡəḡə</i>	<i>welit</i>
Lat.	<i>weliḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡə</i>	<i>welitə</i>
Loc.	<i>weliḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡə</i>
Ablat.	<i>weliḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡə</i>
Appr.	<i>weliḡəḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡəḡə</i>
Trans.	<i>weliḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡə</i>
Instr.-Fin.	<i>weliḡəḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡəḡə</i>
Comit-Instr.	<i>weliḡəḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡəḡə</i>
Abess.	<i>weliḡəḡəḡə</i>	<i>weliḡəḡəḡəḡəḡə</i>	<i>welitḡəḡəḡə</i>

Morfológiai megjegyzések:

1. A magánhangzós tövű névszókhoz a Lat., Ablat. és Instr.-Fin. ragok hiátustöltő más-salhangzó segítségével járulnak: *imi+ja* 'asszonynak', *lapka+ḡi* 'boltból', *ručka+ḡat* 'tollal' (vö. 2.3. pont).
2. A *-w*, *-ḡ*, *-k*, *-ḱ* végű szavakhoz járuló translativusragban *ḡ > k* változás megy végbe, melyhez hasonul a szónévi más-salhangzó is: *ḱāw+ḡə > ḱākkə* 'kövé', *məḡ+ḡə > məkkə* 'földdé', *sāḱ+ḡə > sāḱḱə* 'köpennyé'. Az *-ḡ* végű szavakban a *ḡ > k* változás végbemegy, de a hasonulás elmarad: *niḡ+ḡə > niḱə* 'asszonnyá'.
3. A *-ə* végű névszók abessivusát csak egyes számban lehet képezni. A P tájszólásban, ahol a *-ə* helyén ma már *-t*-t ejtenek, az összes *-t* végű névszónak csak egyes számú abessivusa van: Tra, Jg: *wasḡ+ət+əḡə* 'kacsák nélkül', *ḱul+əḡə* 'hal nélkül', P *ḱul-təḡə* 'hal nélkül', *put+təḡə* 'fazék nélkül'.

Az esetek mondatbeli funkciói:

A nominativus az alany, a tárgy és a jelző esete: *pitəḡkali əḡəḡə sərt wəḡə* 'madárka nagy csukát fogott.' Birtokos jelző: *tōḡəḡə ḱān imi* 'égi uralkodó felesége'. Állítmány névszói része: *ma keḡəḡə ne wōsəḡə* 'én szegény asszony vagyok.' Ritkábban időhatározó: *pḡḡə ḱātəḡə sarnam məḡə* 'másnap tovább menő'. A névutók is jelöletlen névszóhoz kapcsolódnak: *lek ḱōwit* 'úton', *nḡḡə pətəḡə* 'miattad'.

A locativus ragja elsősorban hol kérdésre válaszoló külső és belső helyviszony jelölésére szolgál: *jəwəḡəḡəḡə* 'folyón', *ḱāt+nə* 'házban'. *Mikor* kérdésre válaszoló időhatá-

rozó névszókhoz kapcsolódva: *əj lat+nə* 'egyszer', *ənəl jiməŋ kãtɫ+ət+nə* 'nagy ünnep napokon', *sũwəs+nə* 'ősszel', *tũlɣ+in* 'télen'. Igeneves szerkezetekben egyidejű vagy előidejű időhatározó: *tũ lejləɣəl+t+al+nə*, *tem juɣ aŋkɫət* 'oda néztekör, fa tönkök(et lát)', *tũt lɪləŋ tɔrəmənə wãl+m+in+nə atəməɣə wɔlɣən* 'eleven világban éltükör rosszul éltök (ketten)'. Passzív és ergatív szerkezetekben a cselekvő (agens) jelölésére: *mãŋk-iki+nə ənə toŋəmti* 'az erdei szellem nem értette', *lũw+nə jãɣ tɔl ɪlə kitəl* 'ő az embereket onnan el küldi'.

A lativus hová kérdésre válaszoló külső és belső helyviszonyt fejez ki: *mãŋki əl əwtəm aŋkɫ+ət+a jɔwət* 'tavaly vágott fatönkökhöz érkezett', *tũ suntukəl kũtʰ+əl+a uməttəɣ*, *wãli+j+a* 'azt a ládáját (maga) mellé helyezte, a padlóra', *ma jəŋk+a kɔrəɣləm* 'én vízbe esem'. Részeshatározóként a 'mond, beszél' jelentésű igék vonzata: *ãwəli+ɫ+a jastəɣ* 'lányának mondta'. A *jə-* 'válik valamivé' ige vonzata is lehet: *pjɪr kãtəl+a+jəɣ* 'másnap lett'. Igeneves szerkezetekben is előfordul: *jãkə lãŋ+m+al+a* 'miután bement'.

Az ablativus a honnan kérdésre válaszoló helyhatározó esete: *tũ kãt+i ar sɔŋnam naj tɔləɣləl* 'a házból mindenfelé tűz világít', *suntuk+ət+i wələm* 'a ládákából (ládák közül) veszek'. Prolativusi funkciót is betölthet: *nũŋ tũ lek+i jũwa* 'te ezen az úton (út mentén) gyere', *kãt kən+i jãkənam lejləl* 'a tetőablakon (keresztül) be néz'.

Az approximativus ragos névszó irányhatározó: *kɔl+nam* 'hová', *kem+nam* 'kifelé', *əj məta sɔŋ+nam* 'valahova', *kũtəl+nam nũrəɣtəɣ* 'házához futott', *nũl+nam mājələtəɣ jãŋkɪlləɣən* 'egymáshoz látogatóba járnak (ketten)', *mãŋk+iki+nam tũ mən* 'erdei szellemhez elment', *iki+nam jastəl* 'apónak mondja', *ni+nam-kɔ+nam lejələtə kicəl ənitem* 'embert nem akar látni, tkp.: nőre-férfira néző kedve nincs'. Módhatározó: *atəl+em+nam wãlləm* 'egyedül élek'.

A translativus ragos névszó állapot- és eredményhatározó a következő esetekben: *lũjem wəs+ɣə jəl* 'gyűszűm kilyukad tkp.: lyukassá válik', *lũw tũ kãtɫət mǎrə tɔt wɔl*, *mãč kɔ+ɣə* 'ő néhány napig ott volt vendégként', *min nũŋat wɔŋ+kə wãrələmən* 'mi ketten belőled vőt csinálunk tkp. téged vővé teszünk', *jəm+ɣə* 'jól', *atəm+ɣə* 'rosszul', *ənəl+ɣə jəɣ* 'megnőtt tkp. naggyá vált'. Hely- és idő- és egyéb határozóként is előfordulhat: *mənə wan+ɣə* 'menj közel(re)', *ittən+ɣə jəɣ* 'esté(vé) lett', *kələm+mət+ɣə* 'harmadszor'.

Az instructivus-finalis ragos névszó lehet módhatározó: *narəɣ wãnc+at jãkə lãŋ* 'fedetlen arccal be lépett'. Eszközhatározó: *tũ iminə lɪtɔt+at kũl+at lɪpti*, *ələtə tãɣi+jat wãri* 'az asszony étellel-hallal etette, hálóhelyet készített', *məŋat tũwət+at məja!* 'nekünk tüzet adj, tkp.: minket tűzzel adj'. Ez utóbbi eset az ún. közvetett tárgy esete. A szurguti nyelvjárásban olyankor jelölik a tárgyat instr-fin. raggal, amikor a cselekvés során két személy kerül kapcsolatba egymással. Egyébként a tárgy nominativusban áll. Célhatározó: *jəŋk+at jãŋkɪla* 'vízért menj'.

A comitativus-instrumentalis ragos névszó eszköz- és társhatározó kifejezésére szolgál: *lajəm+nat* 'baltával', *pɪla+nat* 'fűrészszel', *nũŋ nɔk jãntəksəɣələ jɪntəp+nat* 'te

varrd meg tüvel', *panə t'ut+e+nat kem karimta* 'és azzal fordulj ki', *tü ne+nat nuu täytayə jəkkən* 'a növel verekedni kezdtek', *temi əj tü əntəp+λal+nat nāripəl* 'ez a bölcsőivel foglalkozik', *tü jəmil-tüñ+il+nat ipə wāllət* 'azzal a gazdagsággal tovább élnek', *leliyən niy+kən+nat jōwətyən* 'a két bátya a két asszonnyal jött (ketten)'.
 Az abessivus ragja alakilag megegyezik a fosztóképzővel, mellyel mellékneveket lehet létrehozni (*sām+λəy* 'szem nélküli, vak', *wōw+λəy* 'erőtlen, gyöngé'), és igenévképzőként is használatos (*mən+λəy+al+nə* 'mielőtt elment'). Névszóhoz kapcsolódva a mondatban határozó: *tüwət+λəy t'enə jüγəw* 'tűz nélkül ide jöttünk', *nüj əntə jōwtən kuntə, āwi+λəy t'i pitmən* 'ha te nem jöttél volna, lány nélkül maradunk (ketten)'.

3.1.3. Birtokos személyragozás

A főnevekhez járuló személyvégződésnek utalnak a birtokos személyére és számára (Sg. Du. Pl. 1.2.3. személy) valamint a birtok számára. Az egyes számú birtoknak nincs külön jele. A kettes számú birtok jele: *-γəl-*, a többes számúé: *-λ-*. A számjelek az abszolút ragozáshoz hasonlóan a névszótövhöz kapcsolódnak, ezt követik a személyjelek. Azokban a névszótövekben, melyekben lehetséges a magánhangzóváltakozás, az egyes számú birtokra utaló paradigmában a felső nyelvváltság váltóhang jelenik meg.

qāt 'ház'

A birtokos
száma és
személye

A birtok száma

	Sing.	Dual.	Plur.
Sg.1	<i>qutəm</i>	<i>qātγələm</i>	<i>qātλəm</i>
Sg.2	<i>qutən</i>	<i>qātγələ</i>	<i>qātλə</i>
Sg.3	<i>qutəl</i>	<i>qātγəl</i>	<i>qātλəl</i>
Du.1	<i>qutimən</i>	<i>qātγələmən</i>	<i>qātλələmən</i>
Du.2	<i>qutin</i>	<i>qātγələn</i>	<i>qātλən</i>
Du.3	<i>qutil</i>	<i>qātγələn</i>	<i>qātλən</i>
Pl.1.	<i>qutiw</i>	<i>qātγələw</i>	<i>qātλəw</i>
Pl.2.	<i>qutin</i>	<i>qātγələn</i>	<i>qātλən</i>
Pl.3	<i>qutil</i>	<i>qātγəl</i>	<i>qātλəl</i>

A Sg. és Pl. 1. személyű toldalék magánhangzója lehet *-ə-*, *-e-*, (*-a-*, *-i-*), olykor ugyanannak a tőnek az alakváltozatai: *wāγəm ~ wāyəm ~ wāyam* 'vasam'. Bizonyos hangtani körülmények között a magánhangzó mindig *-e-*: *anykəm* 'anyám'. A Sg. 2. személyében *-ən ~ -e* váltakozás figyelhető meg: *riətən ~ riite* 'csónakod'. E ragváltásokat részletesen tárgyalja Honti (1977: 277–278). Az én információim szerint a rag-

változatok ‘konkrét ~ általános’ jelentést is hordoznak: *məɣəw* ‘pontosan a mi földünk’, *məɣew* ‘általában a mi földünk’.

A birtokos személyragos alakokhoz esetragok is járulhatnak: *im+iλ+nam jastəl* ‘a feleségének mondja’, *ántəp+λλλ+nat* ‘bölcsoível’.

Az északi osztyákhhoz hasonlóan a szurguti folklórnyelvben is lehet használni a birtokos személyragokat determinálásra: *nālķəm niŋe kōtam jəm jūt, nālķəm ķuje ķūram jəm jūt, nōķ pi nālķiλλəλəm* ‘örvendezett nő[d] kezem jó íze, örvendezett férfi[d] lábam jó íze, nagyon örvendezem’.

3.1.4. Melléknevek

A főnévi és a melléknévi kategória nem különül el világosan egymástól. Jelzői funkcióban a főnév melléknévvé válik: *kāw lek, wāy lek* ‘kő-út, vas-út’. Gyakran előforduló melléknévképzők az *-əŋ*, az *-i* és a *-pi*: *wōw* ‘erő’ > *wōkkəŋ* ‘erős’, *pōłł’* ‘kisütött zsir’ > *pōłł’i put* ‘zsíros fazék’, *wāt* ‘szél’ > *wātəŋ λλλpi jəm jəɣəw* ‘szeles szájú jó atyánk (=isten)’. A melléknevek a névszóragok közül a leggyakrabban a Transl. ragot veszik föl: *ənəλɣə jəɣ* ‘nagygyá lett’, *atəmɣə* ‘rosszul’.

A melléknév fokozása

A melléknév középfokát egyrészt a melléknévhez fűzött *-čək* toldalékkal lehet kifejezni: *sikkəŋčək* ‘szebb’. Ugyanez a toldalék határozószókhöz is kapcsolható: *jəmatčək* ‘jobban’, *iλətəčək* ‘lejjebb’, és hasonló eredetű a Jg. *-čəy* nagyító képző: *λāwčəy* ‘hatalmas ló’, *ķātčəy* ‘nagy ház’, *ikičəy* ‘óriás’. Más módon a fokozás a hasonlító szó után álló névutóval történik: *niŋət ķuj-jāy kiŋt’a wōkkəŋət* ‘a nők a férfinépnél erősebbek’. Ha a hasonlító személynévmás fejezi ki, a névutó is megkapja a személyjelölő szuffixumokat: *ma kiŋt’ayəm ənəl λuŋk* ‘nálam nagy(obb) szellem’, *pupi wōkkəŋ min kiŋt’aymən* ‘a medve erős(ebb) mi kettőnkénél’. Előfordul, hogy a fokozás mind a melléknéven, mind a hasonlítón jelölt: *ne ķə kiŋt’a wōwλəɣčək* ‘a nő a férfinél gyöngébb’.

A felsőfokot körülírással lehet kifejezni. Egyrészt a *-pi* partikulával és a *jəmat* ‘nagyon’ határozóval: *jəmat ajpi pāɣəl* ‘legkisebb fia’, másrészt névutóval: *ķāŋtək ķə wōkkəŋ mata* ‘az ember a legerősebb’. Ez a névutó is állhat határozószó után: *sāɣa mata* ‘nagyon gyorsan, a leggyorsabban’.

3.1.5. Számnevek

Az egyszerű tőszámnevek a következők: 1 *əj*, 2 *kit*, *katɣən*, 3 *ķoləm*, 4 *hələ*, 5 *wāt*, 6 *ķut*, 7 *lapət*, 8 *hijləy*, 9 *irjəŋ*, 10 *jəŋ*, 20 *ķos*. Az első és a második tízes számait az *ūrəkkə* ‘kívül’ névutó segítségével képzik: 11 *jəŋ ūrəkkə əj*, 12 *jəŋ ūrəkkə katɣən*, 23 *ķos ūrəkkə ķoləm*, 25 *ķos ūrəkkə wāt*. A további kerek tízesek a következők: 30 *ķoləm jəŋ*, 40 *hələ*

jeŋ, 50 *wăit jeŋ*, 60 *ķut jeŋ*, 70 *lapat jeŋ*, 80 *ńjlsăt*, 90 *irsăt*, 100 *săt*. Harminc fölött a számneveket egyszerű összetétellel képzik: 33 *ķolam jeŋ ķolam*, 76 *lapat jeŋ ķut*. A századok: 200 *katsătŋn*, 300 *ķolam săt*, 400 *ńalə săt*, 500 *wăit săt*, 600 *ķut săt*, 700 *lapat săt*, 800 *ńjlaŋ săt*, 900 *irjeŋ săt*, 1000 *t'oras*.

A sorszámneveket a *-mat* képzővel lehet létrehozni. Az 'első' jelentésben az *ăləŋ* 'vminek az eleje, vége' szó használatos, ez is megkaphatja a sorszámnévképzőt (*ăləŋmat*), de lehetséges az *əjmat* alak is. A továbbiak: *kimat* ~ *kitmat*, *ķolammət*, *ńalmət* stb. A *t'oras* 'ezer' számnévhez nem lehet sorszámnévképzőt kapcsolni. Az adatközlő ezt azzal magyarázta, hogy a nagy kerek számok az osztjában határozatlan mennyiségnek számítanak, mint pl. az orosz eredetű *million* is. A sorszámnevekhez a Transl. rag járulhat: *ķolammətə* 'hármadszor'.

A törtszámneveket a *pălək* 'fél' szó segítségével, a szorzó számneveket a *-pa* partikulával vagy a *pič* névutóval képzik: *əjpa-ķippa* 'egyszer-kétszer', *kit pič*, *ķolam pič* 'kétszer, háromszor'.

Határozatlan számnevek: *ar* 'sok', *čiməl* 'kevés'.

3.1.6. Névmások

3.1.6.1. Személynévmások

Mindhárom számot (Sg., Du., Pl.) és mindhárom személyt (1., 2., 3. személy) külön személynévmás fejezi ki, a következőképpen:

	1.	2.	3.
Sg.	<i>ma</i>	<i>nűŋ</i>	<i>lűw</i>
Du.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Pl.	<i>məŋ</i>	<i>nəŋ</i>	<i>ləŋ</i>

A személynévmásragozásban a főnévragozástól eltérően megjelenik az accusativus és a dativus. Más esetek képviselete (Instr., Abess.) hiányos. A ragok jórésze a dativusi tőhöz járul. A paradigma egyik lehetséges változata (Honti 1977: 275-276 alapján):

	Sg.1.	Sg.2.	Sg.3.
Nom.	<i>ma</i>	<i>nűŋ</i>	<i>lűw</i>
Acc.	<i>mant</i>	<i>nűŋat</i>	<i>lűwat</i>
Dat.	<i>mantem</i>	<i>nűŋati</i>	<i>lűwati</i>
Lat.	<i>mantema</i>	<i>nűŋatina</i>	<i>lűwata</i>
Lok.	<i>manə</i>	<i>nűŋnə,</i> <i>nűŋatinə</i>	<i>lűwnə,</i> <i>lűwatinə</i>
Abl.	<i>mantemi</i>	<i>nűŋatini</i>	<i>lűwati</i>

	<i>manijti</i>	<i>nūḡnijti</i>	<i>liḡwnijti</i>
Appr.	<i>mantemnam</i>	<i>nūḡatinam</i>	<i>liḡwatinam</i>
Transl.	<i>mantemyə</i>	<i>nūḡatinyə</i>	<i>liḡwatiyə</i>
Instr.	<i>mantemat</i>	<i>nūḡatinat</i>	
Com.	<i>mantemnat</i>	<i>nūḡatinat</i>	<i>liḡwatinat</i>
Abess.	<i>mantemləy</i>	<i>nūḡatiləy,</i> <i>nūḡatinləy</i>	<i>liḡwatiləy</i>
	Du.1.	Du.2.	Du.3.
Nom.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Acc.	<i>minat</i>	<i>ninat</i>	<i>linat</i>
Dat.	<i>minatem</i>	<i>ninati</i>	<i>linati</i>
Lat.	<i>minatema</i>	<i>ninatina</i>	<i>linatina</i>
Lok.	<i>minatemnə</i>	<i>ninatinnə</i>	<i>linatinnə</i>
Abl.	<i>minatemi</i>	<i>ninatini</i>	<i>linatini</i>
	<i>minnijti</i>	<i>ninnijti</i>	<i>linnijti</i>
Appr.	<i>minatemnām</i>	<i>ninatīnam</i>	<i>linatīnam</i>
Transl.	<i>minatemyə</i>	<i>ninatinyə</i>	<i>linatinyə</i>
Com.	<i>minatemnāt</i>	<i>ninatīnat</i>	<i>linatīnat</i>
	Pl.1.	Pl.2.	Pl.3.
Nom.	<i>məy</i>	<i>nəy</i>	<i>ləy</i>
Acc.	<i>məyat</i>	<i>nəyat</i>	<i>ləyat</i>
Dat.	<i>məyati</i>	<i>nəyati</i>	<i>ləyati</i>
Lat.	<i>məyatina</i>	<i>ləyatina</i>	
Lok.	<i>məyatinnə</i>	<i>nəyatinnə</i>	<i>ləyatinnə</i>
Abl.	<i>məyatini</i>	<i>nəyatini</i>	<i>ləyatini</i>
	<i>məynijti</i>	<i>nəynijti</i>	<i>ləynijti</i>
Appr.	<i>məyatīnam</i>	<i>nəyatīnam</i>	<i>ləyatīnam</i>
Transl.	<i>məyatinyə</i>	<i>nəyatinyə</i>	<i>ləyatinyə</i>
Com.	<i>məyatīnat</i>	<i>nəyatīnat</i>	<i>ləyatīnat</i>

A fenti paradigmához képest a következő, helyenként egymásnak ellentmondó változatokat jegyeztem fel Tra. adatközlőktől:

1. A fenti példákban a testesebb ragok előtt csak a Sg. 1. és ritkábban a 2. személyű alakokban jelenik meg a személyjelölő *-em-*, *-in* elem: *mant+em+nam*, *nəyat+in+nə*. Analógiás úton a 2. személyt jelölő *-n* más személyekbe is átkerült: *məyatinyə*, *ləyatinyə*. Az én adataim között a személyjelölő elem előfordul Du. Pl. 1. személyű valamint Sg. Pl. 3. személyű alakokban: Appr. *minatimənam*, *liḡwatiḡnam*, *ləyatīḡnam*, Com. *məyatīwnat*, *liḡwatiḡnat*, *ləyatīḡnat*.

2. A Du. és Pl. 2. személyű translatívusi alakok hasonulásos gemináta *-kk-*-t tartalmazó változatban is előfordulnak: *minatikkə, ninatikkə, linatikkə, məḡatikkə, nəḡatikkə, λəḡatikkə*. Ugyanez az adatközlő az Abess. ragot is kétségeskedés nélkül hozzákapcsolta mindegyik személynévmási alakhoz. Más vélemény szerint a személynév másoknak sem translativusa sem abessivusa nincs.

3. Az Abl. névutós változata az én gyűjtésemben csakis személyragos formában jelenik meg: *manijktəm, nüḡnijkte, lüwḡnijktiλ, minnijktimən, ninnijktin, linnijktin, məḡnijktiw, nəḡnijktin, λəḡnijktiλ*. Ugyanezeket az alakokat jegyezte fel a századfordulón a Jugan mentén Paasonen is (Paasonen–Vértes 1965:81). Honti adatközlője kérdésemre válaszolva elmondta, hogy ő is ismeri a személyragos alakokat, de hozzátette az abl. ragot is: *ma nijktemi, nüḡ nijkteni, lüw nijktiλ*. Szerinte a személyragos alak a legkonkrétabb, a legpontosabban utal a cselekvés kiinduló pontjára (*lüw manijktəm niraḡ wəj* ‘ő elvett tőlem egy papírt’), a személyrag nélküli tágabb helyre utal (*ma λəḡnijti jüλəm* ‘én tőlük jövök’), a pusztá *-i* ragos alak pedig a legelvontabb (*mantemḡ tiwəm moḡət* ‘tőlem származott fiak’). Az egyik Tra. adatközlő szerint *-i* ragot nem lehet személynév másához fűzni, ehelyett ő az *iwəl* névutót ajánlja, mely kétféle módon kapcsolódhat a névmáshoz: névutóként a nominatívusi tőhöz (*ma iwəltemi*) és némileg agglutinálódott formában a datívusi alakhoz (*mantem iwəl*). A *pəl-* ‘fél’ ige vonzata szerinte személynév más esetében: *ma lüw iwəltiλ pəλλəm* ‘félek tőle’, főnév esetében *-i: öwər küḡər öti pəλλəm* ‘a farkastól félek’.

4. A Loc. rag a nominatívusi tőhöz járul, s gyakoriak a hangzókieséses és hangátvetéses alakok: *man, nüḡən, lüwən, minən, ninən, linən, məḡən, nəḡən, λəḡən*. A Loc. ragos alakok főleg passzív szerkezetekben fordulnak elő: *lüwənə min öḡəḡojmən* ‘ő megtalált minket, tkp.: általa mi ketten megtaláltattunk’.

5. Dat.-Lat. értelemben használatos a Dat., Lat. és az Appr. esetrag. A *jast-* ‘mond’ ige vonzataként mindhárom eset előfordul: *lüwati ~ lüwata ~ lüwatinam ~ lüwatilnam jastəl* ‘mondja neki’, közülük leggyakoribb az Appr. eset. Az Appr. eset ragja a nominatívusi tőhöz is járulhat: *kosət lüwanam leḡəλλət* ‘a csillagok rá néznek’, ‘hozzá’ jelentésben névutós szerkezetet használnak: *ma lüw küḡəλλəm mājəḡa məḡləm* ‘vendégségbe megyek hozzá’.

6. Instr. használatára kevés példám van, mivel sem célhatározó, sem közvetett tárgy esetében nem fordulhat elő Instr. ragos személynév más. Egyes igék vagy névutók vonzata lehet Instr., de az én adatom eltér a fenti táblázatbelitől: *ḡewrəm nüḡatiḡat lawləḡsəl* ‘a gyerek vár téged’. A Trj. adatok szerint (Karjalainen–Vértes 1964: 240–241.) mind a kilenc személyes névmásnak van Istr. esete, de ma csak az Sg. 1.2. névmások Instr.-ával lehet találkozni.

7. Nyomatékosítás céljából a személynév másokat megkettőzhetik és *-(n)ə* elemmel bővítik: *man* ‘én magam’, *lüwə* ‘ő maga’, *lin-linə* ‘ők ketten maguk’. Mivel a birtokos

jelző jelöletlen, a birtokos szerkezetekben a személynévmás alapelakja szerepel, tehát nincs külön birtokos névmás: *ma paɣam* ‘az én fiam’, *məŋ weliləwnat* ‘a mi rénjeinkkel’.

3.1.6.2. Mutató névmások

A mai szurguti mutató névmások is beillenek abba a rendszerbe, melyet Honti László Trj. adatok alapján felállított (1988:184 és 1993:307)

	<i>tem</i>	<i>temi</i>	<i>tõm</i>	<i>tõmi</i>	<i>tî</i>	<i>tût</i>	<i>tû</i>	<i>tút</i>
konkrét/látható	+	+	+	+	–	–	–	–
távoli	–	–	+	+	–	–	+	+
jelzőként	+	–	+	–	+	–	+	–

A mutató névmásnak egyszerű determináló funkciója is lehet, mint a magyar határozott névelőnek: *tû iki*, *tû imi* ‘az apó, az anyó’. Sőt, bizonyos esetekben az *əj* ‘egy’ és a *tû* ‘az’ szavaknak a magyar határozatlan és határozott névelőkkel azonos használatával találkozunk: *panə tû mənlən, mənlən, tām əj k̄āta jōwətlən. tû k̄āta panə jāk̄ə lāŋa* ‘És ahogy mész, mész, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

A nem jelzői funkciójú névmások névszói toldalékokat is felvehetnek, különösen akkor, amikor pronominalizáció történik a mondatban: *ma tūtəlam kənčə kim əntem* ‘nem tudom megkeresni őket, tkp.: azaimat (Du) megkereső képességem nincs’, *tūtəlnat t'enə itrə wāll* (tkp. azával) így tovább él’.

A *temi* névmás a mondat élén az egész mondatra vonatkozhat, ‘hát, íme’ jelentésben: *temi əj imi jāk̄ən əməsl* ‘íme, egy asszony ül bent’, *temi kemən əjnam jāk̄ə k̄ōtəl* ‘hát kint mindenütt világos van’. Még a mondat végére is kerülhet a *temi* névmás: *kuntintə k̄ōtəl temi* ‘már régen világos van (íme)’. Ebben a mondat hangsúlyt irányító funkcióban mélyhangú párja a *tām* ‘akkor’: *tām tî māk̄ə ikinə k̄ōlnam əntə tułojəm* ‘akkor az erdei szellem nem pusztít el’, *tūtənat kem karimta, tām pan jūwa* ‘azzal fordul ki, és akkor gyere’.

A névmásokkal azonos hangalakú *tî*, *tû*, *tə*, nyomatékosító partikulákkal gyakran lehet találkozni az élő beszédben, töltelékelemként vagy a szöveg tagolását megkönnyítő funkcióban: *ja t'et' tāk̄ə tû iminə...*, *panə tû tî, tû iminə* ‘(hozzávetőlegesen:) és hát akkor az anyó...’ Ige előtt a *tə* partikula igekötőként viselkedik, az ige jelentését befejezetté teszi: *ənəl kūrpiŋən tî sāvərləm* ‘levágom a nagylábujjad’.

3.1.6.3. Kérdő és vonatkozó névmások

A leggyakoribbak: *ķōjaji* 'ki, aki', *mūwəli* 'mi, ami', *mətə* 'melyik, amelyik', *mūw sir* 'milyen', *mūk kim* 'hány'.

Határozatlan névmás: *mətəli* 'valaki', *mətəli* 'valami, valamilyen' *mətə ķāntək ķō* 'valamilyen ember'.

Az 'egyik...másik' névmáspár kifejezésére a *pa...pa* partikula használatos: *pa āntəp jəmsi ķāt pāləka ķātəltəlləllə*, *pa āntəp pəyi ķāt pāləka* 'egyik bölcsőt a ház jobbfelébe hordja, másik bölcsőt a bal félbe'.

Ha nem párban szerepel a névmás, akkor az *əj* 'egy' számnév birtokos személyragos alakja szerepel 'egyik(e)' vagy 'másik(a)' jelentésben, esetleg megtoldva a *ķō* 'férfi' vagy a *ne* 'nő' főnévvel a nem jelölésére: *əjəl ķāta jāķə t'ə āt* 'az egyik házában megjelent', *əj niηəla nōķə antə jastətəp* 'a másiknak semmit sem szól', *əj ķujmən* 'egyikünk'.

3.1.6.4. Egyéb névmások

Általános névmás: *əjnam*, *inam* 'mind, mindegyik', *kačəη* 'minden'.

Tulajdonképpen tagadó névmások a szurguti nyelvjárásban nincsenek, de a *-pə* nyomatékösítő partikula a tagadó mondatban a névmásokhoz is kapcsolódhat: *əj-mətəli-pə antem* 'senki sincs'.

3.2. Igék

3.2.1. Igetövek

A névszókhoz hasonlóan az igék is általában egytövéek, magánhangzóra és mássalhangzóra egyaránt végződhetnek. Tőalternációt egyetlen igecsoportnál figyelhetünk meg. Ezek az igék egyszótagosak, s magánhangzós és mássalhangzós tövéük van: *jə-*, *jəγ-* 'vállik vmivé', *jū-*, *jūw-* 'jön', *li-*, *liw-* 'eszik', *mə-*, *məj-* 'ad', *ni-*, *niw-* 'látszik', *tu-*, *tuw-* 'hoz', *wə-*, *wəj-* 'vesz', *wu-*, *wuj-* 'tud, lát'.

3.2.2. Igeragozás

A szurguti osztják igéket aktív és passzív igenemben, jelen és múlt időben, egyes, kettes és többes számban, első második és harmadik személyben, jelentő módban lehet ragozni. A felszólító mód ragozása hiányos, a többi módot egyéb eszközökkel fejezik ki. Az igei személyrag utal az ige tárgyának meglétére vagy hiányára, határozott vagy határozatlan voltára (alanyi és tárgyias ragozás). A határozott tárgy száma is kifejezésre jut az igei

személyragon. A toldalékok kapcsolódási sorrendje: tő + időjel + tárgyra vagy igenemre utaló elem + személyrag. A jelen idő jele *-λ*, a múlt idő jelöletlen. A passzívum képzője *-oj-*, a passzív ragozású paradigmában ennek változataival találkozhatunk. A tárgyas ragozásban az egyes számú tárgynak nincs jele, a kettes szám jele a *-γλ-*, a többes számé a *-λ-*. Felszólító mód csak aktív, jelen idejű paradigmában, a második személyekben van: Sg.2.: *-a/-e*, Du.2.: *-ətən~ittən*, Pl.2.: *-ətəγ~itəγ*.

Példák a ragozásra: *pān-* ‘tesz, helyez’

3.2.2.1. Alanyi ragozás

	Jelen idő	Múlt idő	Felszólító mód
Sg.1.	<i>pānλəm</i>	<i>pānəm</i>	
2.	<i>pānλən</i>	<i>pānən</i>	<i>pāna</i>
3.	<i>pānəλ</i>	<i>pān</i>	
Du.1.	<i>pānλəmən</i>	<i>pānmən</i>	
2.	<i>pānλəttən</i>	<i>pāntən</i>	<i>pāniittən</i>
3.	<i>pānλəγən</i>	<i>pānγən</i>	
Pl.1.	<i>pānλəw</i>	<i>pānəw</i>	
2.	<i>pānλətəγ</i>	<i>pāntəγ</i>	<i>pānitəγ</i>
3.	<i>pānλət</i>	<i>pānət</i>	

Megjegyzések:

- Egyes igéknél a múlt idejű Sg.3. alakban a végződés *-əγ*: *jast+əγ* ‘mondott’, *nōməks+əγ* ‘gondolt’, *wikət+əγ* ‘felkiáltott’.
- A többi osztják nyelvjárásból ismert *-s* múltidőjel csak szórványosan, bizonyos kifejezésekben fordul elő, leginkább az Ag. tájsházolásban. Az időjárással kapcsolatos egyszemélyű igék múlt ideje Ag. *jōməs* ‘esett’, *njəγətəs* ‘vihar volt’, Tra. J. P. *jōm*, *njəγətəγ* ‘ua’. A Tra. és az Ag. tájsházolásban a ‘megy’ ige *-s* jeles alakja jövőre utaló, enyhe felszólító értelmű: *ja, ma mənšəm* ‘na, én elmentem (akkor mondom, amikor éppen indulni akarok)’, *mənši* ‘menjünk (PassPrt3Sg)’. Az *s*- időjelet a szurguti nyelvérzék általában archaikusnak tartja, folklóre szövegekbe illőnek érzi.
- A felszólító mód kifejezése a 3. személyben a *λūwə* ‘hadd’ segítségével, körülírással történik: *imilən λūwə jārnas wārλət* ‘feleségeitek inget készítsenek’. Elvértve lehet találkozni 3Sg felszólító módú alakkal: *kūč mūwəli wālijat, ləηλəm jāķə* ‘bárki is legyen, bemegyek’. Egyes családtagok, akik közvetlenül nem szólíthatják meg egymást, a 3Sg imperativust használják: *mant čajat pānijat* ‘nekem teát töltsön’ A *-jat* végződés a századeleji feljegyzésekben (Karjalainen–Vértes 1964: 270-271, Paasonen–Vértes 1965: 90) még a felszólító paradigma része, ma már csak megőrzött régiségként fordul elő.

3.2.2.2. Passzív igeragozás:

	Jelen idő	Múlt idő
Sg.1.	<i>ρᾶνλοῖα</i>	<i>ρᾶνοῖα</i>
2.	<i>ρᾶνλο</i>	<i>ρᾶνο</i>
3.	<i>ρᾶνλι</i>	<i>ρᾶνι</i>
Du.1.	<i>ρᾶνλοῖμα</i>	<i>ρᾶνοῖμα</i>
2.	<i>ρᾶνλοῖτα</i>	<i>ρᾶνοῖτα</i>
3.	<i>ρᾶνλιῶν</i>	<i>ρᾶνιῶν</i>
Pl.1.	<i>ρᾶνλοῖω</i>	<i>ρᾶνοῖω</i>
2.	<i>ρᾶνλοῖτε</i>	<i>ρᾶνοῖτε</i>
3.	<i>ρᾶνλατ</i>	<i>ρᾶνατ</i>

Megjegyzések

1. A passzív igenemnek ma már csak jelentő módú ragozása van, de a felszólítás körülírással lehetséges: *κοῦλαγιλ λιῦν ἰᾶρναςατ ῶρλοῖα* ‘holnapra nekem inget csináljanak, tkp.: én inggel hadd csináltatok. A passzív felszólító mód kifejezhető ParticPerf+Px+mosat szerkezettel is: *μαῖρᾶσαη ῶῖαῖκατ τιῦμα ῶσατ* ‘fáradékony állatként szüless meg’.

2. A mondatban a passzív igék nemcsak akkor fordulnak elő, amikor az ágens ismeretlen, pl. (*νῦη*) *κοῦλατ ταῖνᾶ ῶῖαῖκατ* ‘három helyen kiáltanak neked’, *ἰᾶηκατ ῶρᾶτλατ* ‘jégdarabok vitetnek’. Gyakoribb az az eset, amikor a passzívum éppen az ágens kiemelését szolgálja, ugyanis a passzív ige ágense Loc. raggal jelölt: *μαῖηκ ἰκῖνᾶ ἄντα τοῖαῖματι* ‘az erdei szellem nem értette’. A passzív szerkezetben a logikai tárgy Instr. esetbe kerül: *τιῦ ἰμῖνᾶ ἄλατ ταῖνᾶ ῶῖαῖκατ ῶῖαῖκατ* ‘az anyó fekvő helyet készítet’. Ha az igének direkt és közvetett tárgya is van, a direkt tárgy lesz a passzív ige alanya, a közvetett tárgy Instr. esetbe kerül: *ῶτοῖαῖκατ ῶῖαῖκατ ῶῖαῖκατ ῶῖαῖκατ* ‘nagynénje étellel-mivel etette (öt)’. Ha az igének az európai mondat szerkezet szerinti tárgyi és részeshatározói bővítője van, a tárgy kerül Instr. esetbe, s a részeshatározó lesz a passzív ige alanya: *τοῖαῖκατ ῶῖαῖκατ ῶῖαῖκατ ῶῖαῖκατ* ‘égi uralkodó atyád mi jó szót mondott (neked)?’ Intranszitiv igéket is lehet passzívan ragozni (mint a többi osztják nyelvjárásban), itt is az ágens kiemelése a cél: *κοῖαῖκατ ῶῖαῖκατ* ‘ki jön hozzám, tkp. kim által érkeztetem’.

3.2.2.3. Tárgyas igeragozás:

Egyes, kettes és többes számú tárgy esetén
ρᾶν- tesz, helyez

	Obj.Sg.	Obj.Du.	Obj.Pl.
Jelen idő			
Sg.1.	<i>ρᾶνλετ</i>	<i>ρᾶνλεῖατ</i>	<i>ρᾶνλεῖατ</i>
2.	<i>ρᾶνλε</i>	<i>ρᾶνλεῖα</i>	<i>ρᾶνλεῖα</i>
3.	<i>ρᾶνλεῖτε</i>	<i>ρᾶνλεῖατ</i>	<i>ρᾶνλεῖατ</i>
Du.1.	<i>ρᾶνλεῖμα</i>	<i>ρᾶνλεῖμα</i>	<i>ρᾶνλεῖμα</i>
2.	<i>ρᾶνλεῖτα</i>	<i>ρᾶνλεῖτα</i>	<i>ρᾶνλεῖτα</i>
3.	<i>ρᾶνλεῖτα</i>	<i>ρᾶνλεῖτα</i>	<i>ρᾶνλεῖτα</i>

Pl.1.	<i>pǎnlatəw</i>	<i>pǎnləγələw</i>	<i>pǎnlələw</i>
2.	<i>pǎnlattən</i>	<i>pǎnləγələn</i>	<i>pǎnlələn</i>
3.	<i>pǎnlił</i>	<i>pǎnləγələł</i>	<i>pǎnlələł</i>

Felszólító mód

Sg.2.	<i>pǎne</i>	<i>pǎnγəla</i>	<i>pǎnəla</i>
Du.2.	<i>pǎnittən</i>	<i>pǎnγələn</i>	<i>pǎnələn</i>
Pl.2.	<i>pǎnitəγ</i>	<i>pǎnγələn</i>	<i>pǎnələn</i>

Múlt idő

Sg.1.	<i>pǎnem</i>	<i>pǎnγələm</i>	<i>pǎnləm</i>
2.	<i>pǎne</i>	<i>pǎnγəla</i>	<i>pǎnla</i>
3.	<i>pǎntəγ</i>	<i>pǎnγəł</i>	<i>pǎnł</i>
Du.1.	<i>pǎntəmən</i>	<i>pǎnγələmən</i>	<i>pǎnləmən</i>
2.	<i>pǎnəttən</i>	<i>pǎnγələn</i>	<i>pǎnələn</i>
3.	<i>pǎnəttən</i>	<i>pǎnγələn</i>	<i>pǎnlən</i>
Pl. 1.	<i>pǎntəw</i>	<i>pǎnγələw</i>	<i>pǎnləw</i>
2.	<i>pǎnəttən</i>	<i>pǎnγələn</i>	<i>pǎnələn</i>
3.	<i>pǎnił</i>	<i>pǎnγələł</i>	<i>pǎnłələł</i>

A tárgyas ragozás használata

Csak a tranzitív igéknek van tárgyas ragozásuk. Tárgyas ragozást akkor lehet használni, ha az ige tárgy határozott. Ha a határozott tárgy nincs jelen a mondatban, a tárgyas ragozás kötelező, mivel akkor egyedül az igei személyrag utal a tárgyra: *t'i tuwtəγ, tuwtəγ* 'így vitte, vitte [azt]', *katəllə kuntə – niŋ niŋe* 'ha elkapod [öt], a te feleséged'. Egyébként határozott tárgynak számít a mutató névmás, s az azzal alkotott jelzős szerkezet, és a birtokos személyjelölővel ellátott névszó: *t'u suntukəł kut'ħəla uməttəγ* 'azt a ládáját maga mellé helyezte', *kūra nōk wəje* 'vedd el a lábad'. A kontextusból is következhet, hogy a tárgy határozott, ilyenkor egyedül az igei személyrag utal határozott voltára: *kuwər pətə lūwati pamtətəγ* 'tenyer[ét] neki mutatta'. Ha a főmondatot tárgyi mellékmondat követi, az igei állítmányt szintén tárgyasan kell ragozni: *kōinat pamilətəγ, miw lōwatəγ jəγ* 'kezevel mutatta, milyen nagy lett'. Tárgyas ragozáskor a tárgy száma az ige is megjelenik: *sǎmγəla iłə moŋətγəla* 'két szemed megtörölted'.

3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek

A melléknévi igenevek, a feltételes és a fosztóképzős igenevek toldalékolhatók, a hozzájuk kapcsolódó személyjelölő elemek utalnak a cselekvéshordozó számára és személyére. Határozóragok és névutók is járulhatnak hozzájuk, ilyenkor mellékmondatot

helyettesítenek. A főnévi és a határozói igenév (infinitivus és gerundium) tovább nem toldalékolható, személyvonatkozása nincs, az igenév cselekvéshordozója megegyezik a főige alanyával.

Az igevekhez járuló személyjelölő elemek alakilag szoros kapcsolatban vannak a birtokos személyragokkal:

	Sg.	Du.	Pl.
1.	-am	-əmən/-amən	-aw
2.	-an/-a	-in	-in
3.	-al	-in	-l

3.3.1. Folyamatos melléknévi igenév (*participium praesens*)

Képzője: -tə. Személyjelölő elem előtt a tövégi magánhangzó kiesik: *məntə ne* ‘menő nő’, *məntal* ‘menése közben’. A mondatban a pusztá igenév a leggyakrabban jelző. Inkább aktív értelmű, tárgyi bővítménnyel: *arəy tutə kə* ‘ének hozó ember’, vagy határozói bővítménnyel: *jəḳən wāltə kičəl əntem* ‘nem akar otthon élni, tkp.: otthon élő kívánsága nincs’. Lehet passzív értelmű is, külön alannyal: *jəy wāltə wāč* ‘emberek lakta város’. A személyjelölővel ellátott igenév a mondatban lehet alany: *sočcal setəl* ‘lépése hallatszik’, határozói funkciójú jelzős vagy névutós szerkezet előtagja: *jəḳə jəwəttə latnə* ‘haza érkezted idején’. A személyjelölővel és határozóraggal ellátott igenév általában egyidejű időhatározó kifejezésére szolgál: *tū wāltinnə* ‘amint így éltek ketten’, *iminə nəḳ rűwəttalənə* ‘amikor az anyó felébresztette’. Feltételes mondatban is előfordulnak igeveves szerkezetek (vö. 3.5.5. fejezet).

A nyugati osztják nyelvjárásokban ismert a személyjeles melléknévi igevek verbum finitumként való használata. A keleti osztjákban a beszélt nyelvben ez nem fordul elő, viszont a folklórban igen. A *participium praesens* megfelelő személyjelölővel jelen idejű igét helyettesíti: *liləy sārni pəḳnəm kəta jəḳən ləḣmilətam* ‘élő arany felragyogott házba be lépek’.

3.3.2. Befejezett melléknévi igenév (*participium perfectum*)

Képzője -(ə)m, a mondatban a pusztá igenév aktív vagy passzív értelmű jelző, *wəntə jűwəm jəy* ‘erdőbe jött emberek’, *nűḣ nűḣnam kətat-kūrat wəjəm suntuke* ‘saját kezdeddel-lábaddal elvett ládád’. A személyjelölő elemmel bővült igenév lehet alany: *lita jəymam setəl* ‘megéheztem, tkp. éhessé válásom hallatszik’, vagy tárgy: *il törəm mənmam əntə wujəm* ‘alsó világba mentemet nem láttam’ vagy időhatározó: *wəle tűwətəḣkə jəyən tī jəḣkiləma* ‘vajon szerezted tűzet ott jártod[ban]’. Határozóraggal vagy névutóval idő- és módhatározói viszonyokat fejez ki: *os sarnam mənmalənə* ‘tovább mentekor’, *jəḳə ləḣmalə* ‘miután belépett’, *əlintmal latnə* ‘amikor lefeküdt’, *liwmal-jəntmal piriənə*

'miután evett-ivott, tkp. ette-itta után', *os jektayə lājyətıl kımna* 'amikor ismét táncolni kezdtek', *ma tem jūwmam mārə* 'ide jöttem ideje alatt', *t'u iminə partmal səyit* 'az anyó útmutatása szerint'.

A folklór szövegekben találunk példát a participium perfektum igesülésére is. Állítmányként múlt idejű ige helyett áll: *sısəy wājəy qōy jəm sısəl...* *lūw t'i jōytiləmal* 'szívós állat hosszú jó szívóssága, ő im megérkezett'.

Az 'úgy tűnik' modális tartalom kifejezésére is igeneves szerkezet használatos: *imi kuntintə kilmal tāyi* 'úgy látszik, az anyó már régen felkelt'.

3.3.3. Tagadó igenév

Képzője azonos az abessivus ragjával. A puszta igenév a mondatban jelző: *atəm lew wujılłəy kılyən jōwət* 'tapasztalatlan (tkp.: rossz világot nem látott) unokaöcséd jött'. Lehet állítmány névszói része is: *jāqən wāltə kicəl-pə wālləy jəy* 'nem akart otthon élni, tkp. otthon élő kívánsága valótlan lett'. Személyjelölővel és Loc. raggal ellátott alakja utóidejű időhatározó: *t'i mənləyələnə* 'mielőtt elment'.

3.3.4. Feltételes igenév

Képzője *-y-*, személyjelölővel együtt a feltételes mellékmondatban fordul elő, de míg a VVj. nyelvjárásban gyakran, a szurgutiban csak elvétve jelenik meg: *māntem mətaləkkə jəkya, jəya! əntə jəkya, əl jəya!* 'ha számomra valamivé leszel, légy, ha nem leszel, ne légy' (Honti 1978:132). A szurguti beszélt nyelvben az igenevet a *kuntə* 'ha' kötőszós szerkezet váltotta fel (vö. 3.5.5.). A folklórban a bálványszellemek énekeiben megmaradt, s használata arra utal, hogy az események egy másik valóságban történnek, mint például a Kazimi istennő énekében: *atıl jəyprəyem wālay* 'egyetlen öcsém van, tkp.: lenne'.

3.3.5. Főnévi igenév (infinitivus)

Képzője a *-ta(γə)*, melynek második szótagja valószínűleg translativusi eredetű. Egyéb toldalékokat nem vesz föl. A mondatban lehet alany: *atılnam atəm wāltayə* 'egyedül rossz élni', szükségességet kifejező állítmány: *temi tāqa ələ wāltə kətələnə litayə* 'ezt bizony hétköznapon [kell] enni', tárgy: *kemnam məntayə kic jəy* 'kifelé menni amint kezdett', és célhatározó: *mənləm pupi kənčəyə* 'megyek a medvét keresni'.

3.3.6. Határozói igenév (gerundium)

Képzője: *-min*, mely lezárja a szó végét, a szó tovább nem toldalékolható. A mondatban a leggyakrabban módhatározó: *jismin mənal* 'sírva megy', *tōm rajləy*

łewitmin-pitmin *ωλλαν* 'ott nagyon veszekedve-haragudva éltek ketten', ritkábban állapothatározó: *jiməλmin jākə ləŋa* 'elfedett arccal lépj be'.

3.4. Egyéb szófajok

3.4.1. Névvutók

A névvutók főnevekhez, névmásokhoz (ritkán számnevekhez) és melléknévi ige-
nevekhez járulva az esetragokhoz hasonlóan hely-, idő- és egyéb határozói viszonyok
ármlyaltabb kifejezésére szolgálnak. Ha személyes névmás után állnak, akkor a névvutó bir-
tokos személyragot is felvesz. Ha a névvutó eredetileg ragozott főnév volt, kialakulhatnak
azonos tövű névvutócsoportok. Ezek általában helyet, irányt jelölnek, és az irányhár-
masságnak megfelelően hol, honnan, hová kérdésre válaszolnak.

owti- 'vminek a felszínén, -re, -ről': *āwəλ owtinə* 'a szán tetején, szánon', *lāpəŋ wānč owtija* 'a tornác tetejére', *ker owtiji* 'a kályháról'

surə- 'vmi mellett, mellől, mellé': *āwəλ suriji* 'szánról, szán mellől', *surəja* 'mellé',
surənə 'mellett'

kānəŋnə '-nál, mellett': *owpi kānəŋnə* 'az ajtó mellett', *kāt kānəŋa* 'ház mellé,
házhoz'

ulnəŋa 'mellé': *āsəŋ ulnəŋa imte* 'tedd a párna mellé'

kūtəŋ- '-nál, mellett; -hoz, mellé': *ənəλ opiw kūtəŋəλnə* 'nénénknél', *məŋ kūtəŋiwənə*
'nálunk', *lūk kūtəŋəλnə* 'nálá', *kūtəŋəλa uməttəŋ* 'maga mellé tette'

saj- 'vmi mögött, mögé, mögül': *juŋ saja ~ sajnə ~ saji* 'fa mögött, mögé, mögül'

sajpi- 'vmi mögött, mögé, mögül': *juŋ sajpija* 'fa mögé'

ipri- 'vmi alatt, alá, alól': *pasan ipriənə* 'asztal alatt', *rāp iprija* 'hegy alá', *rāp ipriji*
'hegy alól'

ipri: *ipriənə, ipriət* 'előtt, elől'

ləŋpi- 'vmi belsejében, -be, -ből': *kāt ləŋpiənə* 'a házban'

ənt- 'vmi belsejében, -be': *wənt ənt[ɪ]nə* 'erdőben', *juŋ ənt[ɪ]nam* 'erdőbe', *əntəλnə*
'magában'.

Egyéb helyhatározó viszonyok:

niŋktə- '-tól' (csak személynévmással): *lūw niŋkiλ* 'tőle'

kəwit 'hosszat, mentén': *tū lek kəwit mənə* 'azon az úton menj', *kuləŋ jəŋi kəwət*
'halas folyócska mentén'

ulti 'át, keresztül': *as ulti* 'az Obon át'

kūt- 'között': *nəŋ mətə kūtinnə* 'ti egymás között'

Vannak olyan névutók, melyek hely- és időhatározóként egyaránt szolgálnak:

mōčə-ig': *tōrəm wāy mōčə* 'az égig', *jiləp lānt' pitta pətə mōčə* 'az első hóig'
pirnə 'után': *lānt' pitta pirnə* 'hőesés után', *t'u pirnə* 'azután', *tərəmal pirnə* 'halála
után', *liwmal-jənt'mal pirnə* 'miután ettek-ittak', *welit piri* 'a rének
nyomában'
iwəl '-ból, óta, közben': *ḳōl pālək iwəl* 'fél fenyőfából', *āmsilətam iwəl* 'ülésem
közben'

Tisztán időhatározói névutók:

mārə 'idején, ideig': *tūləy mārə* 'télen, tél idején', *tem jūwmat mārə* 'mióta
jöttem', *lapət at-ḳātəl mārə* 'hét nap és hét éjjel'
latnə 'idején, időben, -kor': *əj mətə latnə* 'egyszer', *jāḳə ləjmal latnə* 'amikor
belépett'

Módhatározói névutók:

sāyət 'módjára, szerint': *tōl sāyət* 'aszerint', *t'u iminə partmal sāyət* 'ahogyan az
anyó parancsolta', *ruł' sāyət* 'oroszul', *ma məntam sāyət* 'ahogyan én megyek'
ur- 'módon': *mətə urnam* 'valahogyan'
iti '-ként, módjára, min': *tōrəm iti əj atil* 'egyedül, mint az ég', *ənəl pālək ḳāntəy
jāy iti* 'mint a hantik többsége'

Ok- és célhatározó:

pətan 'miatt, végett': *ōnəltəyələtə pətan* 'a tanulásért', *nūj pətəyət* 'miattad'
kiča '-ért, -nak, számára': *ma kičəyəm* 'számomra', *lōj kiča* 'nyárra', *nəwrəmət
kiča* 'gyermekeknek'

Társhatározó:

jōt- 'együtt, -val': *ma jōtam* 'velem', *nin jōtin* 'kettőtökkel'

Egyéb határozók:

kiht'a '-nál, hasonlító névutó': *ma kiht'ayəm wōw* 'nálam erősebb', *sarpiyə kiht'a jəm
niḳkə jəl* 'a korábbinál egészségesebb lett'
ūrək- 'felül, kívül': *ma ūrkam* ~ *ma ūrəkkəm* 'rajtam kívül', *jəy ūrəkkə əj* 'tizenegy'
jūkan- helyett, -ért: *āwin jūkani* 'lányodért', *nol jūkanat* 'az orra helyett'
ilti '-ról': *mūw ilti* 'miről'

3.4.2. Határozószók

Mutató névmási határozószók:

təɣnam 'ide', *təwnam* 'oda', *tət* 'itt', *tət* 'ott' (állítmányi helyzetben: *tətti* 'itt van', *tətti* 'ott van', *təttit* 'itt vannak'), *t'elilata*, *t'elata* 'innen', *təla səyit* 'onnan', *t'enə* 'így', *təwəna* 'úgy', *t'əkim* 'ennyire', *t'ukim* 'annyira', *pa səŋnam pa* 'erre-arra'

Kérdő névmási határozószók:

müwat 'miért', *müw tāyi* 'hogyan, miért', *müw urnə* 'hogyan, mi módon'
kəti 'hol', *kəŋnam* 'hova', *kəla səyit*, *kəla'a* 'honnan', *kəlanə* 'hogyan', *kuntə* 'mikor', *kəlat* 'valahova', *kəlati(nam)* 'valahova', *kəlattinə* 'valahol'

A határozatlan névmásból alakult határozószók:

məta tāyinə 'valahol', *məta səŋnam* 'valahova', *məta səyit* 'valahonnan', *məta urnə* 'valahogyan'

Adverbiális tövű határozószók:

ilən 'elől', *ilnam* 'tovább, előre', *ilata* 'előlről'
ilən lenf *ilnam* 'lefelé', *ilata* 'lentől'
kemən 'kinf', *kemnam* 'kifelé', *keməllata* 'kintről'
nomən 'felül', *nəŋnam* 'fölfelé', *noməllata* 'felülről'
pirən 'hátsul', *pəɣinam* 'visszafelé', *pirəllata* 'hátsulról'
jəkən 'bent', *jəkənam* 'haza(felé), be(felé)'
māčə 'egyenesen tovább', *səɣa* 'gyorsan', *sarəllata* 'elől',
it 'most', *itpə* 'tovább, még most is', *jənam* 'hiába'
wiče 'mindig', *munt* 'korábban', *čəmə* 'váratlanul, hirtelen'

3.4.3. Igekötők

Az igekötők általában a határozószók lerövidült alakjai. Elsődleges jelentésük az irányjelölés, de kialakult az igekötő perfektiváló funkciója is. Szórendi helye az ige előtt van.

təɣ(ə) 'ide': *təɣə wiyittən* 'ide hívjátok', *təɣə jüwa* 'ide gyere'
təw(ə) 'oda': *təwə wuyi* 'oda hívták', *tək kəɣə* 'oda esett', *təwə əslə* 'otthagyt'
il(ə) 'el': *ilə moɣəjəl* 'eltörik', *ilə əslə* 'elenged', *səm jəŋkəl ilə moŋəttə* 'könnyét letörülte'
il(ə) 'le': *ilə iməl* 'leült', *ma il əlintləm* 'lefekszem', *ilə wəll* 'megöl',

ilə *κιλμᾶγτᾶλᾶτ* 'meghálok, *ilə* *čewijəmal latnə* 'amikor eltemették
nōḵ 'fel': *nōḵ kil* 'felkelt, *nōḵ iməl* 'felült, *nōḵ wəji* 'felvétetett, *nōḵ lil* 'megesz',
nōḵ kənciyəlla 'keresd meg őket, *nōḵ sur* 'megszáradt', *nōḵ jəntəksəylla* 'varrd
 meg őket'

kem(ə) 'ki': *kemə nūrəγtᾶlᾶt* 'kifutnak, *kemnam məntayə kũč jəγ* 'amint kimenni
 kezdett' *kem kũt'a* 'maradj kint'

jāḵə(nam) 'be, a házba': *jāḵə lāḡ* 'bement, *jāḵənam mənə* 'menj haza'

nik 'le a vízhez, a sátorban a női oldal felé': *jəwən kənəḡə nik mən* 'a folyópartra
 lement, *nik məwət* '(a halfogó csapdát) lemerítette', *nik sočiləγ* 'a sátorban az
 ajtó felé ment, *nik māləm* 'megfőzöm'

utə 'a víz felől a partra, a sátorban a bejárattal szemközti (férfi) oldalra': *utə*
pitmama 'miután a partra jutottam', *utə iməl* 'leült a férfi oldalon'

arγə 'szél': *arγə kitəl* 'széztavarta', *owpi arγə t'i pāni* 'az ajtót kitért'

muγti 'át, keresztül': *muγti mən* 'keresztülment rajta'

nul 'össze, kölcsönösen': *nul tāγtəγə jəkkən* 'verekedni kezdtek egymással'

A *t'ə* nyomatékosító partikula gyakran igeekötőként viselkedik. Az ige előtt állva a duratív vagy frekventatív jelentést inchoatívúvá vagy perfektívúvá teszi: *mən, mən* 'ment, mendegélt' de: *t'ə mən* 'elment, *kāta jōwət* 'egy házhoz érkezett' de: *kāta t'ə jōwət* 'megérkezett egy házhoz'.

Az igeekötő és az ige közé gyakran módosítószó ékelődik be:

kem kũč jōwət, əj məta wār pə əntem 'amint kiértek, semmi sincs'

os kemə əntə mənłəw 'még egyszer nem megyünk ki'

jāḵə t'i lāḡ 'amint belépett'

kut kə jāḵə lāḡət, t'āḵə utə ət'ə iməl 'hat férfi belépett, szintén leültek a férfiak oldalán'

Az igeekötő és a határozószó elkülönítése

E két szófajt nem lehet mindig egyértelműen megkülönböztetni egymástól. Csábítóan tűnik a megoldás, hogy az *il ~ ilnam, kem ~ kemnam, jāḵə ~ jāḵənam* stb. párokban a testesebb alakot tartsuk határozószónak, de ez a szabály sem mindig érvényesül, hiszen a *kem mən* és a *kemnam mən* kifejezések között nincs olyan nagy különbség. De inkább határozószóval van dolgunk a következő mondatokban:

nulnam məjəlləγə jāḡkiləḡəḡən 'egymáshoz látogatóba járnak'

utnam sočmīnpə sočmīn mən 'fölfelé lépkedve lépkedvén ment'

Ha elfogadjuk, hogy az igeekötő az ige előtt áll, a határozószó mondatbeli helye viszont szabadabb, akkor fentihez hasonló alakok közül azt tarthatjuk határozószónak, amelyik nem az ige előtt áll. Itt is vannak határesetek: a *jāḵənam mənə* és a *mənə jāḵənam* kifejezések nem különbözhetnek annyira egymástól, hogy okunk legyen a szófajokat is

elkülöníteni. Vagy a következő mondatban: *ლაჲლამ პანა ტეტი ჯაქა* ‘én bizony bemegyek’. Tarthatjuk-e igekötőnek a *sarnam mən* ‘továbbment’, *pəryinam mən* ‘visszament’ kifejezések határozóit? Ezek a határesetek minden igekötős nyelvben megtalálhatók.

3.4.4. Kötőszók

Az osztjákban, mint a finnugor nyelvekben általában a kötőszók viszonylag későn jelentek meg. Ma is kevés kötőszót használnak, gyakori a kötőszó nélküli mellérendelés és alárendelés. A mellérendelő kötőszók kapcsolatos, ellentétes és választó mondatokban fordulnak elő. Állhatnak a mondat élén, az első szó után, sőt a végén is.

panə ‘és, pedig’: panə tū mənლən, mənლən, tam əj k̄ata jōwəლən. tū k̄ata panə jākə ლაჲა ‘És ahogy méysz, méysz, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

panə əj tū likən k̄ōwit pəryinam təynam jūwa panə ‘és az utad mentén vissza ide gyere pedig’

os ‘és, is’ os əjpi p̄əγəl əjmətə kōra jōwət ‘és a legkisebb fiú valamilyen mocsárra ért’

ma ūrakkam os wāt māni tājლəm ‘rajtam kívül van öt öcsém is’

Az *os* szó eredeti jelentése módosítószóként ‘ismét’, ezért lett alkalmas kötőszói funkcióra. Nem is mindig lehet világosan elkülöníteni egymástól a kettőt:

os iməლლət, os jəmat ლიტაგə ჯეიტ’აგə ჯეტილკა, os əj tū sūj os əjpa sūjməγლəl ‘Ismét leülnek, és amikor enni-inni kezdenek, megint az a hang ismét felhangzik’

a ‘pedig, viszont, de’: a ლūw jākə ლაჲ ‘ő pedig belépett’ (< orosz a ‘de’)

mūw ‘vagy’: kit mūw k̄oləm war tājəl ‘két vagy három rekesztéke van’

ānta...mūw ‘vagy (választó mondatban): ānta nūლəl wəjtəγ mūw āntə, sarnam t’i sočəm ‘a nyilat vagy kihúzta vagy nem, továbbment’.

Alárendelő kötőszók

Az alárendelés új jelenség az osztják mondatban. Legelőször talán az időhatározói alárendelő mondatok jelentek meg, melyek mellérendelésből alakultak át. A cselekvés egyidejűségére vagy szoros egymásutániságára a *kūč* ‘amint, ahogy’ kötőszó utal, gyakran az igekötő és az ige közé ékelődve:

ალაჲ ნოქ kūč w̄əγəლəγ, tem munt k̄ōjajī litot uč w̄ərantəγ ‘amint reggel felébredt, hát valaki korábban ételt készített’.

A feltételes mondat kötőszava a ‘mikor’ névmásból alakult, de a szórendi helye megváltozott. Kérdő mondatban az ige előtt áll: *k̄untə jōwəლən?* ‘mikor jössz?’, feltételes mondatban utána: *jōwəლən k̄untə* ‘ha jössz...’

A vonatkozó mellékmondatokban a megfelelő vonatkozó (eredetileg kérdő) névmások szerepelnek kötőszóként:

mīw jān wāy, sārñā wāy tōjət, ləḡən inam jāḡə taliləl ‘ami ezüstjük, aranyuk volt, ők mindent hazavittek’

ḡōja ḡuləl ḡōlə ḡōḡəl, ranə t’u tayinə nə t’ə wəjītəy ‘akinek a nyila ahova esik, azon a helyen nősüljete’

Bizonyára új, orosz hatásra kialakult mondat szerkezetek az alábbiak, új funkciójú kötőszókkal:

ru’ḡə wāllta əntə lāḡḡəl, t’utat t’i jāḡənam mənət ‘orosz módon nem szeretnek élni, ezért hazamentek’

juḡ əntnam mənət, t’i rətən līw jāḡən wāllta lāḡḡəl ‘az erdőbe mentek, mert otthon szeretnek élni’

Egy irodalmi nyelvi szövegben az *ələḡ* ‘bárcsak’ módosítószót célhatározói mellékmondat bevezetésére használja a szerző (vö. 3.4.5.):

tāwin...tem məḡa pīt ranə ḡātl alia ranḡət... ələḡ pītəmlətə jāḡ ‘tavasszal... erre a földre meleget és napot hoznak...hogyan megmelegítsék az embereket.’

E a szóhasználat az orosz чтобы kötőszós szerkezet fordítása.

3.4.5. Módosítószók

Bizonyosságot, bizonytalanságot, érdeklődést kifejezők:

ānta: litəḡə-rə jāḡən, ānta ‘bizonyára megéheztél’ *ānta ḡōlnam tili?* ‘vajon hova húzza?’ *ānta ḡōw mən, ānta mīw wan mən* ‘talán sokáig ment, vagy talán rövid ideig ment’

wələ: wələ mīwəlinə təḡə irḡo ‘ugyan, mi hozott ide téged’ *məntə ne wōsəm wələ* ‘hiszen mennem kell (menő nő vagyok)’

ət’ə arət: ət’ə arət sarnam mətə urnam t’i wālləw ‘mégis valahogyan tovább élünk, *rəḡinam tōm rāwətləm, ət’ə arət* ‘visszafelé úgyis elejtem’

par: mīw ḡāñt’əḡə par jāḡ ‘vajon megbetegedett-e’

wəs: wəs ḡōt’i jāḡ? ‘ugyan mi történt?’

niči (or. неужели): niči əjmətə tāyinə ḡāntək ḡo wāl ‘talán valahol van ember’

(Bizonytalan) óhajtást:

ələḡ: jāḡə ələḡ jōwtəmtəm! ‘bárcsak hazaérnék!’ *mətə tāyinə ələḡ mətə ḡāntək ḡo* *əjəḡtələm* ‘valahol talán valakit talállok’

Megengedést:

ḡič: ḡič mīwəli-rə wāla, jāḡə lāḡləm ‘bármi is legyen (ott), bemegyek’

Noszogatást:

sar: sar əj niŋəm k̄ata l̄əγətłələm ‘nosza, meglátogatom a barátómot’

Idézést:

məttə: əlɪnta, məttə ‘feküdj le, aszongya’

Kevelést vagy sokallást:

tõp: tõp namən, tõwəna wāłəl ‘csak elől (az ajtó mellett), ott lakik *k̄āntək k̄ōl*

k̄oλλəm, tõp-rə əntə n̄āwətləm ‘értek, csak nem beszélek osztjákul’

uše (or. уше): *uše ne wətə kima jəytəγ* ‘már nőszülő korba kerültek’

ətə: n̄iŋ ətə kemnam əl n̄ūrəγta ‘te még ne szaladj ki’

3.5. Egyéb mondattani kérdések

3.5.1. Egyeztetés

A jelző és a jelzett szó között nincs esetbeli egyeztetés: *ənəl jiməŋ k̄ātłətnə* ‘nagy ünnep napokon’. Számnévi jelző esetén többféle egyeztetés lehetséges. A *kat* ‘kettő’ számnév után a jelzett szó is duálisban van: *kat imiyən* ‘két asszony’, azonban a *kit* ‘két különböző, egy-egy’ számnév után mind az egyes mind a többes szám lehetséges: *kit k̄āttnə ~ kit k̄ātətnə* ‘két házban’. A kettőnél többet jelentő számnévek után az egyes szám az általános (*k̄oλλəm p̄əγ* ‘három fiú’), de előfordul a többes szám is: *k̄oλλəm pupit* ‘három medvék’. Az utóbbi szerkezet konkrétabb jelentést hordoz, mint az egyeztetés nélküli.

Az alanyt és az állítmányt számban egyeztetni kell. Két alany esetén az állítmány duálisba kerül: *pit'əŋkəli panə opi wāλλəγən* ‘madárka és nővére élnek (ketten)’. Többes számú, vagy többes jelentésű alany esetén az állítmány is többes számba kerül: *k̄osət notəłta lejəλλat* ‘csillagok felülről néznek’, *j̄əγ litaγə jəγət* ‘a nép enni kezdtek’. Ha az alanynak számnévi jelzője van, az állítmány egyes és többes számban egyaránt lehet: *tõrəm lapət p̄əγ wuyi* ‘isten hét fia hívatott’, *lapət wõnt k̄ār tõt l̄āłi* ‘hét vadrénbika ott álltak’. A névszói vagy határozói állítmányt is egyeztetni kell számban az alannal: *məŋ wit'əŋət* ‘mi szépek (vagyunk)’, *əmpət k̄ottiit?* ‘a kutyák hol (vannak)?’, *welit əntemət* ‘a rének nincsenek’, *k̄ūrəλλəm n̄ōk̄naməŋ* ‘a két lábam fölfelé (állnak)’.

A duálisjel a tulajdonképpeni kettes szám jelölésén kívül a mellérendelés kifejezésére is szolgál: *kat imiyən wāλλəγən* ‘két asszony él (nek ketten)’, *kat imiyən-ikiyən əλλəγən* ‘egy nő és egy férfi fekszenek (összesen ketten).

3.5.2. Copula

A 'van, él' jelentésű létigén kívül határozói vagy névszói állítmány mellett megjelenik a hiányos ragozású *wōs-* 'van' ige is: *ma nūŋ āwe wōsəm* 'én a te lányod vagyok', *ķōti wōsən?* 'hol vagy?', *mən wit'əŋət wōsəw* 'mi szépek vagyunk'. A copulának nincsenek harmadik személyű alakjai.

3.5.3. A tagadás

A tagadószók közül az *əntə* mondatrészt tagad, az *ənta* egész mondatot a mondat élén, az *əntem* 'nincs' tagadószó pedig állítmányi helyzetben fordul elő: *tōwnəm əntə lejələl* 'oda nem néz', *ənta, juŋ nōw ilə morəjələl* 'nem, a faág eltörik', *pa pālkaal tōti əntem* 'másik fele ott nincs'. Az utóbbi tagadószó számjelet és határozóragot is felvehet: *welit əntemət* 'a rének nincsenek', *əntemə jəŋ* 'meghalt, tkp.: ninccsé vált'. Felszólító módú ige mellett a tiltószó *aal* 'ne': *aal pita* 'ne haragudj'. A tagadó mondatokban gyakran megjelenik a simuló szócska: *ķāntək ķo-pə əntə wujilələləm* 'embert nem ismerek'. Lehetségesek olyan tagadó mondatok is, melyekben csak a *-pə* szócska fejezi ki a tagadást: *ķujələl-pə lūwnəm ķāntə wāll.* 'nincs férje, tkp.: férje-nem neki házban van'. Ez a szócska gyakran járul névmásokhoz is, kvázi tagadó névmásokat létrehozva: *əj-mətəli-pə əntem* 'semmi nincs', *wiči-pə əntə āŋkrəmtəl* 'soha nem néz oda' (*wiči* 'mindig').

3.5.4. Az igenlés

'Igen' jelentésű módosító szó nincs a szurguti osztjákban. Eldöntendő kérdésre úgy adnak pozitív választ, hogy megismétlik a kérdezett mondatrészt: *mənlən? mənlələm.* 'Mész? Megyek.' Egyetértést ki lehet fejezni a *čāpəŋka, čājə* 'valóban', *t'ənə, t'i* 'így' határozószókkal. Folyamatos beszéd közben a hallgató az orosz eredetű *no-no, aha* szócskával biztosítja beszélgetőtársát arról, hogy odafigyel és egyetért. E szavak az igenlő módosítószó funkcióját is betöltik.

3.5.5. A feltételes mondat

A feltételes és az időhatározói alárendelés összefüggését mutatja, hogy a *ķuntə* 'ha' feltételes kötőszó a *ķuntə* 'mikor' kérdőszóból keletkezett. A jelentéskülönbséget a szó mondatbeli helye mutatja. A kérdőszó a mondat elején, a feltételes kötőszó viszont az állítmány után áll: *mātən ķuntə, ālinta* 'ha fáradt vagy, fekédj le', *katələle ķuntə – nūŋ niŋe* 'ha megfogod, a te feleséged'. A feltételes mellékmondatot igenévi szerkezettel is lehet rövidíteni. Ilyenkor a személyjellel ellátott ParticPräs alakhoz *-ka* szócska kapcsolódik: *pāri wärtin-ka* 'ha lakodalmat rendeztek', *tam jōwəttan-ka* 'ha oda érkezel'.

Válogatott bibliográfia

Az osztjákológia 1984 előtti, szinte teljes bibliográfiája megtalálható Honti László chrestomathiájában (Honti 1984: 240–277). Az alábbi irodalomjegyzékben az összefoglaló jellegű nyelvészeti munkákon kívül a szurguti területtel kapcsolatos nyelvészeti, néprajzi, történeti művek valamint a szurguti nyelvjárású szövegközlések és irodalmi nyelvi kiadványok szerepelnek.

- AJPIN E. 1981: V teni starogo kedra. Na hantjyskom i ruszskom jazykah. Sverdlovsk.
- CASTRÉN, M. A. 1858: Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis. St. Petersburg/Leipzig 1969.
- CSEPREGI, M. 1978/79: Keleti osztják igeneves szerkezetek. NyK 80: 31–53, 81: 273–300.
- 1993a: Lintunen ja hänen sisarensa. Hantilainen satu Tromaganjoen varrelta. Festschrift für Raija Bartens. JSFOu. 215: 49–52. Helsinki
  - 1993b: Az összeférhetetlen egér. (Tromagani osztják mese) In: Hajdú Péter 70 éves. Linguistica Series A/15 59–64. I. Budapest
  - 1995a: Die Schriftlichkeit im Ostjakischen – Probleme in der Textherausgabe in der Surguter Mundart des Ostjakischen In: Zur Frage der uralischen Schriftsprachen. Linguistica Series A/17: 135–139. Budapest.
  - 1996: Surgutin hantien karhulaulujen kielenpiirteitä. CIFU–8/ IV.: 271–275. Jyväskylä
  - 1997a: Adalékok a szurguti osztják rokonságnevek kérdéséhez. MNy 93: 446–451.
  - 1997b: Szurguti osztják medveünnpí énekek nyelvi jellemzői. Folia Uralica Debreceniensia 4: 53–59.
  - 1997c: Mutatványok a szurguti osztják folklór műfajaiból. In: Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról. Néprajzi Múzeum Budapest: 59–104.
- FUTAKY, I. 1975: Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen. Veröffentlichungen der Societas Uralo–Altaica. Band 10, Wiesbaden.
- GANSCHOW, G. 1965: Die Verbalbindung im Ostjakischen. Ural–Altaische Bibliothek XIII. Wiesbaden.
- GULYA, J. 1966: Eastern Ostyak Chrestomathy. Uralic and Altaic Series 51. Bloomington: Indiana University.
- GULYA, J. – SAL, É. (1976) Obsko-ugorskije jazyki. In Lytkin, V. I., Majtinskaja, K. E. Rédei, K. (szerk.) Osnovy finno–ugorskogo jazykoznanija. Marijskij, permskie i ugorskije jazyki, Moskva, Nauka: 229–341.
- HONTI L. 1977: Beobachtungen über die Laut– und Formenlehre gegenwärtiger Surguter Mundarten der Ostjakischen. ALH 27: 271–286.
- 1978a: Tromagani osztják szövegek. NyK 80: 127–139.

-
- 1978b: Szurguti osztják szójegyzék. NyK 80: 327–345.
- 1979: Magánhangzó-váltakozás két szurguti osztják nyelvjárásban. NyK 81: 119–123
- 1980: Ostjakin kielen itämurteiden luokittelu. C5IFU VI: 95–100.
- 1992: Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- 1984: Chrestomathia Ostiacica. Budapest: Tankönyvkiadó.
- 1988: Die ostjakische Sprache, in Sinor, D. (ed) *The Uralic Languages*, Leiden–New York–Kobenhavn–Köln: EJ. Brill, 172–196.
- 1993: Hantjyskij jazyk. In: Jartseva, V. N. (ed) *Jazyki mira, Ural'skie jazyki*, Moszkva: Nauka, 300–319.
- HONTI L. – RUSVAI J. 1977: Pimi osztják szövegek. NyK 79: 223–232.
- KARJALAINEN, K. F. – TOIVONEN, Y. H. 1948: Ostjakisches Wörterbuch, *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XI/I–II*. Helsinki. (KT)
- KARJALAINEN, K. F. – VÉRTES, E. 1964: Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten. Helsinki, MSFOu 128. Helsinki. (KV)
- KATZ, H. 1975: Generative Phonologie und phonologische Sprachbünde des Ostjakischen und Samojedischen. *Münchener Universitäts-Schriften. Philologische Fakultät. Finnisch-Ugrische Bibliothek. Band I*.
- KEREZSI Á. 1994: Vzgljad na mir hantjyskogo shamana (sjurrealizm i real'nost'). *International Conference "Ethnic Traditional Culture and Folk Knowledge" Moscow Institute of Ethnology and Antropology*, 59–60.
- 1995a: Osobennosti vostochno-hantjyskogo shamanizma v nashi dni. In: *Narody Sibiri 2*. Moskva: 38–54.
- 1995b: Music Instruments in the Ritual Ceremonies of the Ob-Ugrians. In: *Folk Belief Today*, Tartu: 182–189.
- 1996a: Similarities and Differences in the Eastern-Khantis. In: *Shamanism*, Berlin–New York: 183–199.
- 1996b: Hideg ország varázslói. Magyar nők a sámánok között. Magyar Néprajzi Múzeum. Budapest.
- 1997: A szurguti osztjákok életmódja és hitvilága. In: *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról*. Néprajzi Múzeum Budapest: 13–58.
- SZ. KISPÁL M. – F. MÉSZÁROS H. 1970: Északi osztják kresztomátia. *Finnugor jegyzetek XVIII*. Budapest.
- KONSIN, K. 1978: Surguti hantide olme eripära: Etnograafiamuseumi aastaraamat 31: 149–176.
- KORENCHY, É. 1972: *Iranische Lehnwörter in den obugrischen Sprachen*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KULEMZIN, V. M. 1984: *Chelovek i priroda v verovanijah hantov*. Tomsk.

- KULONEN, U-M. 1989: *The Passive in Ob-Ugrian*, MSFOu. 203. Helsinki.
- LÁZÁR K. 1994: *Some Problems of Notating and Analyzing Ostyak Folk Melodies*. In: *Explorations in Finnish and Hungarian Folk Music and Dance Research*. Vol. 1. Kaustinen, Finland: 112–122.
- 1996a: *The Song of the Eastern Khanty*. CIFU 8., Pars VI: 215–220. Jyväskylä
- 1996b: *Notating and Analyzing an Eastern Khanty Folk Song*. In: Zoltán Kodály – *Composer, Musicologist and Educationist*. Jyväskylä: 89–103.
- 1996c: *A keleti hantik vokális népzeneje*. Budapest
- 1997a: *Music in Eastern Ostyak Culture*. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 38/3–4: 241–292.
- 1997b: *Keleti (szurguti) osztják énekek*. In: *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról*. Néprajzi Múzeum Budapest: 105–140.
- LUKINA, N. V. 1973: *Terminologija rodstva hantov r. Agan*. In: *Proishozhdenie aborigenov Sibiri i ih jazykov*. Tomsk: 158–160.
- NIKOLAJEVA, I. A. 1995: *Obdorskij dialekt hantyskogo jazyka*. *Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica*, Hft. 15. Hamburg.
- PAASONEN, H. – DONNER, K. 1926: *Ostjakisches Wörterbuch nach den Dialekten an der Konda und am Jugan*, *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* II. Helsinki. (PD)
- PAASONEN, H. – VÉRTES E. 1965: *Ostjakische Grammatikalische Aufzeichnungen nach den Dialekten an der Konda und am Jugan*, JSFOu. 66. (PV)
- PESIKOVA, A. S., JERMAKOVA, R. I., SMIRNOVA, F. I. (1996): *Hantyijskij jazyk. Uchebnik i kniga dlja chtenija dlja 2 klassa (surgutskij dialekt)*, Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
- RÉDEI, K. 1965: *Northern Ostyak Chrestomathy*. *Uralic and Altaic Series* 47. The Hague-Bloomington.
- RIESE, TH. 1982: *The Conditional Sentence in the Ostyak Language*, NyK 84: 229–243.
- K. SAL É. 1954/55: *A tagadás az obi-ugor nyelvekben*. NyK 56: 57–69, 57: 73–111..
- 1967: *Die Nominalbildung im Ostjakischen*, *Finnisch-Ugrische Studien* V. Berlin.
- SAUER, G. 1975: *Phonologische Analyse der ostjakischen Mundart von Tremjugan*, *Linguistische Studien, Reihe A. Arbeitsberichte* 22: 130–155. Berlin.
- SHELLBACH, I. 1964: *Struktur und Funktion der ostjakischen Fragesätze*, FUF 35: 44–74, Helsinki.
- SOPCHINA A. 1995: *Versek Winter Erzszi Szibériai rokonaink c. fotóalbumában*. Budapest: Vízión Alkotóközösség.
- STEINITZ, W. 1950a: *Ostjakische Grammatik und Chrestomathie mit Wörterverzeichnis*, 2. verbesserte Auflage. Leipzig.
- 1950b: *Geschichte des ostjakischen Vokalismus*, *Finnisch-Ugrische Studien* I. Berlin.

-
- 1967–1991: Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache, 1–14 Lieferungen, Berlin: Akademie Verlag. (DEWOS)
  - 1975–1989 Ostjakologische Arbeiten I–IV., Budapest–Berlin–Den Haag (OA)
  - TAHTUEVA, A. M. 1993: Material'naja kul'tura juganskih hany. Surgut: Severnyj Dom.
  - TERESHKIN, N. I. 1961: Oчерki dialektov hanyjskogo jazyka I. Vahovskij dialekt, Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR
  - 1959: Bukvar' dlya podgotovitel'nogo klassa hanyjskoj nachal'noj shkoly. Surgutskij dialekt. Leningrad.
  - 1975: Hanyijskij jazyk. Uchebnik dlja podgotovitel'nogo klassa. Leningrad.
  - 1981: Slovar' vostochnohanyjskih dialektov, Leningrad: Nauka.
  - TERESHKIN, N. I., KULINICH, E. D., VENGO, M. V. 1992: Bukvar' dlja 1 klassa hanyjskih shkol (surgutskij dialekt), Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
  - TOIVONEN, Y. H. 1944: Türkische Lehnwörter im Ostjakischen, JSFOu. 52:1–20.
  - 1956: Über die syrjänischen Lehnwörter im Ostjakischen, FUF 32: 1–169.
  - VÉRTES, E. 1967: Die ostjakischen Pronomina, Budapest: Akadémiai Kiadó.
  - 1960: A szurguti osztják nyelvjárások hangjelöléséről és hangmegfeleléséről. NyK 62: 255–279.
  - 1962: Die Namen der Monate bei den Surgut-Ostjaken: FUF 34: 144–147.
  - 1963: Über einige grammatische Fragen der Surgut-ostjakischen Mundarten. CIFU: 184–187.
  - ZSIRAI, M. 1933: Az obi-ugor igekötők. Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből 25/3: 41–82. Reprint: Zsirai Miklós emlékkönyv. Uralisztikai tanulmányok 5: 73–116. Budapest 1992.
  - 1937: Finnugor rokonságunk. Az uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadja Zaicz Gábor Trezor Kiadó 1994.

Szövegek

I.

Társalgás, fontos kifejezések

*pət'a, / pət'a wǎla!**jəm uləm!**pasipa**t'i jəm lōwit wəra**nūŋ nǎma kǒlnə?**ma nǎmam:**nūŋ kǎntək kǒl wuləm?**ma kǎntək kǒl wuləm**ma kǎntək kǒl čiməl wuləm**ma kǎntək kǒl əntə wuləm**ma kǎntək kǒl kǒlləm, toppə əntə nǎwəmləm**ma kǎntək kǒl ɔnəltətə kičəm wǎl**kǎntəy sǎyit nǎwma!**kǎntəy sǎyit kǒlnə?**it nūŋ mǎwəli wǎrlən?**kanək wǎnit'ləm**tem kǎtəl mǎwəli min wǎrləmən?**kanək wǎnit'ləmən**tem kǎtəl mǎwəli məŋ wǎrluw?**kanək wǎnit'luw**məta kankət?**sǎwəmsi, kanək,**mōrəŋk,**pan**wǎjəŋ kəpčəyə məŋ mənluw**kul kəpčəyə məŋ mənluw**litot wǎrluw**nəwrəmətnat jǎntəyluw**tǎwi kǎt / lōŋ kǎt**sūwəs kǎt / tǎləy kǎt**mǎnit' mǎnt'a / arəyirya!**mǎw ɪlti tem mǎnit' / tem arəy?**kǒjəyji tem mǎnit' / tem arəy kule?*

Szervusz, légy üdvözölve!

Viszontlátásra! Minden jót!

köszönöm

légy szíves, kérlek

hogy hívnak?

a nevem:

tudsz hantiul?

tudok hantiul

egy kicsit tudok hantiul

nem tudok hantiul

érték, csak nem beszélek hantiul

szeretnék megtanulni hantiul

beszélj hantiul!

ez hogy van hantiul?

mit csinálsz most?

bogyót gyűjtök

ma mit csinálunk (ketten)?

bogyót gyűjtünk (ketten)

ma mit csinálunk(sokan)?

bogyót gyűjtünk

milyen bogyót?

fekete áfonyát, vörös áfonyát,

mocsári hamvassedret,

tőzegáfonyát

vadászni megyünk

halászni megyünk

ételt készítünk

gyerekekkel játszunk

tavaszi szállás / nyári szállás

őszi szállás / téli szállás

mesélj mesét / énekelj éneket!

miről szól ez a mese / ének?

kitől hallottad ezt a mesét / éneket?

húki kát / juk kát

čuč / олар

ker / söw

anəγ / kuruška

pəh / kóčəγ

ri/ āwəl

welit, ampət kottit?

welit kǎjəmnə / jǎγəmnə

lārənə / hārəmnə

nǎj kǒlnam mənlən?

nǎj kǒl sǎγit jǒwətlən?

ātər kǎtel, at

jeγli / māłəjk

səhki kǎtəl / jǒtəl

ma pǎtlojəm / nǎj pǎtlo

čəhkəmləjəm / čəhkəmlə

at / atnə

kǎtəl / kǎtlin

aləh / aləhənə

ittən / ittənnə

mǎlkǎtəl / tem kǎtəl

kǒltaγil / pa kǎtəl

pətəγlet / newi kǎtəl

kǎjji / əj wǎjγəli tarəm

nǎj jeht'lən? / nǎj lilən?

nǎj wojlo? / nǎj mǎtən?

nin mǎttən?

nəh mǎttəγ?

sátor / faház

fekvőhely / hálósátor

kályha / állatbőr

edény / bögre

kanál / kés

csónak / szán

a rénszarvasok / kutyák hol vannak?

a rének a legelőn / az erdőben

a tavon / a mocsáron

hova mész?

honnan jössz?

derűs nap, éjszaka

hideg / meleg

süt a nap / esik

fázom / fázol

melegem van / meleged van

éjszaka / éjjel

nap / nappal

reggel

este

tegnap / ma

holnap / másnap

sötét / világos

sok a szúnyog / púpos szúnyog

szomjas vagy? / éhes vagy?

álmos vagy? / fáradt vagy?

fáradtak vagytok ketten?

fáradtak vagytok?

II.

amp

қѳѳән-қѳѳән wōnt ōntnə amp wāl. лѳѳ атлнам wāl. amp нѳмәқсәтәгә жәг.

– атлнам атәм wāltagə.

лѳѳ мән ōwər-kūrəp-ōta panə hāwəm:

– ōwər-kūrəp-ōt, əjka wāltagə jəlmən?

– jəlmən – ōwər-kūrəp-ōt hāwəm.

əjka wāltagə jəkkən. əjmət latnə amp məšməta sūj quntəγləγ panə rāpəstəγ jəγ.

ōwər-kūrəp-ōt hāwəm:

– ал rīpsa, rupi jōwətl panə minat nōq līl.

amp nāməsa pit:

– rupi wōkəγ min kiht'aymən. mənлəт rupi kəncəγə.

mən rupi kəncəγə, rupi ōjəγtəγ, rupinam jastəl:

– əjka wāltagə jəlmən?

– jəlmən – rupi jastəl. əjka wāltagə jəkkən. əjmət latnə amp məšməta sūj quntəγləγ panə rāpəstəγ jəγ. rupi jastəγ:

– ал rīpsa, қāntəq қо jōwətl panə minat ilə wālł.

amp нѳмәқсәтәгә жәг:

– қāntəq қо wōkəγ mata. mənлəт қāntəq қuja.

jōwət қāntəq қuja panə hāwəm:

– қāntəq қо, əjka wāltagə jəlmən?

– jəlmən – қāntəq қо jastəl.

қāntəq қо panə amp əjka wāltagə jəkkən.

jōwən amp məšməta sūj quntəγləγ panə rāpəstəγ jəγ.

қāntəq қо jastəγ:

– mənə wanəγ panə pōre!

amp нѳмәқсәл:

– cājə қāntəq қо wōkəγ mata.

II.

A kutya

Réges-régen az erdő belsejében élt egy kutya. Ő egyedül volt. A kutya gondolkozni kezdett:

– Egyedül rossz élni.

Ment a farkashoz (magas-lábú-valamihez) és mondta:

– Farkas, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – farkas mondta.

Együtt élni kezdtek. Egyszer (egy valami időben) a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. A farkas mondta:

– Ne ugass, a medve jön és minket felfal.

A kutya gondolatba esett:

--A medve erős[ebb] mi kettőnkél. Megyek a medvét keresni.

Ment a medvét keresni. A medvét megtalálta, a medvéhez beszélt:

– Együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – medve beszélt. Együtt élni kezdtek.

Egyszer a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. A medve beszélt:

– Ne ugass, (hanti) ember jön és minket leöl.

A kutya gondolkozni kezdett:

--Az ember a legerős[ebb]. Megyek az emberhez.

Megérkezett az emberhez és mondta:

– Ember, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – ember beszélt. Az ember és a kutya együtt élni kezdtek. Éjjel a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. Az ember mondta:

– Menj közel(lé) és harapd!

A kutya gondolja:

- Valóban az ember a legerős[ebb].

III.

Լձիկերչոն

Լձիկեր imi աւոլիլա յաժոյ:

– յոկատ յձիկիլա!

աւիլ յաժոլ:

– ma յոկա կօրոյլոտ.

– յոյնօւա կիլա!

– տնա, յոյնօւ իլո տօրոյլո.

– նիյ սարոկո կիլա յոյնօւա!

– կօրոյլոտ յոյնօւա տոտօրլոտ.

– բոս կօմտա!

– բոսոյլոտ իլո աբոյլոյլո.

– նիյ ոձկ յոնտոկոսոյլո յոնտօրնոտ.

– յոնտօր իլո տօրօյլո.

– աոն յոնտօր աոյա!

– կոյլոտ յոնտօրնօ բոլլի.

– կոյ կօմտա!

– կոյլոտ աոսոյլո յոլ.

ոյկիլ յաժոլ:

– սն նիյ աօւ աոսլոտ աւի աօսոն. տօնո կոնտօ, նիյ տնո ma աւոտ!

աւիլ յաժոլ:

– ալ բոյտ, իտ յոկատ յձիկիլլոտ. ma նիյ աւե աօսոտ.

III.

Két egér

Egér anyó a lányának mondta:

– Menj vízért!

Lánya mondja:

– Én vízbe esem.

– Faágba kapaszkodj!

– Nem, a faág eltörik.

– Te erősen kapaszkodj a faágba!

– Két kezem a faággal felsértem.

– Kesztyűt húzz!

– Két kesztyűm elszakad.

– Te varrd meg őket tüvel!

– A tű eltörik.

– Vastag tűt végy!

– Ujjam a tű megsúrja!

– Gyűszűt húzz!

– Gyűszűm kilyukad.

Anyja mondja:

– Te már nagyon lusta lány vagy! Ha így van, nem vagy a lányom.

Lánya mondja:

– Ne haragudj, most megyek vízért. Én a te lányod vagyok.

IV.

mı̄wat t'it tı̄lɛɣ t'ikim kɔ̄w

- *mı̄wat t'it tı̄lɛɣ t'ikim kɔ̄w, a lɔ̄ɣ t'ikim wan – nɔ̄mɛksɛl mikul.*
- *ma t'i illi jıs jasəɣ kɔ̄lilɛm, – jastɛl at'ıl. – jıs jɔ̄ɣnɔ̄ jastɛli, lı̄k l'aktɛ ikinɛpɛ wɔ̄renti.*
- *kɔ̄lnɛ t'u jıs jasəɣ sɔ̄ɣıt?*
- *jıs jasəɣ sɔ̄ɣıt, mɔ̄kɔ̄ kɔ̄w nɔ̄pɛtnɛ tɛt tı̄lɛɣ ɛntem wɔ̄l, tɛt wiçipɛ lɔ̄ɣ wɔ̄l. pɛnɛ jɛmat ar kɔ̄rasɛp tɔ̄ɣlɛɣ wɔ̄jɛɣ wɔ̄l: newit, wɛrtɛt, nı̄arɛɣ pom kɔ̄rasɛp, wɔ̄stɛt. pɔ̄jlanɣ pɛtɛɣnat kɔ̄tıl pı̄m wanɣ talmın wɔ̄lɛt, kɔ̄tıl wannɛ tɔ̄jɛl. t'ɛnɛ ar mɛta jı̄t mɔ̄rɛ jɔ̄ɣ wɔ̄lɛt. no ɛjmɛta latnɛ wɛrɛɣ sɛmɛp kɔ̄ nɔ̄k ɔ̄t, pɛnɛ tɔ̄ɣlɛɣ wɔ̄jɛɣ tı̄ɣlɛt ilɛ kɔ̄sta rɛɣipɛɣ. tɔ̄ɣlɛɣ wɔ̄jɛt kɔ̄ntɛk kɔ̄nam pɛnam jɛɣɛt, pɛnɛ kɔ̄kɔ̄kɛnam, kɔ̄kɔ̄kɛnam, mɔ̄rti mɛɣnam pɔ̄rɛɣlɛt. pɛnɛ kɔ̄tıl pı̄m jɔ̄tal tuwɛl. pɛnɛ t'u pɛtɛɣlɛm at jɔ̄wɛt, lɔ̄nıt'ɛɣ-jawkiɣ tı̄lɛɣ jɔ̄wɛt, tɛrɛm jɛɣli jɔ̄wɛt. jɔ̄kɔ̄kɛɣlat pɔ̄wta wɔ̄ri, litɛ ɔ̄tat jɔ̄rmi, wɔ̄lɛt urɛɣjɛɣ.*
- *a pı̄rnɛ? pı̄rnɛ kɔ̄tıtı̄ jɛɣ!?*
- *pı̄rnɛ... jɛm sɛmɛp tɔ̄ɣlɛɣ wɔ̄jɛt kɔ̄ntɛk kɔ̄nam kirɛɣlɛt pɛnɛ kaçɛɣ ɔ̄lnɛ, tɔ̄wɛn mɔ̄rti mɛɣı̄ wan mɔ̄rta tem mɛɣa pı̄m pɛnɛ kɔ̄tıl alta rɛɣɛpɛt. rɛɣɛpɛt, ɔ̄lɛɣ jɔ̄kɔ̄kɛɣlat ɛntɛ tɛrɛm pɔ̄tmin, ɔ̄lɛɣ pı̄mɛltɛta jɔ̄ɣ pɛnɛ juɣɛt-pomɛt. tem mɛɣ nɔ̄k pı̄mɛltɛta. t'ɛnɛ t'i jıs jasəɣ ma ɛɣkiɣɛlam-jɛkkɛlamnɛ wɔ̄rɛnti.*

IV.

Miért olyan hosszú a tél

– Miért olyan hosszú a tél, és a nyár olyan rövid – gondolja Mikul.

– Én erről hallottam egy régi történetet – mondja az apja. – A régi öregek mondják, Fajdlövő-apó mesélte.

– Hogy szól ez a régi történet?

– A régi történet szerint réges-régen itt nem volt tél, itt mindig nyár volt. És nagyon sokféle madár (tkp. szárnyas állat) volt: fehérek, pirosak, zöldek (tkp. nyers fű színűek), kékék. A szárnyuk végével a nap melegét közelebb húzták, a napot közel tartották. Így az emberek jól éltek. De egyszer megjelent egy gonosz (tkp. véres szívű) ember, és feldúlta a madarak fészkeit. A madarak megharagudtak az emberre, és elrepültek messze, messze délre. A nap melegét is magukkal vitték. És akkor sötét éjszaka jött, havas-zimankós tél jött, nagyon hideg lett. Az emberek fáztak, éheztek, alig éltek.

– És azután? Aztán mi lett?

– Azután... a jószívű madarak az ember felé fordultak, és minden évben tavasszal rövid időre napot és meleget hoznak a déli földről erre a földre, hogy az emberek ne pusztuljanak el a fagyban, hogy melegítsék az embereket és a fákat-füveket, hogy ezt a földet fölmelegítsék. Így mesélte ezt a régi történetet az én anyám-apám.

V.

ma wǎłtə wǎrəm

1. məŋ wǎłtə tǎŋinə məŋəw imi-jǎwəŋ. at'imnat wǎłłew. at'im ran ənəl opiw kɯt'əŋnə wǎłłəw, wəŋəmnat. t'ut owtinə os məŋ kɯt'ŋiwənə wǎłł ma mǎñilam. ma ɯrəkkam os wǎt mǎñi tǎjləm.

mǎñilam ɔnəłtəŋəłtə wǎrłal əjnam tōwə ǎsəłłal. əj məta kɯt'əm pɯr ǎłnə mōčŋal əj mǎñem škola tōwə kɯjtəŋ. juŋ ɔn[t]nam mənət t'i pətən lɯw ǎntə jǎkən wǎłtə lǎŋklət. wǎjəŋ-kɯł kənččə os ləŋnam wičə wǎłtə məŋil owtinə wǎłta lǎŋklət. ru't'ə wǎłta əntə lǎŋklət. t'utat t'i jǎkənəm mənət. ɔnəłtəŋəłtə wǎrəl tōwə ǎsəl.

ma num pǎłkam ənəl jeji tǎjləm. ranə t'ut pɯrənə ma. ma it kɔs ɯrəkkə ńələ ǎłŋə jəŋəm. it ɔnəłtəŋəłłəm kǎntəŋ sǎŋət leñin iki wǎčnə. sarpi ǎłətnə t'ən tōji, it saŋkt-pet'ərbürg, tōt ɔnəłtəŋəłłəm. učit'el'ə ɔnəłtəŋəłłəm. t'i ɔnəłtəŋəłłəm kɔłəm ǎł ɔnəłtəŋəłłəm. os kat ǎłŋən kɯt'əŋ.

2. mǎñilam it juŋ ɔntnə wǎłłət. kɯł-wǎjəŋ kən[č]min wǎłłət. at'em uč pɯŋərtələt. at'em ru't' sǎŋət kuntə inwalid wtaroj grupi, sǎtŋəl atəmŋə kəłłəŋən. kɯł kən[č]min wǎłł. kɯł wǎłł, t'i kɯłłal tinijəl, kɯł tinijəm məta wǎŋsǎməli kǎłəmtəl. t'utəlnat t'i wǎłł.

t'ut owtiŋa os mǎñilam kɯł-wǎjəŋ kən[č]lət. tɯłŋin laŋki kən[č]lət, ət'ə əjnam ənəl pǎłək kǎntəŋ jǎŋiti. əj ńewrəmət iti laŋki kən[č]lət. sɯwəsənə ran tǎwin antatər kən[č]lət. pa latnə wǎntər uš kənčmin jǎŋkiłələt. tɯłŋin os wōki kənčlət əj tōwinə. ran at'il ət'ə pɯŋərtələt kɯł kənč[č]a. pōn wǎrłət lōŋin.

kɯt'əm pɯr ǎłətnə uttən wǎłmam, wuttən jǎŋkmam ma wičə pōn wǎrmin wōłəm. jǎŋ jastələt ma jəm juw wǎrtə mastər wǎłłəm. t'u wǎrəm əjəłta tōwə ǎsłəm. kōitam mɯw urnə – jǎŋ jastələt – kōčŋam jəmŋə katələm. jəm juw wǎrtə kɔ wōsəm. t'e wǎrəm tōwə əntə ǎsłəm kuntə, tōŋkə jəm ǎwələt, rɯtət t'u wǎritəŋləm. t'u wǎrəm tōwə ǎsłəm, əntə wəs ma wuləm ɔnəłtəŋəłtə pətən, manə tōwə ǎsłəm.

sarpinə škola ət'ə tōwə kɯjta wǎrətəŋləm. at'emnə mustəmin nōk l'ewətəłtoŋəm, ran t'ut pɯrənə ɔnəłtəŋəłta t'i mənəm. nǎməksələm, lɯw ǎntə ma ɯrəkkam jǎkən mǎñilam t'i wǎłłət. ru't'ə mənətə məta nǎməs-pə əntə tōjəm. t'ənə kōłat čəmə kɯrəmənə tōŋmam ɔnəłtəŋəłta mənəm. ɔnəłtəŋəłtə wǎrəm tərəmtə pɯrənə nōməksələm sarpin školanə ropiłtələm. t'ut pɯrənə ǎntə mɯw tǎŋiŋa-pə piłəm. t'i tǎŋin-pə t'i ropiłtələm.

V.

Életem

1. A mi lakóhelyünk *imi jǎwǎn*. Apámmal élünk. Apámnál és nénémnél lakunk, a sógorommal. Ezen fölül az öcséim is nálunk élnek. Rajtam kívül öt öcsém van.

Az öcséim teljesen abbahagyták a tanulást. Tavalý a legkisebb öcsém is ott hagyta az iskolát. Az erdőbe mentek, mert otthon akartak élni, vadászni, halászni, azon a földön akartak élni, ahol mindig is laktak. Nem akartak orosz módon élni, ezért hazamentek. A tanulást abbahagyták.

Fölöttem még van egy bátyám, aztán én. Most lettem huszonnégy éves. Most hanti nyelvet tanulok Lenin apó városában. Korábban így hívták, most Szentpétervár, ott tanulok. Tanárnak tanulok. Így tanulván három éve tanulok, még két év maradt.

2. Az öcséim most az erdőben élnek. Halászva-vadászva élnek. Apámnak segítenek. Apám oroszul második csoportba tartozó rokkant. A szeme rosszul lát. Halászatból él. Halat fog, a halait eladja, a halat eladva valami pénzecskét szerez. Ebből él.

Ott az öcséim is halásznak-vadásznak. Télen mókusra vadásznak, mint általában a hanti nép nagy része. A kis gyermekek is mókusra vadásznak. Ősszel és tavasszal hódra vadásznak, máskor vidrára vadászni járnak. Télen rókára is vadásznak időnként. És apjuknak segítenek halászni. Nyáron varsát csinálnak.

Az előző években, ha hazamentem, én mindig varsát készítettem. Az emberek azt mondták, a fa mestere vagyok. Ezt a dolgot lassacskán elhagytam. A kezem valahogyan – az emberek mondják – jól fogja a kést. Jó fűró-faragó ember vagyok. Ha én ezt a dolgot el nem hagytam volna, nagyon jó szánokat, csónakokat faragtam volna. Ezt a dolgot én a tanulásért hagytam el.

Korábban arra készültem, hogy otthagynom az iskolát. Apám alaposan megszidott, azután tanulni mentem. Azt gondoltam, hogy rajtam kívül az öcséim is otthon élnek. Orosszá válni nem volt szándékom. Véletlen mentem oda tanulni. A tanulás befejezése után azt gondolom, hogy először egy iskolában fogok dolgozni, azután talán valami más helyre kerülök. Majd csak dolgozom valahol.

3. *məŋ jǎkʰən wǎlʰiwəŋ ət'ə ənəl pǎlək kǎntəy jǎy wǎltə iti t'i wǎlləw. tǎlʰin, lōŋin əjnam nǎki kǎtnə t'i wǎlləw. mə sarpi ǎlətnə jǎkʰə jǎŋkʰilaməŋ wičə nǎki kǎtnə t'u wǎlləw. tǎlʰin kič' mǎk kim jeŋlin-pə wičə nǎki kǎtnə wǎlləw. juk kǎt ja tōjəw, juk kǎt-pərilinʰi. t'i juk kǎtəw jəmat ǎskələy jəy. it lǎw jǎy juk kǎt əntə wǎrlət.*

sarpi ǎlətnə weli ar tōjəm latnə weliit uč' pətən əj lǎtnə wólət. it os weliit čiməlyə jəyət. sǎt kim arit weli. t'i weliit čǎkəlīt tōjta weliit piri kasliləmin jǎŋkʰli, wičə-pə nǎki kǎtnə wǎllī.

t'i sǎyit os lōŋən ət'ə weliit piri kasliləmin jǎŋkʰli. wič' nǎki kǎtnə wǎllī. at'em it sǎmγəl atəŋyə kəltə jəkkən, wičə əj lǎtnə t'i ǎməsl. kəl kəŋčəl, war tǎjəl, katŋən-koləm war tǎjəl. t'i warlalnə, pōŋlalnə kəl wǎləl.

weliit učət it mǎŋilaməŋ tǎjlat. ənəl opem kət'əŋnə wǎltə ət, weliit tōt tǎjlat. lōŋin weliit tǎjtə ənəl ropata t'i. sarpin məta kələmsǎt uč' ǎrəkkə wəli tǎjəm latnə jəmat ənəl čǎksəŋ t'u wól. lōŋin jəmat ar wōw t'i məsl ropilətə. ŋarəy juŋ ǎwətələli, mǎw ar juŋ ǎwətələli ranə t'imint jəŋki məy, čaməč nǎtpi məy ǎwətələli. tǎwət muləmat pǎntə, tǎwət muləmat ǎtta. t'i ropata wǎrtə jəmat ar wōw ti məsl. at-kǎtəl pə latnə ropilətəli.

lōŋin weliit məŋ kət'ŋiwəŋ wǎllət. sǎwəs pǎləknə arγə mənələt. sǎwəs pǎləknə arγə mənələt, ranə os jiləp lǎŋt' pittə pətə mōčə t'i ləŋnam kǎtilnə t'u wǎllət, wont weliγə jəŋilələt. ranə lǎŋt' pittə piriŋə, məta kǎlγəčək jətə piriŋə weliit mustəmin nōk' t'i kəŋčlat. əj paja əkətlat. tol sǎyət weliit tǎləy mǎrə wičə əj rajnə t'i tǎjlət. ət'ə kasliləmin jǎŋkʰli, pə sōŋnam pə kasəllī.

4. *məŋ t'u wǎltə məyəw čəkə kōlat ənəl əntem. ənəl məta məkkə tǎjtə kim əntem. weli wǎltə tǎy ja t'i tǎjəl. lantəŋ učəŋ wǎr it kǎt'əm piri ǎlətnə ǎləkʰkə jətəy t'i jəy. kəčəŋ pəkət burawojət učət tōwə ǎmtilələt. lant' əj čiməlyə jəl. t'en sarnam wǎltənə əj məta latnə weliłəy əjnam t'ən-pə t'i pitləw. tem kat ǎlŋən mǎr[ə] ənəl pǎlək weliłəw t'əŋnam kōlat mənət. əj mətalit memitnə nōk' liwat, əj mətalit rǎyərłətə rut'ətnə ǎlə līkat. əj məta pǎlkəl ləŋnam wǎlləy jəyət.*

litotəŋ wǎr ət'ə ǎləy. litot məŋnam kǎləmtələw. əj məta rut'ət əj pǎləknə pə əntə piriγərtələjəw, məŋnam litot kəŋčləw. lapkəy uš jǎŋkʰtə latnə wǎy sǎməli kǎləmtəlī, litot wəli. sarpi wertəljoətətnat jǎŋkʰəm latnə t'u wǎr sǎryə wǎrlī. it wertəljoətəntə jǎŋkʰilī, ranə t'u wǎr ǎləkʰkə jətə jəy. litot kəŋččə wǎr ənəl čǎksəŋkə jəy. əj t'i arət pə sarnam məta urnam t'i wǎlləw.

3. Otthon éltünkben úgy élünk, mint a hanti nép többsége. Télen-nyáron mindig sátorban lakunk. A korábbi években, amikor hazajártam, mindig sátorban laktunk. Télen bármilyen hideg van, mindig sátorban lakunk. Volt faházunk is, egy ócska faház. Ez a faházunk nagyon régi lett. Ma már az emberek nem építenek faházat.

Korábban, amikor sok rénszarvasunk volt, a rének miatt egy helyen éltünk. Most megfogyatkoztak a rének, kb. száz rénünk van. Ezt a morzsányi nyáját tartva, a rének után vándorolva az emberek mindig sátorban laknak. Mert nyáron is a rének után kell vándorolni. Mindig sátorban laknak.

Most, hogy apám rosszul lát, egy helyen él. Halrekesztéke van, két-három halrekesztéke. A varsáival halat fog.

A réneket most az öcsém tartják a nénémnél. Nyáron a réntartás nagy munka. Korábban, amikor több mint háromszáz rénünk volt, sokat bajlódunk. Nyáron nagyon sok erőre van szükség a munkához. Élő fát kell vágni, sok más fát kell vágni. És ilyen nedves földet, tőzegmoha nevű földet kell vágni. Tüzet, füstöt rakni, tüzet, füstöt gerjeszteni. Ehhez a munkához sok erőre van szükség. Néha éjjel-nappal dolgoznak.

Nyáron a rének velünk vannak. Ősszel szétszélednek. Ősszel szétszélednek, és az első hó megjelenéséig egymás között élnek, vadrénekké válnak. És az első hó megjelenése után, a valamennyire megvastagodása után a réneket szépen megkeresik, egy csomóba gyűjtik. Attól fogva a réneket a tél idején mindig együtt lehet tartani. És ismét vándorolva járunk velük, hol erre, hol arra.

4. A mi földünk nem nagyon nagy. Nem lehet nagy földnek nevezni. Réntartásra alkalmas. Az elmúlt években a rénzuzmóval egyre nehezebb. Mindenféle fűrótoronyokat állítanak. A zuzmó egyre kevesebb. Tovább élve egyszer teljesen rének nélkül maradunk. Az elmúlt két évben a rénjeink nagy része elveszett. Néhányat a medve tépett szét, másokat az orvvadász oroszok lőttek le, egy részük magától elpusztult.

Az élelemmel is egyre nehezebb a dolgunk. Az oroszok már nem segítenek, mi magunk keressük az élelmet. Az élelmet magunk szerezzük be. Amikor a boltba megyünk, kevés pénzünkért élelmet veszünk. Korábban helikopterrel jártunk, azzal gyorsan végeztünk. Most már nem jár helikopter, és így most ez is nehezebb lett. Az élelem beszerzése nagyon bajos lett. Mégis valahogyan tovább élünk.

VI.

wājəy kəncčə wār

tem kātəł ma war lāt'ya jāḥkəm. war lāt'ya jāḥkətam naməḥ aj jāḥəlin(ə) wasəy ḥāləyətə wārəm. nāməksəłəm, sar jāḥkəłəm, pəryīnam os sočləm. pəryīnam tōm t'i ḥāləyətə jəyəm ōt kōłnam mənəl, pəryīnam tōm, məta urnə kōta pāyətli ət'ə arət.

wirəma jāḥkəm, wirəm lunt'əm, pəryīnam os lār wājəyən liylojəm, lār wājəy kūč likəm t'āqə, wāli. əj t'u wisəma jōwtəm temi wisəyən kəpənəḥə kat waskənəy jəy. os əj wasəy os tōtti. man t'āqə ensifaletkəyət ilə wəji, ran juγə nōk lōmtəpti mustəmin. ran manə nūrəyətəm tom jāḥk pāləka. tōy kōłnam mənəl. tom jāḥk pāləknam kūč mənəl, kəntək kə tōt lāləl tem jāḥk pāləkə kūč mənəl, ma tet lāl'ləm. lūw owət mustəmin ma kəruyəl lejilmin əj lārə wārmin tōi ilə jāwtiən.

Ira: ma it pəyəm wājək kəncčəyə jāḥkiləy ran kəl kəncčəyə jāḥkiləy. ma sar put wārəm. kəl lam nik māləm. t'u pīrnə tam mišanə waskən nōk ḥāliyən, ran ittən tam t'u wasəkkəlam nik māləm.

VI.

Vadászkaland

Ma elmentem a halrekesztéket ellenőrizni. Amint a halrekesztéket ellenőrizni jártam, egy kis tó partján megsebesítettem egy vadkacsát. Gondoltam, gyorsan megjárom (az utamat), visszafelé is (erre) jövök. Ez a sebesült állat hova mehetne, visszafelé úgylis elejtem.

Elmentem a rekesztékemhez, kiszedtem a halakat a varsából, visszafelé még megcéloztam egy bűvármadarat, majdnem lelöttem, de mellé ment. A vadkacsámhoz érve a parton (látom, hogy) a kacsámból két kacsa lett. Még egy kacsa volt ott. Én meg a zubbonyomat levettem, és egy fát szépen felöltöttem. Én magam a tó túlsó oldalára szaladtam. Így hova mehet. Ha a tónak arra az oldalára megy, ott áll egy ember, a tónak ezen az oldalán meg én állok. Jól megcéloztam, és akkor löttem, amikor egy vonalban voltak.

Ira: Most a fiam vadászni, halászni járt. Én hamarosan ételt (fazekat) készítek. Halamat megfőzöm. Azután Misa megkopasztja a két kacsát, este azt a két kacsát megfőzöm.

VII.

jis jasəŋ

1. ...jeŋlit wōlat. jis jisnə tut əntə wāləm latnə məŋ ānəməw latnə. it tem nōpətnə jeŋli əntem. tū latnə lūw tūkim jeŋlit wōlat, tem tūlŋin lār jāŋkət morilət. welinat mənłə kuntə pāləka morijəm lār jāŋka lārəm tāyi jōwəllə kuntə tāpət' jəŋknə tāŋri əntə pitəl. liltəm āwəlłnat küč taləŋ āwəlłnat wōwłəŋ welinat ran lār jəyi ran tōwə sułtəmtəŋəl. tūkim jeŋlit wōlat.

2. ma pākəkə wālmatnə, jeŋ ūrəkkə kōləm āl mūw jeŋ ūrəkkə nələ ālnə wālmatama t'et't'et'em wut'hi kəŋt'min jəmat atəmŋə jəŋ. tū tāw əntəmŋə pitta jəŋ, tū latnə. ötə... pətaləŋ liŋəl lārŋə jəŋka sułtojəm. tarəm jeŋlit, lapkanam məntam sāyi.

3. əj māčjəpə sułtojəm jəŋka pitəm ran jāŋk tōm pālka utə əntə pitəm, morijəm tayinə. t'i sułtəmatama ūlak nūr man kōčəŋat āwətəmi manə waləŋ kōwit utnam kuŋləm. utə pitmatama manə welit kōčəŋat arŋə āwətlat, welit lek kōwit āsłəmtat, ran ma welilam piri kūrət t'i nūrəŋtəm, jākənam tu kāt kōwəŋ əntem. kāt kōwəŋčək əntem.

4. t'i mənəm, mənəm, t'āka, məkkən kōw kūtəp lāta tōm pālka pitəm, kōra jōwtəm, sārt liwəm kōra jōwtəm. ja kōrnə küč lejəłtam, lejəłəm t'āka t'i weləŋkə sāŋəłtəl, jəŋəm wut'hi jəsšo ma munt jastəm, jāŋkəŋ welija pit. tū jāŋkəŋ welilam saŋəłtəŋ. t'əŋə jōwət, mant ranpə piriŋəŋ: "kōta, kūra əntə pāwi?" ma tem: "əntə pāwi." ja tū āwəla lāłəm, t'āka ran jākə sāŋəłtəm, jākə jōwti. tū welit os, welit ilə kitlat, os jākə wəjat, kāt ləŋrinə il lōłalłat. t'um jāŋki pətaliŋə jəwət. os t'enə əntə āwtat kuntə, weliləw tōrəma pāwat.

5. tūkim jeŋlit wōlat. it tem nōpətnə məŋ mūw tāyi jeŋli. lūw jeŋli məta əntə wāliłəl wəle. māki jis jeŋli. ja t'i tərəm.

VII.

Régi történet

1. ... hidegek voltak. A régi, már elmúlt időkben, amikor mi felnőttünk. A mai korban nincs olyan hideg. Akkor olyan hidegek voltak, hogy télen a tavak jege meghasadt. Amikor rénszarvasokkal megy az ember, és ilyen rianáshoz ér, a vizes jég nem tartja meg. Akár megrakott szánnal vagy üres szánnal, gyenge réekkel, oda belefagy. Olyan hidegek voltak.

2. Én egyszer gyerekkoromban, tizenhárom vagy tizennégy éves lehettem, a megboldogult nagyapám már beteg volt, nagyon rosszul volt. Akkor már a halálán volt. Izé...a *παταλη λιγλα* nevű tavon a vízbe csúsztam. Nagyon hideg volt, amikor a boltba mentem.

3. Egyenesen a vízbe csúsztam, a jég túlsó szélét nem értem el. Amikor a rianásba becsúsztam, a rének és a szán közti kötelet késsel elvágtam, én meg a rénhajtó rúd segítségével másztam ki. Amint kiértem, a rének kötelét elvágtam, az úton elengedtem őket, én meg gyalog a rénjeim után futottam, a házunk már nem volt messze. A ház nem nagyon messze volt.

4. Ahogy mentem, körülbelül félúton kopár mocsárra értem, hamarosan a *sárt λιωμη* mocsárra értem. Ahogy a mocsáron körülnézek, nézek, hát egy ember réekkel vágat, már mondtam, hogy a megboldogult apámnak fehér rénjei voltak. Amint hozzám ért, megkérdezte: „Kezed, lábad nem fagyott meg?” Én erre: „Nem fagyott meg.” Felpattantam a szánra és hazavágtattunk. Amint hazaértünk, a réneket összeszedtük és bevittük, hogy a ház belsejében olvadjon le róluk a jég. Olyan jegesek lettek a *παταλη λιγλα* tóban. Ha nem vittük volna be őket, még megfagytak volna.

5. Olyan hidegek voltak. Ma már nincs olyan hideg, mint régen volt. Ennyi, vége.

VIII.

Լճիկերալի

1. *əjmatə-latnə lǎḡkərali wōl. tī wǎllal tī kǎllalnə nəḡkəḡ jǎwəḡ - čecəḡ jǎwəḡ rəḡəllə wōl. t'ǎḡka tōm mətə aləḡnə jǎwəḡ kǎnəḡa nik mən, t'ǎḡka tem jǎḡkət nǎpətlat. əj jǎḡk t'el nǎpətli, lǎwḡnə kǎrəl tōwə owərkəmtətəḡ. „iḡ, iḡ! t'ǎḡka kǎram!” „t'ǎḡka kǎra nōḡ, wəje! ma wəle tem jǎwḡtam mǎrə ar rəcəḡ ow rǎḡəmtəm.” „t'ū jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! os ar rəcəḡ ow rǎḡəmtən! tem t'el ǎtər kǎtəl wǎrtə latnə kǎtəlnam ilə lōllən.”*

2. *t'ǎḡka kǎtəl nǎwḡmiləl: „ja, jǎḡkəḡ, l'ewətlatən kuntə, nin mətə kǎtinnə lǎwtittən, mant tōwə al talilittən.” t'ū kǎtəlnam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! t'et rələḡ kǎtəl wǎrtə latnə rələḡ ǔntnam pǎntəmtələn - nǎm əj-mətəli-pə əntem!” ja, t'ǎḡka rələḡ nǎwḡmiləl: „ja, t'ǎḡka, jǎḡkəḡ, l'ewətlatən kuntə, nin mətə kǎtinnə lǎwtittən. mant tōwə al talilittən.” ja, t'a, rələḡnam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! tam t'et wǎt kǎtəl wǎrtə latnə, wǎtnə ilməḡtəlo, tulo – əj-mətəli-pə əntem!”*

3. *wǎt nǎwḡmiləl: „t'ǎḡka, kəḡ, jǎḡkəḡ, l'ewətlatən kuntə, nin mətə kǎtinnə lǎwtittən, mant tōwə al talilittən.” t'ǎḡka t'ū wǎtnam nǎwḡməl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! nǎḡ tōm tōrəm, tom iləm pǎləkḡnə kǎw, t'ū kǎḡ rowle, muḡti wičəpə əntə pitəl.” t'ū kǎw nǎwḡmiləl: „t'ǎḡka, jǎḡkəḡ, l'ewətlatən kuntə, nin mətə kǎtinnə lǎwtittən. mant tōwə al talilittən.” ja, t'ū kǎwḡnam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! sǎwər-wǎjəḡnə wəle kit rǎḡ, kələm rǎḡ muḡti mənlo.”*

4. *t'ū sǎwər-wǎjəḡ nǎwḡmiləl: „ja, t'ǎḡka, jǎḡt, l'ewətlatəḡ kuntə, nəḡ mətə kǎtinnə lǎwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” t'ū sǎwər-wǎjəḡnam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! wǎḡ-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡinə kǎtrani tawəmlə čəpə rǎwǎpəlo.” t'ū wǎḡ-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡi nǎwḡmiləl: „t'ǎḡka, nəḡ, jǎḡt, l'ewətlatəḡ kuntə, nəḡ mətə kǎtinnə lǎwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” wǎḡ-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡinam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! ortənə lawəslatə latnə t'arəkintəḡəlmīn wōwǎpəlen.”*

5. *wǎḡ-wərtə-iki nǎwḡməl: „t'ǎḡka, jǎḡt, l'ewətlatəḡ kuntə, nəḡ mətə kǎtinnə lǎwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” t'ǎḡka wǎḡ-wərtə-ikinam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! tam t'el pǎtmin pǎwḡtəḡ wǎrtə latnə, tǎwḡtnam lǎllən, tǎwḡt pǎwḡmtə latnə uttən rəkənlən. tǎwḡt nǎwḡmiləl: „ja, l'ewətlatəḡ, kuntə, nəḡ mətə kǎtinnə lǎwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” tǎwḡtnam nǎwḡmiləl: „əj jəḡəḡ t'ut - əssən t'ut! jəḡkḡnə pǎsəmlə, sǎləmllən, kəpəllən – əjmat[ə]li-pə əntem!” jəḡk ǎptəmtəḡəl, kojməmtəḡəl, lǎḡkəḡ əntem, mat[ə]l[i] əntem. jǎḡk it-pə nǎpətli.*

VIII.

Az egérke

1. Volt egyszer egy egérke. Így élte, így háltában a vörösfenyő- folyó-*čecəŋ* folyó mellett élt. Ám ezen a reggelen lement a folyópartra, hát itt jégdarabok vitetnek. Egy jég itt vitetik, ő [az egér] a lábát oda tette „Jaj, jaj! A lábam!” „Hát vedd el (fől) a lábad! Bizony én jöttem idején sok tőzegfejet elsodortam.” „Az apád-anyád mindenét! Még [hog] sok tőzegfejet leütöttél! Most itt derült nap keletkező időben bizony a napba bele olvadsz.”

2. De a nap megszólal: „No, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a napnak mondja: „Hinnye, az apád-anyád mindenét! Itt felhős nap jöttén eltűnsz belsejébe – még nev[ed], semmi sincs!” No, megszólal erre a felhő: „Nahát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Hát a felhőnek azt mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! Most itt szeles nap jöttén a szél fölemel, elvisz téged – semmi sincs!”

3. Megszólal a szél: „Ugyan már, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a szélnek mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! A másik világ másik felén van egy kő. Bárhogy fűjod, nem jutsz rajta keresztül.” Az a kő megszólal: „Node, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kőnek meg azt mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! A kigyó akár kétszer, háromszor is átmegy rajtad.”

4. Az a kigyó megszólal: „Nohát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kigyónak azt mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! *wáč-warta-iki* (kutyája) farkatlan-*λοηι* közepednél elkap, szétráz téged.” Ez a kutya megszólal: „Node, ti, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A kutyának azt mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! Amikor a gazdád megüt, üvöltve elszaladsz.”

5. *wáč-warta-iki* mondja: „Dehát emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Azt mondja erre *wáč-warta-iki*-nek: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! Itt most fagytól csikorgó időben a tűzhöz állsz. Ha a tűz szikrázik, félreugrasz. A tűz megszólal: „No, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A tűznek mondja: „Ejnye, az apád-anyád mindenét! A víz elönt téged, sisteregsz, kialszol – sehol semmi!” A víz [többször] megárad, leapad, egér nincs, semmi sincs. A jég tovább vitetik.

IX.

pit'əḡkəliγən-opisaγən A

1. *pit'əḡkəliγən-opisaγən wälləγən. t'i wälltin əj məta latnə pit'əḡkəli jastəl: „sar ma wōrəp nik māwəttayə jəḡkələm.” panə t'u piriḡnə, piri kətələnə mən, ənəl sårt wāl. t'u surtəl... opəlilnam jastəl: „niḡ ḡarək kula wəra! pōč kulaḡit mantem, kōn kulaḡit mantem. ma il əlintələm.” pan əlintəγ. nōk wārətəmalnə: „pōč kulaḡijat mant ki'əptən kōn kulaḡijat?” opil jastəl: „ənta!” panə pit'əḡkəli pītəmtəγ: „māḡk-ikija mənləm, pan niḡat māḡk-ikija mələm.”*

2. *t'i mən. māḡk-iki kətə jōwət, kət kōni jəkənəm lejləl, māḡk-iki jəkən əntəm. ker őwtinə pōl'yi putəli əməsəl. ilə tōγə mən, pōl'yi t'i liw, pan əj məta latnə kemən ... kak jewo... māḡk-iki lump səḡkilətə sūj. t'u latnə pit'əḡkəli kəḡit'əkintəγ. ker pōča tōγə kəḡimintəγ. māḡk-iki jəkə ləḡmal latnə ḡāwəm: „ma wojə putələm kōjanə liwi? sar ma ker nōk ūləm, kera tam lūkəmtələm.” panə ker ūlətə juwa kənčəγə tōwalnam t'i kōt niḡrtəmtəγ, pit'əḡkəli t'ə kem ḡərimtəγ. „əj, aḡkenošliḡki, ma niḡat sar kera lūkəmtələm.” t'u latnə pit'əḡkəli ḡāwəm: „kəḡnəm-iki, mant kera al lūkəmtə, ma niḡati opem mələm.” „ja, wəs, tōγənə kuntə, tōγənə. niḡ məntan ma niḡat kōlnə őjaḡələm?” „ma məntam səḡət əj pəjlaḡ pālkəm ilə jəḡəntələm, kimət pəjlaḡem ilətə jəḡəntələm, niḡ t'u leki jūwa!” panə pit'əḡkəli mən. pit'əḡkəli jəkə jōwətmala jastəγ: „ma niḡat māḡk-ikinam məjəm.” opəlil jisəl. pit'əḡkəli jastəl: „al jisa! pətkaḡləmin owpi kəḡnəḡa wōḡkə wārələmən, panə kewrəm wəγ tōγə pənələmən.” panə opəlil əntə jistəγə jəγ. tōγə tərəm.*

3. *panə məta māḡə wälltin piriḡnə māḡk-iki t'i jōwət. owpi əj, owpiji əntə ləpəl. pit'əḡkəli ḡāwəm: „kəḡnəm iki pōč pəḡyi, kəḡnəm iki pōč pəḡyi!” kəḡnəm iki pa pālkəl pa kūč wəḡḡjəl, tōl səḡət, pōč pālkəl t'i jəkənəm. jəkə ələ kōrəγ. t'u wōḡkə pətəγa, kewrəm wəγ owtiḡa tōγə kōrəγ. panə wələm wārəl tōt tərəm. pit'əḡkəliγən-opisaγən t'u māḡk-iki tas-wəḡmat itpə wälləγən.*

IX.

Madárka és nénje A

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer madárka mondja: „No, én elmegyek a nadrágotat lemeríteni.” És azután másnap elment, egy nagy csukát fogott. A csukája... Nővérkéjének mondja: „Nyers halat csinálj! A halacska hátát nekem, a halacska hasát nekem. Én lefekszem.” És lefeküdt. Fölébredtekor: „Hagytál nekem a hátából, a hasából?” Nővérke mondja: „Nem!” És a madárka megharagudott: „Elmegyek az erdei szellem-öreghez és nekiadlak.”

2. El is ment. Az erdei szellem-öreg házához érkezett, a ház tetőnyílásán benézett, az erdei szellem-öreg nincs otthon. A tűzhelyen kisütött zsíros fazék van. Odament, a kisütött zsírból evett, evett, zsírt evett, evett. És egyszer kint ... (oroszul: hogyan is) ... az erdei szellem-öreg sitalpának ütődése hallatszik. Akkor a madárka megijedt. A tűzhely mögé bújt. Amikor az erdei szellem-öreg belépett, mondja: „Ki evett az én zsíros fazekamból? Nosza, felszítom a tüzet, és bedugom azt a kályhába.” És a tűzgyújtáshoz fáért a kemence mögé nyúlt, és a madárkát kihúzta. „Ej, az anyád mindenét, én rögtön beduglak a kályhába.” Akkor a madárka megszólalt: „Rokon-bácsi, ne dugj be engem a kályhába, neked adom a növéremet.” „No, hiszen, ha így, hát így. Ha most elmész, hogy találalak meg?” „Mentemben egyik szárnyammal vonalat húzok, másik szárnyammal vonalat húzok, azon a nyomon gyere!” És a madárka elment. A madárka hazaérvén mondja: „Az erdei szellem-öregnek adtalak.” A nővérkéje sír. A madárka mondja: „Ne sírj! Az ajtó mellett gyorsan egy gödröt csinálunk, és tüzes vasat teszünk oda.” Erre a nővérkéje abbahagyta a sírást. Elkészültek.

3. Egy idő múlva az erdei szellem-öreg megérkezett. Az ajtó kicsi, az ajtón nem fér be. A madárka megszólal: „Rokon-bácsi, hátrafelé, rokon-bácsi, hátrafelé!” A rokon-bácsi hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik, végül behátrál. Egyszerűen leesett. A gödör fenekére, a tüzes vasakra esett. És ott elpusztult. A madárka a növérevel az erdei szellem-öreg gazdagságával-pénzével tovább él.

X.

pit'əḅkəliγən-opisaγən B

1. *pit'əḅkəliγən-opisaγən wālləγən. t'u wāllin əj mətə latnə pit'əḅkəli ḅāwmil opilnam:* „*лiləγ wāllin tōwəḅn jəγi, mə wōrəpəm – əj jəwnəli wāll – , mə wōrəpəm nik māwətləm.*” *pan wōrəpəl nik t'i māwəttəγ. il əlintəγ, jəḅə jōwət, pan, pɨr ələḅ tōwə t'i mən. temi tōwə jōwət, jəmat ənəl sārtniḅki tōwə ləḅ wōrəpələ. pan lūwnə jəḅə tuwi, opilnam ḅāwmil:* „*mə sārtn wālləm.*” *opil jastəl:* „*nūḅ əl liwə! mə nōḅ kiltamka nik tārtələm.*” *pan pit'əḅkəlinə əj pālək nōḅ liwi, panə opil nōḅ kiləm latnə, opil pɨtəmtəγ, panə pit'əḅkəli-pə pɨtəmtəγ, pan pit'əḅkəli māḅḅk-iki ḅātnam t'i mən. „māḅḅk-iki ḅātnam mənləm!” t'u māḅḅk-iki ḅātnə t'i jōwət. tōt jəḅə ləḅ, pōll'i putəli tōt əməsəl. kūč liw, pəjlaḅ woja jəkkən, panə əntə liw. panə t'əḅə pit'əḅkəli tōwə sōḅ pətə tōwə ləḅ, panə māḅḅk-iki t'i jōwət. lumpəl ḅāt owtija pən, jəḅə t'i ləḅ. māḅḅk-ikinə panə tōt t'i miləmtni. māḅḅk-iki jastəl:* „*nūḅ kōjəγi wōsən?” māḅḅk-iki jastəl:* „*mə nūḅət nik t'i tārtələm*” *lūw wiγəl:* „*opəm mələm, t'iw, t'iw, opəm mələm t'iw, t'iw!” t'u wiγməl māḅḅk-iki il əsəl. māḅḅk-iki jastəl:* „*mə os ḅōlnə nūḅətnəm jūləm?” lūw jastəl, məttə:* „*ləγəlɨə səγət əj pəjlaḅ pālḅəm ilətə jārḅəntəγələm.*” *panə ilətə jārḅəntəγələmin t'i mən. māḅḅk-iki lejəl:* *cəpəḅḅə, pəjlaḅ ilətə jārḅəntəkələməl tāγi.*

2. *panə jəḅə jōwətmələ opilnam ḅāwmil:* „*əl jisa – jastəl – nūḅət māḅḅk-ikija t'i mələm, əl jisa, wōḅḅk wārələmən, panə jəḅḅk-wəγət-ucət pan kewi kera lūḅəmtəliγən.*” *panə kera t'i lūḅəmtəγən, panə māḅḅk-iki əj mətə latnə t'əḅə t'i jōwət. wəs jastəl:* „*ḅōlnə ləḅtəγə?” əntə ləpəl. „pōčə təγnam!” panə māḅḅk-iki ḅōḅḅə t'i kōrəγ. kewrəm jəḅḅk-wəγət lūḅəmti pit'əḅkəlinə. panə owəlɨ kewijat məji. panə māḅḅk-iki tōt ilə wāləγ. panə jəḅḅk ḅānəḅnə tōwə tuwi. panə tūwətat ūli. pan t'i māḅḅk-iki tasət-wəγət inam t'i wəjləl.*

X.

Madárka és nénje B

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer a madárka azt mondja a nénjének: „Már régóta nem ettünk, a nadrágom – van egy kis folyó –, nadrágomat lemerítem.” És a nadrágját le is merítette. Hazaérve lefeküdt, másnap reggel odament. Ahogy odaért, (látja, hogy) egy nagyon nagy szegény csuka oda bement a nadrágjába. És hazavitte, nénjének mondja: „Csukát fogtam (tkp. öltem)” Nővére mondja: „Te ne edd meg. Ha én fölkelek, megsütjük.” De a madárka egyik felét megette, és a nénje fölkeltekor megharagudott, és a madárka is megharagudott, és a madárka az erdei szellem-öreg házához ment. „Elmegyek az erdei szellem-öreg házához!” Az erdei szellem-öreg házába megérkezett, oda belépett, egy kisütött zsíros fazekacska van ott. Amint evett, szárnya zsíros lett, aztán nem evett. És bizony a madárka oda a sarokba bement, és az erdei szellem-öreg megérkezett. Sítalpát a ház tetejére tette, belépett. Az erdei szellem-öreg megérintette őt. Az erdei szellem-öreg mondja: „Te ki vagy?” Az erdei szellem-öreg mondja: „Én téged megsütlek.” Ő kiabál: „Nénémet adom, csirip, csirip, nénémet adom, csirip, csirip.” Erre a kiabálásra az erdei szellem-öreg elengedte. Az erdei szellem-öreg mondja: „Hát én hogyan jövök hozzád?” Ő mondja, aszongya: „Repülés közben szárnyam egyik felé(vel) vonalat húzok.” És vonalat húzva elment. Az erdei szellem-öreg nézi: valóban, mintha egy szárnyal vonalat húztak volna.

2. Hazaérvén nénjének mondja: „Ne sírj, – mondja – gödröt csinálunk, a vasnyársat és a kalapácsot a kályhába dugjuk. És a kályhába dugták, és az erdei szellem-öreg egyszer megérkezett. Hát mondja: „Hogyan menjek be?” Nem fér be. „Háttal erre!” És az erdei szellem-öreg hanyatt leesett. A tüzes nyárssal a madárka leszúrta. És a fejét a kalapáccsal ütötte. Az erdei szellem-öreget így megölték. És a kis tó partjára kivitték. És tűzben elégették. És így az erdei szellem-öreg gazdagságát-pénzét mind elvették.

XI.

əj jəʒsat

1. əj jəʒsat wǎllət. ləʒ kōw wǎltə kōjanə wuli, ləʒ wan wǎltə kōjanə wuli. əj latnə wōnta mənət. wōnta jōwtət, wōnt pətaya. tǎkə tūwət jōrəʒlət. tūwət əntə tǎjlət. t'et tūwət liw. t'u kǎt t'etti. „tǎkə, ənal jeji, jǎŋkila, tūwət wīʒa. əj miwəli-pə t'et wǎl?”

ənalpi kō tōwə mən. temi tuš-punəŋ-kōwət-pun-iki tōt ǎməsł.

„tǎkə tūwətət məja.” „niŋ jīs arəʒ, jīs mǎnt' miŋt'a, tūwətət mələm.”

„ma miw tǎʒi jīs irəʒm, jīs miŋt'əm?”

sǎŋki, sǎŋki, kemə lūkəmti.

„jīs arəʒ, jīs mǎnt' əntə tǎjlən kuntə, əj pǎləkə jōwtərtəʒla!”

tūwtəŋ hámətli kǎč ilməʒtəʒ, tōt katli.

2. „wəle tūwtəŋkə jəʒən t'i jǎŋkilaəma?” „miw tǎʒi, jīs arəʒ, jīs mǎnt' miŋt'a, tōt tūwətət məlo. tūwtəŋ hámətli kǎč ilməʒəm, kemə kǎč nūrəʒəm, tōt katlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtojəm.”

„tǎkə, kǎtəp jeji, os niŋ jǎŋkila.”

kǎtəppi kō t'ə mən. tow jǎkə lǎŋ. tuš-pun-kōw-pun-ikinam hǎwmiłəl:

„tǎkə məʒat tūwətət məja. məŋ wōnta jūwəm jǎʒ, tūwətəʒ t'enə jūʒəw, tūwət jorəʒləw.”

„niŋ jīs arəʒ, jīs mǎnt' miŋt'a, t'ut tūwətət məlo.”

„ma miw tǎʒi jīs irəʒm, jīs miŋt'əm!”

tūwtəŋ hámətli kǎč ilməʒtəʒ, kemə kǎč nūrəʒtəʒ, tōt katli. sǎŋki, sǎŋki, kem lūkəmti.

3. „t'et wəle tūwtəŋkə jəʒən?”

„miw tǎʒi tūwtəŋkə? məttə jīs arəʒ, jīs mǎnt' mǎnt'li, t'ut tūwətət məl. tūwtəŋ hámətli kǎč ilməʒəm, kemə kǎč nūrəʒəm, tōt katlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtojəm.”

„nin, jejiəŋ, miwət jīs arəʒ, jīs mǎnt' əntə tǎjləttən? sǎr os ma jǎŋkləm.”

t'et əjpi kujin t'ə mən. tōwə jǎkə lǎŋ.

„məʒat tūwətət məja. məŋ wōnta jūwəm jǎʒ, tūwət əntə tǎjləw.”

„niŋ jīs arəʒ, jīs mǎnt' miŋt'a, t'ut tūwətət məlo.”

„əntə, mǎč kō litot-kul lil, t'ut pīrnə jīs arəʒ, jīs mǎnt' lūw kōłnam mən!”

ja, t'u ikinə litotat-kulat lipi.

4. „wəle, jīs arəʒ, jīs mǎnt' əj latnə ma wǎlləm. əj latnə təʒ t'ə wǎrəʒləm. tǎkə əŋkem sǎma t'ə pit. os əŋkem sǎma pitəm pǎri kōłnə wǎrtəʒ? mətə, wutəŋ puʒəl wutpinam, wutpi wǎč wutpinam sučəm. jǎwəl-nǎlət wəʒat. tem lapət wont kǎr tōt lǎlət. man təl jǎwtat, əj pōŋəla əjnam ilə kōʒilət. os t'u wont kǎr hǎwit mətli jǎkə

XI.

Három testvér

1. Egy apának fiai éltek. Hosszan éltek-e, ki tudja, röviden éltek-e, ki tudja. Egyszer az erdőbe mentek. Megérkeztek az erdőbe, az erdő mélyére. De megfélemedtek a tüzről. Nem volt tüzük.

Nem messze tűz ég. Ott van egy ház. „Na, bátya, menj, kérj tüzet. Ugyan ki lakik itt?” A legidősebb fiú odament. Szőrös-szakállú-hosszú-szakállú öreg ott ül. „Nosza, adj tüzet.” „Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet.” „Nekem honnan lenne régi énekem, régi mesém?!” Ütötték, verték, kilökték. „Ha nincs régi éneked, régi meséd, kotródj innen!” Ahogy a fiú felkapott egy tüzes parazsat, azon nyomban megfogták.

2. „No vajon szereztél tüzet ott járván?” „Ugyan honnan. Régi éneket, régi mesét kell mesélni, akkor adnak tüzet. A tüzes parazsat amint felemeltem, amint kifutottam, ott fogtak el. Ütöttek, vertek, kilöktek.” „Hát akkor, középső testvér, most te menj.”

A középső fivér így elindult. Bement a házba. Szakáll-szőrű-hosszú-szőrű-öregnek mondja: „Nosza, adj nekünk tüzet. Erdőbe jött emberek vagyunk, de tűz nélkül jöttünk. Elfelejtettük a tüzet.” „Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet.” „Ugyan, honnan lenne nekem régi énekem, régi mesém!” A tüzes parazsat amint felemelte, amint kiszaladt, rögtön elkapták. Ütötték, verték, kilökték.

3. „No, vajon van tüzed?” „Ugyan, honnan lenne tüzem! Azt mondja, régi éneket, régi mesét mesélj, kapsz tüzet. Egy tüzes parazsat amint felkaptam, kiszaladtam, mindjárt megfogtak. Ütöttek, vertek, kilöktek.” „Hogyhogy nincs nektek, bátyáim, régi éneketek, régi mesétek? Akkor most én megyek.”

Így hát a legkisebb fiú indult el. Belépett a házba. „Adj nekünk tüzet. Elindultunk az erdőbe, de nincs tüzünk.” „Régi éneket, régi mesét mondd, akkor kapsz tüzet.” „Nem-a, előbb a vendég eszik-iszik, azután jön a régi ének, régi mese. Az nem fut el!” Hát, az öreg étellel-hallal megette.

4. „Ime, a régi ének, régi mese: Egyszer én élek. Egyszer csak felébredek. Hát, ime, megszületett az anyám. Az anyám születési lakomáját hogyan készítem el? Hát csak a felső falu felső vége felé, a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vittem. Hét erdei rénbika áll ott. Én rögtön löttem, azok mind eldőltek. Ennek a hét erdei bikának a

húsát hazavittem. De a lakomára enni-inni kit hívjak? Torum-isten hét fiát hívtam. Azok a lakomát elköltötték, aztán hazamentek.

Egyszer csak észreveszem, hogy most meg az apám született meg. Na, nem, az apám születési lakomáját hogyan készítem el? A felső falu felső vége felé., a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vettem. Hét erdei rénbika ott szalad. Rájuk lövök, elesnek. Húsukat hazaviszem. Hát a lakomára enni-inni kit hívjak? Megint a Torum- isten hét fiát hívtam. A lakomát evéssel-ivással megültük. Amaz nagy bálványszellemek módjára, nagy erdei szellemek módjára im fölfelé emeltettem. Alsó égbe mentemet nem láttam, felső égbe mentemet nem láttam. Egyszer felocsúdtam, hát fejjel lefelé állok. Két lábam fölfelé.

5. Hát egyszer aztán ez a sok állat, a sok állat mind jön. Gyalog a sok állat mind jön. Egyszer csak hallom, bögnék, kiabálnak-hallatszik. Hát amint szépen kezdek odahallgatni. csontvégeim megcsikordulnak. Ám egyszer egy madárka a lábam között fészket rakta. Megint hallgatózom, valaminek a lépte hallatszik. Valaki idejött és felkapott. Ez az apám. Az apám felhúzott..."

A fiú agyonütötte a vak öreget. Vett a tűzből, tovább megy.

„Ti, bátyáim, régi éneket, régi mesét mesélő tudományt nem ismertek. De én agyonütöttem az öreget.” A fiúk az öreg gazdagságát-pénzét hazahordták. Ezzel a jóval-szerencsével élnek.

XII.

kat imiγən

1. *kat imiγən wälləγən. hokšəγ jəwəh(nə) - mōkkəγ jəwənnə kat imiγən wälləγən. kit k̄ātətnə wälləγən. kujəlpə l̄iwnam k̄ātnə wäll. t̄i wälləγən, h̄ulnam mājəltəγə jəh̄kiləγən. k̄ā'ta t̄i wōləγən, wōləγən, əj latnə əj imil l̄iwn k̄utəla l̄əγətəlatəp-rə əntəm. ɔntəlnə nōməksəl, məta t̄əγil kəčəγə jəγ. „ja, ma tōwə jəh̄kiləγəm.”*

kat imiγən wälləγən. t̄i wällinnə, əj latnə əj imil nāməksəl: „k̄āntək k̄o-rə miŋk k̄ōrasəp sār? əj məta sōhnam mənəm k̄ā'ta sār. tem atəmnəmən wälləmən.” əj niγəla nōk̄əntə jastətəγ. panə əj məta sōhnam t̄i mən.

2. *t̄i mən, t̄i mən, ānta k̄ōw mən, ānta wan mən, əj latnə ittəγə jəγ, pətəγkətəγə jəγ. əj latnə māki āl āwtəm aηklətə jōwət. t̄i mən, mən, - tem āl āwtəm juγ aηklətə jōwət, panə t̄'āka əj latnə sarnam lejəl, t̄'āka əj k̄āt tōt āməs. t̄umint k̄āt āməs. t̄'ukim māi, ɔntəlnə nōməksəl, t̄'āka kič miŋwəli wəlijat, l̄əh̄ləm panə t̄'etti jāk̄ə. panə jāk̄ə t̄i ləh̄, jāk̄ə l̄əh̄məla t̄enə h̄arəγ wānčət jāk̄ə l̄əh̄. ɔntəlnə nōməksəl: „kič miŋwəli wəla!” jāk̄ə t̄i l̄əh̄, temi əj imi, əj p̄iγəs imi jāk̄ən āməs. temi h̄āwəm: „āwmat h̄okšəγ jəwəh-mōkkəγ jəwənnə wəltə imi, niŋ miŋwəlinə wuγ? miŋwəlinə təγə miŋ'ə?” „a l̄iwn – h̄āwmiłəl – l̄iwn əj məta t̄əγija jōwətəli miŋwə!?” – jastəl.*

3. *temi əj imi tōwəhə ləjəγ: əj k̄āt pālək pətəγləm, əj k̄āt pālək newi, pa āntpət jəmsi k̄āt pāləka k̄ātəltəlləl, pa āntpət pəγi k̄āt pāləka k̄ātəltəlləl. tōp namən, tōwəhə wəlləl. ja t̄'et t̄'āka t̄u iminə, t̄u imi t̄u məta wārəlləl tōwə tərmət, t̄u iminə litōtat-k̄ulət wərenti, litōtat-k̄ulət lipti. panə t̄u t̄i, t̄u iminə āltə t̄əγijət wəri. jastəl t̄'āka: „mā'təm - mā'tən k̄untə, ālintə, məttə.”*

4. *panə t̄u imi j̄lə ālintəγ tōwə, t̄u imi panə ālintəγ t̄'āka. əj latnə nōk̄ kič wārəγləγ, k̄untintə k̄ōtəl temi. t̄u imi k̄untintə kilməl t̄əγi. temi əj t̄u āntəpələnət nāriγəl. pa āntəp jəmsi k̄āt pāləka k̄ātəltəlləl, pa āntəp pəγi k̄āt pāləka. panə t̄'āka l̄iwn nōk̄ kil. ɔntəlnə noməksəl: „ t̄'āka nōk̄ kiləγəm. məntə ne wōsəm wəle.” t̄u iminə os t̄u k̄ulət litōtat lipti. panə t̄u imi l̄iwwatilnam jastəl: „niŋ wəle niγəγ p̄il - kujəγ p̄il kəh̄čəγə mənələn, məttə. t̄imint məitə ma k̄āt miłəm jāčəhə t̄'et lek. jəmat jəm k̄irmeγ lek. t̄u lek k̄ōwit məna. tam t̄i mənələn, mənələn, məntənnə k̄oləm t̄əγinə wiγiλλo. „e, təγnam lejla! məγ sāk̄kəγət, məγ wit'əγət!” – niŋ tōwnam al lejla! məntə wāra arjəla. k̄oləm t̄əγinə wiγiλλo. panə t̄u mənələn, mənələn, tam əj k̄āta jōwətələn. t̄u k̄āta panə jāk̄ə l̄əh̄. jiməlm̄in jāk̄ə l̄əh̄. panə lejəllən, jəmsi k̄āt pāləkəhə t̄imint k̄uləh̄-pəγəγ, t̄imint*

XII.

Két asszony

1. Két asszony él. A *nóksəŋ*-folyó-*mökkəŋ*-folyó partján két asszony él. Két házban laknak. Férfi nem lakik velük. Így élnek, időnként meglátogatják egymást. Amint így éltek, éltek, egyszer az egyikük a másik házát nem látogatja. Magában gondolja, talán megbetegedett. „No, odamegyek.”

Két asszony él. Így élvén, egyszer az egyikük azt gondolja: „Ugyan, milyen az ember? Elmegyek megkeresni. Rossz egyedül élnem.” A másik asszonnak egy szót sem szólt, csak elindult valamerre.

2. Ment, mendegélt, sokáig ment vagy rövid ideig ment, egyszer beesteledett. Rásötétedett. Hamarosan az előző évben kivágott fatönckhöz érkezett. Tovább menvén abban az évben kivágott fatönckhöz érkezett. Ahogyan előre kitekintett, egy házat látott, valóban egy ház állt ott. Annyira fáradt volt, hogy azt gondolta magában: „Bárki is legyen bent, én bizony bemegyek.” Be is ment. Bemenvén takaratlan arccal lépett be. Gondolja magában: „Csak legyen itt valaki!” Amint bemegy, egy asszony, egy öregasszony ül odabent. Meg is szólalt: „Kedves *nóksəŋ*-folyón-*mökkəŋ*-folyón lakó nő, téged ki hívott? Miféle mese hozott ide téged?” „Na és – mondja – miért ne jöhetnék ide?!”

3. Az asszony körüléz: a konyhó egyik fele sötét, a másik fele világos. A bölcsők egy részét a konyhó jobb felébe hordja, a többi bölcsőt a konyhó bal felébe hordja. Csak elől, ott él. Az öregasszony ételt-italt vett elő, jóllakatta vendégét, aztán fekvőhelyet készített a számára. Így szólt: „Biztosan elfáradtál, fekédj le, (aszongya)”

4. Az asszony mit tehetett, lefeküdt. Amikor fölbredt, már magasan járt a nap. Látja, hogy az öregasszony már felkelt. A bölcsőivel foglalatoskodott. Egy részét a ház jobb oldalába hordta át, a többit a bal oldalba. A jövevény felkelt, gondolván: „Nosza, felkelek, hiszen mennem kell.” Az anyó étellel-hallal kínálta, és azt mondta: „Úgy látom, házastárskeresőben, férjkeresőben vagy. Íme, a házam mögött van egy ösvény. Jól kitaposott ösvény. Az ösvényen indulj el. Ahogyan mész, mentedben háromszor fognak kiáltani: <Hé, idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!> De te ne nézz oda! Csak az utadra ügyelj! Három helyen hívnak majd téged. Amint mész, megérkezel egy házhoz. Menj be, de eltakart arccal lépj be. Látni fogod, hogy jobboldalt piszkos, ócska bőröndök vannak. Ezek közül a bőröndök közül vegyél el egyet, rögtön fordulj ki vele, és hozd el. Baloldalt szép aranyos ládák állnak, de azokhoz ne nyúlj. Vegyél el egy piszkos, ócska bőröndöt, és gyere. Ugyanazon az úton gyere vissza. Amint jössz, megint kiáltani fognak neked: <*nóksəŋ*-folyó végén élő nő, *mökkəŋ* folyó végén élő nő, idenézz: szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!> Te ne nézz oda. Ha megjöttél, a bőröndödet tedd fel a tornác

čemotanət āmāslət. nūḡ tī čemotanəti əj čemotan wəja. panə kemnam kirəyla, tuwe. a pəyi kāt pāləkna sikkəḡ - sārḡəḡ suntukət āmāslət. tī suntukət al ḡōwallīla. tīt kīləḡ-parəḡ ḡt čemotanəti əj čemotan wəja panə jūwa, panə əj tū likən kōwit pəḡḡnam təḡnam, jūwa panə. tam əj tū jūtannə, əj tāḡḡnə əj tāḡḡlanə ət'ə wiḡiləlo. „nōḡsəḡ jəwəḡ tōjḡnə wāltə ne, mōḡkḡḡ jəwəḡ tōjḡnə wāltə ne təḡnam lejla: məḡ sākḡkəḡət, məḡ wi'təḡət. al lejla tōwnam, tam jōwəttəḡka čemōtan lāpəḡ owtija nōḡ umte.”

5. pan t'āḡka tī mən. tū iminā tī pamīli. tī mən, mən. čāpəḡḡka at, kōləm tāḡḡnə tī wikkətəli: „e, ḡōḡsəḡ jəwəḡnə wāltə ne. ḡōḡsəḡ jəwəḡnə wāltə ne! təḡnam lejla! məḡ sākḡkəḡət, məḡ wi'təḡət!” lūw pan āḡkrəmtəḡəl. tōḡnam kūč āḡkrəmtəl - sām-pālkət, lūl-pālkət. kōləm tāḡḡnə wikkətəḡli panə əḡnam āḡkrəmtəḡ. əḡnam āḡkrəmtəḡəl. a t'et čajə tū kāta tī jōwət. čāpəḡḡka mən, mən, tū jāḡlal wiḡəm tāḡḡja tū mən, kōwəḡ-pə əntəm, kāta tī jōwət, panə t'āḡka, tū kāta jōwətmal latnə (tū imi jastəḡ: „nūḡ tam sumintəḡe jlətəčək tīle, tōwəḡnə jāḡḡ lāḡa!”) lūw ḡarəḡ wāḡčət t'enə jāḡḡ lāḡ. t'āḡka tōt kirəḡləl, lejəl, čāpəḡḡka jəmsi kāt pāləkna kīləḡ-parəḡ čemotanət āmsilət. pə kāt pāləkna tīmini sārḡəḡ suntukət āmāslət. jəmat sikkəḡət tōwa! ḡntəlḡnə nōməḡsəl: „tāḡka tīt man! panam pamīlən, kīləḡ čemotanət mūwat wəllam! ma sikkəḡčək ḡt wələm, suntukəti wələm.” panə t'āḡka, tū pəyi kāt pāləkna wāltə əj suntukliḡki tī ḡarkəmtəḡ. jəmat sikkəḡ sārḡəḡ suntuk. sārəḡ kemnam kōlat tuwtəḡ. panə tī tuwtəḡ kem. kem pitmala panə nōḡ tī kuntəmtəḡ. tī tuwtəḡ, tī tuwtəḡ. tī pəḡḡnam mənmal, əj tūtlaḡnə os wiḡli: „təḡnam āḡkrəmta! təḡnam wōləmta, məḡ sākḡkəḡət, məḡ wi'təḡət!” lūw āḡkrəmtəl. tī mən, mən, panə tū pīrəs imi kāt kāḡḡḡnə-pə jōwəttəḡə jəḡ, panə ḡntəlḡnə nōməḡsəl: „ənta, tem čemotan ənta mūwəli tājal? t'ekim laḡərt.” lūwnə pan čemotan jāḡḡlitaḡ tī wāri, ənta mūwəlinət mūw? mūw kōčəḡnat, mūwəlinət čemotan - jlə tāwrəm suntuk - lūwnə panə jāḡḡlitaḡ tī wāri tāman wəsəli. panə wərat t'orəmtəḡ, t'āḡka ḡntəlḡnə nōməḡsəl: „tāḡka oš mūw aḡkenoš?” panə os tī kuntəmtəḡ.

6. tī mən, mən, pəḡḡnam mən. tū imi kāta jōwət, tū iminə partmal sāḡi tū suntukəl sārəḡ kōlat lāpəḡ wāḡč ḡwtija nōḡ pīḡəttəḡ. jəmat laḡərt, nōḡ uməttəḡ. panə tūt pīrḡnə jāḡḡ tī lāḡ, tū pīrəs imīla. jāḡḡ lāḡḡmala tū pīrəs imi kōlat čəlīləḡ lūwat. ūlral əḡnam atəm kōlat jəḡ. tū imi pan ḡāwəm: „e - jastəl - ḡōḡsəḡ jəwəḡ tōj ne! mōḡkḡḡ jəwəḡ tōj ne! kōw arəḡ, kōw māḡt' əntə tuwma tāḡi!” ḡntəlḡnə nōməḡsəl: „ tūt ḡləḡ mūwəli kōl? tū wār wōli, tū iminə t'et litotat-uč lipḡti, čajat-uč jeḡḡli, āltə lātət wāri. jlə ālintəḡ. panə aləḡkə jəḡəm latnə nōḡ tī wārəḡləḡ. tū pīrəs imīl kuntintə

tetejére.”

5. Az asszony ím elment, ahogyan az anyó tanácsolta. Ment, mendegélt. Valóban, három helyen hívták: „Hé, *nőkşan*-folyón élő nő, *nőkşan*-folyó élő nő! Idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk! Ő oda is nézett. Ahogy odapillantott, mit lát: fél szemet, fél száját. Háromszor kiáltottak, mindannyiszor odanézett. És ím, valóban megérkezett a házhoz. Valóban, ahogy ment, a kiáltás után már nem sokáig kellett mennie, s a házhoz ért. Amikor megérkezett (hiába mondta az anyó: <Húzd lejjebb a kendődet, úgy menj be>), csupasz arccal lépett be. Ahogy befordult, körülnéz, valóban jobboldalt ütött-kopott ócska bőröndök állnak. A másik oldalon meg aranyozott, gyönyörű ládák. Bizony nagyon szépek! Azt gondolja magában: „Becsaptál, öreganyám! Miért vegyek egy ócska bőröndöt! A szebbikből választok, a ládákban veszek egyet.” És ím egy baloldalt lévő ládikót választott ki. Nagyon szép, aranyos láda. Gyorsan ki is vitte. Amint kivette, a vállára emelte és csak vitte. A visszaúton megint hallotta a kiáltást: „Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!” Odanézett. Ment, mendegélt, már az öreganyó házához közeledett. Gondolja magában: „Ugyan mi van ebben a ládában? Olyan nehéz.” Megpróbálta kifeszíteni a ládát. De mivel? Késsel-mivel piszkálta a bőröndöt – bezárt ládát – hát a kulcslyukból vér folyt. Legott abbahagyta. „Mi az ördög?” – gondolja magában. Megint a vállára vette a ládát.

6. Ment, ment, visszafelé ment. Az öreganyó házához érkezett. Az anyó tanácsa szerint ládáját a tornác tetejére tette. Nagyon nehéz volt, ahogy felemelte. Aztán bement az anyóhoz. Az anyó szomorú volt miatta, látszott az arcán. Így szólt: „*nőkşan*-folyó forrásvidéki nő, *mőkşan*-folyó forrásvidéki nő! Lám csak, nem hoztál hosszú éneket, hosszú mesét!” „Hát ez meg mit jelent” – gondolja magában a nő. Kis idő múlva az anyó étellel-mivel etette, teával-mivel itatta, fekvőhelyet készített. Lefeküdtek. Reggelre kelve az asszony felébredt. Mintha az anyó már régen felkelt volna! Egyes bölcsőket a ház jobbfelébe hurcol, másokat a bal félbe. Az asszony meg azt gondolja: „Mennem kell!” Az anyó megetette étellel-itallal, ő meg elindult. Búcsúzóul még így szólt az anyó: „Ha lefekszel, ezt a saját kezdeddel-lábaddal elvett ládikódat rakd magad mellé.”

kiłmal táyi! pa ántpət jəmsi kət päləka kətəłtəłłəł, pa ántpət pəyi kət päləka. panə t'äқа алəηкə jəγəma őntəłnə nōməқsəł: „ma wəłe məntə ne wōsəm!” t'ú iminə litōtat-қılat lıpti, panə t'et t'ə mən. t'ú imi jastəł: ja-a, t'ú nıy wəjəm, nıy nıyηnam kōtat-kırat wəjəm suntuke, əlinta latnə tām, қut'ηena imte tōw.

7. *ja, t'et pan t'ə mən. t'äқа məntəłnə t'ukim laγərt. őntəłnə nōməқsəł: „tam ləγpıl tōw sārhi wāyat tāłəł. jākə őłəη jōwtəntem!” t'it qōw mən, mıw wan mən. panə t'ú қutəła t'ə jōwət, қutəła jōwət, t'ukim māt. t'äқа t'ú əlintmal latnə t'ú suntukəł қut'ηəła uməttəγ, wəłija. tem t'ú wār wōlı.*

8. *os tōm niηəła māñt' mən. əj kət puγəł қārijat wəłłəγəp. őntəłnə nōməқsəł: ma t'ú əj niηem t'it təγ lāγəłəłəł pə əntem. t'it őłəη mıwəłi wārəł? sār əj niηem қāta lāγəłəłəł. mıw қāñt'əγə par jəγ, wəs қoı jəγ?” panə t'äқа əj niηəł қātnam t'ə mən. əjəł қāta jākə t'ə āt, owpi t'ı pıncəγ, temi əj sām pälək māñk iki kət mul jācəpəł tōt əməsl. temi əj niηəł lōwi kārıłal najnam ləłłəł, jaηka kārıtət, əj sām pälək māñk iki tōt əməsl. tōγnə nāwəp: „ma əjpa litə wəp-nārəγ puləli os t'et wəłłəł táyi.” panə lıw t'ú қāñt'əkıntəγ panə owpi tāwrəmtəttəγ, panə қutəłnam nıwəγəγ. t'äқа őntəłnə nōməқsəł: „t'äқа wōłtə kim əntem. ma məta sōηnam məpłəm. tām t'ı māñk ikınə қōłnam əntə tułəjəm.” panə t'äқа lıw wārəksəγ-pāñγəntəγ panə əj məta sōηnam t'ə mən. kūrγəłnə t'ı tuwi. őntəłnə nōməқsəł: „məta táyiñə őłəη məta қāntək қo őjəγəłəł. қāntək қo pə mık қōrasəp?” əj məta sōηnam pan t'ı mən. t'ı mən, əntə qōw mən, əntə mıw wan mən. əj latnə ittəpə jətəγə jəγ. t'ukim mātmin atəpəγə jəγ.*

9. *t'äқа əj latnə māқи āłnə āwtəm aηkłəta jōwət, қāntək қo āwtəm juγ aηkłəta jōwət. məta kim mən - tem āłnə āwtəm aηkłəta jōwət. tōwə nōməқsəł: „kət qōwəp əntem wəłe. lıw məłi wəł.” a t'ı mən, mən, t'äқа sarnə əj kət tōt əməsl. t'äқа nōməқsəł: „kıç mıwəłi pə wəłə, jākə lāηłəm. tem mātmin t'ə tōrəm pətəγə jəγəm! jākə lāηłəm, kıç mıwəłi wəłijət!” a panə t'äқа jākə t'ə lāη t'ú қāta. temi pıwəs imi əj t'ú ántpətnat lājγəł. pa ántpət jəmsi kət päləka kətəłtəłłəł, pa ántpət pəyi kət päləka kətəłtəłłəł. a lıw jākə lāη panə tōwə iməł. t'ú iminə pət'əγət-uç wāri, pət'ə wārγəp. nōқsəη jāwəp tōj ne! mōққəη jāwəp tōj ne! wəłe mıwəłinə təγ irγə, mıwəłinə təγ muñt'o?” „a ma, t'äқа – jastəł – əjnam atəlemnam – jastəł – қāntək қo pə əntə wujıłəłəm. őntəmnə tōwəpə nōməқsəłəł: əj məta sōηnam məpłəm. ñiçi əjməta táyiñə қāntək қo wəł. atəpnam wəłłəm.” t'äқа t'ú imilinə çajat wārəmti, litotat wārəmti, litotat lāққəmti. lłkəñjiñt'γəp, t'ú iminə āłtə lātət wāri. əj imi jastəł: „nıy, mātəm ne, əlinta.” t'ú imi pə əlintəγ.*

7. Így hát az asszony elindult. Mentében olyan nehéznek érezte a lábát, hogy azt gondolta magában: „Biztosan arany pénzzel van tele. Bárcsak hazaérnék már!” Hosszan ment-e vagy röviden ment, egyszercsak hazaért. Mire a házához ért, nagyon elfáradt. Amikor lefeküdt, a ládikóját maga mellé fektette. Ez így történt.

8. Most a másik asszonyról szóljon a mese.

A két asszony egy faluban élt. A másik nőnek egyszer eszébe jutott, hogy már régen nem látta a barátnőjét: „Ugyan mit csinálhat? Bemegyek hozzá. Csak nem beteg? Mi lehet vele?” A barátnője házához ment. Ahogy belép, nyitja az ajtót, hát a ház hátsó felében a szent helyen egy félszemű emberevő erdei szellem ül. A barátnője csontjai meg a tűz fölött nyársra húzva állnak. „Nocsak – szólal meg az erdei szellem – úgy látszik, hogy van itt még véres-porcogós jó falatocska!” Az asszony úgy megijedt, hogy becsapta az ajtót és hazafutott. Azt gondolja: „Itt nem élhetek tovább. Elmegyek valahova, különben az erdei szellem elpusztít engem.” Összecsomagolt, felöltözött és útnak indult. Vitte a lába. Gondolja magában: „Valahol csak emberre akadok. Ugyan milyen az ember?” Valamilyen irányba elindult. Ment, mendegélt, hosszan ment vagy röviden ment, egyszercsak beesteledett. Az asszony elfáradt.

9. Egyszercsak tavaly kivágott fatönkökhöz ért, ember vágta fatönkökhöz ért. Tovább ment – idén kivágott fatönkökhöz jutott. „Most már talán nincs messze a ház – gondolja – bizonyára él itt valaki”. Ment, mendegélt, hamarosan feltűnt egy kunyhó. Azt gondolja: „Bemegyek, bárki is lakjon itt. Ilyen fáradtan értem a világ végére! Akárki is lakik itt, bemegyek.” És belépett a házba. Az öreganyó ismét a bölcsőivel foglalatzkodott. A bölcsők egy részét a ház jobb felébe húzkodta, más részüket a bal félbe. Az asszony bemegy, leül. Köszönt, köszöntötték egymást. Kérdi az anyó: „*hőkсәη*-folyó forrásvidéki nő! Mi énekelt ide téged, mi mesélt ide téged?” A nő így válaszolt: „Egyedül vagyok, még embert sem látok. Azt gondoltam, hogy útra kelek, valahol csak emberre lelek. Rossz egyedül élni.” Az anyó teát főzött, ennivalót készített, megterített. Ettek-ittak. Az anyó fekhelyet készített és így szólt: „Feküdj le, fáradt asszony.” Az asszony lefeküdt.

10. əj latnə nōk̄ k̄iĉ wārəyɫəy, t'ǎk̄a temi kemən əjnam jǎk̄ə k̄ōtəl. temi p̄irəs imil k̄untintə k̄ilmal tǎyi, əj t'ū āntəp̄alɫalɫat lǎjyəl. p̄a āntp̄ət jəmsi k̄āt p̄āləka k̄ātəlɫəlɫəl, p̄a āntp̄ət p̄əyi k̄āt p̄āləka. tōwəp̄ə lǎjyəl. p̄anə t'ǎk̄a t'ū iminə litotat k̄ulɫat wārənti. likkən - j̄iñt'yən, p̄anə t'ū iminə t'i p̄amillɫi. t'ū imi n̄āwmiləɫ: „t'et ma k̄āt p̄ǎlkamnə k̄āirməy lek. jəmat jəm k̄āirməy lek. t'i lek k̄ōwit mənə – jastəl. – tām t'i mənɫən, mənɫən, k̄oləm tǎyɫnə wiyləɫo. tām n̄ūyatena jastələt: < təymat āñkrəmta! təymat wōləmta! məy sǎkkəyət, məy wit'əyət wōsuw! > n̄ūy aɫ lejɫa. k̄oləm tǎyɫnə tām wiyləɫo. tām t'ut p̄irnə mətə k̄ōwit tǎyi mənɫən, k̄āta jōwətɫən. t'ū k̄āta jǎk̄ə lǎyɫə, tōt əjmətɫi p̄ə əntem sām̄ti. əj k̄āt p̄ālək̄nə ċemotanet āməslət, p̄a k̄āt p̄ālək̄nə sārñey suntukət āməslət. n̄ūy tām jǎk̄ə lǎyɫə. p̄anə jiməɫmin jǎk̄ə lǎyɫə. p̄anə k̄uləy-p̄arəy ċemotanəti əj ċemotian wəyɫə. tōt sārñey suntukət āməslət, t'utət aɫ n̄ōwalɫilə, p̄anə t'utenat kem karimta, tām p̄an jūwa.”

11. ja, t'et t'ə mən, t'i imi p̄amilɫal sǎyit, ċāp̄əñk̄a, t'ū imi k̄āti t'umint k̄āirməy lek. t'ū k̄āirməy lek k̄ōwit t'ə mən. t'i mən, mən, t'ǎk̄a ċāp̄əñk̄a, əj latnə wiyləɫəy t'ə wāri: „t'ǎk̄a təymat lejɫa! məy sǎkkəyət! məy wit'əyət wōsuw!” l̄ūw əntə āñkrəmtəl, tōyri wǎɫtə sumintəyəl p̄ālək̄ iɫə n̄ərimtəɫtəy. t'ənə k̄oləm tǎyɫnə wiylɫi, wiċip̄ə əntə āñkrəmtəl. ċāp̄əñk̄a, t'i mən, mən, k̄āta t'ə jōwət. p̄anə n̄at'əlikkə jǎk̄ə t'i lǎy. jiməɫmin jǎk̄ə lǎy. jǎk̄ə lǎy, lejɫəyəl, temi ċāp̄əñk̄a jəmsi k̄āt p̄ālək̄nə t'umint k̄uləy-p̄arəy ċemotanət āməslət, p̄əyi k̄āt p̄ālək̄nə sārñey, sikkeñ t'umint suntukət āməslət. ōntələnə n̄ōməksəɫ: „ma m̄iwat t'i sārñey ōtət jəmnat wəɫɫam!” t'ū iminə p̄ar[t]mal əjmətə k̄uləy-p̄arəy ċemotan - lak̄siti əj ċemotan iɫməyətəy. p̄anə kemnam karimtəy, t'utnat kemə pit p̄anə p̄əyɫnam likəl k̄ōwit itp̄ə mənəl. t'ū mənɫalnə, t'ǎk̄a əj t'ənə k̄oləm tǎyɫnə wiylɫi: „təymat āñkrəmta! təymat wōləmta! məy sǎkkəyət, məy wit'əyət!” l̄ūw əntə āñkrəmtəl.

12. t'et p̄irəs imi k̄āta jōwət, ċemotanəɫ l̄ūwnə lǎp̄əy ōwtija nōk̄ lǎk̄k̄əmti. t'utɫat jǎk̄ə lǎy t'ǎk̄a p̄anə, t'ǎk̄a t'ū iminə k̄untinta litotat wārɫal tǎyi, p̄anə t'ū imilnə litotat lǎk̄k̄əmti. jastəl: „litəy p̄ə jəyən, āntə, n̄āmrəy k̄ātəl...” t'ū imilil t'ukim jəm! t'et likkən-j̄iñt'yən. p̄anə āɫtə tǎyɫat wāri, t'ū imilnə: „āɫinta – jastəl –, mātəm ne.” p̄anə t'ū p̄irəs imil p̄ə āɫintəy. əj latnə aɫəy nōk̄ t'i wārəyɫəy, temi p̄irəs imil k̄untinta k̄ilmal tǎyi! ōntələnə n̄ōməksəɫ: „temi māṛə p̄ə āɫɫəm.” l̄ūw p̄ə nōk̄ l̄ūk. t'ū imilnə t'et os litotat umti. t'ū imil p̄an jastəl: „ja, t'et jǎk̄ənam mənɫən. jǎk̄ə jōwətta latnə t'i ċemotinən tām, āɫintta latnə tōw āsəm ulɫəna imte. tām k̄u't'yena imte. tām n̄ūyatena mətlikkə jəy, əntə jək̄ k̄untə - əntə.” a t'et liwɫal-jəñt'mal p̄irnə p̄anə t'ə mən. t'ū ċemotanəɫ t'ə wəjtəy. əj t'ū k̄utəlɫam t'ə mən.

13. t'ə mən, mən, āntə, k̄ōw m̄iwə, āntə wan m̄iwə mən, k̄utəɫə t'ə jōwət. jǎk̄ə jōwət, t'ǎk̄a liwɫal-jəñt'mal p̄irnə, t'ukim māt, āɫintəy. p̄anə t'ū ċemotinəɫ, t'ū iminə p̄ar[t]mal sǎyit p̄anə k̄u't'yəɫə uməttəy. əj latnə atnə nōk̄ t'i wārəyɫəy, ōntələnə n̄ōməksəɫ: „tem ma māṛə p̄ə wōjəmtəyət. tem əjnam jǎk̄ə k̄ōtəl.” nōk̄ k̄iĉ iməl, kemnam mənɫəyə k̄iĉ jəy, p̄a tǎyɫja p̄a wǎk̄k̄intəl. kemən p̄ətəyɫem. jǎk̄ə t'i ləy, temi l̄ūk̄ k̄u't'yələnə t'umint sārñey iki tot āɫal, t'umint temi iki tōi āɫal. t'ǎk̄a t'utəɫə iɫə āɫintəy p̄anə. t'ǎk̄a aɫəy nōk̄ t'i p̄it'yən. t'ǎk̄a m̄iw jəyɫən, m̄iw əyɫilən n̄ulə məjijən. t'umint tisəɫɫi wit'əp̄ k̄o, t'umint k̄ātəɫɫi wit'əp̄ k̄o. itp̄ə āntə t'ūñinat-jəminat wəɫɫəyən. t'ū p̄irəs imi l̄ūw p̄əyəl, m̄iwəɫil āntə, tōwə məj. ja t'ə, osə!

10. Amikor felébredt, már mindenütt világos volt. Úgy látszik, az öreganyó már régen fent volt. A bölcsökkel szorgoskodott. Egyeseket a ház jobbfelébe hurcolta, másokat a baloldalra. Úgy sürgölődött. Ételt-halat készített. Ettek-ittak, s az öreganyó így tanította vendégét: „A házam mögött van egy út. Nagyon jó kitaposott ösvény. Indulj el azon az úton. Amint mész, háromszor fognak kiáltani neked: < Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk! > De te ne nézz oda. Három kiáltás lesz. Utána még mész valameddig, és egy házhoz érsz. Menj be a házba, semmit sem fogsz látni. A ház egyik felében bőröndök lesznek, a másik felében aranyozott ládák. Menj be oda, de befedett arccal menj be. Az ócska, ütött-kopott bőröndök közül válassz egyet. Aranyozott ládikók is lesznek ott, de azokat meg se érintsd. Azon nyomban fordulj ki, és gyere vissza.”

11. Az asszony elindult. Amint az anyó mondta, valóban, a házatól egy kitaposott ösvény indult. Ezen az ösvényen ment az asszony. Ment, mendegélt, valóban egyszerre kiáltás hallatszott: „Hé, nézz ránk! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” De oda sem pillantott, a kendőjét még lejjebb húzta. Háromszor kiáltottak, de egyszer sem nézett oda. Valóban, amint ment, mendegélt, egy házhoz érkezett. Óvatosan belépett. Eltakart arccal lépett be. Körülnézett, s valóban jobboldalt ócska, ütött-kopott bőröndök voltak, baloldalt gyönyörű, aranyozott ládikók. Így gondolkozott: „Ugyan minék vegyem az aranyos ládikát?” S ahogy az anyó parancsolta, egy ütött-kopott, rossz bőröndöt emelt föl. Azon nyomban kifordult, és visszafelé indult az ösvényen. Visszaúton szintén három kiáltást hallott: „Idenézz! Pillants ide! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” Nem nézett oda.

12. Amikor megérkezett az öreganyó házához, a bőröndjét a tornác tetejére tette. Belépett. Az anyó éppen elkészült az étellel és megkínálta az asszonyt, mondván: „Bizonyára megéheztél. Egész nap...” Ez az anyó olyan jó! Ettek, ittak. Azután fekvőhelyet készített: „Feküdj le, fáradt nő” - mondja. És az öreganyó is lefeküdt.

Amikor az asszony reggel felébred, látja, hogy az anyó már fent van. Gondolja magában: „Ilyen sokáig aludtam.” És felugrott. Az anyó megint ételt rakott elé. Azt mondja: „Akkor most hazamész. Ha hazamész, a bőröndödet lefekvéskor tedd a párnád mellé. Magad mellé fektesd. Lehet, hogy valamivé válik számodra - ha nem, nem.” Így miután ettek, ittak, az asszony elindult. Vitte a bőröndjét is. Haza igyekezett.

13. Ment, mendegélt, hosszú ideig ment vagy rövid ideig ment, a házához érkezett. Bement, evett, ivott, nagyon fáradt volt, lefeküdt. A bőröndöt az anyó utasítása szerint maga mellé fektette. Egyszer éjszaka felébred, gondolja magában: „Milyen sokáig aludtam. Itt bent már világos van.” Felül, ki akar menni, botladozik. Kint sötét van. Bemegy, az ágya mellett egy arany férfi fekszik. Egy sugárzó férfi alszik ott. Ő is lefeküdt mellé. Reggel fölkeltek. Vajon az apjuk vagy az anyjuk adta őket egymásnak. A férfi olyan szép volt, mint a nap és a hold (Holdas ábrázatú szép férfi, napos ábrázatú szép férfi). Boldogságban, szerencsében (gazdagságban) éltek tovább. Az öreganyó a saját fiát adta oda. Ennyi, vége!

XIII.

ajpi pǎγpanə šǒpǎrki

1. ajmat[a] latnə tǒrəm kǎn wǎl. kǒləm pǎγ lǎjal. t'ú pǎγilnam, t'ú wǒlǎt, wǒlǎt, ajmata latnə jastǎl: „nəj, t'ǎkǎ, ənalǎ jǎtǎγ, uše ne wǎtə kima jǎtǎγ. jǎwǎl-nǎl wǎjitǎγ panə jǎwitiǎt. kǒja n'ulǎl kǒlǎ kǒrǎl, panə t'ú tǎγinǎ ne t'ǎ wǎjitǎγ. ”

panə ənalǎri lel sar jǎwǎt, nǎl. t'ú n'ulǎl ənal t'ǒras kǒ kǎt al owitija kǒrǎγ. n'ulǎl ənal t'ǒras kǒ ǎwinǎ nǒk wǎji. k'utǎppi pǎγǎl nǎl-lǎŋk jǎwǎt. aj t'ǒras kǒ kǎt al owitija kǒrǎγ. aj t'ǒras kǒ ǎwinǎ n'ulǎl nǒk wǎji. t'ú ajpi mata pǎγǎl t'ú jǎwǎt, kǒlnam ǎnta ǒwǎrǎnam mǎn panə ǎnta kǒlnam kǒrǎγ, kǒjajinǎ wuli. panə t'ú lǎŋk lǎl kǎnčǎγə mǎnǎt.

2. mǎnǎt, mǎnǎt. t'ú ənalǎri pǎγǎl ənal t'ǒras kǒ kǎta jǒwǎt. k'utǎppi pǎγǎl aj t'ǒras kǒ kǎta jǒwǎt. os ajpi pǎγǎl, jǎmat ajpi, ajmata kǒra jǒwǎt. jǎŋkkǎj t'umint kǒr. t'ú kǒrnǎ temi opit owitija tǒwǎ kǒrǎγ, t'ú n'ulǎl. panə ilnam tilmal tǎγi. ǎnta kǒlnam tili? panə mǎn, mǎn, čimlǎli, tǎγitǎnǎ t'umint rom l'umi kǎtǎli ǒjǎtǎγ. t'ú rom l'umi kǎtǎlija jǎkǎ lǎŋ. tem šǒpǎrki tǒt newriǎl. jǎkǎ lǎŋmala šǒpǎrki tǒt jǎčǎnǎ newriǎl. panə pǎsan t'umint, jǎmat t'umint. jǎtǎγ učija litotat umti. pan t'ú litotat umti. čaj uč jinh' panə mǎn. čajǎ, jǎlǎ jmǎlǎ kǒ!

3. šǒpǎrki tǒwǎnǎ jastǎl: „n'ŋ, ǒt, pǎri wǎrtinka. n'ŋ mǎna, ma p'irnǎ j'ulǎm. panə əj latnə t'umint s'uj, učija əjsǒŋnam mǎγ tǎγǎrtǎγ jǎl. ǎntǎ tǎγǎrtǎγ jǎl, ǒt, t'umint tarǎm s'uj s'ujmǎγǎl. mǎsmǎta pǎtǎlitǎ s'uj. n'ŋ al kǎnt'ǎkinta. jǎγ əjnam kemnam n'ŋǎγǎlǎt. n'ŋ al n'ŋǎγǎ. kem k'uč l'iwǎtǎlǎt, ajmata wǎr pǎ ǎntǎm. panə jǎkǎ lǎŋlǎt. os imǎllǎt, os jǎmat litǎγǎ, jǎnt'ǎγǎ jǎtilka, os əj t'ú s'uj os əjra s'ujmǎγǎl. n'ŋ ǎt'ǎ kemnam al n'ŋǎγǎ. jǎγ l'uwǎ n'ŋǎγǎlǎt. jak k'uč n'ŋǎγǎlǎt, ajmata wǎr pǎ ǎntem. panə tǒwǎnǎ jastǎlǎt: „t'ǎkǎ, os kemǎ ǎntǎ mǎnluw. t'it kǒlǎmǎtǎγ ǒttalka, t'it urašlǎlojǎw. ” nu, ǎmǎslǎt. kǒlǎmǎtǎγ ajmata latnə t'ǎ, əj tǒwǎnǎ t'ú s'ujǎγ jǎγ. əjsǒŋnam kǎǎγǎl'ǎl. panə n'ŋ t'ú latnə t'ǎ n'ŋǎγǎ, kǒlǎmǎtǎγ t'umint s'ujǎl l'irti pittalka. jǎj wǒkkǎj mata jǎγǎ katlǎγǎllo, əj t'ú arit n'ŋ mǎna panə kemǎ l'iwta. kem k'uč l'iwǎtǎn, ma t'ǎ jǒwǎtǎm. ”

4. panə t'ú kǒ tǒwǎ tǒt k'ul. alǎj nǒk k'uč wǎrǎγǎγ, tem munt kǒjajǎ litot uč wǎrǎntǎγ. pǎsanǎt učǎt kewrǎmǎt, čajǎt učǎt. nǒk kil, čaj jinh' t'. panə čimǎl tǒt wǒl, panə mǎn. t'ú jǎkǎ jǒwǎtmal əj jakkǎlǎnǎ nǎγli: „n'ŋ ja l'uw, aj pǎγ, ǒt, mǎsmǎta šǒpǎrki-tǎrǎpǎtnǎ n'ulǎn nǒk wǎji? ” t'ú aj pǎγ ajmata ǒt pǎ ǎntǎ jastǎl. t'ú mǎta p'irnǎ os t'ú leliǎn ǒt niŋkǎnnat jǒwǎtǎn. t'ú pǎri wǎrtǎγǎ jǎγmila. t'ú jǎγ pǎri wǎrǎt. t'ǎ jǎnt'ǎγǎ, litǎγǎ jǎγǎt, əjra ǎrǎlǎj litotǎt. panə t'ú pǎri wǎrmilǎn...

XIII.

A legkisebb fiú és a béka

1. Élt egyszer Torem kán. Három fia volt. Amit így élnek, éldegélnek, egyszer így szól: „Ti már nagyok vagytok, itt az ideje, hogy megnősüljete. Fogjatok ijat-nyilat, és lőjétek ki. Akinek a nyila ahova esik, onnan házasodjatok.”

Először a legnagyobb bátya lőtt egy nyilat. Nyila egy gazdag kereskedő tornáca tetejére esett. A gazdag kereskedő lánya találta meg a nyilat. A középső fia lőtt egy tompa végű nyilvesszót. Egy kisebb kereskedő tornácára esett. A kis(ebb) kereskedő lánya vette föl a nyilat. A legkisebb fia a tompavégű nyilvesszót amint kilötte, valahova vagy magasra ment, vagy sehova sem esett, ki tudja. És elmentek megkeresni a nyilukat.

2. Mentek, mendegéltek. A legidősebb fia megérkezett a gazdag kereskedő udvarába. A középső fia a kis(ebb) kereskedő házába ment. A legkisebb fia meg valamilyen (ritkás erdővel borított) mocsárhoz ért. Amolyan vizenyős mocsár. Azon a mocsáron egy zombékra esett, a nyila. És mintha valaki húzta volna. Ugyan, hova húzzák? Ment, ment, kis idő múlva egy helyen egy apró fűkunyhót talált. Abba a fűkunyhóba belépett. Egy béka ugrál ott. Amint belépett, középen egy béka ugrál. És egy szépen megterített asztal, tele rakva étellel. Étel volt odatéve. Teát-mit ivott és elment. Nem, ülve maradt!

3. Azt mondja a béka: - „Te, amikor a lakodalmat ülitek, te menj haza, én később jövök utánad. Egyszercsak hatalmas zaj támad, mindenféle remegni kezd a föld. Nem remegni kezd, hanem olyan erős zaj hallatszik. Valami furcsa zaj. Ne ijedj meg. Az emberek mind kiszaladnak, de te ne szaladj ki. Amint kifutnak, kint semmi sincs. Aztán bejönnek, ismét leülnek, enni, inni kezdenek, ez a hang megint felhangzik. Te most se szaladj ki. Az emberek hadd fussanak ki. Amint a nép kiszalad, semmi sincs. Erre azt mondják: „Újra ugyan ki nem megyünk. Ha harmadszor is [felhangzik a zaj,] csak képzelődünk”. No, leülnek. Harmadszor egyszer megint zaj támad. Minden rázkódik. Akkor te szaladj ki, amikor harmadszor olyan zaj támad. Tíz legerősebb ember akar feltartóztatni, de mégis menj ki, fuss ki. Amint kiérsz, én akkor jövök.”

4. A fiú ott töltötte az éjszakát. Reggel, amikor fölébred, valaki már korábban elkészítette az ételt. Az asztalon meleg étel, tea, miegyéb. Fölkelt, megteázott. Kicsit még ott volt és elment. Hazamenvén, szülei nevetnek: „Csak nem valami béka vette föl a nyiladat, kisfiam?” De ő semmit sem válaszolt.

Azután a bátyjai is megjöttek a feleségükkel. Amikor a lakodalomhoz készülődtek... Az emberek lakomát készítettek. Enni, inni kezdtek, mindenféle finom ételt. A lakoma közben...

5. *čaj sarpinə, pāyilnam tōrəm kân jastəl*: „kāt'a tem atnə nəŋ t'i imilən mūw sir hān lūwə wārələt, kōl tāyil aləŋkə kiča. kāt'a kōjajə jəmγə hān wārəl.”

os t'u niŋlalnəm mənət. panə pīr kātəl t'u hāhət t'ə jōwtət. ənəlpri pāyəl hān ilə suntuk pon[č]ləmtətəy. jastəl: „temi t'ākə ālə wālətə kātələnə litayə.” *os kūtəppi pāyəl hān lejləy. temi aj jiməŋ kātələnə litayə kōti jəy.*” *t'u ajpi mata pāyəl hān kūč wəj, kūč lejəltə ilə pon[č]ləmtətətəy suntukəli ilə kūč pon[č]ləmtətətəy*: „t'u ne kōtti? tōm rajləy sikkəŋ hān, ar pəkət wāčət-učət, t'u hāhənə.” *panə jastəl*: „wot t'ākə!” *pon[č]ləmtətətəy sārɣa ilə tāwrəmtətətəy. sār sāməp jaŋnə ja wuji, os kōjajə hāt'γə lejləyəl, t'u jaŋnə əntə pə wuji.* „t'ākə tem hān tōŋkə jəm. ənəl jiməŋ kātələnə litayə. ja. t'et t'i. os hān wārəntət, nəŋ t'u niŋlən. os lūwə jārnas wārələt. kōlītāyil lūw jārnasət wārlojəm.”

panə t'u jārnas wārət os. pīr aləŋnə jārnasətət tuwi. t'u ənəlpri pāyəl jārnas wəj, jastəl: „temi t'ākə ālə wālətə kātələnə lōmtəyayə. ropitlənə tūjtuə.” *os kūtəppi pāyəl jārnas wəj*: „a temi pōwəltayə jāŋkilitayə jəm jārnas.” *os t'u ajpi mata pāyəl t'i jārnas wəj, panə jastəl*: „oγ, t'ākə! temi tōŋkə jəm jārnas, temi ənəl mata jiməŋ kātələnə lōmətli.”

6. *panə t'u pīrənə pāri wārət. jay jeŋt'ayə jəyət, litayə jəyət. ar pəkət ārləŋ mata ōtət wārət, t'u litot wārəntətə jayləl. panə jəmatčək lāskamil kimnə, t'i əjməta latnə kemən t'i nōrəməy, sūj tōŋkə rajləy tarəm. panə jay kemnam nūrəyət, t'u aj pāy jākəŋ āməsl. kem kūč jōwtət, əjməta wār pə əntem. jākə imlət, os sarnam jeŋt'ayə-litayə lājəmət. jəmatčək os jektaγə lājəmil kimnə, əjməta latnə os əj tūmint sūj t'i lirti pit. jay əjnam kemnam nūrəyət. kem kūč jōwtət, əj mətə wār pə əntem, kūč lejləyələt. os jākə lāŋət. panə jastələt*: „os, t'ākə, kemnam əntə mənləw – t'i urašləlojəw”. *panə os lājəmət, jektaγə-jent'ayə uč panə os əjməta latnə kōləmətəy sūj tūmint lirti pit. t'u aj pāy kemnam kōwəlyjəy. jeŋ jak kiŋt'a wōkkəŋ jaŋnə kūč katləyəlłi, əj t'u arit kemnam nūrəyət, panə əj latnə niŋələnət t'et jākə lāŋəl. panə jektaγə uč jəyət.*

7. *panə əjməta latnə, t'u pāri tərəm pīrənə, t'u mətə wālmil pīrənə. əj mətə latnə tōrəm kân imi jōwin nōk wārəyələy. temi mūwəli? kāt ləpri tokkayə mata nōk kōtəl. lūw nōtəksəl, kōti jəy os? kātələy jəy mūwə, ti kōwit mārə āllī? panə kemnam mən. kem kūč līwət, kemən pətəyem. t'i kātī ar sōŋnam naj t'oləyəl. jākə lāŋ. naj wətəyələy mūwə kōti jəy, nōtəksəl. jākə kāt lōkīt t'i lejləyələtəy, lejləyələtəy wārəl. t'u ajpi pākələ-māhəyəl kāt lōkija kūtī tōl sārīt naj t'oləl. panə lūw kūtələnə hāwmiləl*: „tom rajləy sikkəŋ a! lūw ōləŋ noptəl kōwit məŋ t'enə məŋət wāl, t'i siwələnət.” *panə t'u sōpərki so wəl lūw ōwtilnə tōt āləl. pan t'u sōpərki sōwəl naja jāwəttəy. ker naj nōk ūltəy. t'u tāləkkə jəyməl kimnə panə t'u tālək owtija tōwə jāwəttəy, t'u sōw. panə t'u ne kōlattī mənīpəy.*

5. Igaz, még korábban azt mondja Torem kán a fiainak: „No, ma éjjel a feleségetek süssön kenyeret. Holnap reggelre. Hadd lássuk, ki tud jó kenyeret sütni.”

Hazamentek a feleségükhöz, másnap a kenyérral jönnek. A legnagyobb fiú kenyeres ládáját kitakarja, így szól: „Ezt hétköznapon kell enni.” Nézi a középső fiú kenyerét: „Ez kisebb ünnepeken enni való kenyér.” Amint a legkisebb fiú kenyerét veszi, kenyeres ládáját csak kinyitja: „Hol van az az asszony? Ez nagyon szép kenyér. Sok szakács büszke lehetne rá.” Azt mondja: „Ime!” Kinyitotta, de gyorsan be is csukta. A fűrge szemű emberek látták, de aki lassan nézett, nem látta. „Ez bizony nagyon jó kenyér. Nagy ünnepeken kell enni. Nohát. Asszonyaitok sütöttek kenyeret. Most varrjanak inget. Holnapra mind varrjon nekem egy inget.”

Így most inget varrtak. Másnap reggel megérkeztek az ingekkel. Fogja a legnagyobb fiú ingét, azt mondja: „Ezt hétköznapon kell fölvenni, dologra való viselet.” Fogja a középső fiú ingét: „Ez fűrödni menni jó ing.” Aztán a legkisebb fiú ingét veszi, és mondja: „Ez igen! Ez nagyon szép ing! Ezt nagy ünnepeken veszik föl.”

6. Ezután megtartották a lakodalmat. Az emberek enni-inni kezdtek, a szakácsok mindenféle ízletes ételt-italt készítettek. Amikor már kellőképpen elgyöngültek, kint megdördült az ég. Hatalmas hangja volt. A nép kiszaladt, de a legkisebb fiú bent ül. Amint kimennek, (látják, hogy) nincs kint semmi. Visszaülnek, megint enni-inni kezdenek. Már amikor táncba is fogtak, egyszer csak ugyanolyan zaj támadt. A nép mind kiszaladt. Amint kimentek, semmi sincs, bárhogy nézik. Megint bemennek, és azt mondják: „Már bizony, még egyszer, ki nem megyünk – csak képzelődünk.” Tovább mulatnak, isznak, táncolnak. Harmadszor is zaj támad. A legkisebb fiú kirohan. Tíz embernél erősebb emberek akarják elkapni, mégis kifut. És egyszer a feleségével együtt lép be. Táncolni kezdenek.

7. De egyszer, a lakodalom után, kis idő múlva Torem kán felesége éjszaka felébred. Mi a csuda? A házban ragyogó világosság van. Mi történhetett, gondolja. Csak nem kelt fel a nap, ilyen sokáig aludtunk? Kiment. Amint kiment, (látja, hogy) kint sötét van. A házból mindenfelé tűz fénylik. Bement. Tüzet gyújtottak, vagy mi lehet, gondolja. Odabent minden szobát végignézett. A legkisebb fiának-menyének szobája felől jön a tűz fénye. Azt mondja magában: „Micsoda ragyogó szép asszony! Bárcsak mindig velünk élne ebben a szépségében!” A békabőr rajta feküdt. És a békabőrt tűzbe dobta. (Az anyós) felszította a tüzet. Amikor a tűz parázslani kezdett, rádobta a békabőrt. A menyé abban a pillanatban eltűnt.

8. *t'u ko jōwin panə nōk pit. jistaγə jəγ. ušə kōti jəγ? mūw sir t'it wārət wərat? panə ilnam sočəm. jākən wālta kičəl pə wālləγ jəγ. t'ə mən, mən. lejəl: jōwin mənəl. tōwə jōwin mənəγə jəm. ātər atəli kōsət təγnam t'et lejəllət noməltə. t'u mən, mən. əj tāyina nōtəksəl: „ t'i ōləγ ōt kilməγtələm, ma təγnə nomən jāḡkilaγə jələm kuntə, os t'el lirti pittə nāḡi pākī - pəw pākī əšo jōwin jāḡkilał, jōwin.” kāltəγ kōlat, lejələγtəγə jəγ, naj ūltəγ kōlat, juγat. temi lejəl: māḡi sar kunta juγ tuwəm tāy. os sarnam mən, mən. „os ma kāltam pətan juγ tuwi.” os mən, mən. ta, tem ālnə pə t'it juγ tuwi. os sar panə wāy lek - kāw lekkə jəl. panə t'u leki mən.*

9. *mən, mən, əj latnə kāta jowət. imi tōtti. jākə lāḡ.*

„kilaγəlem, nūḡ mūwat jōwtən? tət kila nūḡ, mətə.” čajat uč jeḡəlti t'u opələnə, t'et'opilnə. panə nāwməl: „nūḡ tōt pajləγ, kilaγəlem, jəm imi tājlən?” „a, tōjəm, mətə.” „os t'u ne kōtti?” „əj t'u aḡkəlemnə ilə putəpti. ma, mətə, lūwat kənčləm.” „a, mətə, ma wəle əntə wuləm nūḡat mūwəlijat pamtəptaγə. sarnam mənə. kūtəp t'et'ope wāl. ma pa wāram lūwnə məsmətə jasəḡat jastəli, jəm mətə.”

10. *panə pīr kātəl sarnam mən. t'i mən, mən. noməltə kōsət lūwanam lejəllət. panə kilməltəγə nōtəksəl. juγat lejələγəl: „ja, t'āḡa, ilə kilməγtələm. ma it təγnə nomən jāḡkilał, os t'el ilə lirti pittə nāḡi pākī - pəw pākī əšo jāḡkilał, jōwin.” kāltə juγat lejələγtəllənə, temi māḡi kunta juγ tuwəm tāy. os sarnam mən, mən. māḡi ālnə pə t'əl juγ tuwi. os sarnam mən, mən. os tem ālnə juγ tuwi. panə tōt sarnə wāy lekkə - kāw lekkə jəl. it pə kōčəγləγ. panə t'u leki mən. mən, mən. t'umint kāta jōwət. t'u kāta jākə lāḡ.*

„kilaγəlem, nūḡ mətə? pət'ə wāla! ma nūḡ t'et'ope wōsəm.” čajat uč jeḡəl'ətəγ, litotat lipəttəγ. panə t'u t'et'opilnə piriłi: „nūḡ t'āḡa, kilaγəlem, tōḡkə jəm ne tājlən?” „a, jəm ne tōjəm, mətə.” „os t'u ne kōtti?” „ət'ə aḡkəlemnə ilə putəpti.” „ma sar mūw sir mətə jasəḡat jastətə kōl əntə wuləm. t'et sarnam mənə. əj t'et'ope wāl. t'u t'et'openə, mošet, məsmətə ōtat jastəlo, jəm mətə kōlat.”

11. *sarnam mən pīr kātəl. t'u mən, mən. kōsət lūwanam lejəllət, noməltə. panə nōtəksəγəl: ilə kilməltətəγə pə jəm. ma təγnə it jōwin jāḡkilał, os t'elili lirti pittə nāḡi pākī - pəw pākī əšo jāḡkilał, jōwin. „panə t'u lejələγtəllənə, tem juγ aḡkəlt. māḡi kunta juγ tuwəm tāy. panə sarnam mən, mən. māḡi ālnə t'əl tuwi. os sarnam mən, mən: ta tem ālnə juγ tuwi. tōl sarnam wāy lek - kāw lekkə jəγ. t'u leki mən, mən, kāta jōwət. tōt əj t'et'opilnə ət'ə piriłi, litotat uč lipi. „nūḡ tōḡkə jəm niḡəli tājlən?” „a-a, mətə māḡi tōjəm.” „os kōti jəγ, t'u ne?” „əj t'u aḡkəlemnə ilə putəpti. nūḡ mant məsmətə urnə əntə pīγərtələn?” „ma nūḡat pīγərtələm. kōl tāyil, kātəl jāčənə ilə kāḡaγa. t'u ne t'i jōwət. katəllə kuntə – nūḡ niḡə, əntə katəllə – əntə nūḡ niḡə.”*

8. A legkisebb fiú még éjszaka fölébredt. Sírva fakadt, mi történt? Milyen dolgot tettek? És elment. Nem volt kedve tovább otthon maradni. Ment, mendegélt. Nézi: éjszaka megy. Jó éjszaka menni. A tiszta égről a csillagok fentről nézik. Ment, mendegélt. Egy helyen azt gondolja: „Meg kellene éjszakáznom. Ha ilyen későn fent járok, akkor az ezután megjelenő tapló-bábuk-toboz-bábuk (a jövő nemzedék) is éjszaka járkálnak.” Hálólhelyet kezdett keresni, tűzgyújtó alkalmat, fát. Nézi: itt mintha régen fát hordtak volna. Tovább ment, ment. „Az én hálólhelyem számára hordtak fát.” Megint ment, ment. Itt meg idén hordtak fát. Hamarosan vas-útra, kő-útra lelt. És azon az úton ment.

9. Ment, mendegélt. Egyszer egy házhoz ért. Egy anyó volt ott. Belépett. „Öcsikém, miért jöttél? Szállj meg, aszongya”. Megitatta-teáztatta a nénje, nagynénje. És mondja: „Hát aztán van-e jó feleséged, öcsikém?” „Csak volt” válaszol. „Mi lett vele?” „Anyácskám elpusztította. Én – aszongya – őt keresem.” „Én ugyan nem tudom, mit tanácsoljak neked. Menj tovább. Ott van a középső nénéd. Ha ő tud neked mondani valamit, az jó.”

10. És a következő napon továbbment. Ment, mendegélt. Felülről a csillagok néznek rá. Így ment, mendegélt. Egyszer meghálni gondolt. Fa után nézeget: „Én bizony lefekszem. Ha most így fent járok, az ezután megjelenő tapló-bábuk, erdeifenyőtoboz bábuk is fent járnak majd éjszaka. Amikor éjszakázáshoz való fa után nézett, (látta, hogy) itt mintha régen hordtak volna fát. Megint tovább ment, ment. Innen az előző évben vittek fát. Megint tovább ment, ment. Idén hordtak fát. És hamarosan vas-út, kő-út kezdődött. Előre húzódtott. Azon az úton ment. Ment, ment. Egy olyan házhoz ért. Abba a házba bement. „Öcsikém, adjisten! Én a nagynénéd vagyok.” Teával itatta, étellel etette. És a nagynénje megkérdezi: „Na, öcsikém, van-e nagyon jó feleséged?” „Ó, csak volt” – aszongya. „És hol van az az asszony?” „Anyácskám elpusztította.” „Én bizony, valamilyen beszéddel beszélő szót nem tudok. Menj innen tovább. Van egy (leg)kis(ebb) nagynénéd. Ez a nagynénéd lehet, hogy mond neked valamit, valami jó szót.”

11. A következő napon tovább ment. Így ment, mendegélt. Nézik a csillagok felülről. Azt gondolja: „Meghálni biza jó. Ha én éjszaka fenn járok, a tapló-bábuk-erdeifenyőtoboz bábuk is fent járnak majd éjjelente.” Ahogy körülnéz, ezek fatöncök. Mintha régen hordtak volna itt fát. És tovább ment, ment. Ennek meg tavaly hordtak fát. Megint tovább ment, ment: itt idén hordtak fát. (Az ösvény) innen vas-úttá, kő-úttá vált. Azon az úton ment, ment, egy házhoz ért. A legkisebb nagynénje is rákérdezett, (amint) étellel-mivel etette: „Van-e nagyon jó asszonykád?” „Á, valamikor régen volt.” „És mi lett azzal az asszonnal?” „Anyácskám elpusztította. Te valamilyen módon nem segítesz?” „Segítek neked. Holnap délben bújj el. Az a nő idejön. Ha elkapod – a te feleséged, ha nem kapod el – nem a te feleséged.”

12. *pír kätəla jəy. pír kätəlnə, əj mətə latnə kätəl jáčə mətə kima jōwtəma, kōtəŋ lāləyətə t'ə jəy. panə t'u nenam jastəl: „nūŋ kōjaj t'et tājlan? kəntək kə āpəl.” „ma mətə tət kōjaj əntə tājlan. atəlemnam wəlləm.” „əntə, čajə jasta, kōjaj nūŋ t'et tājlan?” „kōjajemna jōwatəlojəm? ma tem atəlemnam tət wəlləm.”*

panə kələmpə māyalti lāləy, əj t'u arit kəntək kə āpəl. t'u t'et'oril jastəl: „t'ākə. əjmətə kəntək kə pə əntem. ma tət atəlemnam wəlləm.” panə kōtəŋ āwəl lūwata, t'i ilə wiyəl, kət ləyrija newrəməy. jəkə ləŋ. panə tōt wəl, wəl. məntayə jəymala panə t'u kənə t'i katləmti. t'u kə, əntə, ilə kəhimitəyəl. t'u nenat nūl tājətə jəkkən. t'u nenə ilnam jəwətəli, tōt nōk lūləmtəl. os kənə t'u ne ilnam jəwətəli. t'u kə panə wōwəl kōl. əj latnə t'i lūl'əmtəy: „t'ākə, tem ne t'enə lājyəl, ma ōləŋ t'u ne ilə tājriətəy.” t'u ne ilə tājriətəy, wələ owtiya wōw sājūt rəwiptəy panə tōwəna lūl'əmtəy: „it t'enə niŋət kuj jay kiŋ'tə wōkkəŋət, t'əl ilə lirti pittə nāŋi pākūt - rew pākūt os miwəli pə wərentələt. ōləŋ os lirti pittə jəy, ne čimləli əj wərtə laŋki čop kim kə kiŋ'tə wōwələčək wəl”. panə t'u ne kōtəla t'ə pit. panə jəkənəm ti tuwtəy.

13. *t'u jəkə jōwətmīna... jəkən pə əntə wōlyən, əntə kōl wōlyən... kək kət - wək kət wəryən. panə tōt wəltayə jəkkən. əj latnə t'u ənəlpī lelił kem liwət panə lejləl, ittən, tūlyin. jəkə ləŋ panə at'ilnam jastəl: „ja, nūŋ at'i, tōrəm kən wōsən. panə miwət t'enə? tōm ajri māhəmnə, kətnam āŋkrəmtəm, ker turpəyəl num wəyə mətə nijəl, naj halmət kilələt. məŋ turpə tōjluw āŋkrəmtəm, ālə kuj amp ləy tōjəli rəwisləli, wātə, panə nōk əntə jəyətə wət'əyəl. nōknam tuli, əj tōt kət owtiya wātə rəwəsələli. pəryinam jowəlli.” „sasar, lūwat wərtə ur wəl.”*

14. *pan t'i lāwəla jastəy: „kət'a, tōm aj pəy təyə wiyittən.” lāwəlnə tōm aj pəy tōwə wuyi. panə tōrəm kən jastəl: „ma māki jisnə jəyem narkas jukəkən - niŋ jukəkən tōj. tərmał pīrnə manə lūwati pōni, ilə čewijəmal latnə. tōwə jāŋkələn, nōk kənčiyəla”. lūw, aj pəy, kōti jəl? tōrəm kən lūwati jastəl! jəkənəm mən panə jista yəy. kətəla jōwəttayə jəy, sām jəŋkəl ilə moŋəttəy panə jəkə ləŋ. t'u imil jastəl: „miwət, mətə, at'ennə miw šir jasəŋət jasto? hājmin təŋam jūlən?” „miw tājī jisəŋə mantem jastəl.” „əntə, jismin wəle jəkənəm, jūwən. jəkənəm ləŋtəy jəymannə sātəyəla ilə moŋətəyəla. tətī ta, sām jəŋkəla!” kīwəp pətə lūwati pamtətəy. „mant il lewnam kitijəl. jəyəl kələm latnə, mətə, niŋ jukəkəl - narkas jukəkəl tōwə pānyəl. t'utyən kənčəyətə mant kitəl.” „tōrəm kən jastəy - kōti jəl! jāŋkə wəs! toppə ma kičəyem əj kūrəp lapas wəra, ōwəyət.”*

15. *panə t'u imil lapasət wərtəy, ōwəyət əj kənəp lapas panə tōwə tawərtəy. panə mən. imilnə suwəmat meji, panə pārtəli. suwəm wājməli panə aj pārt puləli. panə pārt pul owtiya panə suwəm wājməli owtiya ləkəkīnti panə itpə mənəl. əj tājīnə mən, mən. tem məy ōntnam wəs tūmint. t'u wəs əj māčyəl ilnam. t'i tuwi, tuwi, əj latnə t'i newi tājija t'ə kōrəy. kətələŋ-utləŋ tōrəma t'i kōrəy. tōl sājūt əj sarnam. əj tājīnə lejləl: tūmint čin moqəp tājī. kič jəyətə lejəltayə jəy – temi kəntək kə lōwət-sōwət tōwəna lālət. panə tōwnam əntə āŋkrəmtəy. sarnam mən. os əj tājīnə lejyələl: jāki poməŋ mətə, kīnčəŋ*

12. Másnap lett. Másnap, egyszercsak dél közeledtén egy hattyú kezd leereszkedni. Mondja a néninek: „Ki van itt nálad? Emberszagot érzek.” „Ugyan, senki sincs nálam, egyedül élek.” „Nem, igazat mondj, ki van nálad?” „Ugyan, ki jönne hozzám. én itt egyedül vagyok.”

És harmadszor is körbepereg, még mindig emberszagot érez. A nénye mondja: „De hisz egyetlen ember sincs itt. Én itt egyedül vagyok.” Erre a hattyú hitt neki, leereszkedett, a ház belsejébe ugrott. Bement. Ott volt egy ideig. Amikor indulni akart, a férfi elkapta. Az a férfi, hiszen elbűjt. A nővel huzakodni kezdtek. A nő földhöz vágta, ő rögtön felugrott. Aztán a férfi vágta a földhöz a nőt. A férfi ereje fogytán volt. Egyszer fohászkodni kezd: „No, ez a nő így viselkedik. Bárcsak le tudnám birkózni.” Azt a nőt lebirkózta, a padlón minden erejéből megrázta és így fohászzkodott: „Ha a nők a férfiaknál erősebbek, az ezután megjelenő taplóbábuk, erdeifenyőotoboz-bábuk ugyan mit csinálnak. Az ezután megjelenő emberek, az asszonyok egy fél vörös mókus erejével a férfiaknál gyöngébbek legyenek.” És a felesége a keze között maradt. És hazavitte.

13. Amint hazaértek... Nem otthon éltek, vagy hol éltek... kőházat, vasházat építettek. Ott kezdtek élni. Egyszer, egy téli estén a legidősebb bátya kimegy, körülnéz. Bement, így szól az apjához: „Apám, te isteni uralkodó vagy. De miért van így? A legkisebb öcsém házára pillantottam, a kémény az égig ér, tüze az égen villog. A mi kéményünk csúcsára pillantottam, mintha egy közönséges kankutya farka végecskáját csóválná a szél. Nem gyullad meg jól. Fellobban, a ház tetején a szél megrázza, visszanyomja.” „Várj csak. van mód az ő elintézésére.”

14. És így szól a szolgálójához: „Na, hívjátok ide a legkisebb fiamat.” És azt a kisleányt oda hívták. És azt mondja Torem kán: „Az én apámnak volt réges-régen volt egy citerája meg egy hegedűje. Amikor meghalt, vele együtt eltemettem őket. Menj el, keresd meg őket.”

Ő, a legkisebb fiú mit tehet? Torem kán mondja neki. Hazafelé ment és sírva fakadt. Ahogy közeledett a házukhoz, kitörölte a szeméből a könnyét, és belépett. Azt mondja a feleség: „Miért – aszongya – mit mondott neked apád? Nevetve jössz ide?” „Ugyan, mit mondott volna.” „Nem, hiszen sírva jöttél haza. Amikor belépni kezdted, megtörölted a szemed. Íme, a könnyeid!” A tenyerét neki megmutatta. „Az alsó világba küld engem. Az apja halálakor, aszongya, oda tették a citeráját-hegedűjét. Ezeket keresni küld engem.” „Torem kán mondta – mit tehetünk! Hát menj el! Csak építs nekem egy egylábú lábaskamrát, magasra.”

15. Épített a feleségének egy lábasházat, jó magasat, egy tartóoszlopú lábaskamrát és bezárta oda. Ő maga elment. A feleségétől fonalat meg egy deszkácskát kapott. Egy kis fonalgombolyagot meg egy kis deszkadarabkát. Felugrott a deszkadarabra és a fonalgombolyagra és elmegy. Egy helyen ment, ment. Itt a föld belsejében egy olyan nyílás van. Egyenesen le a nyílásba. Vitetik, vitetik, egyszer csak világos helyre esett.

roməŋ mata tōw lāt t'u. tōwnam kũč āŋkrəmtəŋ – temi k̄āntək Ʒo optət. panə sarnam mən, tōwnam əntə leŋləl.

16. os əj tājina jaŋə t'i wiŋli: „amətata, təŋnam əŋkrəmta!” tōwnam kũč āŋkrəmtəŋ – wariəm pāl̄kət, hōl pāl̄kət, lul pāl̄kət. panə tōwnam əntə āŋkrəmtəŋ, sarnam mənəl. os mən, mən. əj tājina kat imiŋən-ikiŋən ənəl āč̄ni pa Ʒonə pa h̄ərimtəli. t'u wār wārmin ālləŋən. leŋktə Ʒōl əntə wulŋən. əssōŋnam ləwətłəŋən-riłłəŋən. os sarnam mənəl. os əj tājina kat imiŋən-ikiŋən əj āč̄ni puləli luŋkkən, kōt lāŋkər lōwit āč̄ni pul. t'utnam ālləŋən. t'ikin-mikin kem əntə āt. panə tōl sār̄it sarnam mən, mən. əj tājina os lāw lūl. t'u lāw əj pāl̄kəl... čajə, ti āč̄ni imiŋən-ikiŋən Ʒu'əŋnə, t'elilta əjmətli jastəl: „Ʒātłəŋ-Ʒōtłəŋ tōrəmnə wālminnə tōm rajjəŋ ləwitmin-riłłimin wōłŋən, tōm rajləŋ atəməŋ wōłŋən. t'utəlnat t'ənə iłłə wāll. iłłə əj t'u jimin-t'uhin t'uhələŋən.”

17. os sarnam mən, mən. os t'u əj āč̄ni puləli imiŋən-ikiŋənə jōwət. t'elilta Ʒōjaŋi mūwə jastəŋ: „t'it Ʒātłəŋ-Ʒōtłəŋ tōrəmnə wālminnə jəməŋ wōłŋən. hūlɳnam atəm wār əntem wōl, riłł kōl - atəm kōl. iłłə t'u jimin-t'uhin t'uhələŋən.” os lāw əj pāl̄kəl, pa pāl̄kəl tōt əntem. tōt sučəŋəl išo. panə t'elilta Ʒōjaŋi mūwə h̄āwəm: „t'i lāw jireksəm latnə lākƷəŋ jākƷəŋ əj pāl̄k lin-linə wəjittən, əj pāl̄k jaŋə liłłi. iłłə t'u jiməl-t'uhəl t'uhələl.” os sarnam mən, mən. os əj tājina lāw. t'umint wōjəŋ lāwčəŋ. əj lāta əntə Ʒānəl. əssōŋnam mata jekmin sučəŋəl, newərl. t'elilta Ʒōjaŋi mūwə jastəl: „ t'i lāw p̄riləməl latnə jaŋə əjnam mata oł məj, ołł Ʒolnə əjnam jaŋə liłłi, lin-linə əj pul pə əntə wəjəkkən. iłłə t'u jiməl-t'uhəl t'uhələl.”

18. os sarnam mən, mən. os əj tājina ənəl Ʒāta ti jōwət, tōt t'u p̄rit puləkkəl - suwəm puləkkəl luŋt'ılŋən. jākƷə lāŋ, ənəl māri ikičəŋ jłən ālal. tōrtəŋləl. os ənəl māri imičəŋ tōt namən āməsəl. panə t'u imičəŋ jastəl: „nūŋ mūwat jūwən učija?” panə litōtat-uč liłłətəŋ. t'u Ʒo jastəŋ: „os ma ma kin'əŋəm ənəl luŋƷnə-kal[t]nə kiłłojəm.” panə čajat-uč jəhələt'i. əj latnə iminə t'u iki nōƷ rūwəttəŋə wāri. t'u iki tōrtəŋləl. t'u iminə rūwəttələnə, t'u ikinə wārəŋləmə t'u iki kũč təŋə saŋkkint, tem owpi māčə jōwəttəŋə jəŋ. t'ukim pəŋŋi pōtəŋmin t'ukima jəŋ. panə t'u ikinə piŋili: „wəle nūŋ mūwənnə təŋə kito?” „os ma mūwənnə kiłłojəm – t'u Ʒo jastəl – ma kin'əŋəm ənəl luŋƷnə-kalnə kitojəm.” „nūŋ, kəs, mūwəli kəncčəŋə kito?” „wəs ma narkas juƷƷəŋ - niŋ juƷƷəŋ kəncčə kitojəm. jəŋəm jastəl, lūwə jəŋəl Ʒāləm latnə tōwə pāŋəŋ.” „t'āƷə mənə jākƷənam! mənə jəŋən tōrəm Ʒān Ʒāta! panə owpiłal pāl̄kəkə jəŋiła. panə sār̄ŋə jākƷənam nūŋəŋə, t'u ime jłə t'āwəŋ lapas... wari.

Nappali-milyen, napos világba esett. Innen tovább (ment). Egy helyen nézi: olyan fenyőfa csemetés hely. Amint jobban megnézte – ilyen emberi csontok-botok ott állnak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Egy helyen megint nézi: nádas füves, gereblyézett füves hely volt ott. Amint odapillantott – az emberi haj. És tovább ment, nem néz oda.

16. Egyszer aztán kiáltanak: „Kedves, ide nézz!” Amint odapillantott, fél arcok, fél orrok, fél szájak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Megint ment, mendegélt. Egy helyen egy anyó és egy apó egy nagy báránybőrt huzigál. Ezt a dolgot csinálva fekszenek. Betakarózni nem tudnak. Egyre csak veszekednek-haragudnak. Megint tovább megy. Ismét egy helyen egy anyó és egy apó egy báránybőr darabbal takarózott, egy tenyéryi nagyságú báránybőrrel. Az alatt fekszenek. Semmijük sem lóg ki. És onnan tovább ment, ment. Egy helyen meg egy ló állt. Annak a lónak az egyik fele... valóban, ama báránybőrös anyó-apó mellett oldalról valami szól: „A napfényes-nappali világban éltükben ezek ketten nagyon veszekedve-haragudva éltek, ott nagyon rosszul éltek. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogulnak.”

17. Ismét tovább ment, ment. Most a kis báránybőrdarabos anyóhoz-apóhoz ért. Oldalról valaki megszólalt: „Ezek a napfényes-nappali világban éltükben jól éltek. Egymásnak rosszat nem tettek, haragos szót, rossz szót (nem szóltak). Tovább ezzel a szerencsével boldogulnak.” Aztán egy ló egyik fele, a másik fele nincs ott. Úgy lépkedett ott. Valahonnan valaki azt mondja: „Amikor ezt a lovat föláldozták, a gazdái az egyik felét maguknak vették el, a másik felével ettették a népet. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

Ismét tovább ment, mendegélt. Egy helyen megint van egy ló. Olyan kövér, hatalmas ló. Nem áll egy helyben. Mindenfelé táncolva lépked, ugrál. Oldalról valami ember mondja: „Amikor ennek a lónak az áldozati lakomája volt, mindent a népnek adtak, a gazda minden embert megetetett, maguknak egy falatot sem vettek el. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

18. Megint tovább ment, ment. Egyszer egy nagy házhoz érkezett. A deszkadarabja - fonaldarabja ott megállt. Bement, bent egy óriási férfi fekszik. Horkol. Egy óriási asszony ott bent ül. Azt mondja az asszonyság: „Te miért jöttél?” És étellel-mível megetette. „Engem bizony nálam nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” És teát-mit ittak. Egyszer az asszony a férfit ébresztgetni kezdte. A férfi horkol. A férfi amint megébred, ez [a fiú] az ajtófélfához ér, annyira hátra húzódik. És az apó kérdezi: „Hát téged mi küldött ide?” „Hogy mi küld engem. Nálamnál nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” „De ugyan, mit keresni küldtek téged?” „Hát engem a citerát-hegedűt keresni küldtek. Azt mondja az apám, hogy az ő apja halálakor oda tette.” „Azonnal menj haza! Menj apád, a Torem kán házába! Tárd ki a kaput. És gyorsan szaladj haza. Feleséged a lábasházba van zárva...”

19. *panə jākənam əj tōwəna t̄iγəlatətəγ. t̄u jākənam mənmal t̄u nām̄rəγ lāwəi. lāw pāl̄kət, t̄u wañəm-lul pāl̄kət, nōl pāl̄kət, wujlāl m̄iŋwə əntə. māč̄γa t̄iγəlatətəγ. əj latnə t̄i, kem pātə̄kint, jaγ wāl̄tə wāč̄a, wāč̄ jāč̄əγa, panə t̄u tōrəm k̄ān k̄āta lāñ, sār̄γa mata, owpit pāl̄əkkə jāwtəl, panə t̄u narkas jučk̄ən - niñ jučk̄ən teγə jāk̄ə nōrək̄int̄əγən. panə os k̄utəl̄nam n̄ūrəγəγ. tōw kič̄ jōwət, pičk̄em āp̄rəl - l̄iñ āp̄rəl. pa k̄o lajəm̄nat, pa k̄o pilānat, pa k̄o lont p̄āñk̄nat, kewinat. t̄u wāk̄ k̄iŋrap lapas k̄ānt āwət̄γiləl, t̄u ne nōk̄ wə̄j̄γiləl. l̄iŋwə jaγ tōl ilə kitəl panə niñəl nōk̄ t̄i wə̄jtəγ.*

20. *os k̄ōwli wōlət, wanli wōlət, əj latnə ənəlp̄i lelił os kem liwət. t̄u əjpi māñil k̄āt turpa tōjnam āñkrəmtəγ. t̄u turpa tōji naj n̄aləm san̄ki mōč̄ə, san̄ki, tōrəm wāγ mōč̄ə t̄āl̄əγəl. əjpa tōwnam āl̄ə p̄ānəmti. ləγ-ləγə turpa tōjnam kič̄ āñkrəmtəγ āl̄ə k̄uj amp ləγ tōjəli rāwisl̄əli, panə wāt̄nə p̄ərt̄əγ tōwə p̄ōwli, k̄āt owtija rāwisl̄əli. jāk̄ə lāñ panə jəγəl̄nam jastəγ, tōrəm k̄āna: „ja, n̄iñ, at̄i, tōrəm k̄ān wōsən. panə t̄enə: tōm māñem k̄āt turpa tōjnam āñkrəmtəm, t̄u naj n̄al̄məl san̄ki wāγnam āl̄ə k̄ōč̄əγələγ. məñ os āl̄ə k̄uj amp ləγ tōjəli iti naj n̄aləm rāwisl̄əli panə wāt̄nə əj tōt̄ ołlat, p̄əγ̄i rāwisl̄əlat.”*

21. *„sa-sar, l̄iŋwat mətə ura wārtə wār wāl.” panə os t̄u lāwəla jastəγ, mət̄tə, təγə w̄iγ̄itən t̄u əj p̄əγ. t̄u əj p̄əγ os tōwə wuyi. jastəl at̄il l̄iŋwatinam: „ma jəγəm k̄āl̄əm latnə arəγ ar̄i jučk̄ən - māñt̄ māñt̄i jučk̄ən tōjəm. əj pāl̄əknam kirəγl̄əγən – sāt arəγ arəγl̄əγən, pa pāl̄əka kirəγl̄əγən – sāt māñt̄ māñt̄l̄əγən. ma t̄ut̄əlam nōk̄ k̄ənč̄ə kim əntem. l̄iŋw n̄iñ tōwə j̄āñk̄təγə k̄ōl wulən.”*

panə t̄u p̄əγ jāk̄ənam mən. jismin mənəl ət̄ə. jāk̄ə l̄əñmal sām jəñk̄lāl ilə moñl̄əmtəl, panə jāk̄ə lāñ. imil jastəl: „tōrəm k̄ān jəγənnə m̄iŋw jəm jasəñat jasto? n̄āγmin wələ jāk̄ə lāñən.” „m̄iŋwə mōrt̄ əntə arəγəm-n̄āwməm, āl̄ə mərt̄!” „əj t̄u arit jismin j̄iŋwən.” t̄u k̄iŋ p̄ətal tōw č̄ič̄əmtətəγ: „sām jəñk̄la p̄ə ta, t̄əttit! ma kič̄əm wōl, əj sām jəñk̄ ilə kōrəγtəγə. tem sām jəñk̄ kōrəγ. m̄iŋwəli jəγən jastəl.” „a, mət̄tə, il lewnam k̄iγ̄i lojəm. arəγ ar̄i jučk̄ən - māñt̄ māñt̄i jučk̄ən k̄ənč̄əγə.” „ja wəs, k̄ōti wār̄li tōrəm: k̄ān jasəñ k̄ōti wār̄li? n̄iñ m̄əntanka mant kit wāk̄ k̄iŋrap lapasat wəra panə tōwə t̄āwra.” ət̄ə suwəmat m̄əji panə p̄ərt̄ pulat m̄əji, panə mən.

22. *t̄i mən, mən. əj latnə məγ oñtnam t̄i pāt̄ə̄kint. t̄u məγ oñtnə k̄ōwli, mən wanli mən, əj t̄āγinə newi tōrəma t̄i kōrəγ. t̄i tōt̄ k̄ātəl-uč̄. əj t̄āγinə lejl̄əl – temi əjnam č̄in močk̄əñ t̄āγi. jəγəγ j̄ič̄ lejəltəγə jəγ – temi k̄āntək̄ k̄o lōwət, sarnam mən, mən, temi jāk̄i poməñ. k̄iŋč̄əñ poməñ tōw lāt. kič̄ jəγəγ lejəltəγə jəγ – t̄ā̄k̄a temi k̄āntək̄ k̄o optəl. sarnam mən, mən. əj t̄āγinə l̄iŋwanam č̄owlət, wiγlət. tōwnam kič̄ āñkrəmtəγ – temi wañəm pāl̄kət, lul pāl̄kət, sām pāl̄kət, nōl pāl̄kət. panə sarnam sār̄γa mən, t̄iγəlatətəγ.*

23. *os əj t̄āγinə mən, mən, kat imiγən-ikiγən ālləγən. ənəl t̄umint āč̄nič̄əγ, wāč̄ət-puwl̄ət leñk̄tə āč̄ni, leñk̄tə k̄ōl əntə wul̄əγən. iminə n̄ərimt̄əli, os tōl s̄āγit̄ ikinə n̄ərimti. tenə ti talil̄əlatən. əssōñnam l̄əwət̄l̄əγən-p̄il̄əγən. toliłta k̄ōjāγi m̄iŋw jastəγ: „t̄it̄ liłəñ tōrəm̄nə wāl̄min̄nə at̄əmt̄əγ wōl̄əγən. əjnam l̄əwət̄min wōl̄əγən. it̄p̄ə t̄u jimin-t̄uñin*

19. És azon nyomban hazasietett. Hazafelé menvén az egész lovat, fél lovat, fél szájú, fél orrú arcot látta vagy nem. Egyenesen sietett. Egyszer im előbukkant, az emberek lakta városba, a város közepére. És a Torem kán házába belépett, a leggyorsabban, széttárta a kaput, és a citera-hegedű oda berepült. És a házához szaladt. Amint odaért, rothadt bűz, epeszag. Egyik ember baltával, másik ember fűrészszel, másik ember reszelővel, kalapáccsal. A vaslábú lábasház tartóoszlopát próbálják kivágni, az asszonyt akarják megfogni. Ő elküldte onnan az embereket és kivette a feleségét.

20. Ezután sokáig éltek, rövid ideig éltek, egyszer a legidősebb bátya megint kiment. A legkisebb öccse háza kéményének tetejére pillantott. A kémény csúcsától a lángnyelvek az égig, az égboltig lobognak, mintha oda húznák őket. Az övék meg mint a közönséges kankutya farka végecskéje, tekereg. És a szél visszafújja, a háztetőre hajlítgatja. Bement, és apjának mondja: „Te, apám, Torem kán vagy. De nézd csak: öcsém házának kéménye végére néztem, a lángnyelvek az égboltig nyújtóznak. A mi lángnyelvünk meg, mint a közönséges kankutya farka végecskéje, a lángnyelv hajladozik és a szél elnyomja.”

21. „Várj csak, van mód öt elintézni.” És megint a szolgálainak mondja, hogy aszongya, hívjátok a legkisebb fiút. A legkisebb fiút oda hívták. Az apja azt mondja neki: „Amikor meghalt az apám, volt egy éneket éneklő muzsikám, mesét mesélő muzsikám. Egyik oldalra fordították, száz éneket énekeltek, másik oldalra fordították, száz mesét meséltek. Nem tudom megkeresni őket. Te el tudsz oda menni.”

És a fiú hazament. Megint sírva ment. Amikor belépett, könnyeit letörölte. Kérdi a felesége: „Torem kán atyánk mi jó beszédet beszélt? Hiszen nevetve léptél be.” „Semmi különös nem mondott.” „De hiszen sírva jöttél.” Mutatja a tenyerét: „Itt vannak a könnyeid. Azt akarom, hogy egyetlen könnyed se hulljon ki. Ez a könny kihullott. Mit mondott az apád?” „Á, aszongya, az alsó világba küld. Éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát keresni.” „Hát mit tehetünk? Torem kán szava ellen mit tehetünk? Ha elmész, nekem két vaslábban álló lábasházat készíts, és oda zárd be engem.” Megint kapott egy fonalgombolyagot és egy deszkadarabot. És elment.

22. Ment, mendegélt. Egyszer becsusszant a föld belsejébe. Sokáig vagy rövid ideig ment a föld belsejében, egyszer fényes világba esett. Mintha a nap sütne, vagy mi. Egy helyen nézi: mindenfelé fenyőfacsemetés hely. Amint jobban megnézi: ezek emberi csontok. Tovább ment, ment. Ott nádas füves, gereblyélt füves terület van. Ahogy jobban megnézi: hát ez emberi haj. Tovább ment, ment. Egy helyen füttyülnek, kiabálnak. Ahogy odanézi, félarcok, félszajak, félorrok, félszemek. Gyorsan tovább ment, sietett.

23. Megint egy helyen ment, ment, egy anyó és egy apó fekszik. Egy olyan nagy báránybőr suba van rajtuk, hogy egy egész várost-falut be lehetne vele takarni, de ők nem tudnak betakarózni. Hol az asszony húzta, hol az ember húzta magára. Így huzakodnak. Állandóan veszekedtek-haragudtak. Valahonnan valaki mondta: „Ezek az eleven világban

т'иһлэлэһэн." os sarnam mənmalnə, kat imiyən-ikiyən os əlləyəһən. kōt pətə lōwit ācpi pulnat əlləyəһən. t'ikin-mikin kem əntə āt.

24. t'u sārīt sarnam mən, mən. əj lāw pālək lūl'. nōməksəl: „os mūwat t'i lāw əj pāləkəl?” t'elita kōjajī mūw jastəy: t'ə lāw līləy tōrəmnə wālmalnə pāriləmal latnə t'u lākķəy jākķən əj pāləkəl līn-līnə kičəyīn wəjittən, əj pāləkəl jaya əjnam līptətən. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhəyəl." sarnam mən, mən. os əj lāw lūl'. wōjəy, t'umint hāwəy lāwčəy. əj lātnə pə lāl'ə kōl' əntə wul. əssōjnam maγəlti kirəyəl, newərl, t'arəyəl. t'elilita kōjajī mūw jastəy: „t'it pāriγə wārmal latnə t'u lākķəy jākķən mata əjnam jaya līptətən, t'u lāwin. līn-līnə, kōl' wulī, pul wəjəkkən mūw əntə wəjəkkən. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhəl." "

25. panə sarnam mən, mən. os t'umint ənəl kātəyā jōwət. əj t'i t'umint ənəl imičəy nomən āmasl. os t'umint ikičəy ilən ālal. panə t'u ənəl imičəy nə čajat-uc jēhəlti. əj latnə t'u iki nōķ rūwattayə wārtəy: „ t'āķa, iki, nōķ kila hāt'əčək, hāt'əčək, atəm lew wujiləy kīləyən jōwət. iki, hāt'ə, hāt'ə!” panə t'u iminə nōķ rūwattalnə iki təyərə kūč saŋķint, to owpi māča katəl – t'ukima pəγīnam pōtəymin jəy. panə ilə iməl panə hāwəmtayə jəkkən.

„mūwənə, mətə, təyənəm kito?” „kəs ma mūwənə kitlojəm? ma kiht'əyem ənəl luŋķnə kalnə kitlojəm. tōrəm kān jəyəm-iki jastəl, mətə jəyəl kāləm latnə arəy arγi juķķəl - māht' māht'i juķķəl lūwati pānləl. t'uyən kənčəyə mant kit.” „t'āķa mənə sārγa pəγīnam. ot, tōwə jōwta panə tōrəm kān kāt owpit pāləkkə līkila. panə arəy arγi juķķən - māht' māht'i juķķən līn-līnə tōwənam jākīnləkkən. panə sārγa mata t'u niyənəm pətkəyəl. t'u niyē ušə lapasəl kōrəyayə jəy, tōwə kūč jōwətlən. panə ospə al jūwa. kələmətəyə təy jūtanka t'āķa nōķ lilo jayə”.

26. panə pərtīnam t'i sārγa mən. t'u ānta sām pāləkət, lūl pūlkət, lāw pāləkət wujiləy mūwə əntə. panə mən. t'u tōrəm kān owpija jōwət pan sārγa mata owpi pāləkkə jəwəttəy. t'u arəy arγi juķķən - māht' māht'i juķķən jākķə kōrəkkən tōwə. panə sārγa mata niyənəm pətkəyəl. t'u niyəl, tōwə kūč jōwət, lapasəl kōrəyayə jəy, tāhatayə jəy. panə t'u jay əjnam arγə kitəl. t'u tāyīnə tōyəkə raj rīķem āpəl - wəp āpəl - lūj āpəl. panə niyəl nōķ wəjtəy.

27. il lewnə wālmalnə t'u iki lūwata tōwənə jastəy: „jākķə jōwəttanka kāk kūtən - wāķ kūtən əjnam mata ittən wəsət-ucət kāwat əjnam māleķķə wəγila, owpit-ucət. panə lapət at-kātəl māřə kemə al līwiittən, jākķən imsiittən.” panə jākķə jōwitmin ilə tāwreķsəkkən, kāwat ittən wəsət-owpit tāwrat. əj latnə kemən, kələntələyən, mūwəli? t'u wāt t'ukim! t'u lapət at-kātəl jākķən uməyən. panə əjmata latnə kemə t'i līwəyən. kemə kūč līwəyən, əjmata ot pə əntəm. əj kāt əntəm, əj wāč əntəm. əjmata ot-pə əntəm. wsjo!

éltükben rosszul éltek. Mindig veszekedve éltek. Tovább is ezzel a jóval-boldogsággal boldogulnak.” Amikor tovább ment, két anyó-apó fekszik. Tenyéryi nagyságú báránybórdarab alatt fekszenek. Semmi sem látszik ki belőlük.

24. Azzal tovább ment, ment. Ott áll egy fél ló. Azt gondolja: „Ugyan miért csak egyik fele van itt a lónak?” Onnan mondja valaki: „Az eleven világban ezt a lovat az áldozati lakoma idején a lovas emberek, két ember az egyik felét magának vette el, a másik felét a néppel megetette. Tovább is ezzel a szerencsével boldogul.”

Tovább ment, mendegélt. Ismét ott áll egy ló. Zsíros, olyan húsos nagy ló. Nem tud egy helyen megállni, állandóan forog, ugrál, nyerít. Oldalról valaki mondja: „Ezt a lovat föláldozták, és a ló gazdája az összes húst megetették az emberekkel. Maguknak, ki tudja, elvettek-e egy darabot vagy nem vettek. Tovább is ezzel a szerencsésükkel élnek.

25. És tovább ment, ment. Megint egy olyan nagy házhoz ért. Egy hatalmas asszonyság ül fent. Egy hatalmas ember meg lent fekszik. És az a nagy asszonyság teával-egyébellel itatta. Egyszer ébresztgetni kezdi a férjét: „Apó, kelj föl, óvatosan, óvatosan. Rossz világot nem látott öcsikéd jött. Apó, csak lassan, óvatosan!” És hogy az anyó keltegette, az apó fölébredt, ő az ajtófélfához kapott - annyira hátrahúzódott. És leült, és beszélgetni kezdtek. „Hát téged ki küldött ide?” „Hogy engem ki küld? Nálam nagyobb bálvány-szellem-szellemasszony küld engem. Torem kán atyám-öreg mondja, úgymond az apja halálakor az éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát eltemették vele: Azokat megkeresni küldött engem.” „Hát gyorsan menj haza. Ha hazaérsz, tárd ki a Torem kán kapuját. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika magától hazamegy. Te a feleségedhez siess. A feleséged lábasháza már majdnem összedőlt, mire odaérsz. És ide ne gyere többet. Ha harmadszor is ide jössz, az emberek megesznek téged.”

26. És gyorsan visszafelé ment. Azt a félszemet, félszáját, féllóvat, talán látta vagy nem. Csak ment. Torem kán kapujához ért, és nagyon gyorsan sarkig tárta. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika nyomban beesett. Nagyon gyorsan a feleségéhez sietett. Amikor odaért, a felesége lábasháza már majdnem ledőlt, inogni kezdett. És ő az embereket mind szétzavarta. Azon a helyen nagy bűz volt, vérszag, epeszag. A feleségét kivette.

27. Mikor még az alsó világban volt, az az apó mondta neki: „Ha hazamész, kőházad, vasházad minden ablakát kővel szorosán zárd be, az ajtajait is. És hét éjszakán-napon át ne lépjetek ki, otthon üljetelek.” Így hát bemenvén jól bezárkóztak, az ablakokat-ajtókat kővel bezárták. Egyszer csak kint, hallgatják, mi van? Micsoda szél! Hét éjjel és hét nap a házban ültek. Egyszer aztán kimentek. Amint kimentek, látják, hogy semmi sincs. Se ház, se város, semmi sincs. Vége!

XIV.

āwās ort panə ropəltətə ƶo pəriili

1. əj mətə latnə tasəŋko wāl. t'u tasəŋƶo wāltalənə ānta mūw ƶōwli wāltə tasəŋko, ānta mūw wanli wāltə tasəŋƶo, ƶəmat tasəŋ ƶo, ƶəmat ar weli tājəl. ar mətə t'ōrəs weli tājəl. panə əj ropəltətə ƶo pəriili tājəl. keŋar mətə ropəltətə ƶo pəriili tājəl. tem mətə wāltalənə ānta mūw kōwli wāltaləƶə jəƶ, ānta mūw wanli wāltaləƶə jəƶ, əj latnə ropəltətə ƶujəl āwəl pətəƶə āmastaƶə jəƶ, āwəl ləƶpinə sūj wārləƶə jəƶ.

2. əj mətə latnə t'u tasəŋ ƶujələnə piriili: „ropəltətə ƶujəm, mūw manə atəm mətə urnə tājillo? mūw litotət-ƶulət əntə lapətlo? mūwəliji čal'ƶə jəƶən?” „nūŋnə wājəƶləmin-rə əntə tājlojəm. litotət-ƶulət-rə lapətlojəm. ma əntə-rə čal'ƶə jəƶəm, əntə-rə piitəƶə-rə jəƶəm – hāwmiil tām. – nāma kōw-rə əntə amp t'i ƶōrəƶəl, āwəs ləl' t'i jōwəl. panə āwəs ləl' nūŋat wāltəƶə jōwəl. nāma āwəs ləl' t'i-rə kələmtəl. āwəs ləl' kələmtətə latnə, āwəs ləl' təƶə jōwətə latnə āwəs ört nūŋati sočəl. pan hāwmiil, nūŋat wāltəƶə ƶōlat sočəl. nūŋat wāltə jətəl latnə nūŋ tam jasta: < sar mant al wəla! āləŋ latnə ƶā'tə ma ropəltətə ƶujəm wəla! t'u piŋnə nūŋ tam mant wəla! > nūŋ tam āləŋ latnə mantem pirte, mant lūw wāləl. t'u piŋnə tam ma hiči mətə ur tājləm.”

3. tōp əj kōl hāwəŋən, tōp tərəŋən, pan t'āƶa amp t'i ƶōrəƶəƶə. āwəs ləl' panrə t'ə t'i sāƶəltətəƶə. āwəs ləl' t'ə sāƶəltəmal pan t'āƶa panrə āwəs ört t'āƶa t'u tasəŋ ƶuja t'i sočəm. mətə sar ƶuja wāltəƶə ƶōlat kōčƶilnat sučəm. kōčƶil aləməl latnə tasəŋƶo hāwmiil: „sar mant al wəla! āləŋ latnə ropəltətə ƶujəma mənə, wəle! t'u piŋnə nūŋ mant wəla! ”

pan t'i ropəltətə ƶo-pəriili t'āƶa keŋar ƶo-pəriili āwəl suriji iłə kōsiptəƶə roƶsōwəlil. panə kūturali čorƶə sāwəraməl. əntə, sarəl lōwəl sāwəramtəƶə. sarəl lōw iłə kōrəƶmal latnə, sarəl lōwəl tət rəkkən, sarəl lōw os nōƶ lāƶƶəntəƶə. taləŋ ƶo maƶəlnat nōƶ lūləmtəƶə. kimətəƶə sāwəraməl latnə ow lōwəl os iłə kōrəƶə, os nōƶ rəƶniłəƶə. kolmətəƶə sāwəraməl latnə panə t'u sarəl lōwəl, t'u keŋər ƶo ow lōwəl wāləm tāƶila rəkkən.

4. t'u keŋar ƶo-pəri t'āƶa ropəltətə ƶo-pəri t'āƶa āwəla kūrəmtəƶə, tūwət ƶučiəm lajəm ow-pərəli iłmətəƶə. pan t'i wikkətəƶə, jastəl: „ənəl kūr piŋən t'i sāwəramel! ənəl kūr piŋən t'i sāwəramel!” āwəs ört jastəl tōwa: „t'i lōwət jəm wəra, ənəl kūr piŋəm al səƶre! ənəl kūr piŋəm al səƶre! mūw arət tas-wāƶə ojaƶəłəm, t'u aritat nūŋat məłəm. ƶoləm jəŋk kāləŋ piləm, wələŋ āwlam t'en nūŋati məłəm.” t'āƶa āwəs ört ƶonƶə t'i wəƶəntəƶə. t'u keŋar ƶo-pərəli hāwmiil: „əj məli-rə mantəm əntə māśəl. ma nūŋat ālə hiłtiptələm.” pan ālə t'i hiłtiptətəƶə. „nəŋ os təŋnam ləl'ƶə jūłtəƶə ƶunta, t'ārəs unččin latnə amp sƶəmtə əj məli-rə al ƶijəmtəl. t'ārəsənə əjnam jəŋka məniłəƶə.” t'i māni' t'i tərəm.

XIV.

A nyenyec vezér és a hitvány munkás

1. Volt egyszer egy gazdag ember. Ez a gazdag ember régóta volt gazdag vagy rövid ideje volt gazdag, nagyon gazdag, nagyon sok rénszarvasa volt. Sokezer rénje volt. És egy hitvány munkása volt. Így élvén talán sokáig éltek, talán rövid ideig éltek, egyszer a munkása a szán fenekén maradt, hangtalanul ült a szánban.

2. Egyszer a gazdag ember megkérdezi: „Munkásom, vajon rosszul bánok veled? Talán étellel-hallal nem táplállak? Miért sértődöttél meg?” „Te nem bántottál engem. Étellel-hallal táplálsz. Nem sértődtem meg, nem haragszom. – mondja erre. – De nemsokára a kutya felugat, nyenyec hadnép jön. És a nyenyec harcosok téged megölni jönnek. Hamarosan felbukkan a nyenyec hadnép. Amikor a nyenyec hadnép felbukkan, amikor a nyenyec hadnép ideér, a nyenyec vezér hozzád lép – mondja – gyilkos szándékkal lép hozzád. Amikor meg akar ölni, te csak mondd: < Még ne ölj meg engem! Először a munkásomat öld meg! Csak azután ölj meg engem! > Te először engem küldj, hogy engem öljön meg. Azután talán csak kitalálok valamit (tkp. lesz valamilyen módszerem).”

3. Ahogy ezt a hírt elmondja, éppen befejezték, a kutya fölugatott. A nyenyec hadnép meg már vágat is. Amint így vágat a nyenyec hadnép, a nyenyec vezér a gazdag emberhez lép. A gazdag embert megölő szándékkal, szablyával jön. Amikor a kardját felemelte, a gazdag ember megszólal: „Még ne ölj meg engem! Először a munkásomhoz menj, őt öld meg! Aztán ölj meg engem!” Az a hitvány munkás a szán tetején ül. A hitvány munkást, a szegény embert a szánról lerántotta a gallérjánál fogva. És közepén szétvágta, nem, a nyaka csontját vágta el. Amikor leesett a nyaka csontja, nyaka csontja visszarepült, nyaka csontja visszaült a helyére. Egészséges emberként állt föl. Amikor másodszer levágta, koponyája megint leesett és újból visszaugrott. Amikor harmadszor levágta, a nyaka csontja, a szegény ember koponyája visszaugrott arra a helyre, ahol korábban volt.

4. Az szegény, szerencsétlen, hitvány munkás a szánjához futott, fölemelt egy ócska, tűzben megégett fejszefejét. És így kiáltott: „Levágom a nagylábujjad! Levágom a nagylábujjad!” A nyenyec vezér erre azt mondja: „Kérlek, ne vágd le a nagylábujjam! Ne vágd le a nagylábujjam! Akármennyi gazdagságot-pénzt találok, mindent neked adok. Három fehér rénökörrel befogott rénes szánjaimat neked adom.” És a nyenyec vezér visszahúzódott. A szegény ember mondja: „Semmi sem kell nekem. De én megesketlek téged. És meg is eskette. „Ha még egyszer háborúzni ide jöttök, a tengeren (tkp. Ob-torkolaton) átkeltek, kutyának széttépni való sem, semmi sem marad. A tengeren mindnyájan vízbe fúltok.” Ez a mese véget ért.

XV.

kújəp

1. əjmətə latnə, tem mətə latnə, tem mətə kujəp kə nōpətnə, tem mətə jəpən kə nōpətnə əj latnə əntpələ sōsəm əj pəyəli wōl. t'i əntpəl pətələ sāsəm əj pəyəli t'ārəj əntəp sōkəkəj əntəp pətələ sārəm əməsəl. sāməjəl təpə t'i ətəpən: jōm jəpək jeht'min əməsəl, wāt jəpək jeht'min əməsəl. t'i tājənə əməstəlnə t'āka tōrəm-pə jōməp jəl, tōrəm at'i. noməltə jōm jəpək pāstəpəl, jōm jəpək lūlələ kōrəpəl. sətəpəl nōw wōj, kār wōj lōləp jəl, sətəpəl nətəkkə jəl. əntəpə kit kāt l wōləm pīrnə, əntəpə kōləm kāt l wōləm pīrnə arək kə, māt' kə kōtəl wōkkəkəkək jətə jəp, kūrəl wōkkəkəkək jətəpə jəp. lūwət nōk kīlətəl, ilə kōčəl. pōjəlnə lejələpəl – temi ruyəpəl kārīnə əməsəl. pōjəlnə kāv itən wəsət nūlə rīyət, t'umint ənəl kāt – ōwərnəm ōwər kāt, ənəl nəm ənəl kāt.

2. t'āka lūwət t'ōw nōk kīlətəpəl tə kīmə jəpəpəl latnə, lūwət əjlatnə nōk kīlətəp, kāt ləpīnəm t'i wīpək, wəpətə kīmə jəp. jākə t'i ləp, lājələp əj māt əntəm, kōčəp lājələp əj māt əntəm. kāt ləpələkənə tājə wəsi pītəm kāt, kōn wəsi pītəm kāt. tājə wəsi pītəm kūtəl, kōn wəsi pītəm kūtələnə əntə mūkkim kāt l kīl, əntə mūkkim at kīl, kōjənə wūli. t'āka əjlatnə t'i wīpək ilnəm. tem ōntələnə nōməkəsəl: „ma ūrəkkem mūwə əjmətəlipə əntəm? ma mūwə əj atəmnəm tōrəm itī əj atīl, məp itī əj atīl. mūw jəp əntə tōjəm, əpki əntə tōjəm.”

3. əntə kōw tājī wəpətəpəl pīrnə, wən tājī wəpətəpəl pīrnə ləntəp jīyī kīləp jīyī kāpənə t'i kāt. t'i ləntəp jəpī kīləp jəpī kāpənə mətə utə sājəp wārəm. nōw kātəmnəp kārə kōr, kār kātəmnəp kārə kōr. t'i kōr kāpənə kūč wīpək, tem kōr jākənə pāpəkəl čāpkləm pūnəl čāpkləm ənəl wōnt kār. kōr līwmin, pōm līwmin lāləl, kāsəpələ pōpələ kīnmin lāləl. sūwəs lūw. kōttə jəl, tōpətəpəl lejələpəl. „t'i kār – ōntələnə nōməkəsəl – kōtə wārəm. ma wəpətəpəl jāpīkləm”. t'āka kūr lār lōwəli əj pālək lōwəs ilə wəjtəp. jəwələpə wārtəp, mūwə, nāləpə wārtəp. jəmsi pāləki əj əpətəl ilə wəjtəp, jəwələpə wārtəp. kūr əj lūnəl ilə kūr lān əj pāləkəl ilə wəj, jəwəl jūntəkkə wārtəp. t'i kūr lān lōw əj sīl'əlī wārəm nūləpəl jəwəl jīntəpə pān, wəpətəpəl wīpək.

4. t'i kār kōw arīntəl nəm təl jəwəttəp – sətəpəl pālək mūyī mənī. kār tōpə kōrəp. ja, t'āka ōntə munt t'i nāləpə wārəm lōw sīl'əl nət ilə kōrtəp. kār pāpəkəl čāpkləm pūnəl čāpkləm ənəl kār kōpələpək kōrəpətəp. t'i kōpələpəl kār sōwəl nāwī-pə tōpə tuw mūwə əntə, jākəpəm kār sōwəl təlmin itpə mənəl. kōpələpəl kār sōwəl jākə tuwətəp, jəmsi kāt pāləkənə, jəmsi jəpələpəl wōlə pāləkənə nōw pāpəkəl ləjəpəl āləl, kār pāpəkəl ləjəpəl āləl. jəpək ləpət ilə pāləkənə, kōr pāpəkəl ənəl sūt āləl. t'i sūt təpə wəjtəp, ləjəpəl təpə wəjtəp.

XV.

A sámándob

1. Egyszer egy időben, ezidőben, ezen férfias férfiak korszakában, ezen sokemberes emberek korszakában volt egyszer egy bölcsőjébe száradt kisfiúcska. Ez a bölcső fenekére száradt kisfiúcska bőgő bölcső mohabölcső aljára száradva ült. Megszületett, esővizet iddogálván ül, szélvizet iddogálván ül. Így üldögélvén az ég esőt ad, az ég atya. Felülről esővíz permetez, esővíz szájába esik, bensejében jávorsír, bikaszír olvadozik, jóllakik. Talán két nap múlva, talán három nap múlva énekes férfi, mesemondó férfi keze megerősödött, lába megerősödött. Maga felkel, kioldozza magát. Körülnéz, egy falu közepén ül. Mellette üvegablakok összeérnek, egy olyan nagy ház, magasságos magas ház, nagyságos nagy ház.

2. Amikor már maga fel tudott kelni, egyszer felkelt, a ház belsejébe mászott, már mászni tudott. Bement, akasztó szög nincs, kést felakasztó szög nincs. A ház belsejében ajtónyílásos ház, tetőablakos ház. Ajtónyílásos háza, tetőablakos házában hány napot volt, hány éjszakát hált, ki tudja. Egyszer előmászott. Gondolja magában: „Hogyhogy nincs itt rajtam kívül senki? Miért vagyok magamban, mint az ég, egyedül, mint a föld, egyedül. Hogyhogy nem volt apám, nem volt anyám.”

3. Hosszú ideig mászása, rövid ideig mászása után táplálékos folyócska, halas folyócska partjára ért. Eme táplálékos folyócska, halas folyócska partján valamilyen halászó hely volt kiképezve. Jávorszarvas szájpadrólása(hoz hasonló) tiszta mocsár, rénbika szájpadrólása(hoz hasonló) tiszta mocsár. Amint a mocsár szélére mászott, a mocsár közepén lapockája megnőtt, szőre megnőtt nagy vadrénbika állt. Kórót legelve, füvet legelve állt, mellső lábával eleséget keresve legelt. Ősz volt. Mi lesz, odanéz. „Ezt a bikát – gondolja magában – hogyan ejtsem el? Mászva járok”. Hát, lábszárcsontjából egy csontdarabot kivett, íjat csinált vagy nyilat csinált. Egyik jobboldali bordáját kivette, íjat csinált. Lába injából egy darabot kihúzott, megcsinálta az íj idegét. Ezt a lába injának, csontjának darabjából készült nyilat az íj idegére tette, közelebb mászott.

4. A rénbikát megcélozva lőtt, a szívéen ment keresztül. A rénbika elesett. Azzal a korábban nyíllá csinált csontdarabbal megnyúzta a bikát. A lapockája megnőtt, szőre megnőtt vadrénbikát úgy nyúzta meg, hogy a lábait meghagyta. A lábas bikabőrt a hússal vagy anélkül vitte, a bikabőrt húzva hazament. A lábas bikabőrt hazavitte, a ház jobb oldalán a fekvőhely mellett, jávorszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik, rénszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik. Az edénytartó polc alatt meg egy rénszarvas lapocka nagyságú köszörűkő van. Elővette a köszörűkövet, elővette a fejszét, egyik oldalát jól

tem pālkal lōwətmal p̄r̄nə tom pālkal lōwə, tōm pālkal lōwətmal p̄r̄nə tem pālkal lōwə. t'āka, lajəm, əj tem pālək pōhəla pōntəy, warəs pālək čorə mənlī, tōm pālək karimtəlatəy, pom pālək čorə mənlī.

5. kem wiŋk, miuləy kāt miula mən, səməy kāt səmnam wiŋk, jučkəy ur, poməy ura wiŋk. ja, t'āka, kōl ilə āwət. t'i kōl pāləkə tāwiptəy. t'i kōl pālək iwəl kījəp nāl wār. kījəp nāl minəytətəy, nōk sur, kār sōwəl t'u mārə kōləmtəy. kār sōwəl ilə nāt't'əy, kōrləy kār sōwəl. ikinə kōrləy wōnt kār sōw panə kījəpə t'ə wāri, t'enə mūŋklayi tōy. kījəpəl anta kārətətal sārtał iwəl t'uti sāŋkiləltəy, tōy sāŋkiləltəy. t'ukim t'ursem, t'əkim jəm. lūw niŋa mənəm niŋən p̄l əntə wuliləl, kija mənəm kijaŋ p̄l əntə wuliləl. kījəp sāŋkiləltəy – t'ərtiləl. kījəp əjnam nōk sārəm-ōtəm p̄r̄nə t'āka tōrəmpə put, anta lānī'pə t'i pitl, jeylīy jəy. t'āka sūwəsəy jəy, kāləyləy, wājəyləy kārəs sūwəsəy jəy. ja t'it lantəy jiyi, kulaŋ jiyi kōwət pan t'i kījəpəl, kījəpəl talmin, wanŋmin panə sarnam t'i nōyətətəy.

6. anta kōwli wanŋmal p̄r̄nə, wanli wanŋmal p̄r̄nə kār sōwli kījəpəl talmin mən, mən, t'i lantəy jiyi, kulaŋ jiyi kōwət t'i wiŋk, wiŋk, lantəy jiyəl, kulaŋ jiyəl, nōkšəy jāwəp, mōkšəy jāwəp. kār kātəmnəy kārə kōra pōləkintəy, nōw kātəmnəy kārə kōra pōləkintəy. t'i kōr num āləŋnam lejləl, temi nūki kātət āməslət. ōwənam ōwər kātət, ənəlnam ənəl kātət. lapət nūki kāt. t'āka tōyŋam t'i wiŋk. kījəpəl talłətəy. wanə jōwət, temi t'āka puŋəl kārə t'āyər, əj lār lōwit t'āyər ālləl. kāw t'āyər weli katlət t'āyər pāt'a jōwətmala nōməksəyəl, mūw iləm-wərem-a, əj māč kō jōwət, panə kījəpəl talmin. t'āka ma kījəpəm təy tem weli t'āyərə təy kijaŋ. kūwa t'āyər pāt'a tōy lānī'a lūkəmtətəy, tōy kijaŋ. sarnam wanŋmin itpə nōyətətəy. wiŋk, wiŋk, āləy kāt, kātə wiŋk, kāt owpija jōwət. kātə wiŋk, mūw iləm-wərem. tem ōntəl nōməksəyəl, əj māč kō jōwət, wanŋmin jākənam lāhəl. t'āka owpiŋə nōk wəruŋəy, kūrəyəl tōja nōk pit, owpiji jākə lāh.

7. jākə laŋ, wālə kōwət ulnam sočminpə sočmin mən, wanŋminpə wanŋmin mən. temi kat p̄r̄rəs imiyən-ikiyən wālə pāləkə əmsələyən. tom pāləkə saj lājəyəl. utə iməl. pət'u məli wār, t'i p̄r̄rəs imiyən-ikiyənə, ja t'āka, tōm pāləkə saj lājəyəl. t'i saj ləyriŋum təm lila, tōm lila pitl, əjməli nārtał set'əl. tōy liləl pom tōjnat layəllī. t'āka məyi kātəy imiyən-ikiyən pəsanat umti, mūw nōw pəsanat umti, mūw kār pəsanat umti. jəm litot tājləyən, jəm litotat pōnlī, atəm litot tājləyən, atəm litotat pōnlī. čaj-mətəli jīnī'. keməłta kūt kō jākə lāh. kūt kō jākə lāhət, t'āka utə t'ə imlət. taləy utə āləhə wālə pāləkə.

8. jastəyəl: „kōll'a jōwtəm – mūw jastəyəl – pāyəli wōsən? lūw niči məta uləm-upət wārta wār tājlən. min t'āka – jastəyəl – kūt pāy il pāləkə əj əj āwəli tājləmən, kit'əm p̄r̄ t'ut'i jəŋk t̄iyəmtəm əj muŋimən. tōm mālyə kātəlnə čamə kūrəmnə jəyirəy. liləl pom tōjnat layəllī, təy pom tōjnat layəllī, liləl tem tākənl, tōm tākənl. niči məta uləm-upət wārta wār tājlən. nūh ničə məta uləmat-upətət ōləm nūh ničə mōləksətə wār

megélesítette. Utána a másik oldalát is jól megélesítette. A másik oldalát megélesítvén az egyik oldalát is megélesítette. Egyik oldalára fordítva a lószórt félbe vágja, másik oldalára fordítva a fűszálat félbe vágja.

5. Kimászott, a ház háta mögé, az imádságos ház imádságos helyére, közepes ház közepéhez ment, fás helyre, füves helyre ment. Ott aztán kivágott egy lucfenyőt. A lucfenyőt félbe szakította. A fenyő egyik feléből dobverőt csinált. A dobverőt behajlította, megszáradt, ezidő alatt a bőrt beáztatta. Szórtelenítette a lábas bikabőrt. A lábas vadrénbikabőrből dobót csinált, rácsomózta. Amint a dob megszárad, már kezdi verni. Milyen érdekes, milyen jó! Férjhez ment férjes nőnek más nem kell, feleséghez ment feleséges férfinak más nem kell. Veri a dobót, sámánol. Mire a dob teljesen megszáradt, leesett a hó, hideg lett, fagyos ősz lett. Hal nélküli, vad nélküli tiszta ősz lett. Fogta a dobját, elindult a táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászva, a dobót húzva előre igyekezett.

6. Miután hosszan mászott vagy röviden mászott a rénbikabőr dobját húzva, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén, ment, ment, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászott, mászott, cobolyos folyó, mukszunhalas folyó mentén, bika szájpaplása tiszta mocsárra, jávorszarvas szájpaplása tiszta mocsárra bukkant. A mocsár felső végébe néz, ott sátrak állnak. Magasságos magas sátrak, nagyságos nagy sátrak. Hét sátor. Hát oda mászott. Húzta a dobját. Közelebb ment, az udvaron kis tó nagyságú síkos tisztás terült el. A kökeményre taposott rénszarvas fogó síkos hely szélére érve gondolja: „Micsoda szégyen, vendég jött, és dobót hoz magával. Én bizony a dobomat itt hagyom a rénszarvasok által kitaposott helyen.” A síkos hely mögött oda, a hóba dugta, ott hagyta. Tovább mászva előre igyekezett. Mászott, mászott, az első sátor ajtajához ért, bemászott. „Micsoda szégyen – gondolja magában – vendég jött, mászva megy be.” Így a bejáratnál felemelkedett, két lába végére felállt, bement az ajtón.

7. Bement, a fekhely mentén a sátor hátsó részébe lépdelvén lépett, mászván mászott. Egy öreg apó és anyó ül a fekvőhelyen. A másik oldalon függöny lóg. Leült a fekvőhelyre, köszönt a két öregnek, a másik oldalon meg lóg a függöny. A függöny mögül lélegzés hallatszik, nyögés hallatszik. Azt a lélegzetet fűszál hegye őrzi. A házigazda két öreg asztalt terített, vagy jávorszarvasos asztalt terített, vagy rénszarvasos asztalt terített. Ha jó ételük volt, jó ételt raktak az asztalra, ha rossz ételük volt, rossz ételt raktak az asztalra. Teát-mit ivott. Kintről bejött hat ember. Hat ember bejött, leültek a férfiak helyére, a hátsó oldalon lévő fekvőhely szabad felére ültek.

8. Megszólal (az apó): „Honnét jött fiúcska vagy – mondja -. Lehet, hogy tudsz álmodni. Nekünk bizony – mondja – hat fiuk után van egy kislányunk, az utolsó csecsszopó apró gyermekünk. Tegnap hirtelen megbetegedett. Lélegzetét fűszál hegye őrzi, arra fűszál hegye vigyáz. Lélegzete akadozik. Talán van valamilyen álomlátó képességed. Te talán tudsz érte imádkozni.” „Ugyan, honnan tudhatnám – mondja – hogy van-e

tājlən.” „*ma cārasem – jastəyəł – mūw tū ma tājləm, t'äķa. mannə – jastəyəł – wərkmin jūwəm, wərkmin təyə jōwtəm. mūw tāyi moləksətə wāram wāl – lūw jastəyəł – ma moləksətə öttə wāram mūw tāyi. a wəs – lūw jastəyəł – nin topəy nēwrəmin. ma kūjəp – jastəyəł. – tājləm. kūjram t'äķa t'ayər pāt'a kījəm. mūw iləm-wərem ma kūjəpnat jāķə lāhələm. ma kūjram jāķə wələttən kuntə set'ğə-ke'ğə sūjəl uć pətan sänkilələm.*”

9. iki t'äķa əj pāyəlnam nāwəm, ənalpī pāyəlnam mūw əj pāyəlnam nāwəm: „t'äķa, t'i māć kə kūjəp jāķə kəncə!” t'äķa t'i kə kemnam mənmal. əjlatnə mārağə jəy. ānta t'i kə kōlnə jūtāl əntem. kimət kə os mən. əj latnə kəlmət kə mən, kəlmət pāyəł. əj latnə nələmət pāyəł mən, əj latnə wātəmət pāyəł mən, əj latnə kətmət pāyəł mən. əj latnə nār sūj tarəmtəy t'i jəy. owpī kimpinə nār sūj kətnə mənəl. owpī arəy t'i pāni, t'i kət kənə t'i kūjəp jirələnam pəyğətəmin māyəlti kirəyəmin, tōwənə pəyğəyəlməmin tulil temi. əj t'äķa tū lata jəyəm latnə nōķə lūl'əmtəy, owpī wəsi jāķənam kōrəyə mōrtiła jəyəm latnə nik tōwə soćiləy. əj kōt pālkələnat katləmtətəy, kūjəp ilməyətəy, utə ələyηa lūn'təmtətəy. t'äķa munt t'i kət kənə kəyəlti.

10. t'i kūjəp, pūməy kāt ləyrija lūn'ti lūw, nārəy juγ kūjəp lūw jələp kūjəp nūrəl rāyğələm ötmən, nūrəl jāķənnə lūw kəyələyəltəy lūw. sārəm wāram kūjəp, kəmən kōw kəyəł. ānta kōrləy kār sōwat lāyğəyi, t'äķa tōyə t'i iməl, kə t'ərtiła t'i jəy. t'i t'ərtiła cūksəməy. kōw t'ərtmal mūwə wan t'ərtmal pīnə ānta kōw mārə mūwə lāyğələyəł mūwə wan mārə lāyğələyəł kūjəpnat. „t'äķa – nāwmiləl – nēwrəmin, tōm puğəs əñki, kəltəs əñki partəm kātələł, tōrəm əñki partəm kātələł, kījəm kātələł jəmat kōw” – jastəyəł. „ōntər kūtəyğə t'enə kəlattə kəcəyə jəy. tām āntapə kit kātəl, āntapə kələm kātəl pətənə, sarpiyə wōł, tōł kin'ta jəm niñkə jəl” – jastəyəł.

11. əj tōm ittən kimnə litotat pul, jeñt'tə öt pul litayə jəl. əj tū t'ərtmal-ötmal pīnə nār sūjəl kōlat məntayə jəy. cəkə nārtal-ućçal əntem. kātəl ittən ələy wāyğə jəymal latnə kātələł-pə əntə lāyğəl t'äķa əñkil iminə litotat pulat, jeñt'tə pulat āməli. liot-kul ləl. nāwəmtayə jəy, əjəy-kōləy nāwməl. kimət kātiła os jəmtəy jəy, kulmət kātiła pītəm latnə jəñki ilətəl-tul, juγ ilətəl-tayīrəl. juγ sāwəyl, jəñk tul. kōł tōla ropitləł, kūrəl tōla ropitləł. lūw tū kātələł mārə tōt wāll, māć kəyə məjəy kəyə jōwət.

12. iki nāwmiləl, t'et' jastəyəł: „topəy nēwrəminə. nūy əntə jōwtən kuntə, āwilyəy t'i pītəmən. topəy nēwrəminə, āsməy nēwrəminə t'i rəyəmtəminə – t'et' jastələł. – tīnə əntə māsl, wāyğə əntə māsl – kəntək kəyə taje – t'äķa jastələł – sāj wārtə kəyə taje. tōm rāyəm kəyə jələp kuntə nićə os əj-kat kul pītə latnə əj kul sās wārlən. min wəle pāyəł tājləmən. jīntəpəl katləm jīntəy ne, lujəl katləm lujəy ne, il kāt, pa kāt kića wāl. lūw wəle nūy t'i – jastələł –, t'i min nūyat wōñkə wārləmən. ət'ə nēwrəminə, pāyəminə cāpas, ələ məti min lapət pāķəñkə jələmən, lapət pāy tājləmən.”

13. t'äķa tōyə wōy kə, tan kəyə tōwə t'i iməl. ānta mūw kōwli wāləm pīnə, ānta mūw wanli wāləm pīnə, əj latnə wājəy-kul kəncəyə mən, weli katələł cūksəməy. imil nāwmiləl, əj orlalat əjka məntayə. imil nāwmiləl: „tōm pa weli pa katllo jejiłamnə.

varázserőm. Én magam – mondja – mászva jöttem, mászva érkeztem ide. Honnan tudnék sámánolni. Én ugyan nem tudok imádkozni – mondja -. De nektek ez az egyetlen lányotok. Nekem meg van dobom. A dobot a letaposott hely szélén hagytam. Szégyelltem dobbal bejönni. Ha behozták a dobomat, kíváncsiságból a hangja kedvéért éppen megüthetem.”

9. Az öreg mondja az egyik fiának, talán a legnagyobb fiának vagy a legkisebb fiának, hogy aszongya: „Ugyan, hozd már be a vendég dobját.” Az a férfi kiment, hosszú időre maradt. Sokáig nem jött vissza. A második férfi is kiment. Aztán a harmadik férfi is kiment, a harmadik fiú. Aztán a negyedik fiú ment ki, aztán az ötödik fiú ment ki, aztán a hatodik fiú ment ki. Egyszercsak erős nyögés zaja hallatszik. Az ajtón kívül hallatszik a nyögés. Kinyitották az ajtót, ez a hat ember a dobot az oldalán forgatva, görgetve húzza. Erra (a fiúcska) felállt, amikor (a dob) begurult, az ajtónyíláshoz ugrott, odalépett, fél kézzel elkapta és felemelte a dobot, és a sátor hátsó felébe tette. Amit korábban hat ember próbált behozni.

10. A dobot a meleg ház belsejébe rakták, a nyers fából készült dob, új dob, nemrégén kinyújtott bőr, otthon szárított bőr, száradó dob, kint sokáig szárad. Elővettek egy lábas bikabőrt, leterítették, ő leült a bőrre, sámánolni kezdett. Révülni kezdett. Sokáig sámánolt vagy rövid ideig sámánolt, hosszú ideig dobolt vagy rövid ideig dobolt, végül így szólt: „*puḡas* anya, *kəltas* anya előírta napjai, *tórəm* anya előírta napjai, emberi jó napjai hosszú ideig tartanak – mondja. – Közben ilyen halálosan megbetegedett. Talán két nap, talán három nap múlva jobban lesz” – mondja.

11. Estefelé (a lány) egy falat ételt eszik, egy korty italt iszik. A sámánolás után elmaradt a nyögés. Már nem nyög annyira. Estefelé amikor a nap még nem ment le, az anyja egy falat ételt, korty italt rakott elé. Ételt, halat evett, beszélni kezdett, vidám szavakat mondott. A következő napon még jobban lett. A harmadik napra virradva vizet hordozhoz, fát hordoz-cipel. Fát vág, vizet hoz. Keze egyre dolgozik, lába egyre dolgozik. (A fiúcska) ezeken a napokon ott volt, vendégeskedett.

12. Az öreg megszólal, az apó mondja: „Egyetlen gyermekünk. Ha te nem jöttél volna, lányunk nélkül maradtunk volna. Egyetlen gyermekünket, csecsszopó gyermekünket már majdnem elvesztettük – mondja az öregapó. – Nem kell menyasszonydíj, nem kell pénz. Legyén a tiéd. Teát főz neked. Ha rokonunk lesz, talán ha megint egy-két főreg megjelenik, a főregből hermelint csinálsz. Nekünk, lám, vannak fiaink. Varrótűjét fogott varróstűs nő, gyűszűjét fogott gyűszűs nő, egyik házba, másik házba kívánczik. Ha akarod, vőt csinálunk belőled. Olyan lesz, mint a fiaink. Olyan lesz, mintha hét fiúnk lenne. Hét fiúnk lesz.”

13. Így hát a vejük lett, menyasszonydíjas férfiként kezdett velük élni. Sokáig éltük után vagy rövid ideig éltük után egyszer vadat, halat keresni indultak, kezdték befogni a réneket. Mondja az asszony, hogy menjen együtt a sógoraival. Mondja az asszony: „A

nűj tòm tì jejem katłtə welił al puła, ma nűjat tòm welijat katəlləm." kem pitət wārəksət-wārət. wönt weli kəncəca mənət. t'äqə pa nuri ziy pa asłəmtəłət, nu nűj t'ə welił, əj qo kat qo sarəj katłət. „ja, jűwa, jűre!” t'äqə lűwnə əntə jűrłat. jəy inam əwəlləł pułmil pürnə imil kem ät, weli katəłtə kürəjat, sar pun, peryi pun kat əj weli pərəlikkənat kitli. t'utjənat pułi. imil n'əwmiləl: „nűj tām mənłən jejilam əntə tòm pajləy jəy. osi-qōł'i jəyła. wönt weli məłi səyəłtal tey nűj tòm al likkəta. l'akta partło, nűj al l'ika. ləy likkətəłət.”

14. wönt kōwli mənət, juy l'əlləy, pom l'əlləy n'ərmətnə. kōwli səyəłtəłət, wanli səyəłtəłət, sara partli. (imilnə pamilłi: „nűj sarəłta al mənə”). sara kič partli, ma – jastəł – kuntə jəñkiləm jəñkam-məyammnam mənłəm. məyi jəy wōstəy, műw sayił tułtəy, nəj mənitəy sarəłta” sarəłta əntə mənəl. əj latnə wönt weli pəñi ojaətət. „ja, t'äqə, wōj jəy, tan jəy l'ika!” „t'äqə, ma kuntə wönt weli w'əłiləm, nəj likkətitəy!” t'ə likkətəłət. n'əlləł əłə tərəmlət. əj weli pə əntə w'əłət, weli pəñət təmtə səyəllət, əłə p'ənilət. əj latnə, t'äqə, jəyłal n'əlləł t'ə tərət. əj weli pəñə t'ə ojaətəy. „ja, t'äqə, wōj jəy, tan jəy. t'ə n'əłi tiwəłła, n'əlləł műw mōcə tōjləłə. məj os műwəłi jəwəł jüntəy p'ənləw. t'äku l'ikkəti.”

15. n'əłi tiwəłəłi n'əł lewimtəy, səyəłtə weliłi əłəñ jəwtəm n'uləl kat weli, kōləm weli kōrəy. panə kimət jəwtəm n'uləłi kōləm weli, n'əłə weli kōrəy. p'əłək n'əłi tiwəłət kim l'ik, əntə m'ikkim weli w'əł, kōjajinə wuli. əj sar weliłat səyəłta, kat k'ar, kōləm k'ar muiyi n'orekinli. tōwəñə likkətəy-l'ikkətəy. „ja t'äqə, jəyət. əwłəw kima jəy, əntə mäs.” t'ə k'arłə-weliłal n'ōk kōrət t'əłəñ k'ar sōwət, t'əłəñ n'əwi əwłətnat jəkənam ipə miyərəłtəłət. əj jəyłal kitəłnə n'əwmilłət: „t'äqə, t'ə wōjəw – jastəłət – wanjə k'əntə kōrəs əntə tōjal. urnam w'əł. lűw tām məj lűwəti tułəmləw kuntə, t'itəw panam jəl kuntə, wōləm pətəw wəłə, k'əłliw t'ə t'ürəptəłət.” p'əłtəy jəyłal lűw niñkil jəyət.

16. əntə kōwli w'əłəm pürnə, műw wanli w'əłəm pürnə, əj latnə n'əwmiləl upəl ikija: „o – jastəyəl – mampə jək jəkəñ qo wōsəm, mampə jək məkkəñ qo wōsəm, mampə jək məy təjləm, mampə jək k'ət təjləm. jəkə jűñka, jək əwəm mäsəm p'əntta w'ərojəm. əwin məłətn kuntə məjitən, əntə məłətn kuntə nin w'ərin. ma nin əwin jűkanat – jastəyəl – p'ökkəñ jüntəpat p'əyəl jüntəpat əntə məjəm.” „kōłnə – jastəł – əwemən əntə məłəmən, ičək mukəmən wōsən, ičək wōjəmən wōsən. əwi kičəl n'ur, p'əs w'ərtə n'ur w'ərtə iwəł, əntəpə kit k'əłł, əntəpə kōləm k'əłł w'əł.” kōčən műw əntə kōs wint əwəłat műwə kōləm jəy wint əwəłat lit'ati. welił p'əñkəl kōł wuləy ar weli, oñčəl kōł wuləy ar weli. əłə jastətə s'əyił „tòm l'əkkintłət, nin jōtin műw arit weli jűł, anasin n'əwəłtin latnə, nin al ołilən, t'it ninati arjaləm ołət nin jōtin jűłə welił. t'it ninati arjaləm ołət.” „ja, t'äqə, pan kōs-jəy wint əwəłat műw kōləmjəy wint əwəłat lit'ati, upəl ikinə n'əłə jəñk k'əłəñat puł i sar əwəłə. anasət məłijət pułat kit pič t'ə kityi w'ərat, kōləm piči t'ə kōləmjə w'ərat, jəm uləm pət'a w'ərmal pürnə pan t'ə l'əkkintjən.

bátyáim elkapnak neked néhány rént, de te ne fogd be őket. Majd én fogok neked rént.” Felöltöztek, kimentek. Vadrénavadászatra mentek. (A bátyák) hajítják a pályvát, ott vannak a pihenő rének, egy ember, két ember gyorsan elkapja. „Na, gyere, kösd meg!” De ő nem köti be őket. Amikor az összes szánjuk elé befogták a réneket, kijött a feleség. A rénfogó zsákkal két kicsi, kócos (tkp. előre szórú, hátra szórú) girhes rént fogott el, azokat fölkantározta. Azt mondja az asszony: „Most elmész, a bátyáim nem rendes emberek, ügyetlenek. Amikor az erdőben vadrének futnak, ne lódd le őket. Kényszeríteni fognak, de te ne lőj, ők lőjenek.”

14. Mennek az erdőben, fája nincs, füve nincs mocsáron. Messzire vándorolnak, közelre vándorolnak, a fiút előre küldik. Felesége azt tanácsolta: „Ne menj elől.” Amint előre küldik, mondja: „Én csak a magam által bejárt vizemen, földemen megyek. Ti vagytok a helybéliek, miért hoztatok magatokkal, ti menjetek elől.” Nem megy elől. Egyszer csak egy réncsordára bukkannak. „Na, vő-rokon, menyasszonydíjas rokon, lőj.” „Én mikor öltem vadrént. Ti lőjetek.” Lőnek, lőnek, minden nyilukat ellövik, egy rént sem ölnek. A réncsorda elszalad, elbújik. Egyszer, amikor már elfogyott a nyiluk, megint találtak egy réncsordát. „Na, sógor, elő a nyilat a tegezből, meddig tartogatod őket. Nekünk már nincs mit tennünk az új idegére. Hát lőj!”

15. Elővett egy nyilat, a futó rének közül az elsőnek kilőtt nyilától két rén, három rén esett el. A másodszorra kilőtt nyilától három rén, négy rén esett el. Csak a fele nyilát lőtte ki, de hogy milyen sok rént ölt, ki tudja. Ha az első rén megugrik, két bikát, három bikát feldönt. Így lőtt, lőtt. „Na, emberek, elégünk lett, elég!” Ezeket a rénbikákat megnyúzták, bőrrökkel teli, hússal teli szánokkal gyorsan hazasiklottak. A sógorai egymás között beszélnek: „Ezt a mi vejünket nem lehet megközelíteni. Magának való. Ha zavarjuk, megharagszik ránk. Véget vet napjainknak.” Félni kezdtek tőle.

16. Talán sokáig éltek így, talán rövid ideig éltek így vagy nem, így szól egyszer (a fiúcska) az apósához: „Ő – mondja – Én is otthoni otthonos ember vagyok, én is otthoni földes ember vagyok. Nekem is van otthoni földem, nekem is van otthoni házam. Az otthoni küszöbre, az otthoni becézésre vágyom. Ha ideadjátok a lányotokat, adjátok, ha nem adjátok, a ti dolgotok. Én a lányotokért – mondja – még egy lyukas tüt, még egy gombostüt sem adok.” „Hogyne adnánk oda a lányunkat, kedves gyermekünk vagy, kedves vőnk. Hogy a lányunk összecsomagolhasson, még két-három napig maradjatok.” Mintegy húsz szánt, vagy harminc szánt összekészítettek. Lapockája láthatatlan, bordája láthatatlan sok rén. Azt mondta: „Amikor indultok, annyi rént vigyetek magatokkal, amennyi veletek megy. Amikor összeállítjátok a szánsort, ne nyúljatok hozzájuk. Azok lesznek a tiéitek, amelyek veletek mennek.” Így aztán húsz vagy harminc szánt összekapcsoltak, az apósa meg négy fehér rénökröt fogott elébe. Kétszeres két kötéllel, háromszoros három kötéllel kapcsolták össze a szánokat, elbúcsúztak és útnak indultak.

17. *lǔw lǎk̄k̄intəx, t'ǎk̄a anas n'ówləm latnə, anas p̄iri iwəłt kəxən n̄ur n̄arimti. t̄u welit əj p̄ǎlkəl arət əjnam lin jōtin j̄wət. puγəl k̄ārə t'ī k̄ōrəx̄ləm tas, k̄owəlmin p̄ǎlək əjnam lin jōtin j̄wət. k̄ōwli mənmin p̄irnə, wanli mənmin p̄irnə, n'ōksəx̄ j̄wəx̄n mōk̄k̄əx̄ j̄wəx̄n p̄ōx̄əli əj j̄wəx̄n p̄ōx̄əli k̄ōwli mənmin p̄irnə, wanli mənmin p̄irnə j̄ǎk̄ə t'ī jōwəlx̄əx̄n. j̄ǎk̄ə jōwəlx̄əx̄n, ānta əj k̄āt̄l wāləm p̄irnə ānta kat k̄āt̄l, k̄oləm k̄āt̄l wāləm p̄irnə tem mətəli n̄āwmt̄iləl. „wōnt wǎjəx̄, wōnt k̄ul kəp̄č̄ca j̄āx̄kilələm” – iminam n̄āwmt̄əl. niməlx̄əx̄ lōmtətx̄, jəx̄k wǎjəx̄ sōwli niməlx̄əx̄ lōmtətx̄, t'ǎk̄a. p̄an t'ī j̄wəx̄n oḡəlx̄nam iłnam, wōntəx̄ j̄wəx̄n, k̄ujəx̄ j̄wəx̄n, wōnti iłnam t'ī sočəm.*

18. *ānta k̄ōwli sočmal p̄irnə, ānta m̄iw wanli sočmal p̄irnə əj latnə t'ǎk̄a sarnam lejəl. nimləx̄ lek temi tōwə t'ī jōwət: juw p̄ǎlkə niməlx̄əx̄n tət əj k̄ūrəm, tōti k̄ūrəm əjmətəli sōčələm t̄āȳi. mǎlk̄āt̄l k̄unt̄i j̄āx̄kiləx̄. m̄iw naḡk p̄ǎlki niməlx̄əx̄n m̄iw k̄ōl p̄ǎlkəl niməlx̄əx̄n. ja t'ū lek l̄iwnə t'ī nuwli. t'ī nuwli, t'ī n̄uwli, əjnam sarnam lejəl: n̄ərəs naḡk taləm k̄āt̄, n̄ərəs k̄ōl taləm k̄āt̄. k̄āt̄ puγəl k̄ārə jōwət, niməl sōw āltəp̄ə əntem. āt' l̄əx̄rija l̄āx̄. niməlx̄əx̄ wəj, āwəl owt̄ija t̄āȳirəx̄, j̄ǎk̄ə t'ī l̄āx̄ t'ǎk̄a, j̄ǎk̄ə k̄ūč l̄āx̄, temi əjməlx̄ip̄ə əntem. k̄āt̄ l̄əx̄ri p̄ǎlək wārəs iōx̄əl̄nat, k̄ārəs tōx̄əl̄nat čuči. kem āt̄, t'ǎk̄a puγəl k̄ār t'ī m̄āwłəmt̄əli, temi t'ǎk̄a əj mətəli munt̄ aləx̄ n̄ūrəx̄təmal t̄āȳi. tem munt̄ aləx̄ naḡk p̄ǎlki k̄ōl p̄ǎlki niməlx̄əx̄nat k̄ōwłəm lek sarnam. niməlx̄əx̄ lōmtətx̄, p̄an p̄irəlti t'ī mən.*

19. *k̄ōwli mənmal p̄irnə, wanli mənmal p̄irnə j̄ǎčəx̄ k̄āt̄l j̄ǎčəx̄, səməx̄ k̄āt̄l səməx̄ə jəx̄, sarnam lejəl: əjmətəli sarəłta t'ī j̄ūl. tem wansəp̄ə k̄ūč jōwət, arjaləp̄ə k̄ūč wārtəx̄: əj owəp̄ m̄āx̄k̄ iki naḡk p̄ǎlki k̄ōl p̄ǎlki niməlx̄əx̄n āsəl, tōrəm pətə čekilətx̄. sar t̄āx̄əlp̄ə əntə arjaləł kōrasəp̄, p̄ir t̄āx̄əlp̄ə əntə arjaləł kōrasəp̄. ānətal juw arjalətx̄, juw sajrija l̄iləmt̄əx̄, n̄āl kōssip̄əx̄, j̄āwəl j̄ūntəx̄a t̄āȳirəx̄. l̄āȳrəx̄ l̄uḡk kōč̄əx̄ l̄uḡk. wəri wanə jōwəłmal arjaləx̄lətx̄: l̄āȳər sām rox̄ jōl il kəx̄əx̄nəl ilə məx̄əmt̄əmin. l̄iwn lōwtəp̄t̄il k̄ōw alətm̄ j̄āwəłat n̄ərimti, j̄āwti. l̄iwn k̄āmət̄ȳi k̄ārt'əx̄int. əj t'ǎk̄a t̄utəłat n̄uləl il p̄ātkəmt̄ətx̄ m̄iw əntə, tōl s̄āȳit sarnam sočəm.*

20. *k̄āta t'ī jōwət. temi t'ǎk̄a əj tōwəx̄n j̄ǎk̄ə k̄ūč l̄āx̄, əjməlx̄ip̄ə əntem. temi t'ǎk̄a əjmətəli əj tōwəx̄n puγəl k̄ārə k̄ūč m̄āwłəmt̄ətx̄, əj mətəli sarnam t'ī n̄ūrəx̄əx̄, naḡk p̄ǎlki k̄ōl p̄ǎlki niməlx̄əx̄nat, k̄ōwłəm likəl sarnam. tem munt̄ t'ī l̄iwn t'ī wanə jōwəłmal j̄ǎčəx̄ k̄āt̄əl j̄ǎčə mōrt̄nə, səməx̄ k̄āt̄əl səm mōrt̄nə sarnam ālə k̄ōwłəm likəl. ja t'ǎk̄a niməlx̄əx̄ lōmti, p̄irəłta l̄iwnə t'ə n̄uwli. k̄ōk̄ k̄āt̄əl s̄āȳit mənmal p̄irnə, wan k̄āt̄əl s̄āȳit mənmal p̄irnə, t'ī n̄ōw muγəl aləx̄min k̄ār muγəl aləx̄min, ittən k̄āt̄əl s̄āmti l̄āx̄təx̄ə jəx̄. sarnam lejəl: sarəłta t'ǎk̄a t'ī j̄ūl, wansipi t'ī jōwət, temi kit owəp̄ m̄āx̄k̄ iki. t'ū t'ə tōrəm pətəx̄ čekilətx̄əx̄ naḡk p̄ǎlki k̄ōl p̄ǎlki niməlx̄əx̄nat. niməl s̄āwəx̄it'əx̄əx̄ni ləx̄it' mulem kirəx̄əl. temi t'ǎk̄a sar t̄āȳirəx̄ əntə arjalətx̄əx̄ kōrasəp̄, p̄ir t̄āȳirəx̄ əntə arjalətx̄əx̄ kōrasəp̄. ānital-p̄əriłp̄al juγ arjaləx̄, juγ saja l̄iləmt̄əx̄. n̄ālət̄ it̄i n̄āl lewimtx̄, n̄āl j̄ūntəx̄a t̄āȳirəx̄. ət'ə rox̄ jōl kəx̄əx̄nəl ilə məx̄əmt̄əmin ānta m̄iw kit p̄ič l̄āȳinat, m̄iw k̄oləm p̄ič l̄āȳinat. k̄ōw arjaləmin l̄iwnə t'ī j̄āwti, l̄iwn k̄āmət̄ȳi k̄ārt'əx̄int. ānta n̄uləl wəjtəx̄ m̄iw*

17. Amint elindultak, a szánsor mögött mint egy bőrszj, húzódott a rének sora. A területen lévő rének fele velük ment. Hosszan mentük, röviden mentük után cobolyos folyó, mukszunhalas folyó partján, kis folyó partján hosszan mentük, röviden mentük után hazaértek. Tán egy napig éltük, tán két napig, három napig éltük után azt mondja: „Erdei vadat, erdei halat keresni megyek” – mondja a feleségének. Vidrabőrös sítalpais ledobta, belebújt. Elindult a folyó mentén lefelé, erdei folyó, lakatlan folyó mentén, az erdön keresztül lépdelt.

18. Vagy sokáig lépdelt vagy rövid ideig lépdelt, egyszercsak előre nézett: meglátott egy sínyomot. Úgy látszik, valaki egy félbehasított fából készült sítalpon haladt, itt egy lépés, ott egy lépés. Előző nap ment erre valaki. Vagy félbehasított vörösfenyő, vagy félbehasított lucfenyő lehetett. A fiú ezt a nyomot követte. Követi, követi, egyszer előre néz: fiatal vörösfenyőből rótt ház, fiatal lucfenyőből rótt ház. A ház előtti tisztásra érkezett, siléc vagy sibot nincs ott. Bement a kerítésen, sítalpát levette és egy szánra dobta, bement a házba. Amint bement, ott senki sincs. A ház belseje griffollal, madárszárnyal ki van söpörve. Kiment, megkerülte az udvart, úgy tűnik, innen valaki reggel elfutott. Félszál vörösfenyő, félszál lucfenyő sítalpak futotta sínyom látszik. Ő is felvette a síjét, és elindult a utána.

19. Sokáig ment vagy rövid ideig, közepes nap közepe, déli nap dele lett, előre néz: valaki szembe jön vele. Jobban megnézi, amint közelebb ér, látja, hogy egyfejű erdei óriás a félszál vörösfenyő, félszál lucfenyő sítalpais megereszti, feje az eget veri. Úgy tűnik, nem néz sem előre, sem hátra. (A fiú) észrevett egy vastag fát, gyorsan mögé állt, előhúzott egy nyílvesztőt és íja idegére tűzte. Ez az óriás páncélos szellem, szablyás szellem volt. Amint még közelebb ért, a fiú észrevette, hogy a páncélinge gallérján a felső gombja ki van gombolva. Az íjat megfeszítette, meglőtte. Az hanyatt esett. A nyilát kihúzta vagy sem, tovább ment.

20. Egy házhoz érkezett. Amint belépett, bent senki sincs. Körüljárta az udvart, látja, hogy reggel valaki innen nagy sietséggel elszelelt, félszál vörösfenyő, félszál lucfenyő sítalpon. Amint közelebb megy, látja, hogy három sínyom megy tovább. Déli nap delén, közepes nap közepén futott nyoma előre(vitt). És silécét felöltve követte a nyomot, hosszú napig mente után, rövid napig mente után jávorszarvas májas erdön, rénszarvas májas erdön járva beesteledett. Előre tekint: vele szemben kétfejű erdei óriás jön. Feje az eget veri. Félszál vörösfenyő, félszál lucfenyő síje sarka nyomán úgy porzik a hó, mintha füstölne. Sem előre, sem hátra nem néz. A fiú észrevett egy vastag fát, beállt mögé. Előhúzott egy nyílvesztőt, az íja idegére helyezte. Az óriás páncélingének felső gombja kigombolva, kétsoros páncél vagy hámsoros páncél van rajta. Meglőtte, az nyomban elesett.

əntə, sarnam t'i mən.

21. *sarnam pan kōw tāyirə əntə mən, wan tāyirə əntə mən, nərəs nanhi taləm kāt, nərəs kōl taləm kāt, t'u kāta lūw əjalta ātəltəy. puγəl kārīnə mətali əntə kəltə kōrasəp. puγəl kārəγa n:ən, niməl ilə wəj, niməl sōw-pə əntem. jākə t'i lāŋ. jākə t'i lāŋ, temi əj imi, əj sām jəŋkəl puγəl kūtəra āwəl, lūwat sāməl kājəm məta latnə, əj sām jəŋkəl məy pətə mōčə pusəm. „e, jastəl, ičək nēwraməlem, ičək muqələm, os mūwəna təγə irγo. mūwəna təγə muh'to. lāl'l'ək kōnə ənta mənma tāyi, tūwət kōnə əntə mənma tāyi. – jastəγəl – lilŋan jōwtən. „āwməŋ kūt-t'ōpləŋ kūta umti, ankiłnə. jəm litot tōj, jəm litot lipəttəy, atəm litot tōj, atəm litot lipəttəy.*

22. *litot kıl liwmal pīrnə pāyəlnam nāwmiłəl: „t'āka, – jas[təl] – əj pālka mənə, tam jəyłəŋə jōwəttəl kuntə – jastəγəl – jəyła-jāyła kitəltəm lek kitəltəlo, tem nōw muγəl aləŋ wōnt, kār muγəl aləŋ wōnt laγəltipət jūkan kōləm māŋk iki wāləl. t'it – jastəl – nūŋ wālma t'it ajri jākkən, māhiγəl. jejil iki – jas[təl] – nōw āt'əŋ likəli jāŋkiłəl, kār āt'əŋ likəli jāŋkiłəl. jōwəttəl kōwən əntəm. „əj jəyən t'ut, əssən t'ut amp – jastəγəl. – jis jəyłam jāyłam wāl. mant lūw əntə wāləl. „ja t'u jisŋəl t'u kōləl jastəy, kōwpə əntə wōl, əjalta kem kūrmitəy. əj, t'āka lejəl, kemən t'āka kōləntəyəl, lejəl, nōw muγəl āləŋ wōnt, kār muγəl āləŋ wōnt t'i kōltəpəy. kāl juγ nōwət tāyət set'əl, sārə juγ nōwət ālə t'ikalət. kāl juγət rāyətəyələt. t'ə jūl.*

23. *wanγə jōwəttəm kōləntəyəl, iγəntəy sūjəl kiγəntəy sūjəl, jūtəl set'əl. „o – jastəγəl – təy nōw muγəl āləŋ wōntlam, kār muγəl āləŋ wōntlam məntəm sāyit kōlnə səmtəyəl, kōlnə pəltəyəl. o – jastəγəl – māka – jastəγəl – jəyłal-jāyłal liwmanə – jastəγəl – āntəp pətəγa saγən pətəγa sārəm aj pāyəli, pāy āntəp pətəγa sārəm aj pāyəli wōl. əntə ja lūw – jas – wīyəl-kiyəl t'et kotta jāŋkita jəy. „əj sāməl wānčələnə, əj sāməl pučələnə lejəlti t'i ātəllti: kōləm owəp māŋk iki. nanh pālki, kōl pālki niməl pučiyi lāh't' muləm kirəyəl. t'i tōrəm pətənə kiγəltəltəy, owəl unəltə muləm wōnta āmləyəl, t'əkima čəŋkmi. t'u ittən jūtə ot arjaləltəy: āt' owpi, jūtə āt' owpił pāləka tōwə mən. lūw wāh-pal-pəl-pal juγ arjaləy, juγ saja l'uł'əmtəy, lūwnə nālat taγipi, jāwəl jūntəγa lūŋk nāl pānəmtəy. ja t'āka lejəl: sar tāyilpə əntə arjaləl. pīr tāyilpə əntə arjaləl lūw l'āl't'ə juγ pōrək əntə wutal kōrasəp. tem čəŋkəmmi, lapət pič lāyərnat rok jōl kəyənəl ilə wəjmal tāyi. kōw arjaləmin lūwnə t'i jāwti, tōk kāmətγi kār'təkint. „o, ičək pāyłəŋəli, ma wəle nūŋatəna atəm nāməs əntə tōjəm. mant mūwat wālən? ”*

24. *tōwə mən. t'āka, ow pətəyi kōčəy āwčijət lāwəsłəy. „əj jəyən t'ut, əssən t'ut amp, jis jəyłam, jis jāyłəm l'āyətmin liwtəy, kōlyə čiməl. mant kōtam nārəy latnə əntə liwən kuntə, kūrəm nārəy latnə əntə liwən kuntə, it lāl'l'ək kō, tūwət kō, tem mənta tāləŋ kō māyət əntə l'āl'l'ən. „tōt, t'āka, ankiłnat nanh tūwət, kōl tūwət ūləŋ, tūwəta pānəttən. ānta mūw tōt a: kıl, lūw ittəŋə jəy. tōt at kıl ankiłnat. pīr kātł jəyəm latnə ankiłnat pəyŋnam t'i mənŋən. t'i kōləm māŋk wāləm kātəi, mūw tas-wāyət tōjət, mūw jəm wāy, sārənə wāy tōjət, weli lūw tājəl, jākə jōwəttəm pīrnə ilnat wājəyət jākə talilət t'i kōləm māŋk tōjəm tas-wāy. t'u ōwərnəm ōwəp kūtəl t'u ənəlnəm ənəl kūtəl, t'u tisəl, t'u wāyəl tōwə ilłal, tuwłal, t'u jəməl-t'unəlnat itpə āməsł.*

A nyilat kihúzta vagy nem, tovább ment.

21. Hosszan nem ment, röviden nem ment, fiatal vörösfenyőből rótt nagy házat, szálás lucfenyő nagy házat, egy házat vett észre. Az udvaron senki sem látszott. Bement az udvarra, sítalpais leoldozta, kint nincs sem sítalp, sem sítot. Bement. Bement a házba, ott egy anyó ült, könnye a keblébe folyik, amikor szemét kinyitja, könnye a földig csorog. „Kedves gyermekem, kedves fiacskám, ugyan milyen ének, ugyan milyen mese hozott ide téged? Úgy látom, nem pusztultál el, nem haltál meg, élve megjöttél.” Az anyja megölelte, megcsókolta. Ha jó étele volt, hát jó étellel etette, ha rossz étele volt, hát rossz étellel etette.

22. Az ételt-halat miután elfogyasztották, azt mondja a fiának: „Menj innen, ha megjön a mostohaapád, oda jutsz, ahova az őseid. Ezt a jávorszarvasmájás, rénszarvasmájás erdőt három erdei óriás őrzi. Azok, akiket megöltél, az öccsök. A bátyjuk most éppen a jávorszarvas kerítést, rénszarvas kerítést ellenőrzi. Nemsokára hazajön.” „Ej, az apád, anyád mindenét, kutya – mondja – megölte ősi apai rokonságomat. Engem ugyan nem öl meg.” Ezt a beszédet, ezt a szót mondta, nem sokáig maradt, kifordult. Hát bizony, néz, kint bizony hallgatódik, néz, jávorszarvas májas erdön, rénszarvas májas erdön hallgatózott. Vékony ágak reccsenése hallatszik, vastag ágak csikorognak, vékony ágak leesnek. Jön.

23. Közelebb megy, hallgatódik, lihegő hang, ziháló hang jövele hallatszik. „Ő – mondja valaki – ezek a jávorszarvas májas erdeim, ez a rénszarvas májas erdeim milyen ijesztővé váltak. Ő – mondja – annak idején – mondja –, amikor apai rokonságát megettem, megmaradt egy bölcső fenekére, kosár fenekére száradt kisfiú, szaros bölcső fenekére száradt kisfiú. Csak nem az ő lelke jár vissza kísérteni?” A fiú egyik szeme elől, másik szeme hátul, meg is látja a háromfejű erdei óriást. Felsőzál vörösfenyő, felsőzál lucfenyő sije mögött a hó füstől. Olyan gyorsan száguld, hogy még a feje is füstben van, úgy izzad. A kerítés kapuján átment.

Ő egy terebélyes fát észrevett, a fa mögé állt, kihúzott egy nyilat, az íj idegére(tette). És ím nézi: előre nem figyel, hátra nem figyel. Mintha azt a fát sem látná, amely mögött (a fiú) áll. Izzadván a hétrétegű vagy hatrétegű páncélingben, a gallérja gombját mintha kigombolta volna. Hosszan célozva meglötte a gallérjánál, az hanyatt esett. „Ő, kedves mostohafiaccskám, hiszen én nem gondoltam rólad rosszat. Miért öltél meg?”

24. Az odament hozzá, szablyája markolatával a fejére vágott: „Apád izéje, anyád izéje kutya, őseimet, apai rokonságomat felfaltad, és még ez is kevés neked! Engem kezem zsenge lévén nem ettél meg, lábam zsenge lévén nem ettél meg, most elpusztulsz, innen ép emberként nem állsz föl.” Anyjával legott vörösfenyő-tüzet, lucfenyő-tüzet raktak, az óriást a tűzbe teték. Közben beesteledett, ott éjszakáztak. Ott hált az anyjával. Másnapra jöve anyjával hazamentek. A három óriás lakta házakat, ami gazdagságuk, pénzük volt, ami ezüstjük, aranyuk volt, rénszarvasa volt, miután hazamentek, mindent hazahordtak, a három óriás vagyonát. Az a magasságos magas háza, az a nagyságos nagy háza, azt a gazdagságát, pénzét oda hordta, vitte, azzal a vagyonnal-szerencsével még ma is él.

XVI.

aj mǎhǎko imi arəγ

- əjo-γəjo-γəjo-γəjo
 war suri wǎrəm ar jāγmalem(a)
 n̄irəη ðnčǎkǎkəη ar jāγmalem(a)
 ejo-jo-ojoj
5. (mt) war suri wǎrəm ar jāγmalem(a)
 n̄irəη ðnčǎkǎkəη ar jāγmalem(a)
 ma k̄ut moǔ lǎηəm jəm k̄utəm(a)
 γojojo-o jojojoγo
 m[ə]t[ə] ma sorč̄in k̄o jəm k̄āt̄nə(ja)
10. n̄ǎwəm əntə p̄āt̄li (jeγaγə)
 sət̄am əntə wǎll̄i (jeγaγə)
 ojojo-o ojojo
 wa' suri wǎrəm ar jāγmalem(a)
 n̄irəη ðnčǎkǎkəη jāγmalem(a)
15. γəjo-γəjo-γəjo-oγo
 ma mǎk̄k̄o tǎjəm k̄ut moǔəm(a)
 mǎk̄k̄o lǎηəm(a) jəm k̄āt̄alem(a)
 jujujuju-u jujuju-w

XVII.

jakop arəγ

- kir[i]la iki at̄il p̄ǎγ
 at̄ələm̄nam arəγləm(ə)
 γəjaγəja-γəja-a
 (no) s̄ũγ[mət] p̄aj n̄orəm k̄ār[ə] n̄orma
5. m[a] aj l̄ont l̄əγ[ə]l̄tə k̄ār[e] n̄urm̄lema
 γəja-γəja-γəja
 (no) kir[i]la iki k̄ijəm p̄ǎγ
 at̄ələm̄nam(ə) arəγ(ə)t̄am(ə)
 at̄əm mǎk̄ k̄o at̄əm̄liŋki(ja)
10. at̄əm, (γ)at̄əm(ə) at̄əm̄liŋki(jo)
 γojojojojo

XVI.

Kis *mǎňə*-férfi feleségének éneke*əjo-jo ɣjo-ɣjo-ɣjo*

halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

əjo-jo-əjoj

5. (hejde) halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

én hat gyermekem lakta jó házam

ɣojojo-o jojojoɣo

én Szopocsin-férfi jó házában

10.

nem fázom

nem éhezem

əjojo-o əjoj

halrekesztékes sok erdőcském

fiatal fenyős sok erdőcském

15.

*ɣjo-ɣjo-ɣjo-oɣo*én *mǎkko*-tól való hat gyerekem*mǎkko*-lakta jó házacska*jujujuju-u*

XVII.

Jakab éneke

Kiril apó egyetlen fia

egyedül énekelek

ɣjaɣja-ɣja-a

nyírfadombos mocsár, kopár mocsárra

5. én kis lúd repülő kopár mocsaracska

ɣja-ɣja-ɣja

Kiril apó megmaradt fia

egyedül énekelek tán

rossz *mǎkko*, rossz, szerencsétlen

10.

rossz, rossz, szerencsétlen

ɣojojojo

XVIII.

urə̀kxo aŋki opi arə̀ɣ

- ejo-ɣəja-ɣəja, ɣa*
ɣəjo ɣəja-ɣəja-a
tũl[ə]s kiŋt'a newi ne
ḱ ātl kiŋt'a newi ne
 5. *ma, ma, ma, ma, ma, ma*
seman iki ənəl āwi
ejo-ɣəjo-o ɣaɣəjo-ɣəjo-ɣoɣə
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-o o-a
ma səjək ɣoɣ[ə]m aj kǎləŋ puɣmam latnə
 10. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-aɣəjo*
ɣəjo- ɣəjo - ɣəjo
ma sũj[əŋ] roŋkɪtəp sũj[ə]ŋ āw[ə]lam
ɣəjo-ɣəja-ɣəja
ma lap[ə]t roŋkɪtəp jũrtamka
 15. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo*
ma tũləs ɣǎnčə(ɣa) pǎnɣam(a)
newi sum[i]ntəɣ pǎnɣam(a)
ma ɣǎtl ɣǎnčə(ɣa) pǎnɣam(a)
newi sumintəɣ pǎnɣam(a)
 20. *ɣəja-ɣəja-ɣoɣəja-ɣo*
(ɣ)aj mikita jəm aŋki
jəmsi kũram ɣǎpəḱ(a)
pəɣi kũram ɣǎpəḱ(a)
ɣəja-ɣəja-aɣəja-a-ɣo
 25. *ma mǎkko lǎŋəm jəm ɣǎtnə*
m[a] n̄ āwəm əntə-ə pǎtli(ja)
sətam əntə wǎlli(ja)
kũt'ɣər iki(jə) ɣoɣəm āwi
ɣəjo-ɣəjo-jaɣo-ɣo
 30. *ma mikita(o) jəm aŋki*
jəmsi kũram ɣǎpəḱ(a)
pəɣi kũram ɣǎpəḱ(a)
əju-ɣəju-ɣəju-o
ma mikita(o) jəm aŋki
 35. *seman iki (ɣ)əŋ[ə]l āwi*
ɣəjo-ɣəjo-ɣoɣəjoɣo
mǎkko lǎŋəm jəm ɣutəm
ɣəja-ɣəja-ɣaɣəjaɣo

XVIII.

urə̀kə anyja nénjének éneke

- ejo-ɣəja-ɣəja, ɣa-
 ɣəjo-ɣəja-ɣəja-a*
 holdnál ragyogóbb nő
 napnál ragyogóbb nő
 5. én, én, én, én, én, én
 Szemjon apó legnagyobb lánya
*ejo-ɣəjo-o ɣa ɣəjo-ɣəjo-ɣo ɣə
 ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-o o-a*
 én homokszínű három kis rénökröt amikor befogtam
 10. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-a ɣəjo
 ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo*
 én zajos csengős zajos szánom
ɣəjo-ɣəja-ɣəja
 én hét csengőt kötött szánom
 15. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo*
 én holdas hímzéssel rakott
 fehér kendőt raktam
 napos hímzéssel rakott
 fehér kendőt raktam
 20. *ɣəja-ɣəja-ɣo ɣəja-ja*
 kis Mikita jó anyja
 jobb lábam könnyű
 bal lábam könnyű
ɣəja-ɣəja-a ɣəja-a
 25. *mằkkə* lakta jó házban
 húsom nem fázik
 szívem nem éhezik
kút'ɣər apó három lánya
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo
 30. én kis Mikita jó anyja
 jobb lábam könnyű
 bal lábam könnyű
əju-ɣəju-ɣəju
 én kis Mikita jó anyja
 35. Szemjon apó legnagyobb lánya
ɣəjo-ɣəjo-ɣo ɣəjo ɣo
mằkkə belépte jó házam
ɣəja-ɣəja-ɣa ɣəja ɣo

XIX.

at'em arəγ

- ejγəγəγəγə*
γəjo-γəjo-γəjo-ογα
λιηκρι jǎwəŋ wat' n̄orəŋ
γəjo-γəjo-γəjo-ογα-ma
 5. *jəŋ mošina tājləŋ(a)*
aj māwtəγne jəŋ weləŋ
(γ)ar juk k̄oli sočləŋ(a)
γəjo-γəjo-γəjo-ο-ο
jəŋ mošina t ājləŋ(a)
 10. *ma sākkəŋ owəp n̄ələ āw[ə]ləŋ*
γəjo-γəjo-γəjo-ογα
λōrtəŋ owpi wāt p̄āγ[ə]ləŋ
γəjo-γəjo-γəjo-ογα
jəŋk λιηk[ə]t jǎwəŋ jəŋ p̄əŋləŋ
 15. *γəjo-γəjo-γəjo-ογα*
ar k̄ul-wājəγ kəŋčiləγləŋ
γəjo-γəjo-γəjo-ογα
(γ)ar juk k̄oli sočilələŋəŋ
γəjo-γəjo-γəjo-ογα
aj māwtəγne k̄oləŋ aj weləŋ
 20. *γəjo-γəjo-γəjo-ογα*
lantəŋ n̄orəŋ sočiləŋin
jəŋkkəŋ n̄orəŋ sočiləŋin
γəjo-γəjo-γəjo-ογο
 25. *λιηkət j āwəŋ wat' n̄orəŋ*
γəjo-γəjo-γəjo-ογο
γojə

XIX.

Apám éneke

*ajjaʒaʒaʒa**ʒajo-ʒajo-ʒajo-oya*

szellem-folyó keskeny mocsara

ʒajo-ʒajo-ʒejo-oya

5. nekem jó gépem van

kis halacska jó rénem

sok fa közén jársz

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oyo

jó gépem van

10. én fonott hajú négy leánykám

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya

nyírott fejű öt fiacskám

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya

vízi szellem-folyó jó partom[on]

15. *ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya*

sok halat-vadat keresek

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya

sok fa között átjárok

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya

20. kis halacska három kis rénem

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oya

táplálékos mocsarat járva

vizes mocsarat járva

ʒejo-ʒejo-ʒejo-oyo

25. szellem-folyó keskeny mocsara

*ʒejo-ʒajo-ʒejo-oyo**ʒoja*

XX.

pihne arəy

- m[ə]t[tə] aje-γaje-γaje γo*
sāmti k̄ujat(ə) jōwtən
tasəy jâγ māña jōwtən
k̄āncəy nōləp̄ k̄oləm k̄āləh̄nat
 5. *tasəy jâγ māña jōwtən*
ma wəle wōsəm
ma wəle wōsəm
keñar ne wōsəm
sāmti k̄ujat(a) jōwtən(a)
 10. *k̄āncəy(a) nōləp̄(a) k̄oləm k̄āləh̄nat*
tasəy jâγ māña jōwtən
āwi (γ)əntə(na) (γ)əntə tələm
ma jāwłal(a) katləm(a) nələ p̄γəh̄ki
ma wōsəm, wōsəm(a)
 15. *(γ)aj tatjane jōrəy āwem*
nələ p̄γəm kin̄t'a jōrəy āwem
aj tatjanə jōrəy āwem
ma jōrəy wōy wārləm, wārləm(a)
jōrəy māñ kənc̄ləm, kənc̄ləm(a)
 20. *ma keñar ne wōsəm*
jāwłal(a) katləm(a) k̄oləm p̄γəh̄ki
nūy tasəy jâγ māñ(a) jōwtən
ma āwi əntə(na) əntə tələm

XX.

Pimi nő éneke

- hejde *aje-γaje-γaje-γo γo*
 mutatós férfiért jöttél
 gazdag nép menyéhez jöttél
 tarka orrú három rénökörrel
 5. gazdag nép menyéhez jöttél
 én bizony vagyok
 én bizony vagyok
 szegény nő vagyok
 mutatós férfiért jöttél
 10. tarka orrú három rénökörrel
 gazdag nép menyéhez jöttél
 lányt nem, nem adok
 én, íjait fogott négy fiú anyja
 én vagyok, vagyok
 15. kis Tatjana büszke lányom
 négy fiamnál büszkébb lányom
 kis Tatjana, büszke lányom
 én büszke vőt csinálok, csinálok
 büszke menyet keresek, keresek
 20. én szegény nő vagyok
 íjait fogott három fiú anyja
 te gazdag nép menyéhez jöttél
 én a lányt nem, nem adom

-
25. *γεjo-γεjo-γεja-a*
ma jəm tatjanə jōrəη āwem
ήαλα ράγατ κιή'α jōrəη āwem
ma jōrəη wōη wārləm, jōrəη māñ kəncłəm
ma keñar ne wōsəm
ma keñar ne, ne...
30. *ma keñar ne wāt moḡam*
γεjo-γεjo-γεjo-γo

yejo-yejo-yeja-a

25. én jó Tatjana jó lányom
négy fiamnál büszkébb lányom
én büszke vőt csinállok, büszke menyet keresek
én szegény nő vagyok
én szegény nő, nő...
30. én szegény nő öt gyermekem
yejo-yejo-yejo-jo

XXI.

*urəko aŋki nəŋi arəγ**nəŋəja**aj wăč ƙori so-**aj wăč ƙori sočam ne**ənal wăč ƙori sočam ne*5. *aj pap[a] aŋki arəγal**aj pap[a] aŋki arəγal**ăwem(a) piri sočləm ne**əŋ[ə]l wăč ƙori sočləm ne**(γ)aj wăč ƙori sočləm ne*10. *at[i]l nēwrəməm jəm piri**(γ)aj wăč ƙora sočləm ne**ənal wăč ƙora sočləm ne**papa (γ)aŋki arəγal**la-a-a-a-a*15. *ma seman iki aj ăwi**ja-a-a-a-γaje-eγaje**ma at[i]l ăwelem jəm piri**ma ja sočilələm ne**ma jeŋ(a) wel-*20. *ma jeŋ(a) weləm sočlət(em)**ma jeŋ(a) weləm ƙoγ[ə]ltəl(ə)**ja-a-a-a-a-a-a-a**papa (γ)aŋki arəγal*

XXI.

urəko anyja hugának éneke*nəŋəja*

kis város utcáján lé-
 kis város utcáján járt nő
 nagy város utcáján járt nő

5. kis Papa anyja énekel
 kis Papa anyja énekel
 lányom után járok, nő
 nagy város utcáján járok, nő
 kis város utcáján járok, nő

10. egyetlen gyermekem jó nyomában
 kis város utcájára megyek, nő
 nagy város utcájára megyek, nő
 Papa anyja énekel

la-a-a-a

15. én Szemjon apó legkisebb lánya

ja-a-a-a-ŋəje-eŋəje

én egyetlen gyermekem jó nyomában
 én bizony járok
 én tíz rěn –

20. én tíz rěnem jár
 én tíz rěnem fut

ja-a-a-a-a-a-a

Papa anyja énekel

XXII.

ḡān iki wājəγ nūwλəm arəγ

1. *ḡij wija wājəγi*
ḡij wājəjo wāj məntəγo
ḡij wājəjəw wājəγi
υλnah juγri jəməη raj(o)
5. *manə (γ)āmsil[ə]li.*
ḡij wājəγo wājəγ məntəγo
υλnah juγri(ja) jəməη raj
(γ)āmsilətam iw[ə]λ (məntəγo)
(γ)əj məta t'u latlanə
10. *man[ə](γə) leγi(jo)litalnə(γo)*
noməltarə wātīli.
wātəη(a) λιλρι(jo) ə[nə]λ tōrəm ḡo(γa)
əpəl tōrəm ḡo jəm jəγəw
ἰλ məkkujə(γo) paγtiləli(jo),
15. *niməl pətə küli wāt*
ἰλən(a) paγti(jo)lələn (məntəγo).
ḡijγajə wija wājəγi
t'u lati (nūḡa) ḡōλ owtətnə(γa)
wōnt tōntəγλa (γ)əllə ḡinti,
20. *ur tōntəγλa(γo) (γ)əllə jəm ḡint(o)*
ma jəm(a) lit'atəγλəm.
ḡij wājəjo wājəγ məntəγo
(γ)əj ḡintiγλa (γ)əj čur[ə]m
sōkkōr (a) lanti(ja) t'unilat(o)
25. *seta pačalətəγλəm.*
(γ)əj ḡinti (nūḡam) (aγ)jəm čurəl(a)
(γ)as ḡujə pāγ(a) wāt'əγli
wāt'əḡḡəpə(γan) čorijəli(ja)
sōḡḡōr lanti(ja) t'unilat
30. *seta nūḡa pačalətəγəγλəm(o).*
jaγəm məγ[ə]li(ja) ḡānčəm sōw
ma jəm(a) wārəntəγλəm(a),

XXII.

Jávorének

1. *kij wija wájaj*
kij wájajo wáj mantəɣo
kij wájəɣə wájaj
 Félig cirbolyás, félig erdei fenyős szent szigeten
5. én éldegelek.
kij wájəɣo wájəɣ mantəɣo
 Fenyőerdős szent halmon
 éldegelésem közben,
 egyszer egy időben
10. én nézegetésemkor
 felülről fúj.
 Szeles szájú nagy égi férfi,
 nagy égi férfi jó atyánk
 a földi emberhez leereszkedik,
15. prémes sílécnek való sikos szél
 a földre ereszkedik.
kijəjə wija wájəɣ
 Abban az időben
 erdei nyírkéreg nagy puttonyt
20. lombos erdei nyírkéreg nagy puttonyt
 én biza előkészíték.
kij wájajo wájəɣ mantəɣo
 Puttonyom egyik felét
 szőrmetakarós élelemmel
25. megrakom,
 puttonyom jó felét
 obi ember fia által bevágott
 ferdén bevagdostott szárított hallal
 szőrmetakarós tartalék élelemmel
30. jól megrakom.
 Fenyőerdő földjét karcolt pálcát (=sibotot)
 én biz előkészíték,

- laʃ wǎʃəʎa sōwəp-juʃkʃən*
ma ʃəm(a) wǎrantəʎəm (məntəʎo)
 35. *ʃiʃʎo ʃiʃiʃa wǎʃoʃi ʃiʃa*
t'u lati (nǎʃa) ʃōl owtətənə(ʎo)
ʃārəʃ puwəl(a) ʃārīnə
laʃ wǎʃəʃ(i)la sōwəp-juʃkʃəna
nomən(a) puʎiʎə(ʃə)tam.
 40. *wōnt tōntəʎli(jo) (ʃ)əllə ʃintəm(a)*
juw ali (nǎʃa) ləʃkər wǎn
nom[ə]na rəʃi(jo)ʃətəm (məntəʎo)
(ʃ)ōntəm (ʃōʎ nǎʃa sar) ləʃnə
tōwən(a) nōməʃ(a)ʃətəm (məntəʎo)
 45. *tarəm(a) nōməs(a) ʃəm pətə*
ʃōlə (nǎʃa) pāni(jo)ʎiləm (məntəʎo).
t'u latiʎa (ʃ)owtətənə
tōwə(ʃa) nomləm(a)tətəm (məntəʎo)
ʃəʃəm(a) tōmpri(ja) (ʃ)ar iki iti
 50. *ma t'umint(a) ʃəsəʃ(a) ʃolətəm (məntəʎo):*
tōr[ə]m(a) nǎmi ʃiʃləpə.
tōrəm(a) nǎmpri(jo) (o)ʃəm ʃāwən(a)
tōʃəʃ(a) ʃāwən(a) tōʃələnə.
tōr[ə]m ʃāwən tōʃ(a) lār nōʎ tōʃ(a)
 55. *lār nōʎ tōʃ (nǎʃa) pāʃər pəʃət,*
məkkulə punpri(ja) tōrəm ʃəm nōw(a)
ʎoʃkəl(a) ʃāpčəm(a) ʃiməʃ məʃ
lānt'əʃ(a) priʎi(ja) (juwəl ʃəm) sur(a)
ma tōt ʃolilə(ʃə)tam.
 60. *ow nōwəli(jo) (ʃ)āʎəʃ ʃəm ʃo(ʃa),*
kōt nōwəli(ja) āʎəʃ ʃəm ʃo,
ma ʃəm(a) soči(jo)ʎitam (məntəʎo)
tōrəm(a) nǎmi ʃiʃləpə
tōrəm ʃāwən tōʃa, lār nōʎ tōʃa
 65. *lār nōʎ tōʃ (nǎʃa) pāʃər pəʃətə*
ʃōwta(ʎo)ʎəməm(a) ʎatnə (məntəʎo)
məkkulə punpri(ja) tōrəm nōw
lānt'əʃ(a) pri[tli] (nǎʃa juwəl) surəl(a)
ma tōt oʃaʃəʎəm.
 70. *nārəm(am) wǎʃəʃ(a) ʎiməʃtələt(o)*

- Λaj*-állat-bőrös fát (=sítalpakat)
 én biza előkészíték.
35. *κijyo jijja wājoji jija*
 Abban az időben
 téres falu terén
Λaj-állat-bőrös két fába
 felül bedugom (a lábam).
40. Erdei nyírkéreg nagy puttonyom
 fa hordó erős vállamra
 felkapom.
 Magamban, bensőmben
 gondolkodni kezdek
45. tiszta gondolat jó végét
 hova tegyem.
 Abban az időben
 azon elmélkedem,
 mint atyám mögött sok öreg,
50. én ilyen beszédet hallok:
 isteni nevű folyócska,
 égi nevű jó folyó
 véges folyó végén
 égi folyó forrása, tavi patak forrása,
55. tavi patak forrásánál sziget, halmok,
 varjúbogyó (színű) szőrű égi jó jávor
 patája karcolta szent föld,
 behavazott jó legelő,
 én arról hallok.
60. Fejét ingató első jó ember,
 kezét lóbáló első jó ember
 én biza mendegélek.
 Istenről elnevezett folyócska
 égi folyó forrásához, tavi patak forrásához,
65. tavi patak végi sziget halmaihoz
 érkeztemkor
 sötét szőrű égi jávor
 behavazott fájú téli legelőjét
 én ott megtalálom.
70. Mocsári vadát becserkészni

- ma jəm(a) wārəntəγləm.*
ńārəm(am) wājəγ(a) ɫiməγtəɫat(o)
ma küč wārəntəγləm,
wəle(ja) temi(jo) wāləŋ (məntəγo)
 75. *kut kōtəp(a)-kūrəp(a) tōrəm ńōwam*
sārka wari(jo) (γ)ān[əŋ] jəm ɫār(a)
κunta λuńt'ɪɫəmatɫ tǎγi(jaməɫ)
wōnt ɫɪɫəŋ(ɫəγo) tarəm jəm ńōγa
kūr pətə (ńūŋa) tarəm jəm ńōγəm
 80. *κunta(γa) pōrmə(jo)ɫəmatɫ tǎγi (jo)*
t'ɪ ɫati (ńūŋa) owətɫanə
(γ)ōntam κōγ (ńūŋa) sar jəm ɫəγnə(γo)
tōw[ə]nə ńōməksəɫəm:
məkkulə ruŋpi(ja) jəm tōrəm ńōwam(a),
 85. *κut kōtəp(a)-kūrəp tōrəm ńōwam,*
sar, sɪsəŋ(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sɪsəɫ(o),
sɪsəɫ wɪjə(γə)ɫəɫəm,
mārəŋ(a) wājəγ(o) aj jəm mārəɫ,
mārəɫ wɪjə(γə)ɫəɫəm.
 90. *κut kōtəp-kūrəp tōrəm ńōwam(a)*
ɫāńt' mājəγəm(ə) ńūs[ə]ɫ juwətə
jōw[ə]ta(γa)ɫitəɫ(o) sǎγit (məntəγo)
əj kūrəɫɪɫ(a) sǎŋkantəɫtəγ,
sōkəŋ(e) məγnəj(oγ) aŋkɪɫan(ɫəγo)
 95. *(γə) ɫūw jəm(a) sǎŋkɪɫəɫtəγ.*
ɫāńt' mājəγəm(a) ńūsəɫ juwət(a)
ǎɫ[ə]pti neγɪɫətəɫ(i).
jəγ[ə]ɫ(ama) tōj ur(a) sātəŋ wājəγ(a)
(γ)əsəɫ tōj ur sātəŋ wājəγ
 100. *sɪsəŋ(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sɪsə(γo)*
mārəŋ wājəγ(a) (γ)aj j[ə]m mārə
no, jəmatɫ(an) (a)pōni(jo)ɫəγɫe (məntəγo)
sɪsəŋ κōli(ja) (γ)aj sɪsəm
mārəŋ κōli(jo) (γ)aj mārəm(a)
 105. *mampə pōniɫəγɫəm.*
κut kōtəp-kūrəp tōrəm ńōwam(a)
tōrəm(a) ńāmi jɪγɫəpə
tōrəm(a) j ǎwən(a) jəm jəŋki(ja)

- én im készülődöm.
Mocsári vadat becserkészni
én amint készülődöm,
nahát, hiszen
75. hatkezü-lábú égi jávorom
halrekeszték oszlopainak sorát
mintha már rég leverte volna.
Erdei élő, erős jó ág,
lábvégi erős jó ágra
80. mintha már ráléptem volna.
Abban az időben
magamban, bensőmben
így gondolkodom:
varjúbogyó szőrű jó égi jávorom,
85. hatkezü-lábú égi jávorom,
nosza, kitartó állat kis jó kitartása,
kitartását próbára teszem.
Hosszan futó állat kis jó hosszú futása
hosszu futását próbára teszem.
90. Hatkezü-lábú égi jávorom
hó lenyomta hajlott fához
amikor odaért,
egy lábával nekiütközött.
Mohabundás földanya istennőbe
95. ő biz beleütődött.
Hó lenyomta hajlott fán
keresztül ugrik.
Atyjához hasonló erős állat,
anyjához hasonló erős állat,
100. kitartó állat kis jó kitartásod
hosszasan futó állat kis jó hosszú futásod
nosza, mindent adj bele!
Kitartó ember kis kitartásom
hosszan futó ember kis hosszan futásom
105. én is mindent beleadok.
Hatkezü-lábú égi jávorom
égi nevű folyócskára
égi folyó jó vizére

110. kivájt közepű csónak(hoz hasonló)
torkolatos folyó torkolatához
mint halrekesztéket állított férfi,
halrekeszték oszlopainak jó sorát
ő biz leveri.
Húsz rénbika futotta
115. táplálékos Ob vizéhez
érkezésem idején
táplálékos Ob vizénél
halrekeszték oszlopainak jó során
keresztül fut.
120. Azután
a vörösfenyő-nép veszélyes vízén (=a Juganon)
ő biz felbukkant.
Véges folyó végéhez
halrekeszték oszlopainak jó sorát
125. ő biz leveri.
Végül
alacsony fenyővel benőtt tóparton
ő biz megjelent.
Halrekeszték oszlopainak jó sorát
130. egyből leveri.
Vörösfenyő-nép veszélyes jó vízén,
forrásos folyó jó forrásánál
halrekeszték oszlopainak jó sorát
sorban leveri,
135. tovább fut.
A hátra maradt időben
alacsony fenyővel benőtt mocsári tavaimhoz
is megérkezik.
Alacsony fenyővel benőtt mocsári tavacsán
140. halrekeszték oszlopainak jó sorát
már leverte.
Sós vizek folynak,
fehér vizek folynak,
táplálékos Irtis jó vizére
145. érkezése idején
halrekeszték oszlopainak jó sorát

- ултija лунт'иγ(a)сәтал (mәntәγo).
 кит'әт рират(a) wālәһрә
 ра мәγ(a) кижә(γo) әтsиләли(jo).
 150. ра мәγ(a) кижә(γo) јуккәһ мәγәти
 сәр[ә]кә(a) wari(jo) (γ)ән[ә]һ јәм ләр(o)
 (w)әжәл(a) лунт'иләтал.
 јәжәл(a) тōј ur(a) сәтәһ wәјәγ(ал),
 сисәһ(a) wәјәγ(o) (γ)aj јәм sise(γo)
 155. мәрәһ(a) wәјәγ(a) (γ)aj јәм mәra
 nu, јәmat(a) рōни(jo)ләγле (mәntәγo).
 mam[rә], сисәһ(a) кo (нүһa) (γ)aj јәм siseм(o)
 мәрәһ кo (нүһa) (γ)aj јәм mәgam
 ритәл(a) рōни(jo)ләтам (mәntәγo).
 160. кит'әт рират(a) wālәһрә
 сәһки(ja) јәрγәт(o) јәм рәт'a(γo)
 јōwtilәтам латnә
 кут кōтәр-күрәр тōrәм нōwam(a)
 (γ)әј күрилil(a) сәһkantәтәγ
 165. сōккәһ(a) мәγnaj(o) (γ)әһкила(γo)
 лүw јәм(a) сәһkan(o)тәлтәγ (mәntәγo).
 әј күрилil(a) рōrмиләтәγ
 т'әл әтәрла(γo) тōrәм wәγ(aγo),
 лүw јәм(a) рōrмиләтәγ
 170. әј-јәјәһjo γәә mәntәγo
 сәһки(jaγo) јәрγәт(o) јәм рәт'nә(γo)
 кут кōтәр-күрәр(a) тōrәм нōwam(a)
 рир күрγәл ma сәwтәмγәләт(o)
 ma тōт сәwтәләтам.
 175. т'ut јōγәли(ja) кōл рирnә(γo)
 кут кōтәр-күрәр(a) тōrәм нōwam(a)
 т'әл әтәрла јәм wәγa(nγo)
 јәγ[ә]m(a) мәγли(jo) кәnčәм сōγәт(o)
 аләһ(a) кәnčilәγләт.
 180. т'ut јōγәли(jo) кōл јәм рирnә(γo)
 оңтам (кōw нүһa sar) ләγnә
 тōwә(һa) nomләм(a)тәтам (mәntәγaja)
 кут кōтәр-күрәр(ә) тōrәм нōwam
 т'елil(a)тәрә(γa) tewәнтәли(jo)

- leveri.
A maradék időben
idegen emberek lakta,
150. idegen emberek erdein át
halrekeszték oszlopainak jó sorát
megint leveri.
Atyjához hasonló erős állat,
kitartó állat kis jó kitartásod,
155. hosszan futó állat, kis jó hosszú futásod
mind beleadod.
Kitartó férfi kis jó kitartásom
hosszan futó férfi kis jó hosszú futásom
én is mindent beleadok.
160. A hátralevő időben,
az égbolt kérgesre fagyott jó széléhez
érkezte idején
hatkezü-lábú égi jávorom
egyik lába hozzáütődött,
165. mohás föld istennő anyjába
ő biz beleütözött.
Egy lábával fellépett,
a fényes, tiszta égboltra
ő biz fellépett.
170. *aj-γajγijo γoja mantarō*
Az égbolt kérgesre fagyott jó szélénél
hatkezü-lábú égi jávorom
két hátsó lábát én levágom,
én legott levágom.
175. Azután
hatkezü-lábú égi jávoromat
a fényes, tiszta égboltra
fenyőerdő földjét karcolta pálcával
rögtön felrajzolom.
180. Azután
magamban, bensőmben
arra gondolok,
hatkezü-lábú égi jávorom
ha ezután megszületik,

185. *nā[γ]r(a) nōrti(ja) niη[ə]p litəm*
κῶw nōrti (nūηa) κujəp jəm lato
tewəntətə latnə
mātpaseη wājəkkə tiwma mosat(o)
κut kōtəp-kūr[ə]pθə wāllanka
190. *t'elil(a)tarə(γo) tewəntəli(jo)*
nāγər(a) nōrti(ja) kujəp jəm lat(o)
tewəntətə latnə
nāwe(γα) āpəl(a) (γ)əntə κολι(jo),
jəηke (γ)āpəl əntə κολι.
195. *γej γaj jeγjo wājəγ-ajəγ məntəγo*
κij wājəγja γajəγi
jāγ[ə]m(a) məγli(jo) κānčəm sōγmat(o)
t'āl(ana) (γ)ātər(a) tōrəm wāγa
ma təm(a) κānči(jo)λεγəлтamprə(γo).
200. *t'eliltarə tewəntəli*
nāγər(a) nōrti(ja) niη[ə]n jəm lat(o)
pew nōrti (nūηa) κuj[ə]p jəm lat
tewən(a)tətə(γo) latnə (məntəγo)
(γ)āwəλəγ(ə) κo wāλəηpə
205. *āwəλəγ(λə) ne wāλəηpə(γo)*
(γ)āwəλtə ne-pə le[jə]litə pāsγə(γo)
āwəλtə κo (nūηa) le[jə]litə pāsγə
nāmina κānči(jo)λəγəлтəm (məntəγo).
ma tem soči(ja)λəлтamprə
210. *lāñt' səma pitləγ(a) juwəλ likəm(a)*
t'āl ātərла tōrəm w āγa
t'əγə(γα) tiwmal(a) mosat (məntəγo)
(γ)āwəλəγ κo wāλəηpə,
āwəλəγ ne(γo) wāλəηpə(γo),
215. *t'el (nūηa) (γ)āwəli(jo)λəтал mosat(o).*
aηkəntikən

185. cirbolyatoboz életű nők idejének,
hosszú életű emberek idejének
beköszöntésekor
elfáradó vadként szüless meg.
Ha hatkezü-lábú lenne,
190. ha úgy születne meg,
cirbolyatoboz életű emberi korszak
beköszönte idején
húsod íze nem ízlettetik,
levesed íze nem ízlettetik.
195. *yej yaj jeŋjo wājəy-ajəγmantəγo*
kij wājəγəja γajəγi
Fenyőerdő földjét karcolta pálcával
a fényes, tiszta égboltra
én íme felrajzoltam.
200. Innentől fogva
cirbolyatoboz életű nők jó korszaka,
fenyőtoboz életű emberek jó korszaka
ha felvirrad,
hitetlen férfi ha lenne,
205. hitetlen nő ha lenne,
hívő nőnek nézni jelül,
hívő férfinak nézni jelül
előre felrajzolom.
Én itt jártom pedig,
210. be nem havazódó sínyomom
a fényes, tiszta égbolton
jelenjék meg.
Hitetlen nő ha lenne,
hitetlen férfi ha lenne,
215. ezután higgyen.
Ennyi!

JEGYZETEK

a szövegekhez, nyelvi és tárgyi magyarázatok

Ha a szövegben számozott bekezdések szerepelnek, a jegyzetek ezt a számozást követik.

I. Társalgás, fontos kifejezések

Az általam összeállított listát Agrafena Szemjonovna Szopocsina fordította osztjákra 1994 áprilisában, ekkor magnetofonra is olvasta.

Az osztják irodalmi nyelvi helyesírás szerint az alanyi ragozású ige IPl ragja *-uw*, szemben a mi *-əw* írásmóddunkkal. Ebben az egyetlen szövegrészben megőriztem ezt a gyakorlatot.

II. A kutya

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 132-133. lap. A mese megjelent a szerző későbbi tankönyvében is (1975): 140-142. Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958: 136-137.

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg).

Az eredeti közlés első mondatában valószínűleg sajtóhiba a *вот* (вошт helyett) valamint az utolsó mondatban a *паpə* (порə helyett). Az eredeti közlés másolatát ld. a Melléklet 178-179. lapján.

III. Két egér

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 134. lap. A mese megjelent egy későbbi tankönyvben is (Tereshkin, N. I., Kulinich, E. D., Vengo, M. V. 1992: 90-91.) kilenc sajtóhibával.

Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958:139. Honti László is feljegyezte egyik vahi nyelvjárású változatát és közölte (FUM 3: 70. és Honti 1984: 157.).

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg). Az eredeti közlés másolatát ld. A Melléklet 180. lapján.

IV. Miért olyan hosszú a tél

Forrás: Ajpin, E. (1981): 28-29. lap. A szerző mellékjel nélküli cirill betűket használ. Ajpin varjugani tájszólásának sajátosságai közé tartozhat az *ō* zártabb ejtése, melyet cirill *y*-val jelöl, valamint a tromagani tájszólásból is ismert *cs*-zés: a *t'* helyett *č*-t ejtenek, ennek jelölésére használja a *ч*-t. A tulajdonképpeni *č*-t pedig *ц* betűvel jelöli.

Az irodalmi nyelvi szövegben az orosz hatástól az orosz eredetű *a* 'és, viszont', *no* 'de' kötőszók tanúskodnak, valamint az *ōλθη* feltételes módosítószó használata célhatározói mellékmondat kötőszavaként az orosz 'hogya' kötőszóhoz hasonló szórendi helyzetben.

Az eredeti közlésben az utolsó mondatban valószínűleg sajtóhiba az *иχκιλнамны* alak *иχκиламны* helyett (átírva *јаккэлатнэ*).

V. Életem

Elmondta Vitalij Makszimovics Pokacsev 1994. augusztusában Russzkinszkije faluban. Egy nappal később ő maga lediktálta és lefordította.

VI. Vadászkaland

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevics Kecsimov 1996. júliusában a *čəkli jāwəŋ* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon. Az utolsó mondatot az anyja, Irina Ivanovna Kecsimova fűzte hozzá. Az értelmezésben apja, D. A. Kecsimov segített.

VII. Régi történet

Elmondta és lediktálta Dmitrij Antonovics Kecsimov 1996. júliusában a *čəkli jāwəŋ* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon.

1. *mənlə kʌntə, jōwətələ kʌntə*- talán a PrsPass3Sg rövidült változata 'ha megy, ha megérkezik az ember'
2. *pataləŋ lɨɣəl lār* 'göcsörtös cirbolyafenyő tó' – helynév
4. *sārɪ lɪwəŋ kōr* 'csuka-evett-mocsár' – helynév

VIII. Az egérke

Elmondta Szergej Vaszlijevics Kecsimov 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. Korábban Az összeférhetetlen egér címmel jelent meg (Csepregi 1993b). Az első megjelenéshez képest változtattam az átíráson és kijavítottam néhány fordítási hibát.

1. *наѣккəη jāwən-čəčən- jāwən* – mesebeli folyónév

4. *wáč wōrt iki* – jóindulatú mesebeli személy

лōηи- kutyánév.

IX. Madárka és nénje A

Elmondta Darja Sztjepanovna Pokacseva 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. A nyugdíjas tanítónő előzőleg segített lefordítani a mese egy másik változatát, mely megjelent a JSFOu. 215. kötetében (Csepregi 1993a). Mivel hiányosnak találta a mesét, elmondta a saját verzióját is. Hasonló történetet egyébként Steinitz is följegyzett Vj. nyelvjárásban (OA III: 570-571).

1. *nik māwəttəpə* – az ige a varsa vízbe eresztését jelenti, de erre a célra a madárka a nadrágját használta.

1. *māηk iki* ‘erdei szellem’, emberevő óriás. Attribútuma a vörösfenyő: siléce, háza és egyes hiedelmek szerint fölfelé csúcsosodó feje is vörösfenyőből van – azért is olyan buta.

2. *kak jewo* ‘hogyan is’ – amíg a mesélő a folytatáson gondolkodott, oroszra váltott.

X. Madárka és nénje B

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevics Kecsimov 1992. júniusában a *wōkī rāp jāwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon Kerezsi Ágnes mikrofonjába. Az előző mese változata.

XI. Három testvér

Elmondta Szemjon Tyimofejevics Kecsemov Russzkinszkije faluban 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

Hasonló kerettörténetet jegyzett föl Steinitz is a nizzami nyelvjárásban (OA III: 376-379), újra közölte A. Widmer (Specimina Sibirica XI: 65-68).

1. *tuš pun[əη], kōw pun[əη] iki* ‘szakáll-szörös, hosszú- szörös apó’ - mesebeli figura

XII. Két asszony

Elmondta Fjokla Ivanovna Pokacseva *wōki rāp jāwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

1a/ *nōksəŋ-jāwən-mōkəkəŋ-jāwən*: mesebeli folyónév. Az első tagnak van jelentése: cobolyban gazdag folyó, a második tag csak erre rímelő ikerszó.

1b/ A 7. mondat után a mesélő észrevette, hogy rosszul mondja, ezért újból elkezdte a mesét.

2a/ *māki āl āwtəm aŋklat, tem āl āwtəm aŋklat* ‘előző évben kivágott fatönkök, idén kivágott fatönkök’: a friss favágás nyomai arra utalnak, hogy lakott hely van a közelben.

2b/ *narəy wāncat jākə lāŋ* ‘takaratlan, csupasz arccal lépett be’: az osztják nőknek bizonyos férfirokonaink előtt el kell fedni az arcukat. Ha ismeretlen házba lépnek, óvatosságból eltakart arccal kell belépniük. vö. 4. bek.: *jiməlmin jākə lāŋa* ‘eltakart arccal lépj be’.

3. *əj kāt pālək pətəγləm, əj kāt pālək newi* ‘a kunyhó egyik fele sötét, a másik világos’: a tromagnaiak ismeretei szerint *tōrəs naj imi*-nek, a tűz istennőjének lánya lakik ilyen házban a Vah folyó partján. Akinek a bölcsőjét a világos félbe helyezi, sokáig él, akiét a sötét félbe, az hamarosan meghal.

4. *ma kāt muləm jāčənə* ‘a házam mögött, tkp. a házam imádkozó közepén’: a bejárattal szemben, a sátor vagy a ház hátsó falánál őrzik a házi bálványokat, ezért ennek mind a külső mind a belső oldala szent. vö.: 8. bek. *kāt mul jāčənə*.

8. *əj sām pālək māŋk iki* ‘félszemű erdei szellem’: rosszindulatú emberevő. Ez volt az aranyos ládikóban, melyet a balga asszony választott magának a piszkos bőrönd helyett.

XIII. A legkisebb fiú és a béka

Elmondta Jelena Petrovna Kurlomkina 1992. júniusában Kurlomkinóban. A tizenhárom éves kislány a mesét apjától, Pjotr Vasziljevicsztől hallotta. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

A mese orosz eredetére több motívum utal, vannak viszont tipikusan osztják fordulatok is:

1. *tōrəm kān*: égi / isteni uralkodó.

8., 10., 11., 12. *nāŋi pākīt-pew pākīt* ‘tapló-bábuk, toboz- bábuk’ - a földön élő, halandó emberek metaforája, a kép arra utal, hogy az emberek az istenekhez képest kicsinyek,

kāw jītən wəsət nūlla riylat ‘üvegablakok összeérnek’ – olyan nagyok.

10. *puγas aηki-kəltas aηki*: a szülő nők és a születendő gyermekek védőszellemei.

12. *aj kul sās wārλən* ‘egy gilisztából hermelint csinálsz’ – a betegséget gazdagsággá változtatod.

13. *weli katəlitə k̄irəγ* ‘rénfogó zsák’ – elemózsiás zacskó, mellyel a rént az ember magához csalogatja, s úgy könnyen meg tudja fogni.

16. *weli pāηkəl k̄ōl wuləγ ar weli* ‘lapockája láthatatlan sok rén’ – kövér rének.

18. *naηk, k̄ōl* ‘vörösfenyő, erdeifenyő’ – e két fa együttes előfordulása akár síléc, akár ház esetében emberevő óriásokra (*māηk iki*, ld. a X/2. jegyzetet) utal.

XVI-XXI. Egyéni énekek

Énekelt Irina Ivanovna Szopocsina 1996. júliusában a *čəkli jāwən* nevű folyó partján levő nyári szállásukon. A jelentés nélküli töltőelemeket, -szótagokat kerek zárójelbe ( ) tettem, a hiányzó jelentéses szótagokat szögletes zárójelbe [ ]. Az énekekben 1–2–3–4 dallamsor változatai ismétlődnek. A dallamokat Lázár Katalin írta le. A legjellemzőbb sorok kottáit ld. a Mellékletben.

XX. Jávorének

Énekelt Pjotr Vasziljevics Kurlomkin 1992. júliusában Lázár Katalinnak. A helyszínen lediktálta és értelmezte. Dallamvázlatát ld. a mellékletben.

A hatlábú jávorszarvas üldözéséről, elejtéséről, két hátsó lábának levágásáról, a Jávorbika (=Göncölszékér) csillagkép születéséről szóló ének. Variációi ismertek az obi-ugor folklórban. A vadász *sārni k̄ān iki* ‘aranyos fejedelem-öreg’ (=Világügyelő férfi). Mivel egyes szám első személyben énekel, a neve nem hangzik el, csak utal önmagára a 60-61. sorban (fejét ingató első jó ember, kezét lóbáló első jó ember). Az éneket medveünnepeken szokták előadni.

76-77. (többször) *sārka wari ānəγ lār k̄unta luī’iλəmal tāγi* ‘halrekeszték oszlopainak sorát már rég leverte’ – már csak az állat nyomai látszanak, mint a víz felszínén a halrekeszték oszlopai.

121. *naηk jāγila k̄intəη jəηk* ‘vörösfenyő nép veszélyes vize’ – a Jugan folyó neve a folklórban.

Rövidítésjegyzék

A bibliográfiában található rövidítések:

ALH	Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
CIFU	Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum
FUM	Finnisch-ugrische Mitteilungen. Hamburg
FUF	Finnisch-ugrische Forschungen. Helsinki
JSFOu.	Journal de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MSFOu.	Memoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MNy	Magyar Nyelv. Budapest
NyK	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest

Nyelvjárások rövidítései

Ag.	agani
J.	jugani (Paasonen gyűjtése)
Jg.	jugani (újabb gyűjtés)
P	pimi
Tra.	tromagani (újabb gyűjtés)
Trj.	tremjugani (Karjalainen gyűjtése)
V.	vahi
Vj.	vaszjugani

Grammatikai rövidítések

Abess.	abessivus
Ablat.	ablativus
Appr.	approximativus
Comit-Instr.	comitativus-instrumentalis
Cx	esetrág
Du.	kettes szám (dualis)
Ger.	határozói igenév (gerundium)
Imp.	felszólító mód (imperativus)
Inf.	főnévi igenév (infinitivus)

Instr-Fin.	instructivus-finalis
Lat.	lativus
Loc.	locativus
Nom.	nominativus
Obj.	tárgyas ragozás
PartImp.	folyamatos melléknévi igenév (participium imperfectum)
PartPerf.	befejezett melléknévi igenév (participium perfectum)

Pl.	többes szám (pluralis)
Praes.	jelen idő (praesens)
Praet.	múlt idő (praeteritum)
Px.	birtokos személyjel (suffixum possessivum)
Sg.	egyes szám (singularis)
Subj.	alanyi ragozás
Trans.	translativus
Vx.	igei személyrag (suffixum verbale)

Egyéb rövidítések:

isz.	indulatszó
ld.	lásd
nu.	névutó
tkp.	tulajdonképpen
ún.	úgynevezett
vö.	vesd össze

Az adatközlők jegyzéke

Az adatközlő neve után a születési éve áll, életrajzi adatai után pedig a tőle származó szöveg(ek) sorszáma.

KECSIMOV, Dmitrij Antonovics (1960)

Hagyományos életmódot folytató tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin veje. Öt osztályt végzett a tromagani és a russzkinszkije iskolákban. Oroszul és osztjákul egyformán jól beszél, anyanyelvén szívesen mesél és énekel, valamint pontosan fordít. Öt gyermeke van. (VII)

KECSIMOV, Szemjon Tyimofejevics (1967)

Tromagani hanti, apja és nagyapja is híres énekes volt, tőlük tanulta archaikus énekeit. Jelenleg Russzkinszkijében él, a helyi hagyományörző együttesben énekel, hangszeren játszik (daru-fán és nő-fán), valamint énekel. Oroszul nem tud. Beszéd közben erősen dadog, viszont amikor énekel, semmi sem zavarja a hangképzését. (XI)

KECSIMOV, Szergej Vasziljevics (1957)

Tromagani hanti, apja tromagani, anyja a Rynkov nemzetségbe tartozik, a Pim vidékéről Russzkinszkijében született, jelenleg is ott él, a helyi hagyományörző együttes tagja, énekel, hangszeren játszik és hangszert készít. Oroszul rosszul tud. (VIII)

KECSIMOV, Sztanyiszlav Dmitrijevics (1982)

Tromagani hanti, Dmitrij Antonovics Kecsimov legidősebb fia. Iskolába Jubilejnyj faluban járt, öt osztály elvégzése után maradt ki, s most apja mesterségét tanulja. Oroszul és osztjákul egyaránt jól beszél. A szöveggyűjteményben szereplő mesét tízéves korában mondta magnóba, vadászkalandja 14 éves korában esett meg vele. (VI, X)

KECSIMOVA, Irina Ivanovna, szül. SZOPOCSINA (1962)

Dmitrij Antonovics felesége. Apja, Ivan Sztjepanovics Szopocsin (meghalt 1993-ban) híres sámán volt, anyja agani hanti. A Szopocsin család eredeti nemzetségi területe ott volt, ahol ma Kogalim városa áll, ezért a család tagjai ma nyugatabbra élnek, mintegy 40 km szélességű területen szétszóródva. Irina iskolába a Tromagan menti falvakban járt (Sztaryj Tromagan, Jubilejnyj, Russzkinszkije). Oroszul hibásan beszél. Az egyéni énekeket a rokonaitól és vendégektől tanulta, a mitikus énekeket apjától. Öt gyermeke van. (XVI–XXI)

KURLOMKIN, Pjotr Vasziljevics (1936)

Jugani hanti, a Nagy-Jugan felső folyásáról. Letelepült életmódot folytat, nyáron halászik, télen vadászik. Első házasságából származó két felnőtt fiával valamint második feleségével és két közös lányukkal él együtt. Híres énekes, különösen a medveünnepi énekekből gazdag a repertoárja. Oroszul gyengébben tud, az énekek fordításához tolmácsra volt szüksége. (XXII)

KURLOMKINA, Jelena Petrovna (1979)

Jugani hanti, a Nagy Jugán felső folyásán született. Ugutban járt iskolába, az ötödik osztály után maradt ki. Oroszul és osztyákul egyformán jól beszél, s mivel Ugutban volt anyanyelvi oktatás, osztyákul is tud olvasni. Apja, Pjotr Vasziljevics Kurlomkin híres énekes. Énekelni nem tud, viszont az apjától hallott mesét pontosan reprodukálta és ügyesen lefordította. (XIII)

POKACSEV, Vitalij Makszimovics (1970)

Tromagani hanti, hagyományos kultúrájú családból, de ő maga gyermekkorában évekig távol volt otthonról, amikor Ljambinban szanatóriumban volt. Itt különböző nyelvjárású osztyákok és oroszok éltek együtt. Az osztyák beszélt nyelvet tudja, de a szókincse szegényes és a hagyományokat nem ismeri. Szentpétervárott járt főiskolára, de nem fejezte be, hanem kimaradt és megnősült. Legutóbbi információim szerint jelenleg Nojabrskban él. (V)

POKACSEVA, Darja Sztjepanovna (1935–1994)

Tromagani hanti, Russzkinszkijében élt, előbb tanítónőként, később nyugdíjasként. Az internátusban az erdei gyermekek nevelője volt. Oroszul és osztyákul jól tudott. (IX)

POKACSEVA, Fjokla Ivanovna szül. Szopocsina (1944)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin legidősebb lánya. Iskolába egy évig járt. Fiatal korában fa- és halfeldolgozó üzemben is dolgozott, mintegy húsz éve azonban ismét hagyományos módon él, rénszarvastartással foglalkozik, férje halászik, vadászik. Saját gyermeke nincs, testvérei gyermekeit dajkálja, szívesen mesél, énekel nekik. Oroszul nem tud. (XII)

SZOPOCSIN, Jozsif Ivanovics (1958)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics legkisebb fia, s helyi szokás szerint apja halála után a családfő és a hagyományok őrzője. Apja énekeit és meséit jól ismeri, de magnóba csak a prózai műfajokat hajlandó mondani. Két gyermeke van, nekik rendszeresen mesél. Oroszul is jól tud. (XIV)

SZOPOCSIN, Leonyid Mihajlovics (1954)

Tromagani hanti, családnevét anyai ágon örökölte, apja nyenyec volt, de korán meghalt. Anyai nagyanja és nagybátyja sámán volt, s Leonyid Mihajlovics is az. Korosztályában ő a hagyományok legjobb ismerője, kifogyhatatlan a mesékből és a mitikus énekekből. Osztjákul és oroszul egyformán jól tud. (XV)

SZOPOCSINA, Agrafena Szemjonovna szül. PESZIKOVA (1951)

A Ljamin folyó egyik mellékfolyóján született, születési helye szerint pimi hanti, nyelvi-
leg azonban inkább juganinak vallja magát, mivel az apja jugani származású, és a pimi
szomszédokkal nem sok kapcsolatuk volt. A hetvenes években Leningrádban járt főisk-
olára, ekkor volt Honti László és Rusvai Julianna adatközlője is. Első férje lett nemze-
tiségű volt, férjhezmenetele után tíz évig Rigában élt, lettül is megtanult. A nyolc-
vanas évek vége óta újra a szurguti körzetben, Russzkinszkijében, Ljantorban és Tromaganban
él. A hanti-manszijszki tudományos kutatóintézet munkatársa, szurguti nyelvjárású iskolai
tankönyvek szerzője, s vezeti a szurguti egyetemen működő, az őslakosok kultúrájával
foglalkozó kutatócsoportot is. (I)

Szójegyzék

Az ob-ugrisztikai hagyományoknak megfelelően a szavak sorrendje a mássalhangzók figyelembevételével alakult ki. Az ábécé-rend a következő:

V (=a, á, ǎ, ǎ́, e, i, j, o, ő, ő́, u, ũ, ə), b, č, ɣ, j, g, k, k̆, l, ʎ, ʎ', m, n, ń, ɲ, p, r, s, š, t, t', w

Az azonos töből képzett szavakat lehetőleg egy szócikken belül tárgyalom, az egyes lexikai egységeket pontosvessző [;] választja el egymástól. Az újabbkori orosz jövevényszavakat (< or.) jellel jelölöm. Az igetövekhez kötőjellel a főnévi igenév rövidebb képzőjét (-*ta*) is hozzákapcsolom, de az ábécé-rendben ezt nem veszem figyelembe.

magánhangzók

a 1. á, hát (indulatszó); 2. és, pedig; 3. kérdő partikula *mǔw ɪɛm-wǝrɛm-a* micsoda szégyen

e ej, hé (indulatszó)

o ó, (indulatszó)

ǎč juh, ǎčńi báránybőr; ǎčpi pul báránybőr darab

őč nyírfatapló

uč 1. öltözék 2. dolog 3. tárgyasító partikula *ɪtɔtɔt-uč ɪpǝttɔɣ* étellel-mivel etette, *kǎtɪɪɲ-učɔɲ tǔrɛm* napfényes világ

ičǎk kedves (megszólításban)

ičnam módjára, hasonlóan

učitel tanár

iɣjaj (indulatszó)

oɣoh, nahát

ǎɣɲ, ǎwɲ Agan folyó

iɣɲtɔɣ: i.-kǐɣɲtɔɣsǔj ziháló hang

aj kicsi, ajpi kisebbik

aj egy; ajka együtt; ajmat(ə) egy valami; ajmatɛɪ-pǝ semmi; aj(mət) latnə egyszer; ajnam mind(enki), mindegyik, egyformán, mindig; ajsoɲnam mindegyre, mindenfelé; os ajpa ismét, még egyszer; ajmata tǎɣɪnə valahol; aj tǎɣɪlanə helyenként; aj tǐ egyszer, végre, aj tǔ arit mindegy, mégis

ǎjǎ boldogság, szerencse; ǎjɲ boldog, szerencsés, sikeres; ǎjɲ-kǔɪɲ jókívánság; ǎjɲkǎ-tǎɪɲkǎ wǎɪa sok sikert, jó egészséget (pohárköszöntő is)

őjajta-ta, őjajta-ta észrevesz, megtalál

ajǎta óvatosan, csöndben, lassacskán

ajəŋki anyám húga, mostoha
iki apó, öreg, férfi, bácsi, *ikičəγ* óriás
əkət-ta összeszed, (össze)gyűjt
allə (Jg folkl.) nagy
āləγ-māləγ buta (felöltt)
ūlak szánhúzó kötél (a szán és a rének között)
aləγ: *ḡār miγəλ aləη wōnt* (folkl.) rénbikamájás erdő
al ne, *al jisa* ne sírj
al: *ḡāt al* tornác
āl év, *uləṃ* (Px1Sg) *tem āλ(nə)* idén; *māḡi āλ* tavaly, *ḡos āλḡ jəḡəṃ* húsz éves lettem
āl-ta fekszik, alszik; *ālta tāḡi* fekvőhely; *ālint-ta* lefekszik, *jλ ālintləṃ* lefekszem,
ālintmal latnə amikor lefeküdt
ālə egyszerű, közönséges, *ālə wāltə ḡātəλ* hétköznap
ālə csak, egyszerűen; *ālə mətə* mintha
ōλ bőrvakaró
ilə el, *iləṃ* elülső; *ilnə* oldalt, félre, *ilpinə* elől
jλ alsó; *jλə* le(felé), *minat jλə wāλλ* minket megöl; *jλta* lent, *jλətəčək* lejjebb
ūl-ta tüzet gyújt, *ker naj nōḡ ūltəγ* felszította a tüzet a kályhában, *tūwətat ūli* tüzet
gyújtott (Pass); *naj ūltəη ḡōλ* tűzgyújtó készség
uləḡ vízparti túlelű bozót
iləli: *mūw i* miért, miről
aləṃ-ta felemel, *ilme* (Imp2Sg), *ilṃəṃ* (Prt1Sg); *ilṃəḡə-ta* felkap
āləṃ alvás, álom; *uləṃ* álom; *mətə uləṃ-upət wārta wār tājλəṃ* talán tudsz jósolni; *jəṃ*
uləṃ minden jót, viszontlátásra; *jəṃ uləṃ wār-ta* elbúcsúzik
iləṃ szégyen, lelkiismeret, *mūw i.-wəṃ* micsoda szégyen
ulnəη: *u. juw* elágazó törzsű fa; *u. juwpi* cirbolyafenyővel kevert erdefenyőerdő
aləη reggel, *aləηnə* reggel (időhat), *aləηkə jəḡəṃ latnə* amikor reggel lett
āləη kezdet, vég, első, széle valaminek, *āləη latnə* először, *āṣəṃ uləηnə* párnád mellé
ōləη hogy, bárcsak, vajon (feltételes partikula), *jāḡə ōləη jōwtəntem* bárcsak hazaérnék
oləp hálósátor, *ulṃəṃ* (Px1Sg)
ūləp látvány, kinézet, arckifejezés
āləpti át, keresztül
al-təγ visz, hord, szállít, *ilte* (Imp2Sg), *iltat* (PrtPass3Pl), *juw alṃ lənkəṃ* (Jg folkl) fa
hordó váll
ilti: *mūw i* miről
ulti át, keresztül
āl'szántalp
āl'keresztunokanővér, sógornő

imi asszony, anyó, nő, néni; *imičəγ* asszonság *imi-jāwən* a Tromagan mellékfolyója
āmłəγ-ta jut, kerül; *iməl-ta* leül, *iməl* (Prt3Sg), *ilə iməltə kə* leülő férfi (= ott maradt);
āməs-ta ül, van, *imsa* (Imp2Sg), *imsittən* (Imp2Du), *uməsγən* (Prt3Du), *āmsilətam*
iwəl miközben ülök; *āmət-ta* ültet, tesz, helyez, *imte, umte* (Imp2Sg), *uməttəγ*
(PrtObj3Sg), *litotat umti* megterített (Pass); *āmtil-ta* rakosgat, telerak
amp kutya, *impəm* (Px1Sg)
ōmər rovardöngés
amətata hé, idenézz, kedveském (indulatszó)
ān a halrekeszték tartóoszlopa, *unəm* (Px1Sg); *ānəγ* oszlopos
ānə vastag, *ānəttal juw* vastag törzsű fa
ōnči borda, csontváz
unč-ta (-čč-) folyón, vízen átkel, *tārəs unččin latnə* amikor átkeltek a tengeren
ōnčəγ erdei fenyő; *ōnčəkkəγ* fenyves
anəγ edény, tányér, *wāγ anəγ* bádogedény
ənəl nagy, idősebb, *ənəλə jəγ* megnőtt
ōpələ-ta megtanul, tanít; *ōpələγəl-ta* tanul, *ōpələγə wār* tanulás, *tī ōpələγəłmam*
amint így tanultam (ParticPerf)
unəłta -tól, -ig (névutó), *tem unəłta* eddig, *jis unəłta* régóta
inam mind, teljesen
anas szánkarakaván
ensifaletka kapucnis zubbony (< or.)
ānta lehet, biztos, akár, talán, vajon, vagy...vagy
ōnt belseje vminek, *ōntəlnə* magában, *juw ōntnam* erdőbe
əntə nem; *ənta* nem (egész mondat tagadásakor); *əntem* nincs (állítmányi helyzetben)
āntəp bölcső, *āntpət* (Pl), *āntəpələłnat* (PIPx3PlComit)
əntəp öv, derékszíj
antatər hód
inwəlid: *i. witarəj grupj* második csoportba tartozó rokkant (< or.)
ānəki ángy
oγ folyótorkolat, *uγəl* (Px3Sg), *oγəγ jāwən uγələłnam* torkolatos folyó torkolatához
(folkl.)
əγki anya, *əγkəm* (Px1Sg)
əγkəl kivágott fa, fatönk, *əγkələta* (PlLat)
əγkenoš (szitokszó), *mūw a. mi* az ördög, *əγkenošliγki* az ördögbe
əγkəntikən (töltelékszó, folkl.)
āγkrəmtə-ta odanéz, odapillant, tekint, *əγkrəmtə* (Imp2Sg)
āγti borda, *jəmsi pāləki əj āγtəl* egyik jobboldali bordája
op a feleség bátyja, a feleség apja *upəl ikija* apósának, *opələłat* sógoraival

opi nővér, apai nagynéni, *opem* (Px1Sg) *opali* nővérke, *opisaæn* nénjével együtt
ǎpæl szag, illat, íz, *ķántək* *ķo* *ǎpæl* emberszagot érzek; *ǎpæləj* ízletes, finom
ǎptæmtə-ta (ki)árad, ömlik

opit zombék

opat haj(szál), *optət* (Pl)

ar sok, *ar mæta tōras weli* sokezer rén, *sāt kim arit weli* kb. száz rén, *tū arit annyi, mūw*
arit mennyi; *arγə* szét, darabokra

ur 1. vminek a határa, széle 2. erdő, erdős domb, *juķķəj ur, poməj ur* fás domb, füves
domb, paralel sorokban a *wōnt* szinonímája (folk.) 3. földsánc, árok *urə* *ķo*
(férfinév, onnan kapta, hogy árok partján született), 4. mód(szer), *mæta urnam*
valahogyan, *lūwat wärtə ur wāl* van mód elintézni őt, *urnam wāl* magának való
(ember)

āri-ta elszakad, tönkremegy, *pāsγəlam ilə ārajləjəæn* kesztyűm elszakad (Du.)

arəγ ének, *irγəm* (Px1Sg), *arək* *ķo, mānt' ķo* énekes férfi, mesemondó férfi (folk.),

a. arγi juw éneket éneklő fa (mesebeli hangszer); *arəγ-ta* énekel, *irγa* (Imp2Sg), *irγo*
(PassPrt2Sg)

ūrəγ fölösleges, *ma ūrəkkem* rajtam kívül, *ķos ūrəkkə* *ńalə* huszonnégy

ōraķ dicsekvés

arjələ-ta megtud, megfigyel, kiválaszt, *arjələ* figyelj, *ķōw arjələmin tī jāwti* sokáig
célozva lőtt

uraslə-ta képzel, rémlik neki, *uraslələjəw* (PassPrs1Pl)

arət: əj tū a. mindegy, mégis

ōrt hős, vezér, gazda, *ōrtanə* (Px2SgLoc)

as Ob, nagy folyó

os szintén, is, és, még

osə kész, vége (< or.)

as anya (nem megszólításban)

āsķal régi, rossz, romlott

āsəł-ta hagy, enged, *aslə* (Imp2Sg) *il* *āsəł* elengedte, *tōwə āsəł* otthagy; *āsəłəm* lusta

āsəm párna, fejalja

āsəm csecs, emlő, tőgy; *āsməj* csecszopó

usip-ta ásít

ešo, išo még (< or.)

uš, uše már (< or.)

at éjszaka, *atnə* éjjel, *at-ķātəł* éjjel-nappal, *ātər atəli* a tiszta égboltról

āt-ta kimegy, megjelenik, feltámad, *jāķə tī āt* belépett, *ķem əntə āt* nem látszik ki; *ātlətə-*
ta feltűnik, mutatkozik

it most, *itpə* tovább

iti mint (hasonlító névutó)

õt dolog, tárgy, izé; *litə õt* étel

utə fel, a partra, a sátor / ház belsejébe, *utə iməλ* leült a férfiak helyére, *utnam* fel, a partra
atilnam egyedül, *atəλənnam* ua.

itləγ bajos, nehéz, *itləkḳə jəγ* nehéz lett

atəm rossz, *atəmliḳi* szerencsétlen, *atəmnam(ən)* rosszul, *atəmγə wəλγən* rosszul éltek,
atəmγə jəγ elromlott

ittən este, *ittənnə* este (időhat), *ittənγə jəγ* beesteledett

ittən wəs ablaknyílás, *kəw ittən wəs* üvegablak

ātər tiszta, derült, *ātər ḳātəλ* derűs nap, *ātər tōrəm wāγ* derült égbolt

at'i apa (megszólításban), *at'em* (Px1Sg)

ətə még, *ə. arət* úgyis, mégis

ət' kerítés, *utəm* (Px1Sg)

əw folyás, vizsodor; *əw-ta* folyik, *əwəλ-ta* ua.

əwi lány, *əwəm* (Px1Sg)

ow fej, *uγəλ* (Px3Sg), *ow ləwəλ* koponyája, *ləjəm ow-pərəli* ócska fejsze feje

əwēi kés, szablya markolata

əwəλ szán, *sar əwəλ* első szán (amely elé rént fognak), *wint əwəλ* utánfutó szán (amely
elé nem fognak rént)

iwəλ(t)-tól, -nál, közben (névutó)

əwəλ-ta 1. jóllakik, megelégszik 2. elhisz, *əwəλ* (Imp2Sg), *əwəλəw kima jəγ* elégünk lett,
ḳotəη əwəλ ləwəta a hattyú hitt neki, *əwəλəγ ne wəλəη-pə, t'el əwəliəməλ*
mosat ha hitetlen nő lenne, mostantól higgyen

əwəm csók, becézés; *əwmət* kedves; *əwməη ḳūt* gyengéd ölelés

əwən Agan folyó

owpi ajtó

əwər magas, *əwərγə* magasra, *əwərənəm* ua.

əwər-ḳūrəp-õt farkas (magas lábú vmi)

owərḳəmtə-ta elüt, felrúg

əwəs észak, *ə. jəγ* nyenyeccek (az Ob alsó folyásáról)

əwət-ta vág, elvág, *əwta* (Imp2Sg), *əwtəm* (PartPerf); *əwətəλ-ta* gyakran vág, *əwətγil-ta*
majdnem kivág

owti vminek a felszíne, *owtinə* tetején, *owtija* tetejére, *owtiji* tetejéről; *t'u lati ḳəλ əwtətənə*
~ *t'u lati əwətəlanə* (Jg) akkor, azután (folkl.)

b

burawoj fűrőtorony (< or.)

č

čâč-ta söpör, *seper čiče* (ImpObj2Sg) *čuči* (PassPrt3Sg)

čuč a fekvőhely széle, ahova napközben ülnek

čűčamt-ta odanyújt, odaad

čaj tea (< or.)

čajə valóban, bizony, *čaj sarpinə* még korábban

čűk morzsa, *čűkəli* kevéske

čəkə nagyon

čəkil-ta elront, bánt

čăķəm dohány

čűksəm-ta elkezd, nekifog, *t'artta čűksəməγsámánolni* kezdett

čűksəη sietség, munka, *čűksəηkə jəγ* nehéz lett

čal' sajnos (< or.), *čaliləγ* mérges, *műwəliji čal'ə jəγən* miért sértődöttél meg

čamə rögtön, hirtelen

čaməč tözegmoha

čiməλ kicsit, egy keveset, *čimləli* egy kicsikét

čemotan bőrönd (< or.)

čin alacsony fenyővel benőtt

čanč térd

čăņkəλ-ta felnő, megérik

čəņkəm-ta izzad, *čəņkəmmin* izzadva, *čəņkəmlojəm* melegem van

čapə (Jg), valóban, *ma čapasəm* őszintén szólva, *čəpəη* igaz, *čəpəηka* valóban

čop rész, darab, fél, *čupəm* (Px1Sg), *čöprə* félbe, ketté; *čopi-ta* darabol, darabokra vág

čewi-ta temet, *ilə čəwijəmal latnə* amikor eltemették

čow-ta, fűtyül *čuwa* (Imp2Sg), *čuwəm* (Prt1Sg)

j

ja na, no, és, hát, *jukqát ja tōjəw* faházunk is van, *ja t'e, osə* hát ennyi, kész, *ma ja sočilələm* én bizony megdégélek, *ja, jűwa* nosza, gyere

jə-ta válik valamivé, kezd, akar, *jəγ* (Prt3Sg), *jəλ* (Prs3Sg) *jəγəm* (Prt1Sg és PartPerf),

jətəλ (PartImperf3Sg) *ittənə jətəγə jəγ* esteledni kezdett, *litəγə jəγən* megéheztél

jű-ta jön, *jűlam* (PrsSg), *jűw* (Prt3Sg), *jűwəw* (PrtPl) *jűwa* (Imp2Sg), *jűtanna* (PartImperf2SgLoc), *jűwmam* (PartPerf1Sg), *jăkə jűŋka* ha hazajönne
jăčə közepe vminek, *jăčənə* közében, közepén, *jăčəwə* közepére, *jăčən kətəl* *jăčənə*
 délben (folk.)

jəγ (Tra.) *jaγ* (Jg.) emberek, nép, *jăkəkən* két ember, *jəwət* (Pl), *əj jăkəkəl* szülei, *jəwəŋ kə*
nəwəpnə sokemeres emberi korszakban (folk.), *jăkəkŋlat* emberiség
jaγ atya, apa, családfő (megszólításban nem használják); *əj jəwət* egy apa gyerekei,
 testvérek, *jis jəwəlam-jəwəlam* öseim; *jəwəwəŋ* mostohaapa

juγ, juw fa

jjiγ bőséges folyó; *jjəwəl* kis folyó

jăŋi-ta piszkál, túrkál

jəwəli hideg, *mantem* j. fázom

jəwəli: *t'ut j. kəwəl pŋnə* azután (folk.)

jəwəwət-ta felbukkan, megjelenik, talál(kozik)

jawəw fenyőerdő

jəwŋp-ta megbetegszik, *jəwŋwəw* (Prt3Sg)

jeji báty, az apa fiútestvére, idősebb férfirokon az apa révén

jăk a ház belseje, *jăkə, jăkənam* be, haza, *jăkən* bent, otthon

jăkŋn-ta berepül, egyszoriben bent terem, *jăkŋnləkkən* (Prs3Du)

jăki gyékényszőnyeg *jăki pom* nád

jek-ta táncol, *jika* (Imp2Sg)

jił: *j. pələk* észak

jəw varrás, *rokw* j. gallérvarrás

jəwəw új

jim szentség, a tabu szabályai alá eső dolog, cselekedet, bűn, *jimił-t'unił* szerencsésük;

jiməw szent, *jiməw kətəl* ünnepnap, *jiməw-ta* betartja a tabuszabályokat, pl.
 eltakarja az arcát a férfirokonok elől *jiməwmin* eltakart arccal

jəm jó (a folklórban töltőszó, nyomatékosító jelentéssel), *jəmat* nagyon, *jəmat ajpi*
 legkisebb, *jəmatčək* jobban, *jəm uləm* vizontlátásra, *jəwəw wəwəwəw* jól éltek, *jəm*
wəwəw ezüst, *jəmsi pələk* jobboldal, *jəwnam* mindegyre, hiába

jəntəw-ta játszik, tréfál

jűntəw ideg, *jəwəw* j. ij idege

jəntəkəw-ta varr; *jjntəw* tű

jeŋt'-ta iszik, *jiŋt'a* (Imp2Sg), *jeŋt'ot* ital, *nűŋ jeŋt'ən?* szomjas vagy?, *liwmal-jeŋt'mal*
pŋnə miután evett-ivott; *jeŋəwł'-ta* itat

jəw tíz; *jəw ŋrəkə* *əj* tizenegy; *kəwəwəw* harminc

jaŋk nyárs, *j. wəw* nyársvas

jāḡk-ta meg, elmegey vmiért; *jāḡkīl-ta* megy, jár, *jāḡkīla* (Imp2Sg), *jāḡkīlləḡən* (Prs3Du), *jāḡkīləḡ* (Prt3Sg)

jāḡk 1. jég, 2. mocsári tó, 3. fehér, *aj jāḡəli* kis tó a mocsárban, *jāḡk kǎləḡ* fehér rénőkőr
jāḡk víz, *jāḡkkəḡ kōr* vizenyős mocsár, *jāḡki məḡ* vizes föld (=tőzegmoha), *sǎm jāḡk*
könny, *jāḡk wǎjəḡ* vidra

jūḡkəl a túlsó partra kidőlt fa

jir széle, oldala vminek

jir véres áldozat; *jirakšə-ta* feláldoz (állatot), véres áldozatot mutat be

jōr büszkeség; *jōrəḡ* büszke, büszkeségre okot adó

jūr-ta megköt, odaköt, összeköt, *jūre* (ImpObj2Sg), *jūrəm* (PartPerf)

jōrəḡlə-ta elfelejt

jārḡət jégkéreg, ősi jég a folyópart mélyedéseiben

jārəkəntəḡəl-ta karcol, vonalat húz

jārnas ing, ruha

jis-ta sír, *jisəλ* (Prs3Sg) *aλ jisə* ne sírj, *jismin* sírva

jis régi, ősi, *jis jəḡlam-jāḡlam* apai felmenőim

jasəḡ beszéd, hír, *jisḡəλ* (Px3Sg); *jastə-ta* mond, beszél, *jastəλ* (Prs3Sg), *jastəḡ* (Prt3Sg),

jastətəḡ (PrtObj3Sg), *jasto* (PrtPass2Sg), *jasta* (Imp2Sg)

jǎw sügér

juw fa, *jukḡkən* (Du), *juk kǎt* (liḡki) (ócska) faház, *narkas juw* citeraszerű hangszer, *nij juw*
hegedűféle hangszer, *juw őntnam* erdőbe

jǎwəl ij

jowəl-ta hajlik, hajladozik (a széltől)

jǎwən folyó

jōwin éjszaka

jǎwət-ta ló, dob, hajít, *jəwtittən* (Imp2Pl), *jǎwtat* (PrtPass3Pl), *owpit pǎləkkə jǎwtəλ* az
ajtót kitarja, *tū nenə iλnam jǎwətli* a nő ledobja

jōwət-ta jön, megérkezik, *jōwətλ* (Prs3Sg), *jōwət* (Prt3Sg), *jōwətmaλ* (PartPerf3Sg) *jǎkḡ*

jōwəttanka ha hazaérsz, *jōwəttəḡ jəḡ* közeledett

jōwtəptəḡlə-ta elkotródik, *jōwtəptəḡla* (Imp2Sg)

k, kḡ

kə férfi, ember, *kujə* (Lat), *kujəḡ* emberi; *kuj amp* kankutya

kač kívánság, akarat, *ma kičəm wōλ* azt akartam

kič éppen, amint, bár, noha, *nōkḡ kič iməλ* amint felült

kiča -nak, részére, számára, *ma kičaḡəm* nekem; -ig (időhat): *aλənkə kiča* reggelre

κῶτ-(-τῶ-) megköt, összeköt, beszíjazza a gyermeket a bölcsőbe, *ἰλῶ κῶτῶλ* kioldoz,
κῶτῶλ börszija, mellyel a csecsemőt a bölcsőbe kötik

κατὰ γὰρ ἰθ-τα megbetegszik

κοτῶτῶλ kés; *κοτῶτῶλ* kard, szablya, *κοτῶτῶλ λιηκ* szablyás szellem

κῶτῶτῶλ-τα húzódik

κῶτῶτῶλ megégett

κατῶτῶλ minden

κατῶτῶλ gomb, *ἰλ κατῶτῶλ* első gombja, *ἵνυ κατῶτῶλ* bőrpertli

κῶτῶτῶλ: *ἰγῶτῶτῶλ-κ*. *σῶτῶτῶλ* ziháló hang

κῶτῶτῶλ-τα (meg)szárad, kiszárad, *κῶτῶτῶλ ἰγῶτῶλ-τα* szárad

κῶτῶτῶλ-τα zörög, döngög

κῶτῶτῶλ-τα eltalál, odaütődik, rápillant

κῶτῶτῶλ töltőszó (folkl.)

κῶτῶτῶλ-τα (meg)hagy, *κῶτῶτῶλ* (Imp2Sg), *ἰθῶτῶλ κῶτῶτῶλ* otthagytá

κῶτῶτῶλ, *κῶτῶτῶλ* ki, kicsoda, *κῶτῶτῶλ ῶτῶλ* ki tudja, *κῶτῶτῶλ* kitől, *κῶτῶτῶλ ἰθῶτῶλ* ki jön
 hozzám

κῶτῶτῶλ legelő

κῶτῶτῶλ-τα lepad

κῶτῶτῶλ szúnyog

κῶτῶτῶλ (sámán)dob, *κῶτῶτῶλ ἵθῶλ* dobverő

κατῶτῶλ hogy is van (< or.)

κῶτῶτῶλ-τα fénylik, csillog

κῶτῶτῶλ átjáró két fa között, ahol elfér egy szán

κῶτῶτῶλ képesség, készség, értelem, tudás, lehetőség

κῶτῶτῶλ féreg, giliszta

κῶτῶτῶλ síkos

κῶτῶτῶλ-τα áztatással szörteleníti a bőrt

κῶτῶτῶλ gyenge, vékony, törekeny

κῶτῶλ-τα (meg)hál, éjszakázik, *κῶτῶλ* (Imp2Sg), *κῶτῶλ* (Pr3Sg), *κῶτῶτῶλ-τα* meghál

κῶτῶλ-τα meghal, *ἵθῶτῶλ κῶτῶτῶλ ἰθῶτῶλ* amikor apám meghalt

κῶτῶλ-τα (fő)kel, *ἵθῶτῶλ κῶτῶτῶλ* ha fölkelek, *κῶτῶλ-τα* kelt, *κῶτῶτῶλ-τα* megpróbál felállni,
 felkelni

κῶτῶλ-τα hall, érez, *κῶτῶλ-τα* hall valamiről *κῶτῶτῶλ-τα* odafigyel, hallgat vmire,

κῶτῶτῶλ-τα odahallgat, felfigyel

κῶτῶλ lucfenyő

κῶτῶλ, *κῶτῶλ*, *κῶτῶτῶλ* hová, *κῶτῶλ* hogyan, *κῶτῶλ* ságit honnan, *κῶτῶλ* nagy nehezen,
ἵθῶτῶλ κῶτῶλ mérges lett, *κῶτῶλ ἵθῶτῶλ* elpusztultak, *κῶτῶτῶλ ἵθῶτῶλ* hirtelen
 eltűnt, *ἵθῶτῶλ κῶτῶλ ἵθῶτῶλ* akkor (folkl.)

ḡōl-ta véget ér, elfogy

ḡōl szó, beszéd, nyelv, *ḡāntək k.* osztják nyelv, *aj k.* hír

ḡul hal; *ḡul kənc-ča* halászik

kūl vastag, *kūlḡčək* vastagabbá

ḡuli piszok; *ḡuləḡ* piszkos

kəl-ta lát, látszik, *kələmtə-ta* megjelenik

ḡāləḡ unokaöccs, *ḡilḡəl* (Px3Sg)

ḡoləm három, *ḡoləmjeḡ* harminc, *ḡoləmsát* háromszáz, *ḡoləmmətḡ* harmadszor

ḡāləmtə-ta beszerez, (meg)szerez

ḡāləp háló

kal mitikus nő alakú erdei szellem

ḡōltaḡil holnap

ḡoləp-ta hangzik, hangot ad

kəltas aḡki istennő, a szülő nőket védi

ḡōl'ki, *k. wuli* ki tudja, *ḡōl'ta* honnan

kəm, *kemə*, *kemnam* ki(felé), *kəmən* kint, *kəməltə* kintről; *kimpinə* kívül

kim képesség, *wəḡtə kima jəḡ* mászni tudott, *wōltə kim əntem* nem élhetek itt

kim mintegy, körülbelül, közel, *sət kim weli* kb. száz rén, *məta kim* valamennyi, *mūk kim* mennyi, *ḡātəl jăčə məta kima jōwtəma* dél felé

ḡump hullám

ḡāmtəḡi arccal a földre, hasra, hasmánt; balra

kimət másik, második, *kimətḡ* másodszer ~ *kat*

ḡān kán, cár, uralkodó

ḡān-ta hozzátapad, hozzáragad, hozzáér, *əj lāta əntə ḡānəl* nem marad meg egy helyen

ḡin-ta kapál, ás, kikapar

ḡōn 1. has 2. tetőnyílás, füstnyílás, *ḡ. wəs*, ua., *ḡāt ḡōni* a tetőablakon keresztül

ḡānc-ta (-čč-) ír, hímez, díszít, karcol; *ḡāncə* himzés, dísz, rajz; *ḡāncəḡ* tarka, pettyes, csikos; *ḡāncəḡ sām̄pi* kékszemű

kūnc köröm, karom; *kūnc-ta* fésül, gereblyéz; *kūncəḡ* gereblyézett

kənc-ta (-čč-) keres, *wəjəḡ kəncčəḡ mən* vadászni ment, *ḡul kən(č)min wāl* halászatból él; *jăčə kəncə* keresd meg és hozd be *kəncil-ta* keresgél, rendszeresen vadászik-halászik

kanək bogyó; vörösáfonya

ḡānəm távolabbi házassági rokon

ḡānəḡ part, széle vminek; *jəwən ḡānəḡnə* folyóparton; *owpi ḡānəḡnə* ajtó mellett, *ḡāt*

ḡānəḡa házhoz

ḡint nyirkéreg puttony

ḡuntə mikor, ha, *ḡuntə mənlən* mikor mész, *əntə təjlən ḡuntə* ha nincs neked; *ḡuntintə* már régen

ḡāntəγ hanti, osztják; *ḡāntək ḡo* ember

ḡuntəγlə-ta (meg)hall, hallgat

ḡōn(t)γi hanyatt; jobbra; háttal

ḡāntəm-ta hátára, vállára vesz, *ḡinme* (ImpObj2Sg), *ḡunmem* (PrObj1Sg)

ḡintəη veszélyes; *naηk jǎγila ḡ. jəηk* Jugan folyó (folkl.)

keḡar szegény

ḡāḡaγə-ta, ḡāḡimḡə-ta elbűjlik

ḡāḡit-t'a betegeskedik, *ḡiḡit'a* (Imp2Sg), *ḡiḡitəm* (PrSg), *ḡāḡit'(t)aγə jəγ* beteg lett

kiḡit'a hasonlító névutó, *ma kiḡit'aγəm ənəl luηk* nálam nagyobb szellem, *tūləs k. newi ne* holdnál ragyogóbb nő (folkl.)

ḡāḡit'əḡintə-ta megijed, felriad, *ḡāḡit'əkintəγ* (Pr3Sg), *al ḡāḡit'əkinta* ne ijedj meg

ḡuη-ta felmászik

kūḡəš bebújós, csuklyás zubbony, bunda

ḡāpəḡ könnyed, könnyű, fűrge

ḡōpəλ-ta kialszik (tűz)

kōpəλ rén v. jávorszarvas lába bőre; *kōpəλəη sōw* állatbőr, melyen nyúzáskor a lábakat meghagyták

kar kéreg, héj, heg

ḡār (rén)bika

ḡārə tisztás, tiszta hely; *ḡārə ḡōr* tiszta, fátlan mocsár *puwəl ḡārə* udvar, *ḡārəη puwəl ḡārinə* téres falu terén (folkl.)

kārə fűzér, *kāriλλ* (PxPl3Pl)

ker kályha, tűzhely

ḡor lyuk, nyílás, átjáró; utca, *aj wǎč ḡori sočləm* kis város utcáján járok

ḡōr fátlan, füves, bogyótermő mocsár

ḡōr kép, ábrázat, látvány; *ḡ. wəḡə ōt* fényképezőgép; *ḡōrəsəp* hasonló, olyan mint; *at'il ḡōrəsəp* arjára hasonlít; *mūk ḡōrəsəp* milyen; *əntə arjəltəl ḡōrəsəp* mintha nem figyelne

ḡōrə takaró, *sōk ḡōr* szőrmetakaró

ḡuri famozsár, kis teknő

kūr láb, *kūrγəlam* (PxDu1Sg), *ə j kūrəp* egy lábú, *kūrməη lek* ösvény, *kūrəmsi* gyalog, *kūrəm* lépés, *ənəl kūr piḡəm* nagylábujjam, *kūrəmnə* hirtelen, váratlan, véletlen; *kūrəmtə-ta* lépked, *kūrmintə-ta* (ki)lép

karitə-ta (meg)fordít; *karimḡə-ta* (meg)fordul; *kirəγlə-ta* forog, fordul, *kem kirəγlə* fordulj ki

ḡirəγzsək, zacskó, elemózsiás tarisznya

ķāruγal célgömb (puskán)

ķōreγlā-ta abbahagy, befejez, elmúlik

ķōrāγ-ta (el)esik, (le)esik, (ki)hullik *ķōrγət* (Prt3PI); *ķōrγil-ta* elesik, hever (kidobott tárgy) *ķōrγilət* (Prt3PI), *ķōrēγlam tas* szanaszét heverő vagon

ķirγalāt-ta felugrik

ķōrēγlā-ta (nagyvadat) ugat, *tī ķōrēγlāγ* felugatott

ķiril Kiril (férfinév)

ķārās hatalmas, mitikus madár

ķārās jégkéreg; *ķ. sūwās* ősz, amikor látszik a csupasz jég

ķuruška bögre, csésze (< or.)

ķārt'əķint-ta esik, bukik, botlik, *lūw ķāmətγi ķārt'əķint* ő hasra esett

ķās ehető vizinövény, sás

ķos húsz, *ķ. ūrəkkə nəlā* huszonnégy, *ķosmət* huszadik

ķos csillag

ķōs: *ķ. jəŋk* vizelet

ķəs, *ķəš* no, nos, hát

ķasl-ta költözködik; *ķaslilā-ta* nomadizál

ķōsip-ta (ki)húz, (le)ránt, (el)szakít

ķat, *ķatγən* két, kettő, *ķit* két, *ķitγə* ketté; *ķimət* második

ķāt ház, szálláshely, *ķutəl* (Px3Sg) *lōŋ ķ.* nyári szállás, *ķ. owtija* a ház tetejére, *ķ. al* tornác, *ķ. ķōni* a tetőnyíláson keresztül

ķāt-ta (oda)mászik

ķit-ta küld, kerget; *ķitəγ-ta* elküld, *ķitγi-ta* küldeni akar; *ķitil-ta* elúz

ķit visszhang

ķōtti hol, *ķōti jəγ* mi történt

ķōt kéz, *ķut kōtəp-ķūrəp nōw* hatlábú jávorszarvas, *ķōt juw* béklyó a rénszarvas mellső lábán

ķut hat; *ķut jəŋ* hatvan; *ķut sāt* hatszáz; *ķutmət* hatodik

ķūt köz; *ķūt iwəl* között; *ķūtəp* közepe vminek, *ķūtəppi pāγal* középső fiú, *nin mətā* *ķūtinnə* ti egymás között; *āwməŋ* *ķūt* ölelés

ķatəl-ta megfog; *ķitla* Tra. (Imp2Sg), *ķatli* (PassPrt3Sg) *ķatləmtə-ta* elkap, *ķatləγəl-ta* utána kap, kapkod

ķātəl nap (égitest is), *ķātlin* nappal (időhat.), *ķōtəl* nappal, világos; *tem ķ.* ma; *pa ķ.* másnap, *jiməŋ ķ.* ünnepnap, *ālə wālət ķ.* hétköznapi, *ķ. jăčənə* délből

ķātəlilā-ta mozgat, átrak, áthelyez, görget, *ķātəliləlləll* (PrsPIObj3Sg)

ķōtəmnəŋ szájpaddlás, *ķār ķ.* *ķārə ķōr* bika szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta (=fátlan) mocsár (folkl.)

ķōtəŋ hattyú

ḱāt'a hát, lám

ḱit'-t'a marad; *ḱit'am pīr* utolsó; *ḱit'əp-ta* hagy; *ḱit'am pīrat wālaḱəḱə* végül (folkli.)

ḱūt'ḱər csikos evet, burunduk

ḱut'əḱə hely vmi mellett; *ḱut'ḱəna* melléd, *orəm ḱut'ḱəna* nénémmél, *məḱə ḱut'ḱiwəna* nálunk

ḱāt'ip-ta kihúz, kiránt

kāw kő; *k. lek* országút, *k. ittən wəs* üvegablak

kewi kalapács

kōw hosszú messzi, távoli; *ḱōwən* régen, *ḱōw-pə əntə* nemsokára, *ḱōwit* hosszat, mentén

ḱowəl-ta fut, *ḱuḱa* (Imp2Sg); *ḱowəlḱi-ta* futni próbál

ḱuwər: *ḱuwər pətə* tenyér

kewrəm forró

l

lek út, ösvény, nyom, *likəm* (Px1Sg), *t'u leki jūwa* azon az úton gyere

loḱ a helyiség belső sarka; *ḱāt loḱ* szoba

līk süketfajd

lūkəmtə-ta dug, gyömöszöl, lők

lakšiti ócska (hátrevetett jelzőként)

lel (Jg) bátya

lump síléc

lānk tompa hegyű nyílvevessző

leḱ-ta betakar, *liḱe* (ImpObj1Sg)

lapka bolt

lis (Jg) *lasək* (Tra) laza, nem feszes

lāsḱam-ta elengedi magát, elernyed

lāt hely; gödör, mélyedés *āltə lāt* fekvőhely

lew réteg, világ; *il lew* alvilág

lewimtə-ta kihúz, elővesz

λ

li-ta eszik, ég, *al liwe* ne edd meg, *liλən* (Prs2Sg), *liw* (Prt3Sg), *likkən* (Prt3Du),

liwmin (Gerund) *liλəḱ* éhes, *litot* étel

liḱ-ta, *liḱəl-ta* célzó, célba vesz

ləḱök, *ləḱmat* ök maguk

ləḱ farok, *ləḱləḱ* farkatlan

ləḱ, *ləḱri* belseje vminek, *ḱāt ləḱrija* házba

λεῖρα-τα repül
λαῖρα-τα őriz, vigyáz; *λαῖρατιρ* őrség
λαῖραρ páncél; *λαῖραη λιηκ* páncélinges szellem
λαῖρατ nehéz
λαῖραιλα-τα bemegy, betér
λαῖ: *λαῖ* *ωῖραγ* mesebeli állat
λοῖ ujj, *λιῖατ* (Px1Sg)
λιῖ gyűszű, *λιῖατ* (Px1Sg)
λιῖ ere, genny
λαῖραγ-τα függ, lóg
λαῖραγ-τα őriz, foglalkozik, viselkedik; *λαῖρατ-τα* elkezd vmit csinálni
λεῖρα-τα néz, tekint, pillant, *λεῖρα* (Imp2Sg); *λεῖραῖρα-τα* jól megnéz
λαῖρατ fejsze, balta
λιῖκ-τα ugrik, vetődik, *νοῖκ* *λιῖκ* felugrott
λαῖκῖατ-τα odatesz, feltesz (gyorsan)
λαῖκῖατ-τα felugrik, odaül, huppan (pl. a szánra); *λαῖκῖατ-τα* elindul, útnak indul
λαῖ lélegzet; *λιῖ* lélegzet, lélek, élet; *λιῖραη* eleven, *λιῖραη* *ῖωτῖα* életben maradtál
λαῖ-τα leül, *λαῖρα* (Imp2Sg); *λαῖραγ-τα* leereszkedik
λοῖ-τα olvad; *λοῖραῖρα-τα* kiolvaszt, átmelegít
λιῖ száj
λιῖρατ-τα odalopakodik, becserkész (vadat)
λοῖρατ-τα felvesz, felölt; *λοῖρατ-τα* felvesz, belebújik; *λοῖρατ-τα* felvesz, felölt (mom.);
λοῖρατ-τα felöltöztet
λαῖρατ polc; *ῖρακ* *λ.* vizespad
λαῖ ín, íncérna, *λιῖρα* (Px3Sg)
λιῖ ök ketten, *λιῖ-λιῖ* ök maguk
λαῖ rénzuzmó, kása, táplálék; *λαῖραη* táplálékban gazdag
λοῖ lúd; *λ.* *ῖρακ* reszelő (lúdfog)
λαῖ hó; *λ.* *ῖρα* *ῖρα* havazás után
λιῖ *ῖ* a bever, beszúr, odaállít; *λιῖ* *ῖ* *τα* megáll; *λιῖ* *ῖ* *τα* bever, beszúr (pl. karót);
λιῖ *ῖ* *τα* odaáll, kerül vhova
λαῖ-τα bemegy, belép; *λαῖρατ* (Prs1Sg), *ῖ* *λαῖρα* miután belépett; *ῖ* *ῖ* *ῖ* *ῖ*
λαῖρα a nap még nem ment le
λοῖ nyár, *λοῖ* nyáron
λαῖ mókus
λαῖ-τα takarózik, *λιῖρα* (Pr3Du)
λαῖ-τα akar, szeret, *λαῖ* (Prs3Pl)
λοῖ pata, *λοῖρα* *ῖ* *ῖ* *ῖ* patája karcolta szent föld (folkl.)

λυηκ szellem, bálvány
λᾶηκῆρ: *kōt* λ. kézfej
λᾶηκῆρ egér
λεηκῆρ váll
λεηγαλ Irtis
λοηῶτ-τα számol, olvas
λᾶπ-τα befér, elfér, *λερα* (Imp2Sg), *αντα λᾶραλ* nem fér be
λερας lábaskamra, oszlop(ok)on álló tárolóhelyiség
λᾶραη tornác, a ház bejárata fölé emelt féltető
λεραι hét; *λεραι ηῆη* hetven; *λεραι σᾶτ* hétszáz; *λεραι ατ-κᾶτᾶλ μαῖρα* egy hétig; *λεραι οκ κᾶτᾶλ* vasárnap (=hét fő nap)
λεραι-τα etet, táplál, *λεπτε* (ImpObj2Sg), *λεπτι* (PassPrt3Sg)
λεῖραι süppedős hely a mocsárban
λεῖρ nagy, nyitott tó; mocsári tó; *λεῖρ ωᾶηγ* búvármadár
λεῖρ 1. vékony sáv, vonal, sor 2. kicsi, vékony, gyenge (kicsinyítő partikula)
λεῖραλᾶ-τα zenél, hangszeren játszik
λεῖραραῶ-τα kibont, széthajtogat, leterít
λεῖρι világos, nyílt, nyilvános; λ. *πιτ-τα* megjelenik, feltámad, nyilvánvalóvá válik
λεῖρτ-τα nyír, (haját, ágakat) vág
λεῖ idő, *ᾶη λεῖτᾶ* egyszer, *ρα λεῖτᾶ* máskor, *λεῖτᾶμ* (Px1Sg)
λεῖτ ruhaujj
λεῖτ-τᾶ halrekesztéket ellenőriz, *λεῖτε* (ImpObj2Sg), *λεῖτᾶμ* (Prt1Sg)
λεῖτᾶτᾶ-τα elkészít, felhalmoz, felszerel; *λεῖτᾶτᾶραλ-τα* készülődik
λεῖω ló, *λεῖωτᾶγ* nagy ló
λεῖω szolga
λεῖω csont, *οω λεῖωλ* koponyája
λεῖω ő, *λεῖωτᾶνᾶμ* neki, *λεῖωτᾶ* általa
λεῖω(ᾶ) 1. hadd (a felszólító mód körülírása) 2. töltőelem a mitikus énekekben
λεῖωσᾶλᾶ-τα odaüt, megüt, *λεῖωσᾶλᾶγ* (Prt3Sg)
λεῖωῖτ nagyság(ú), *κῶτ παῶ* λ. tenyér nagyságú; *τῖ ηῆμ* λ. *ωῆρα* légy szíves
λεῖωτ-τα élesít

λ'

λεῖωτ-τα felfal, megzabál
λεῖκ-τα dob, hajít, lő, *λεῖκα* (Imp2Sg), *λεῖκατᾶ-τα* dobál, lövöldöz, *λεῖκιλ-τα* kivág, széttár
λεῖλ' háború, hadnép

lǎl'-ta áll, *lǎl'a* (Imp2Sg), *lǎl'əm* (Prs1Sg), *liuləm* (Prt1Sg); *liuləm-ta* feláll,
 felugrik, lábra áll; *lǎl'ək* *ko* halott
liuləm-ta fohászcodik, magában gondol
liumi szép, kicsi
liuhk nagyvadra való nyílhegy
l'ewət-ta, *l'ewətli-ta* szid, veszekszik, *liwtittən* (Imp2Du), *liwtitəγ* (Imp2Pl)
liwət-ta kimegy

m

ma én, *mant* (Acc), *mantem* (Dat); *manə* én magam
mə-ta 1. ad 2. megüt, *məja* (Imp2Sg), *mələm* (Prs1Sg), *məjəm* (Prt1Sg)
măč: *m. ko* vendég
măč tartószög, tartógerenda *owpi m.* ajtófélfá
močə -ig, *ko* *m.* meddig; *măčγa* egyenesen, el mellette, állandóan
mičəŋ bűnös
məγ föld, ország; *wəli-tə m.* lakóhely, haza; *məγi ko*, *məγi jəγ* helybéli(ek); *məγi kətəŋ*
imiγən-ikiγən házigazdák; *m. aŋki* földanya (istennő)
məγəl: *m. kətəl* tegnap (~ *mələkətəl*)
məγəl kör, környék, kerek; *tələŋ ko məγəlnat* egészséges ember képében; *məγəli*
 körben; *məγəmtə-ta* köröz, körbejár
muγəl máj
məγəmtə-ta gyorsan kigombol, eloldoz; *məγittə-ta* kigombol, kioldoz, levet (cipőt, ruhát)
miγəγəli-ta gyorsan siklik (szánon)
məwəγət-ta lenyom, összenyom (~ *məwəγət-ta*)
muγi keresztül, át
məj lánykérés, esküvő; *məjəl-ta* látogat, megajándékozik; *məjəŋ ko* vendég
măk a Tromagan egyik mellékfolyója, *măkko* családnév, a *m.* folyó partján élő nemzetség
măki régen, valaha, *m. əlnə* tavaly; *m. jisinə* réges-régen
moq gyermek, fióka, kölyök, *muqəm* (Px1Sg); *moqkəŋ* vemhes, kölykeivel együtt
məkkəl varjúbogyó; *məkkələ punpi törəm nōw* sötét szőrű égi jávorszarvas (folk.)
mikra-ta csikorog, nyikorog (hó, fa)
mikita (férfinév)
mələγ csukott, zárt, nyílás nélküli; *mələkkə wəri-la* szorosan zárd be
muləm füst
mələŋk meleg
mələ-ta főz, *nik m.* megfőz

- muλ-ta* esküt tesz, áldozatot felajánl; *μολαξσα-ta* imádkozik, megesküdik; *κᾶτ muλ* a ház bejárattal szembeni, szent oldala
- μᾶλλκᾶτᾶλ* tegnap, *μᾶλλγῶ κᾶτᾶλῆῆ* tegnap
- μιλᾶμτᾶ-ta* megérint
- memi* medve
- min* mi ketten
- mən-ta* megy, *mənλəm* (Prs1 Sg), *mən* (Prt3 Sg), *məna* (Imp2 Sg), *mənmal* (PartPerf3 Sg), *nūñ məntanka* ha te elmész; *məntə* (töltőszó a mitikus énekekben); *mənip-ta* hirtelen elmegy, eltűnik
- mant*, *mantem* ld. *ma*
- munt* korábban
- māñi* öcs, fiatalabb fivér, *māñem* öcsém, *māñiλam* öcséim
- māñ* meny
- miñəγᾶ-ta* behajlít, meghajlít
- māñt'* mese, *muñt'əm* (Px1 Sg); *māñt'-t'a* mesél, *miñt'a* (Imp2 Sg), *muñt'o* (PassPrt2 Sg), *māñt'λəγən* (Prs3 Du)
- mən* mi (sokan), *məγat* (Acc), *məγnam* mi magunk
- māñk*: *m.* iki emberevő szellem, óriás
- mūñκλαγᾶ-ta* csomóz, ráfeszít
- moγət-ta* (meg)töröl
- mijr* nép, társadalom
- mārə* idő, idején, *mārayə γəy* sok idő eltelt; *t'i kōwit mārə ᾶλλi* ilyen sokáig aludtunk, *məta mārə wāλtin piynə* valamennyi idő múlva; *tem kat ᾶλγən mārə* az elmúlt két év alatt; *mārəγ kō* olyan ember, aki sokáig bírja a víz alatt; *mārəγ wāγəy* kitartóan futó állat
- mori-ta* eltörik
- mōrəγk* mocsári hamvasszeder
- mārti*: *m.* *məγ* meleg, déli vidék, ahova a madarak télire elköltöznek
- mōrt* teljesség, határ, *mūwə m.* semmiféle
- mərt* hiába, alig, nagy nehezen; *ᾶλə m.* csak úgy
- mās* tehén
- mās* elég
- mās-ta* kell, szükséges, *t'i māsλ ropiλtəta* dolgozni kell, *əj mətali-pə mantem əntə māsəl* semmi sem kell nekem
- mosat* (passzív felszólító partikula) *tīwma mosat* szüless meg
- mustəm* szükséges, megfelelő; *mustəmin* jól, alaposan
- mastər* mester (< or.)
- məsməta* valamilyen *m.* *urnə* valahogyan

mošina gép, jármű (< or.)

mošət talán, lehet (< or.)

mata (felsőfokú névutó), *wōkkəŋ m.* legerősebb

māt-ta elfárad, *mātəm* (PartPerf), *nűŋ mātən?* fáradt vagy?; *mātpəsəŋ* fáradékony

mətə így, hát; *məttə* úgymond, aszonygya

məta valami; *m. tāyinə* valahol; *m. kōwit tāyi* valameddig; *əj m. latnə* egyszer, *mətli* valami, miféle; *əjmətli-pə* semmi

műw, *műwəli mi?* mit? *műwat* miért; *műw tāyi* honnan; *műw arət*, *műkkim* mennyi, amennyi, *műk kōrasəp*, *műw sir* milyen, *kűc műwəli* akármí

műw vagy, talán

māwər-ta lenyom, letapos

māwət-ta elhelyezi a varsát a vízben, lemerít

māwtəy (halfajta)

n

ne nő, barát nő, *niŋən* (Px1Sg); *niŋəŋ* nő; *niŋjuŋ* nőfa, vonós hangszer

ni-ta látszik, *nijəl* (Prs3Sg)

no na, no, nosza, nos (indulatszó)

nōŋ, *nōw* ág

nāŋər cirbolyatoboz

naj 1. tűz, 2. istennő

nik (igekötő) 1. le a partra, a víz felé 2. a sátor belsejéből a bejárat felé, *nik māwəttəy* lemerítette, *nik māλλəm* megfőzöm, *nik tārtlimən* megsütjük, *nik tōwə sočiłəy* a sátorajtóhoz ment

nōk fel, *nōknam* felfelé, *nōk wəje* vedd fel, *nōk liw* megette, *nōk kənciŋəla* keresd meg őket (Du)

nűl nyél, fogó

nām név, *nűŋ nāma kōłnə* hogy hívnak, *nāmpi* nevű: *nāma* nagyon, teljesen, azonnal, éppen

num felső, *nomən* felül, *noməłta* felülről

nōm-ta gondol, emlékszik, *nāma* (Imp2Sg); *nōmłəmtə-ta* elgondolkodik, visszagondol, emlékezik; *nōməksə-ta* gondolkozik; *nāməs* gondolat, ész, értelem; *nāməsa pit* gondolkozni kezdett

niməl alul prémmeel bevont síléc; *nimləŋ lek* sinyom; *niməl pətə kűli wāt* síléc alatti síkos szél (folkl.)

namən elől, a ház elülső részében, a parton

nin ti (ketten), *ninat* (Acc)

nǎŋi taplógomba

nǎŋ te, *nǎŋat* (Acc), *nǎŋati* (Dat)

nəŋ ti (Pl), *nəŋat* (Acc)

nijny hegedűféle vonós hangszer

naŋk vörösfenyő, *nijkam* (Px1 Sg)

nipək papír, könyv

nǎpət-ta úszik, sodorja a víz

nǎpət (élet)kor, *nǎpətəl* *kǎwit* élete végéig

nǎr-ta nyög, sóhajt; *nǎr sǎj* nyögés, sóhajtás; *nǎrip-ta* nyögdecsel

nir keresztrúd

nǎrǎltə-ta cipel, vállon visz

nǎrǎŋ-ta, *nǎrǎm-ta* megdőrdül az ég

nǎrǎtə-ta fut, szalad

narəksə-ta, zenél, hangszeren játszik; *narkas juy* zenélő fa, húros hangszer

nǎrǎkin-ta átesik, feldönt

nǎrtəmtə-ta kinyújtja a kezét

nǎsəl megdőlt, görbe fa

newi fehér, világos, ragyogó

nǎw ág

newər-ta ugrik

ń

ńiĉi talán

ńǎŋ nevetés, tréfa; *ńǎŋ-ta* nevet; *ńǎkǎ* tréfából

ńǎŋ mocsárban eredő, kisebb folyó

ńǎki (eredetileg rénszarvasbőr) sátortakaró; *ń. kǎt* kúpsátor

ńǎksəŋ ld. *ńǎwəs*

ńǎlcəp csukahorog

ńǎlǎŋ-ta megsebesül; *ńǎlǎŋət* sebesült; *ńǎlǎŋətə-ta* megsebesít

ńǎlək-ta örül

ńǎl nyílvevő, *ńuləm* (Px1 Sg); *kǎjǎp* *ń.* dobverő

ńol-ta esküt tesz a bálvány szétvágásával, *ńultip-ta* megesket

ńǎl orr; *kǎnĉəŋ* *ńǎlǎp* tarka orrú

ńul össze, együtt; *ń. tǎŋ-ta* verekszik, harcol; *ńula* össze, egymásnak; *ńulnam* egymásnak, egymáshoz

ńǎlǎ négy; *ńǎlmət* negyedik; *ńǎlǎ jəŋ* negyven; *ńǎlǎ sǎt* négyszáz

ńilǎŋ nyolc; *ńilsǎt* nyolcvan, *ńilǎŋsǎt* nyolcszáz

ńaləm nyelv, *ńaj ńalməł* lángnyelv
ńamək puha, lágy; *səməl ńaməkkə jəl* jóllakik
ńimpəl nyálka, váladék
ńamətłi parázs, üszög
ńāmrəγ egész, teljes
ńań kenyér, *ńińəm* (Px1Sg), *aj ń.* lángos
ńjńt'-t'a pihen
ńir szeszélyes
ńjř lábbeli
ńur szőrtelenített bőr; *ńuri sγ* bőrszujakból font kötél, pányva (karikára szedve)
ńər fiatal erdő, bozót; *ńərəs kōł* bozótos helyen nőtt lucfenyő
ńarəγ nyers, éretlen, csupasz, *ń. pom kōrasəp* zöld
ńārəγ fiatal, zsenge; a növény új hajtása, *ńurγəm* (Px1Sg)
ńārəm mocsár, erdős tundra, *ńurməm* (Px1Sg)
ńəřimtə-ta húz, ránt, elővesz; *ńəřkəmtə-ta* hirtelen kihúz
ńat' lassú; *ńat'γə* lassan, óvatosan; *ńat'γəčək* lassabban, *ńat'ələkkə* lassacskán, óvatosan,
csöndesen
ńāt'-t'a, ńāt'-t'a megkopaszt (madarat), szőrtelenít (állatbőrt), *ńāt't'əγ* (PrObj3Sg) *ńāt'łiγən*
(PassPrs3Du)
ńāwi hús; *ńāwəγ* húsos, kövér
ńōw jávorszarvas
ńowəl-ta nyomon követ, üz, *ńuwłəm* (PartPerf, Prt1Sg), *ńuwłə* (Imp2Sg)
ńōwəl-ta mozog, himbál, inog; *ńōwłə-ta* megmozdul, indul; *ńōwəłtə-ta* megérint,
hozzányúl
ńāwəm-ta mond, beszél, *ńāwmił-ta* megszólal
ńewrəm gyermek
ńōwəs coboly; *ńōkəsəγ* cobolyban gazdag

P

pa másik, *pa kātł* másnap, *pa məγ* idegen föld; *pa...pa* egyik... másik, *pa pālkel pa kűč*
wāřjəł hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik
-i (nyomatékosító partikula), bizony, hát, ugyan, *műwłi-pə* ugyan mi, *əjməłi-pə əntem*
semmi sincs
-pi- (kiválasztó szócska), *ənəłpi kō* legidősebb férfi
pjč -szor, *kit pjč* kétszer

põč 1. hát, tarkó, hátsó fele vminek, *põč kμλ* a hal háta; *ker põča* a kályha mögé; *ma kāt*
põčəj pālkanə házam mögött; *poč pəγi* háttal, *puč̄iγi* hátulról, *əj sāməλ*
puč̄əλə egyik szeme hátul; 2. nemzetség, nemzedék *põč nām* családnév
pəč tőzeg, tavalyi száraz fű, melyet elsodor a víz
pāčəλəγ-tə megrak, összekészít
pāγ fiú, fia, *pāγə* (Px1 Sg); *pāγə* mostohafiú
pəγi bal
pāγəλ bub, gomb, *puγə* (Px1 Sg); *p. j̄jntəp* gombostű
puγəλ falu, *p. k̄āri* udvar, a házak közötti hely
puγəλ kebel, a ruha öble, *puγəλ* (Px3 Sg)
pāγər sziget
p̄iγərtə-tə segít
puγəs: *p. əhki* a gyermekáldást adó istennő
pəγət fekete
pəγitəλ-tə leereszkedik, *pəγət-tə* ejt, *nōk̄ p̄iγəttəγ* felrakta (nehezen), *pāγət-tə* leejt, elejt
pəj 1. halom, kupac, csomó 2. zivatar
pāj nyárfa
pāj jégkéreg a havon
pəjəλəγ egyenes, síma, *p. sikkə* nagyon szép, *p. jəγ* rendes, ügyes emberek
pājəλə szárny, *əj pājəλə* *pāl̄kə* egyik szárnyam
p̄īkə rothadt
pā̄k̄ə *ta* kilyukadt, kipukkad, kifakad, *p̄īk̄ə* (Imp2 Sg), *pūk̄ə* (Prt1 Sg)
pō̄k̄k̄ə: *p. j̄jntəp* lyukas tű
pəkət féle, fajta, *əj p.* egyféle, *ar p.* sokféle
p̄īλ fűrész
pul darab, falat, *jeñt'ə* *ōt p.* egy korty ital; *puləli* falatka
pālək fél, oldal; *əj pāləka mənə* menj innen
pəλ: *wəñ p.-pəλ p. j̄γ* terebélyes fa
pāl-tə megszúr
p̄īλ fél, térső, pánya vkinek
p̄īλ (rén)fogat; *p̄īλ-tə* befog, beköt, felkantároz; *pūlīə-tə*, *pūl̄əγəλ-tə*, *pūl̄ə-tə* bedug,
 felölt (csizmát, siléctet)
pəλ fül
pəλ-tə fél, megijed; *pəλəγ-tə* ijeszt
pō̄l̄ə̄k̄int-tə kibukkan, kibuggyan, előtör
pəλə felhő
p̄īλ̄i púpos szúnyog
pō̄l' t' kisütött zsír

pom fű

pamiλ-ta tanít, tanácsol, mutat; *pamtə-ta* megmutat; *pamtəp-ta* tanácsot ad, *pamtiλ-ta* megmutatja neki, megbünteti

pūməŋ meleg

pan tőzegáfonya

panə és, is, pedig, *panpə* ua.

pān-ta, *pōn-ta* tesz, helyez; *pāniλ-ta*, *pōniλ-ta* helyezkedik, beletesz, belead; *pānəmtə-ta* gyorsan tesz, *pōnəp-ta* elhelyez, rak, hímez

pīn szemölcs

pōn varsa; *pōnəλ-ta* fon

pun szőr(zet); *sar p. pəpγi p.* kócos, gubancos

punč-ta kinyit, *punčəp* (Prt3Sg); *pončləmtə-ta* hirtelen kinyit

pānəλ-ta vki védelmére kel

panam rosszul, helytelenül, hamisan, másképp

pānt-ta elrejtőzik, elbújik; *pāntəmtə-ta* eltűnik

pōn kibonthatatlan csomó

pən kanál

pəŋ ujj; *ənəλ kūr pīŋəm* nagylábujjam

pīŋ Pim folyó; *pīŋne* pimi nő

pəŋi nyáj, csorda; *wōnt weli p.* vadréncsorda

pāŋk fog; *p. nāwi* fogíny

pāŋkəλ lapocka

pōŋəλ oldal, szél, part; *pōŋəλnə* mellett

pəŋpəŋtə-ta, *pəŋpəŋəλtə-ta* görget, gurít

pəpə (női becenév)

pəpī medve

par hamu

pəri ételáldozat, áldozati lakoma, *pəriλ-ta* áldozati lakomát ül

pīr hátsó, következő, *kūitəm p.* utolsó; *p. kātəλnə* másnap; *p. əλəŋ* másnap reggel, *p.*

kūrŋəλ két hátsó lába, *pīrnə* után, *pīri* nyomában; *lūw pīrəλta* utána

pīri-ta kérdez, *pīriji* (PassPrt3Sg)

pəri szegény, szerencsétlen (hátravetett jelzőként); *pəriλi* ua.; *parəpət* ua., *weli pəriλikkən* két girhes rén

pōr-ta harap

pōrəŋə-ta repül, elrepül

pōrək alja, töve vminek

pōrməλ-ta rálép, tapos

pīrəs öreg

pər(t)ʝi hátra, vissza, fordítva
part-ta parancsol, kényszerít, *pirte* (ImpObj2Sg), *partmaλ sáʝit* parancsa szerint
pǎrt deszka; *pǎrtəli*, *pǎrt pul* deszkadarab
pás 1. kesztyű 2. jel, folt
pásəm-ta csöpög, folyik, permetez, *pusəm* (Prt3Sg)
pəsan asztal
pasipa köszönöm (< or)
pát-ta (meg)fagy, *pita* (Imp2Sg), *putəm* (Prt1Sg), *nǎwəm əntə pátli* nem fázom; *putəm-ta*
 megfagyaszt; *putəptə-ta* elpusztít
pit-ta esik, jut, kerül; *sǎma p.* megszületik; *láńt' p.* havazik; *nők p.* felébred; *kem p.* kiér,
 kijut, *nǎməsa p.* elgondolkozik
piť-ta haragszik, *aλ piťa* ne haragudj; *piť kōλ* haragos szó, *piťəmtə-ta* megharagszik
put fazék, lábos; *putəli* fazekacska
pəta 1. vmi vége, feneke, alja, teteje; *wōnt pət'aʝa* erdő mélyére; *kōt pətəλ* tenyere; *ow*
pətəʝi feje tetején; *pətan* végett, miatt, -ért *l'i p.* azért, *welit uć p.* a rének miatt,
sűjəλ uć p. a hangja kedvéért
pōtəʝ-ta: pəʝi p. hátrahúzódik, visszalép
pətəʝə-ta sötétedik; *pətəʝəm* sötét
pətkaʝə-ta, *pətəλ-ta* siet
pātəʝint-ta, *pǎt'əʝint-ta* bukkan, hirtelen új helyen találja magát
pǎtkəmtə-ta kihúz (pl. nyilat a sebből)
pǎtəlitə sűj csörömpölő zaj
pát' széle vminek
pət'a (köszönés), *p. wǎr-ta* köszön
piťəŋkəli madárka
pǎw-ta (meg)fagy
pew toboz
pōw-ta fűj, *pōwīλ-ta* ua.
pǎwəλ-ta fürdik, mosakodik
pǎwəm-ta szikrát szór
pǎwət-ta utolér, elfog, elejt

r

rǎʝ-ta kidől, összeomlik, beomlik, *riʝa*, *riʝa* (Imp2Sg), *rukəm* (PrtSg), *rǎʝəmtəʝəλ-ta*
 töredezik
riʝ-ta: nula riʝəł összeérnek

rəγ-ta 1. repül, ugrik 2. leejt, kienged a kezéből; *rəγmtə-ta* elveszít, eltemet; *rəkən-ta*
 félreugrik, elrepül; *nōk rəkkən* felrepült, felugrott; *rəγəptə-ta* elrepül
rəγi-ta ráz, megráz, felkap
rāγəm rokon
rjγmtə-ta kidönt, ledönt, elsodor
rāγəp hazugság, csalás; *rāγəη* ravasz, csalárd; *rāγəpλə-ta* hazudik, csal; *rāγəpλətə rut'*
 orvvadász, gazember
rak liszt
roq gallér, *rukəm* (Px1Sg), *r. jōλ* gallérvarrás, *r. sōw* prémgallér
rənək fűrt, bojt
rāηaγə-ta kinyújt, meghúz
rōηkīntəp csengő
rāηip-ta elkezd, belekezd, nekilát
rāp magas part, hegy
rāpəs-ta ugat, *rīpsa* (Imp2Sg)
ropata munka, *ropit-ta*, *ropitλə-ta*, *ropəltə-ta* dolgozik, *ropəltətə kzo* munkás
rjt csónak
rut' orosz, városi ember, *rut'ə wāλta* orosz módon (=városban) élni
rāwip-ta megráz; *rāwisλə-ta* ráz, int, legyint, fújja a szél
rūwət-ta (meg)zavar; *nōk r.* felébreszt

s

soč-ta megy, lép, *suča* (Imp2Sg), *suč* (Prt3Sg), *sočəλ-ta*, *sočəλəγ-ta* lépdél, jár, járkál
sjγ köteg, nyaláb; *nuri s.* karikára szedett pányva, *sjγəm-ta* összekapar, összeszed
səγtokhal
sāγəλ-ta fut, *sāγəltə-ta* vágat
sāγət szerint, módon; *rut' s.* oroszul, *ma məntam s.* miközben megyek, *imi partmaλ s.* az
 anyó parancsa szerint
saj takaró, függöny; *saja* mögé; *sajpinə* mögött
sūj hang, zaj; *sūj wāλləγjəγ* elhallgatott
səj homokos part
sājəp húzóháló
sāk köpeny
sūk gyöngy
sākkəη ld. *sāw*
sikkəη ld. *siv*
sāλλə só, *sāλλəη jəηk* sós víz

- siλəmλə-ta* sistereg, sziszeg
sil-t-[t]a felvág, szeletel, *sil'əλ* szétvágott, feldarabolt
sułtə-ta, sułtəm-ta jeges vízbe esik, hirtelen megfagy a vízben
sām halpikkely
sām szem, *sār sāməp jay* fűrge szemű emberek, *s. jəŋk* könny; *sāma pit, sāmγəl təγə t'i*
ātγən megszületett; *sāmλəγ* vak; *əj s. pālək* félszemű, *sāmti* mutató, látható,
nyilvánvaló; *wāγsāməli* pénzecske
səm szív, belső rész, közepe vminek; *kāt səm* a ház bejárattal szembeni oldala; *kātλ səm*
dél; *səməγ* bátor; *səmλəγ* gyáva; *səmam əntə wāλλi* nem éhezem; *səməλ nāməkkə*
jəl jóllakik; *səmtəγəl-pəłtəγəl* ijesztő-félelmetes
sumintəγ kendő
seman Szemjon (férfinév)
səŋ sarok, zug, irány; *əj məta səŋnam* valahova; *ar səŋnam* mindenfelé; *pa səŋnam pa*
kasli erre-arra vándorol; *əj səŋnam* mindegyre, állandóan, nagyon
saŋki ég, fényes, világos, istenség; *s. wāγ* égbolt; *s. kātəλ* derűs nap
səŋki homok
səŋk-ta üt, vág, *səŋki* (PassPrt3Sg), *səŋka* (Imp2Sg); *səŋkiλ-ta* ver, ütöget; *səŋkantə-ta*
nekiütkezik
saŋkkint-ta felébred, magához tér, felocsúdik
saŋkt-pet'ərburg Szentpétervár
suntuk láda, doboz (< or.) *suntukliŋki* ládikó
sopč'in Szopocsin (családnév)
sapəλ nyak, *s. ləwəλ* nyakcsigolya
səpərki (Jg), *sāpərki* (Tra) béka vö. *šəpərki*
sar 1. elülső, *s. əwəλ* vezérszán; *sarnam* előre, tovább; *sarəλta* elöl, *sarpinə* korábban,
előbb, *sarpi ələtnə* előző években 2. gyorsan, rögtön; *sa-sar* na, várj csak; *sār*
most; *sār* most, gyorsan; *sāraŋ* gyorsan; *sārγa* gyorsan
sār-ta szárad, *sira* (Imp2Sg), *sur* (Prt3Sg), *sārəm* száradt, száraz
sār erős, *sārə juŋnəw* vastag faág, *sārəkkə* erősen
sir rokonsági ág, féle, fajta, *pupi-sir* medve nemzetség; *mūwsir* milyen
sur téli legelő
suri vmi melletti hely, *suriji* mellől
sārək (halfajta)
sārni arany; *sārniə wāγ* aranypénz; *sārniəγ* aranyos
sārt csuka, *sārtliŋki* szegény csuka
sās hermelin
sās-ta megszárad, megkeményedik
sjs idő, türelem, kitartás; *sjsəŋ* türelmes, kitartó

sât száz

sôt gazdagság, hatalom; *sotəŋ* erős, hatalmas, gazdag

sut köszörűkő

·sâtəp késtok

set'-t'a hallatszik; *soččaλ set'əλ* jövetele hallatszik

set'-ket' tréfa, szórakozás, kíváncsiság; *set'γə-ket'γə* kíváncsiságból

sāw hajfonat; *sākkəŋ* hajfonatos, szép

siw szépség; *sikkəŋ* szép; *sikkəŋčək* szebb

sōw állatbőr, bunda, mohatarakó; *sōkkəŋ* (moha)bundás

sōw bot, pálca, *s. juγ* síbot

suwəm ~ *suγəm* fonál, cérna; *s. wājəm* fonalgombolyag

sāwəmsi fekete áfonya

sāwən nyírkéreg kosár

sāwənt' sarok (lábbelin, silécen)

sāwər: *s. wājəγ* kígyó

sāwər-ta vág, *sāwram-ta* levág, *əλ səŋre* ne vágd le

sūwəs ősz, *sūwəsnə* ősszel

š

šaj tea (< or.) ~ *čaj*

škola iskola (< or.)

šōpərki béka

t

ta nesze, tessék

tō-: *tōγə* ~ *tōwə*, *tōwa* oda; *tōγam* ~ *tōwnam* oda, arra; *tōγən(ə)* ~ *tōwənə* ott, így, úgy, aztán, később, odébb; *tōλ* onnan, ott, úgy; *tōλa* egyre; *tōλ sāγit* oly módon; *tōm* az, *tōγpi* ~ *tōmpi* ottani; *tōt* ott; *tōtti* ott van

·tu-ta hoz, *tuwe* (ImpObj2Sg), *tuλo* (PassPrs2Sg), *tuwtəγ* (PrtObj3Sg)

tə-: *təγ(ə)* ide, erre; *təγam* ide; *təλ* innen, itt, legott; *tət* itt

tāγi hely, *əj məta tāγija* valahova; *məta tāγil* valahogyan, biztosan; *tāγə wəs* ajtónyílás;

tāγitli, oda, kicsit távolabb; *temi māki kũnta juw tuwəm tāγi* itt mintha régen fát hordtak volna

tāγ-ta török, szakad, *reped tija* (Imp2Sg), *tuγ* (Prt3Sg)

tāγ-ta dob, hajít; *nul t.* összekeveredik; *tāγp-ta* dob, hajít, gyorsan tesz

tijəλ fészek

tōʒal nagy toll a madár szárnyából, farkából
tjəmtə-ta elszakít, elszakad; *tūt'i jəŋk tjəmtəm* anyja mellétől elválasztott
teʒəntə-ta megjelenik vö. *tiw-ta*
tāʒər-ta remeg, rázkódik
tāj-ta birtokol, van neki; nevez; (el)tart; *tājəl* (Prs3Sg), *tājəttən* (Prs2Du), *tōjəm* (PrsSg),
sarpi ələtnə tən tōji korábban így hívták; *ənəl məkkə tājtə kim ənəm* nem lehet
 nagy földnek nevezni; *welit tājtə* réntartás; *mūw manə atəm mətə urnə tājilo* talán
 én rosszul tartalak
tōj vmi vége, *jāwən t.* a folyó forrása
toʒkaʒa: t. mata nagyon
tāʒən-ta (meg)szakad, akadozik
tālək parázs
tulpul buta, értelmetlen
tuləm-ta ráakaszkodik, zavar, bosszant
tal-ta húz, *tiə* (ImpObj2Sg), *taləttəʒ* (PrsObj3Sg), *tiəmal* (PartPerf3Sg); *talil-ta*
 vonszol, huzakodik
tāl tele, *sārni wāʒat tāləl* arany pénzzel teli; *tālaŋ ~ taləŋ ~ tālaŋ* ép, egészség
taləʒ üres; *talnam* ingyen
tūləʒ tél, *tūʒin* télen
tjələs hold, hónap; *tjələlli wit'əp ʒo* holdas ábrázatú (=szép) férfi
tam az(onnal), ott, úgy
tem ez, így, ilyen, *tem mātmin* ilyen fáradtan; *temi* ez, így, hát, íme
tom az
tāman zár, kulcs
tāmər-ta megkarcol
tan menyasszonydíj, kalim, *tan ʒo* kalimot fizetett férfi; *tin* ára vminek, fizetség; *tini-ta*
 elad, *tinijəl* (Prs3Sg)
tōntəʒ nyírkéreg; *t. hōl* nyírkéreg álarc
tāna-ta inog, dülöngél
tōŋkə: t. jəm nagyon jó
tōŋəmt-ta tud, ért, megért
top ~ tōp csak, alighogy, amint, *toppə* csak; *topəŋ* egyetlen
tāpət' vékony jégkéreg a rianáson
tur torok
tāraʒ daru, *tāraʒət* (Pl)
tərəm erős, kemény
tōrəm ég, isten, időjárás, *t. wāʒ* égbolt; *t. iki*, *t. at'i* Ég atya; *t. aŋki* Ég anya

təram kész, vége; *təram-ta* véget ér, készen van, elfogy, *t'i mánt' t'i təram* ez a mese véget ért, *təraməən* (Pr3Du), *háλλλλλ təramλət* nyilaik elfogynak *təramλ pīrnə* halála után *pāri təram pīrnə* a lakodalom után, *təramət* készen vannak

turpa kémény (< or.)

tūrəptətə-ta elveszít; *tūrəptəyəλ-ta* elvész

tārt-ta süt (zsíron), *nik tār[t]lem* megsütöm

tōrtəyəλ-ta horkol

tatjana Tatjana (női név)

tas gazdagság, *tisəλ* (Px3Sg), *tas-wāγ* vagyon; *tasəγ* gazdag

tisəλλλ ld. *tjλəs*

tuš bajusz, szakáll

tāw tavasz, *tāwin* tavasszal

tiw-ta megjelenik, megszületik, *tiwmal mosat* szülessen meg

tiwəλ: *háλi t*. tegez

tāwəm-ta harap, tép; *tāwmiλ-ta* megharap; *tāwəp-ta* szétszakít, *pāləkkə tāwiptəγ* félbe szakította

tāwər-ta becsuk, bezár, *iλə tāwrəm* lezárt (PartPerf); *tāwrəmtə-ta* becsuk; *tāwrəksə-ta* bezárkózik

tūwət tűz; *tūwtəγ* tüzes, *tūwtəγkə jəγən* szereztél tüzet; *tūwət kə* halott (folkl.)

tāwtəm tetű

t'

t'a és, hát, nos (indulatszó)

t'e-:t'el itt, innét; *t'elilə-tə* mostantól, innentől; *t'enə* így, ide; *t'et* itt, no, még, most, hát, azaz; *t'etti* itt van, így

t'i ez (jelzőként); így, úgy, ím; *ja, t'et t'i* hát ezzel megvolnánk, vége; *t'i səγət* így; *t'imint* ilyen; *t'it* így; *t'āka t'it* hát, bizony, így van

t'u ez, az, a: *t'u məta* az, olyan; *t'ukim* olyan; *t'umint* olyan; *t'ut* az, ott, akkor; *t'ut pīrnə* utána, *t'utəγən* az a kettő, *t'utenat* azzal (tkp. azoddal); *t'ut owtijə* azon kívül, *t'utnam* oda; *t'uti* ez, az itt, ott, ott van

t'ə így, is, ím, *t'ə mən* elment; *t'əkim* ilyen; *t'ən* így

t'āyələ-ta nyugtalanul topog, toporzékol

t'āyə keményre taposott hó, *kārə t'*. tisztás

t'āka no, hát, ám, de

t'ijə agyon, halálra

t'ik-mik széle, vége vminek, *t'ikin-mikin kem əntə āt semmi* sem látszott ki

t'ikəλ-ta csikorog; *t'ikəyələ-ta* megcsikordul

t'olay-ta világit, fénylik
t'ǎl kemény, erős, tiszta (idő)
t'uñ ingyencfalat, gazdagság, szerencse, boldogság; *t'uñəŋ* gazdag; *t'uñəł-ta* boldogul, (boldogan) él, *itpə t'u jiməł-t'uñəł t'uñəł* ezzel a szerencsével él tovább
t'ǒpəl csók; *t'ǒpləŋ kũta umti* megcsókolta
t'ipər-ta szopik
t'ar üvöltés; *t'arəŋ* bögő; *t'arəŋə-ta* nyerít; *t'arəkintəŋəł-ta* üvölt, visít
t'irŋəłtə-ta 1. füttyül, sívít 2. siet, elszelel
t'ǒrəm-ta elered, folyni kezd
t'ārəs tenger
t'ǒras gazdag; *t'. kə* kereskedő
t'ǒrəs ezer
t'ursem érdekes, vidám
t'ərt varázslás, sámánság; *t'ərt-ta* varázsol, sámánol; *t'ərtił-ta* (freqv), *t'ərttə kə* sámán
t'et'í apai nagyapa; *t'et'opi* nagynéni (apai)
t'ut'í csecs, *t'. jəŋk* anyatej
t'iw, *t'iw* csirip, csirip
t'ǒwal nyitott agyagkemence a kunyhóban

w

wu-ta tud, lát, *wułəm* (Prs1Sg), *wujəm* (PrtSg), *t'u jəŋə əntə-pə wuji* az emberek nem látták; *wujił-ta* lát, ismer, *atəm lew wujiłləŋ kũlŋəŋ jǒwət* rossz világot nem ismerő unokaöcséd jött
wə-ta vesz, *wəja* (Imp2Sg), *wəjitəŋ* (Imp2Pl), *wəłəm* (Prs1Sg), *wəłlam* (PrsPlObj1Sg), *wəjtəŋ* (PrtObj3Sg); *ne wətə kima jəŋ* nősülő korba került; *wəjəŋ-ta* kölcsönvesz, elvenni próbál; *wəjəntə-ta* fogja magát, *kəŋə t'í wəjəntəŋ* hátra húzódott
wǎč város, *leñin iki w.* Leningrád
wič -ig (névutó)
wičə mindig; *wičəpə* örökké, állandóan, *wičipə əntə* soha
wāŋ vas, pénz; *tǒrəm w.* égbolt; *jəm w.* ezüst; *sǎrñi w.* arany, *tas-w.* gazdagság; *w. sǎməli* kevés pénz
wǎŋ-ta kér, hív, *wiŋə* (Imp2Sg), *wujəm* (PrtSg), *wuŋə* (PassPrt2Sg), *təŋə wiŋitəŋ* hívjátok ide
wiŋ-ta kiabál, *wiŋił-ta* ua.; *wikkətə-ta* felkiált, *wikkətəŋəł-ta* kiáltozik
wiŋəł-ta leereszkedik
wij ravaszság, álnokság; *wijəŋ* ravasz, álnok; *wijił-ta* megtréfál, próbára tesz
wija (töltőszó a mitikus éneken)

woj zsír, *wojə putələm* zsíros lábaskám; *wojəη* kövér
wājəγ állat, *w. kənc-ta* vadászik, *aj wājəli* apró légy, muslica
wājəγlə-ta megsért, megbánt
wājəm gombolyag, *suwəm w.* fonalgombolyag, *wujməm* (Px1Sg)
wōj-ta álmos, aludni akar, *nūjə wōjlo?* álmos vagy?; *wōjəmtə-ta* elelaszik; *wōjəmtəγələ-ta*
 elszundit, rövid időre elalszik
wōki róka
wākqintə-ta botladozik
wōkəη erős ~wōw
wāli célt téveszt, mellé megy
waləγ rénhajtórúd
wil-kil: *wilγələ-kilγələ* vki láthatatlan lelke, árnyéka
wāl-ta él, van *wāla* (Imp2Sg), *wālələ* (Prs3Sg), *wōl* (Prt3Sg), *wālləγəη* (Prs3Du),
wōlγəη (Prt3Du), *pət'a wāla* légy üdvözölve, *məη wāltə məγəw* a mi hazánk; *qut*
kōtəp-kūrəγə wāltanka ha hatlábú vagy; *ānta mūw wanli wāltalγə jəγ* talán
 rövid ideig élt, *wāləm tāγələ* korábbi helyére; *wāləη* (mintha) volna, *wālləγ*
jəγət elpusztultak; *jākəη wāltə kičələ-pə wālləγ jəγ* nem akart otthon maradni;
wōləmətə-ta rövid ideig van, él, odapillant
wāl-ta öl, *wəla* (Imp2Sg), *qul wāll* halat fog; *ilə w.* leöl, megöl; *nūjət wāltəη qōlat*
sočələ téged megölő szándékkal jön; *səməm əntə wālli* nem éhezem
wāli fekvőhely, padló
weli rénszarvas; *wōnt w.* vadrén
wəle no, hiszen, bizony, bezzeg
wāləm velő, a fa belseje
wan rövid, *wanγə* közel, *wansəpə* közelebb, szemben
wān váll, *wunəm* (Px1Sg)
wānč arc; *narəγ wānčət* fedetlen arccal; *əj sāmələ wānčələnə* egyik szeme elöl
want-ta vezet, húz, *winta* (Imp2Sg), *wintəm* (PrtSg); *wint āwələ* utánfutó szán
wōnt erdő
wāntər vidra
wānəm arc, pofa, *wiñməm* (Px1Sg); *w. sāli wāγ* tükör; *w. pālkət* fél pofák; *w. -pələ-pələ-*
pələ juy terebélyes fa
wānt'-t'a bogyót szed, *wiñ't'a* (Imp2Sg), *wiñ'təm* (PrtSg); *wiñ'təp* bogyószedésre használt
 nyirkéreg kosárka
wōj vő, sógor
wəηk-ta mászik, *wiηka* (Imp2Sg), *wiηk* (Prt3Sg)
wiηk-ta megbök, beleakad vmibe
wōηk gödör, odú

war halfogó rekeszték, *wirəm* (Px1Sg)

wār ügy, dolog, *wājəy kəncčə wār* vadászat, *t'u wāram* ez az ügyem; *wār-ta* (meg)csinál, *wəra* (Imp2Sg), *wārli* (PassPrs3Sg), *wāri* (PassPrt3Sg), *wāramt-ta* hirtelen csinál, *wārant-ta* csinál, készít, *wārantəyələ-ta* folyamatosan csinál, készít; *wāratəyələ-ta* készülődik; *wāyələ-ta* (fel)ébred; *wārkəsə-ta* (fel)öltözik

wər vér; *wərtə* piros

wərayə-ta igyekezik, törekszik; *nōḷ w.* nehezen feláll

wərem: *i lem-w.* széken

wurji varjú

wōrəp nadrág, gaty

warəs lószőr, *wirsəm* (Px1Sg)

wārəs mesebeli madár

wārt-ta lökdös, taszigál, gyömszöl, *wirta* (Imp2Sg), *wurtəm* (PrtSg); *wāri-ta* gyömszölni próbál

wertaljt helikopter (< or.)

wās földalatti lény

wōs- van (copula), *nūḷ kōjəyi wōsən* te ki vagy

wəs lyuk, nyílás

wəs hát, no, bizony

wasəy vadkacsa, *wisəy* (Px1Sg), *wasəkkən* (Du), *wasəkkəlam* (PxDu1Sg)

wastə kék, zöld

wāt szél, *wutəm* (Px1Sg); *wātəy* szeles; *wāt-ta* fúj a szél

wāt öt; *wātmət* ötödik; *wātjen* ötven; *wātsət* ötszáz

wōt íme (< or.)

wut ~ *ut* felső (a folyó folyása szerint); *wutnam* ~ *utnam* fölfelé a folyón

wat' keskeny

wit' szépség, ábrázat; *wit'əy* szép

wjt' halzsír-alap

wāt'əy ferde, *wāt'əkkə* ferdén, rézsútosan; *wāt'əyələ-ta* ferdén bevagdos

wāt'əyələ-ta meggyullad, lángra lobban

wutji néhai, megboldogult, *jəy* *w.* megboldogult apám

wōw erő, nagyon; *wōkəy* erős, *wōkkəy kə jə-ta* erősödik; *wōwəy* gyenge

wōwir-ta hirtelen mozdulatot tesz, *wōwirəy* (Prs2Sg)

Mellékletek

A II. szöveg forrása

Амп.

Қөвән-қөвән вөт өнтнә амп вал’.

Л’үв атыл’нам вал’.

Амп нөмәқсәтахә йәх:

«Атыл’нам атәм вал’тахә».

Л’үв мән өхәр күрәп өта панә нявәм:

— Өхәр күрәп өт, әйқа вал’тахә йәл’мән?

— Йәл’мән, — өхәр күрәп өт нявәм.

Әйқа вал’тахә йәккән.

Әймәт л’атнә амп мәшмәта сүй қунтахл’әх панә ропәстахә йәх.

Өхәр күрәп өт нявәм:

— Ал’ рыпса, пупи әхәтл’ панә минат нөқ л’ил’.

Амп намәса пит:

«Пупи вөккәң мин киньтяхмән, мәнл’әм пупи кәнч’ахә».

Мән пупи кәнч’ахә.

Пупи өяхтәх, пупинам ястәл’:

— Әйқа вал’тахә йәл’мән?

— Йәл’мән, — пупи ястәх.

Әйқа вал’тахә йәккән.

Эймәт л'атнә амп мәшмәта сүй
қунтахл'әх панә ропәстахә йәх.

Пупи ястәх:

— Ал' рыпса, қантәқ қө әхәтл' па-
нә минат ыл'ә вәл'л'.

Амп нәмәқсәтахә йәх:

«Қантәқ қө вөккәң мата, мәнл'әм
қантәқ қуя». Мән қантәқ қуя.

Әхәт қантәқ қуя панә нявәм:

— Қантәқ қө, әйқа вал'тахә йәл'-
мән?

— Йәл'мән, — қантәқ қө ястәл'.

Қантәқ қө панә амп әйқа вал'тахә
йәккән. Ёвән амп мәшмәта сүй қунтах-
л'әх, ропәстахә йәх. Қантәқ қө ястәх:

— Мәна ванхә панә парә!

Амп нәмәқсәл':

«Ч'айә қантәқ қө вөккәң мата.»

A III. szöveg forrása

Л'аңкәрхән.

Л'аңкәр ими әвәлил'а ястәх:

— Йәңкат яңқил'а!

Әвил' ястәл':

— Ма йәңка көрәхл'әм.

— Юх нөва китл'а!

— Энта, юх нөв ил'ә мөрәйәл'.

— Нүң сәрәккә китл'а юх нөва!

— Көтхәл'ам юх нөва төмәрл'әм.

— Пос л'өмта!

— Посхәл'ам ил'ә орәйл'әхән.

— Нүң нөқ өнтәқсәхәл'а йынтәпнат.

— Йынтәп ил'ә мөрәйәл'.

— Әнә йынтәп вәя!

— Л'уйәм йынтәпнә пәл'л'и.

— Л'уй л'өмта!

— Л'уем вәсхә йәл'.

Аңқил' ястәл':

— Уш нүң вөв әсл'әм әви васән!

Тенә қунты, нүң әнтә ма әвәм.

Әвил' ястәл':

— Ал' пыта, ит йәңкат яңқил'-
л'әм. Ма нүң әве васәм.

A IV. szöveg forrása

- Муват чит тулых чиким кох, а лунг чиким ван, – номыксыл Микуль.
- Ма чи иллы ис ясынг колылим, – ястыл ачил. – Ис яхны ястылы. Лук лякты икиныпи варынты.
- Кулны чу ис ясынг сахет?
- Ис ясыхг сахет, маки кох нопытны тыт тулых энтэм вул, тыт виципи лунг вул. Паны имат ар курасив тухлынг воих вул: нэвит, выргат, нярых пом курасив, востат. Пойланг пытынгнат катл пум ванхи талмин вулыт, катл ванны тоил. Чены армыта ют мари ях вулыт. Но иймыта латны вырынг сэмып ко нок ат паны тухлынг воих тыхлыт илы коста рангипых. Тухлынг войхит кантых конам панам ихит паны коккинам-коккинам, морты мыхнам пурыхлыт. Паны катл пум ютал тухил. Паны чулатны пытылэм ат юхит, лоньчинг- явкинг тулых юхит тарым ехли юхит. Яхкинглат павта вари, лэты отат ярми, волты урлых их.
- А пырны? Пырны коты их?!
- Пырны... Им сэмып тухлынг войхит кантых конам кырыхлыт паны кацинг олны,тавин, морты мыхи ван мурта тэм мыха пум паны катл алта рангипыт. Рангипыт, улынг яхкинглат энты тэрым потмин, улынг пумылтыта ях паны юхит-помыт, тэм мых нох пумылтыта. Чены чи ис ясынг ма ангкихилам-ихкилнамны варынты.

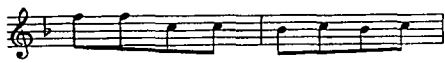
XVI. a

XVII. a

 b

XVIII. a

 b

XIX. a

 b

 c

 d

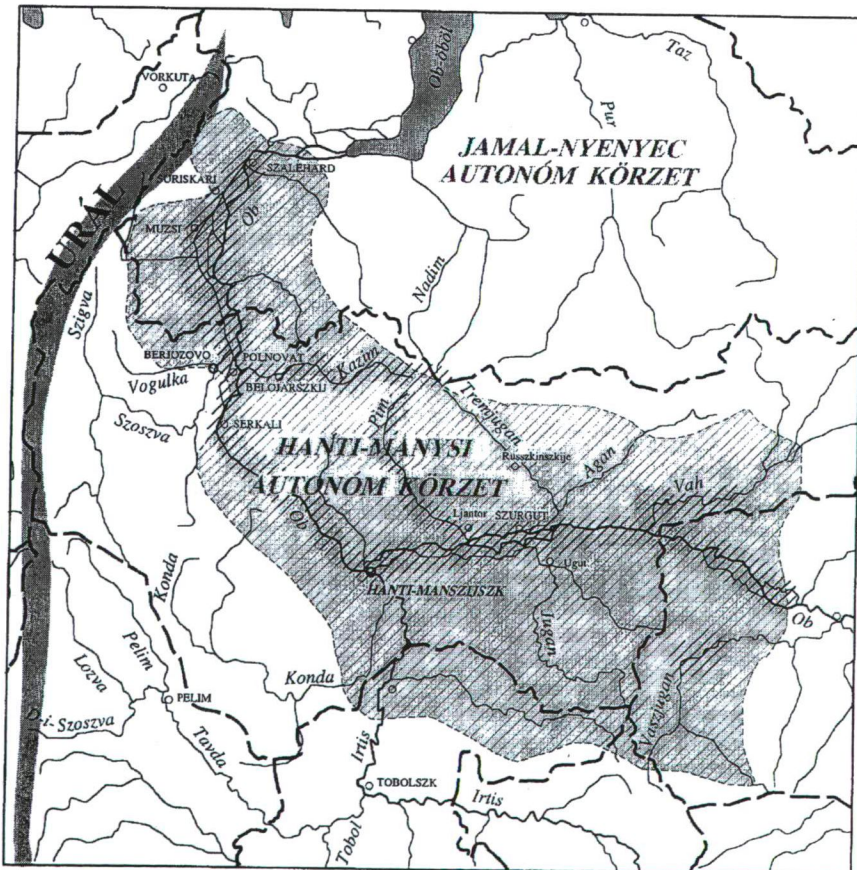
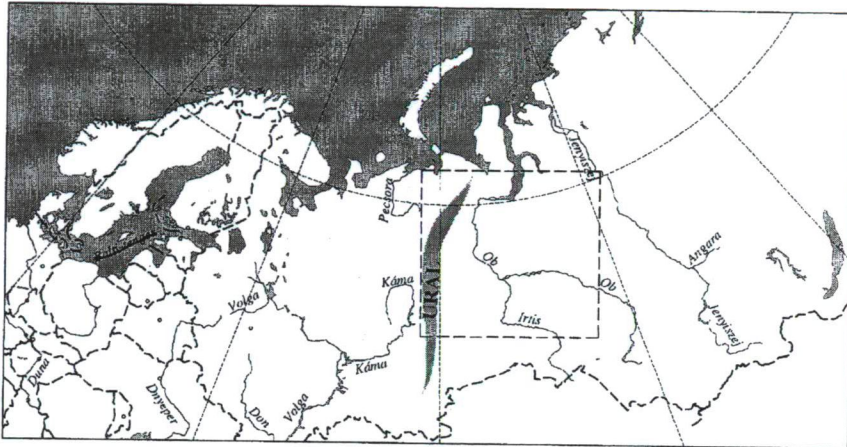
XX. a

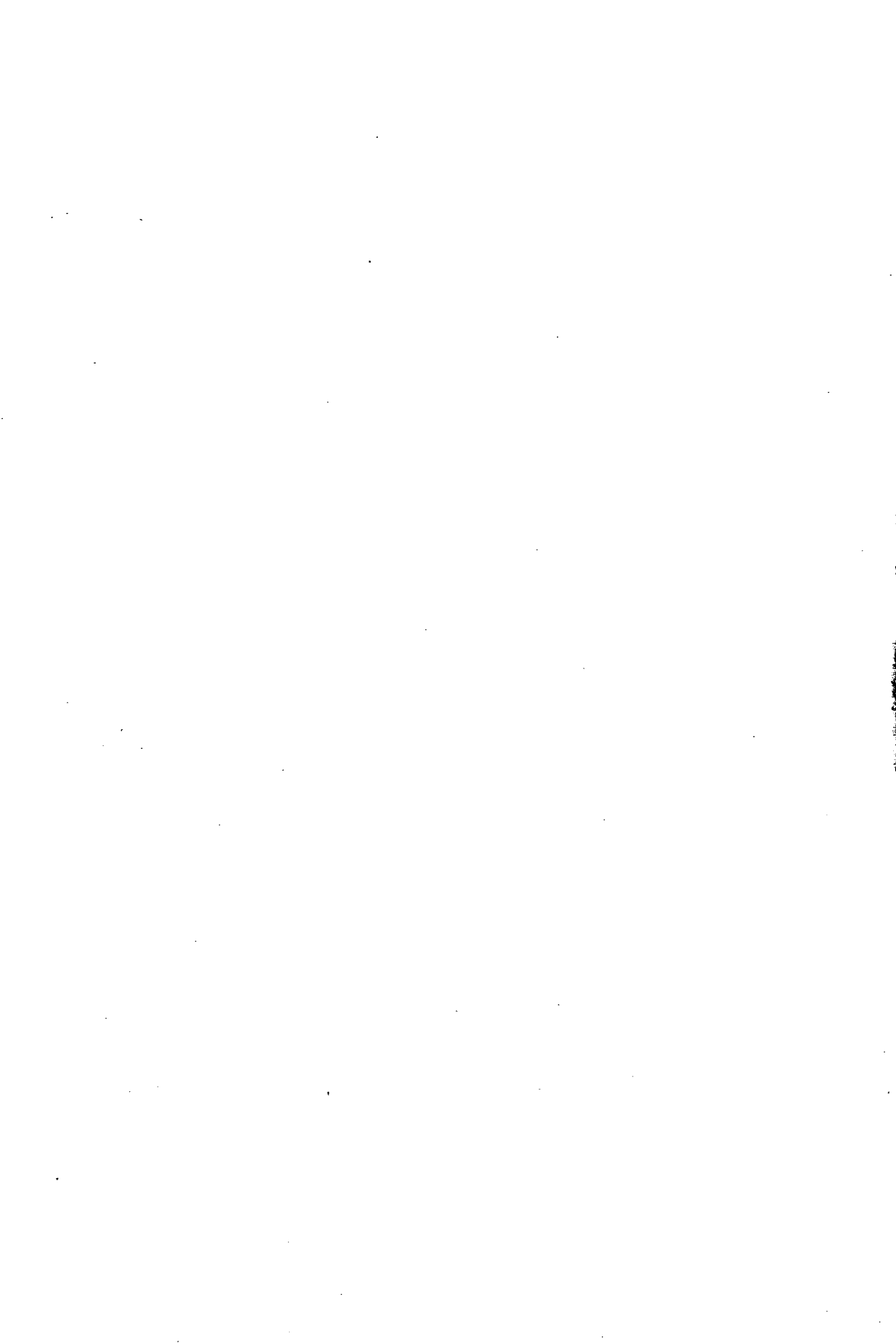
XXI. a

XXII. a

 - b

studia uralo-altaica supplementa

József Attila Tudományegyetem, Szeged

1. K. Palló Margit: *Régi török eredetű igeink*. 1982.
2. "Dvinán innen, Dvinán túl". Jubileumi tanulmányok. 1986.
3. Sipőcz Katalin: *A vogul nyelv színevei*. 1994.
4. Gulya János: *A mondatszerkezetek rendszere a vahi osztjákban*. 1994.
5. Forgács Tamás: *A valenciaelmélet nyelvtörténeti alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdései*. 1996.
6. Csepregi Márta: *Szurguti osztják chrestomathia*. 1998.